

Begroting 2024 (PS 32/23)

Provincie Noord-Brabant

Begroting 2024 (PS 32/23)

Inhoud

Leeswijzer	2
Algemeen inleidend hoofdstuk	3
Programmaplan	11
Programma 1 Bestuur en veiligheid	11
Programma 2 Ruimte en wonen	20
Programma 3 Water en bodem	27
Programma 4 Natuur en milieu	40
Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling	60
Programma 6 Energie	69
Programma 7 Landbouw en voedsel	79
Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit	92
Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling	99
Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	105
Algemeen Financieel Beleid	113
Paragrafen	117
Paragraaf 1 Bedrijfsvoering	117
Paragraaf 2 Provinciale heffingen	122
Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	134
Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen	139
Paragraaf 5 Treasury	144
Paragraaf 6 Verbonden partijen	152
Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid	165
Paragraaf 8 Europese programma's	171
Financiële begroting	177
I Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken	177
II Financiële positie	180
III Uiteenzetting financiële positie	183
IV Geprognosticeerde balans	186
V Kengetallen financiële positie	188
VI Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's	190

De [bijlagenbundel](#) is onderdeel van deze begroting 2024 en bevat onder andere door het Rijk voorgeschreven bijlagen.

Leeswijzer

Programmaplan

In de programma's zijn de doelen, prestaties en middelen van de provincie opgenomen:

- Wat willen we bereiken? Dit zijn de doelstellingen die de provincie op lange termijn wil bereiken en, onze koers 2030. Doelstellingen worden uitgedrukt in outcome indicatoren
- Wat gaan we daarvoor doen? Dit zijn prestaties en concrete acties die de provincie op korte termijn onderneemt om onze doelstellingen te realiseren. Prestaties zijn uitgedrukt in output indicatoren
- Wat mag dit kosten? Dit is de weergave van middelen die met de realisatie van onze doelstellingen en prestaties zijn gemoeid.

Paragrafen

In de paragrafen wordt het beleid op een aantal specifieke onderdelen uiteengezet. De paragrafen geven daarmee een dwarsdoorsnede van de programma's op deze onderdelen. Op grond van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) zijn zeven paragrafen voorgeschreven. Naast de verplichte paragrafen is ook de paragraaf "Europese programma's" opgenomen.

Weergave van bedragen

Evenals bij de jaarstukken 2022 zijn de cijfers in het programmaplan en op enkele plaatsen in de begrotingsstukken voorzien van een aanduiding "V" of "N". Daarbij dient "V" gelezen te worden als "Voordelig" en "N" als "Nadelig".

Zo zijn lasten herkenbaar als "Nadelig" en baten dus als "Voordelig".

Bedragen zijn veelal weergegeven in hoeveelheden van € 1.000. Bij de optelling van bedragen lijken soms verschillen te bestaan. Zo lijkt het voorbeeld hieronder te laten zien dat 3 keer € 1.000 optelt tot € 4.000, maar in werkelijkheid gaat het om afgeronde bedragen én dus ook om afgeronde totalen:

	Bedragen waarmee gerekend wordt	Gepresenteerde bedragen x € 1.000
	1.400,00	1
	1.400,00	1
	1.400,00	1
Totaal	4.200,00	4

Snel navigeren in de begroting met bijlagenbundel

Vanuit de inhoudsopgave met een muisklik naar het gekozen onderwerp.

Onderaan iedere pagina mogelijkheid om terug te keren naar de inhoudsopgave via muisklik op "pag." of op tekst linksonder: "Provincie Noord-Brabant - Begroting.."

De begroting met bijlagenbundel bestaan uit 2 delen met ieder een eigen inhoudsopgave:

Deel 1. Begroting

Deel 2. Bijlagenbundel

Onderaan de inhoudsopgave van beide delen staat een link waarmee het andere deel geactiveerd kan worden.

Algemeen inleidend hoofdstuk

1. Inleiding

Voor u ligt de Begroting 2024 van de Provincie Noord-Brabant. Een begroting die tot stand is gekomen in een bijzondere periode. Er is een nieuw bestuur gevormd en begin september 2023 is het [bestuursakkoord 'Samen maken we Brabant'](#) gepresenteerd. Voorliggende begroting is daarom nog beleidsarm. Maar zoals het bestuursakkoord helder maakt ontbreekt het niet aan plannen om de komende tijd aan de slag te gaan. Mét en vóór Brabant en de Brabander. Dat doen we vanuit een open, eerlijke bestuursstijl en op basis van gelijkwaardigheid, betrokkenheid en het nemen van verantwoordelijkheid.

Perspectief voor Brabant

We staan voor grote opgaven. De urgentie is hoog: ruimte is schaars, de arbeidsmarkt krap en de uitdagingen in het landelijk en stedelijk gebied zijn fors. Dit merkt de Brabander thuis, op het werk, én in de portemonnee. Zo is het vinden van een passende en betaalbare woning voor veel mensen een uitdaging, ondernemers kampen met moeilijk te vullen vacatures, agrariërs willen duidelijkheid over de toekomst, en energielasten zijn nog steeds hoger dan voor aanvang van de Coronapandemie. Onzekerheid die verder wordt gevoed door de val van het Kabinet en onduidelijkheid over de koers die vanuit Den Haag gevoerd gaat worden na de Tweede Kamerverkiezingen aanstaande november.

Dit vraagt om beslissingen waarbij we lef tonen en kijken naar de lange termijn ontwikkeling van Brabant. Het zijn soms ook beslissingen met directe impact op mensen en waar niet iedereen zich in kan vinden. Dit maakt het noodzakelijk om perspectief en houvast te bieden aan de Brabanders. Een perspectief met zicht op:

- Een welvarend, gezond en gelukkig Brabant.
- Een verbonden Brabant.
- Een duurzaam veranderend Brabant.
- Een gezonde natuur- en waterrijke leefomgeving.

Het bestuursakkoord is de basis om met elkaar aan de slag te gaan. De komende periode volgt een verdere uitwerking en concretisering van de plannen. We bouwen verder op de door Provinciale Staten vastgestelde Omgevingsvisie en beleidskaders. Dit is een stevig fundament om te werken aan de toekomst van Brabant. De focus gaat dan ook meer en meer naar het uitvoeren van plannen en projecten. En dat kunnen we niet alleen, maar is slechts succesvol als we kansgericht samenwerken. Met de Brabander, met Brabantse bedrijven en maatschappelijke organisaties, met Europa, met het Rijk, met gemeenten, met waterschappen, etc. En die kansen liggen er. Denk aan de sterke economische structuur, de kennis- en innovatiekracht, ruimtelijke kwaliteit, het cultureel erfgoed, de bruisende steden en levendige kernen en verbondenheid tussen mensen.

Daarbij verliezen we de menselijke kant nooit uit het oog. We zetten vol in op een gezond en gelukkig leven voor iedere Brabander. Een vitaal Brabant waar het fijn wonen, werken en leven is. De uitnodiging staat om hier samen met ons uitvoering aan te geven. Want samen maken we Brabant!

Beleidsarme Begroting 2024

Met de aangenomen motie 'Samen maken we Brabant!' heeft Provinciale Staten op 8 september 2023 verzocht aan Gedeputeerden Staten om het bestuursakkoord tot uitgangspunt te nemen voor het te voeren beleid en de daartoe op te stellen begrotingen in de periode 2023-2027.

Komende periode vindt de uitwerking van het bestuursakkoord plaats. In afwachting van het bestuursakkoord is een begroting 2024 opgesteld op basis van doortrekken van bestaand beleid. Aanvullend daarop doen wij in het Statenvoorstel een aantal voorstellen om uitvoering financieel ook mogelijk te maken. Zo kan de uitvoering van beleid doorgang vinden in afwachting van de (financiële) uitwerking van het bestuursakkoord. Deze uitwerking pakken wij voortvarend op en dit krijgt een plek in de Perspectiefnota 2025 die in het voorjaar van 2024 aan Provinciale Staten ter besluitvorming wordt voorgelegd. Naast een inhoudelijke uitwerking van het bestuursakkoord is de inzet van de vrije begrotingsruimte onderdeel van dit voorstel. Vanuit de Perspectiefnota volgt verdere vertaling in de S&V cyclus.

Daarnaast geeft de begroting inzicht in de verwachte inkomsten en uitgaven voor Provincie Noord-Brabant in het jaar 2024. Het huidige beleid is daarbij het uitgangspunt. Het omvat naast de uitvoering van structurele taken de uitvoering van het beleid dat verder doorloopt en/of waarover reeds afspraken gemaakt zijn met partners. Voor zover de beschikbare middelen dit toelaten. Deze beschikbare middelen bestaan uit:

- Structurele middelen
- Uit eventueel in reserves beschikbare middelen
- Overgehevelde middelen uit 2023 (t/m besluitvorming Burap-II 2023)

Voor Landbouw en voedsel en de aanpak Stikstof is geconstateerd dat onvoldoende middelen beschikbaar zijn om de uitvoering in 2024 voort te zetten tot het moment dat besloten is over de uitwerking van het bestuursakkoord in de Perspectiefnota 2025. Hiertoe wordt uw Staten een tweetal voorstellen voorgelegd in het Statenvoorstel van de Begroting 2024. Daar waar prestaties en doelstellingen afliepen per 2023 zijn deze voor de duur van één jaar opgenomen in deze begroting.

2. Onze opgaven

Omgevingsvisie

Ook in de komende bestuursperiode werken we als Provincie Noord Brabant (PNB) aan de vijf maatschappelijke opgaven uit de Omgevingsvisie¹. De omgevingsvisie geeft de langetermijnvisie weer voor de ruimtelijke ordening en leefomgeving. We in hebben Brabant te maken met fundamentele transitie op het gebied van energie, wonen, milieu, landbouw en voedsel, stikstof, en gezondheid. Transitie met ingrijpende effecten op de directe leefomgeving van mensen, en die diep indringen in het dagelijks bestaan van Brabanders. Onze provincie heeft als missie de regio en haar inwoners hier zo goed mogelijk op voor te bereiden. Voor de Brabanders houden we onze natuur mooi en toegankelijk, blijven we werken duurzame mobiliteit, en creëren we kansen voor ondernemen. We zetten in op het realiseren van een sterk en innovatief vestigingsklimaat en investeren in sport, cultuur, en cultureel erfgoed.

Omgevingswet

De Omgevingswet is een ingrijpende verandering in de manier waarop de inrichting van de fysieke leefomgeving in Nederland wordt aangepakt. Het doel is om een meer integrale en efficiënte aanpak te realiseren, waarbij de belangen van de leefomgeving, economie en maatschappij beter op elkaar worden afgestemd. De landelijke invoeringsdatum voor de omgevingswet is 1 januari 2024. Als opgavegestuurde netwerkorganisatie is de provincie al langer gewend om samen met haar partners te werken aan de maatschappelijke hoofdopgaven.

¹ Gezonde & veilige leefomgeving; Energietransitie; Klimaatproof; Duurzame verstedelijking/vitaal platteland en mobiliteit; Duurzame concurrerende economie

Desalniettemin vraagt de Omgevingsvisie om hier extra stappen in te zetten. Om de provincie daarbij te helpen wordt door het nieuwe bestuur het [beleidskader Leefomgeving](#) vastgesteld. Dit beleidskader draagt uit hoe we als PNB diep, rond en breed werken; een overkoepelende visie op de manier waarom we uitvoering geven aan ons beleid. Het binnenkort vast te stellen beleidskader [Toekomstbestendig Bestuur](#) beschrijft hoe we als provincie de komende jaren verder vorm en inhoud willen geven aan onze samenwerkingen en onze eigen rol daarin. Daarop voortbordurend worden drie Uitvoeringsagenda's uitgewerkt met de pijlers Interbestuurlijk toezicht, Bestuurskrachtig Brabant, Bestuurlijke weerbaarheid en integriteit.

Ruimtelijk Arrangement

Er is in Brabant sprake van druk op de beschikbare ruimte in relatie tot het werken aan onze vijf maatschappelijke hoofdoopgaven. De opgaven op het gebied van wonen, werken, mobiliteit, klimaat, energie, natuur en landbouw zijn groot en ingewikkeld, en vragen allemaal om fysieke ruimte die in Brabant schaars is. Eind 2023 wordt het [ruimtelijk voorstel](#) aangeboden aan het Rijk. Dit voorstel geeft een eerste inzicht in wat er ruimtelijk mogelijk is in de provincie. Het Brabants ruimtelijk voorstel is tot stand gekomen in samenwerking met Rijk, gemeenten, regio's en waterschappen, en ook het betrekken van inwoners en ondernemers is een belangrijk deel van dit proces. Het ruimtelijk voorstel is opgebouwd langs de pijlers 'verstedelijking', 'klimaat & energie' en het 'Brabants Programma Landelijk Gebied' (BPLG). Het BPLG vormt de bouwsteen in het ruimtelijk voorstel ten aanzien van natuur, water, bodem, klimaat, en perspectief landbouw in het landelijk gebied. Wij zorgen ervoor dat het ruimtelijk voorstel en het Brabants Programma Landelijk Gebied elkaar gaan versterken. Na het aanbieden van het ruimtelijk voorstel, maken Rijk en provincie afspraken met elkaar die worden vastgelegd in een ruimtelijk arrangement. Deze afspraken gaan over de ruimtelijke inpassing en uitvoering van de opgaven uit het Ruimtelijk Voorstel. Het zorgvuldig uitwerken van het ruimtelijk arrangement is van belang voor onze provincie in verband met de gevoelde druk op de fysieke leefomgeving.

Brabant 'van het Slot'

Sinds voorjaar 2023 verleent de provincie voorlopig geen NB- vergunningen die leiden tot extra uitstoot op Natura 2000 gebieden, zoals juridisch bepaald door de wet Natuurbescherming. Dit raakt projecten in allerlei sectoren, zoals woningbouw, onderhoud en uitvoering van infrastructurele projecten, de agrarische sector, de Brabantse economie en de algehele brede welvaart in onze provincie. Het nemen van effectieve maatregelen voor een geborgd natuurherstel is voor PNB van groot belang om de vergunningverlening weer op gang te krijgen, tevens rekening houdend met de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Stikstofreductie is één van de belangrijkste maatregelen om te komen tot natuurherstel. Het is de motor om maatschappelijke en economische ontwikkelingen te kunnen realiseren. We gaan aan de slag om maatregelen concreet uit te werken zodat er op relatief korte termijn stikstof gereduceerd kan worden. De legalisatie van de PAS-melders is een verantwoordelijkheid van het Rijk, waarbij we kijken op welke wijze we hierin kunnen ondersteunen. Voor 2024 en verder is het doel om weer vergunningen te kunnen verstrekken voor aanvragen met stikstofeffecten.

Gezonde en veilige leefomgeving

Een gezonde en veilige leefomgeving bestaat niet louter uit wegen, woningen, en bedrijven, maar je hebt er ook voldoende mogelijkheid om te genieten van natuur en cultuur. Het beschermen en verbeteren van biodiversiteit in Noord-Brabant is ook in 2024 prioriteit voor het programma Natuur.

Daarvoor krijgen we voor de Natura 2000-gebieden middelen van het Rijk vanuit het Landelijk Programma Natuur (LPN). Momenteel wordt de aanvraag van Rijksmiddelen voor de tweede fase van het LPN voorbereid. De tweede fase behelst een uitvoeringsprogramma in de periode 2024-2030. De maatregelen zoals beschreven in de natuurdoelanalyses vormen hiervoor de basis. In 2024 gaan we door met het werken aan de doelstellingen uit het in 2022 vastgestelde beleidskader Levendig Brabant. We werken aan een levendig Brabant waar iedereen zich thuis voelt en zichzelf kan zijn, ook buitenlandse werknemers, en de (inter)nationale bezoeker. We verhogen de zichtbaarheid en de inclusiviteit van het cultureel en recreatief aanbod in de provincie. In 2024 stellen we meerjarige subsidies vast voor ondersteuning van de professionele kunsten, voor de periode 2025-2028. We hebben aandacht voor een afgewogen inpassing van erfgoed in het ruimtelijk domein, met oog voor de druk op fysieke ruimte i.r.t. alle andere opgaven.

Energietransitie

We willen in Brabant in 2030 55% minder CO₂ uitstoot in Brabant realiseren ten opzichte van 1990. Door het Europees beleid Fit for 55 en de ambities van het kabinet liggen de doelen hoger dan die waarop het Klimaatakkoord is gebaseerd (49% CO₂-reductie) en/of worden deze naar voren getrokken. We streven ernaar om in 2050 klimaatneutraal te zijn. Hier liggen kansen, omdat het vrijwel alle opgaven raakt waar we als provincie aan werken. Het is van belang om nu toe te werken naar een duurzame energievoorziening die toekomstbestendig is. De energietransitie loopt en is ambitieus, maar het verduurzamen van grote energieverbruikers wordt bemoeilijkt door netschaarste. Het tegengaan van netcongestie is daarom cruciaal. Ook de verhoogde klimaat-ambitie met een beleidsinzet gericht op 60% broeikasgasreductie, zal van ons als provincie het nodige aan ontwikkel- en realisatiekracht vragen. Het Rijk zal met het Nationaal Plan Energie (NPE), Programma Energiehoofdinfrastructuur (PEH) en Landelijk Actieprogramma Netcongestie (LAN) richting geven aan het op korte en middellange termijn realiseren van een energiesysteem dat duurzaam en rechtvaardig is.

Duurzame verstedelijking/vitaal platteland en mobiliteit

In het ruimtelijk domein, en ook zeker in de opgave duurzame verstedelijking, vitaal platteland, en duurzame mobiliteit, is de gebiedsgerichte, integrale aanpak op het gebied van water, bodem, natuur, klimaat en landbouw van groot belang. Boeren zijn daarin belangrijke spelers. We zien bijvoorbeeld dat veel veehouders zijn vastgelopen in een systeem waarin ze aanlopen tegen de grenzen van en effecten op de omgeving en de natuur. We blijven inzetten op het ondersteunen van de veehouders die, in verband met een te hoge uitstoot van ammoniak, een besluit moeten nemen over de toekomst van hun bedrijf: innoveren, extensiveren, verplaatsen, of beëindigen. De landbouwtransitie raakt ook het soort voedsel dat we in Brabant produceren. De eiwittransitie, oftewel relatief meer plantaardige productie en consumptie van eiwitten, is een kansrijke innovatie in de landbouw en komt voorzichtig op gang; we blijven dat ondersteunen met kennisuitwisseling en innovatie-bevordering.

Er is een tekort aan woningen in Brabant. In het kader van verstedelijking werken we in 2024 verder aan de woningbouw opgave en zetten waar mogelijk versnelling in via de uitvoering van regionale woondeals. We geven daarmee ook invulling aan de opgave om 30% sociale huurwoningen te bouwen, voldoende midden huurwoningen, en betaalbare koopwoningen. De woningbouwopgave hangt nauw samen met de mobiliteitsopgave. Het versneld uitvoeren van een aantal uitgestelde onderhoudsprojecten bij provinciale infrastructuur moet achterstallig onderhoud veroorzaakt door de stikstofproblematiek, voorkomen. Er staan een aantal (rijks-)infra projecten

tijdelijk op pauze of zijn stopgezet. Extra inzet op actieve en gedeelde vormen van mobiliteit is nodig om de gevolgen hiervan op te vangen.

Het huidige OV-aanbod staat onder druk door de hoge verplichte indexatie en een achterblijvend herstel van de reizigersaantallen na corona. Personeelstekorten bemoeilijken vervoerders in het bestendig en betrouwbaar opschalen van de dienstregelingen.

Deze factoren beïnvloeden ook de (bestuurlijke) keuzes m.b.t. het toekomstige OV-aanbod bij nieuwe concessies. De komende tijd worden keuzes gemaakt over of en hoe projecten gerealiseerd kunnen worden, indien stikstof-gerelateerd met behulp van een prioriteringssysteem.

De toename van het aantal (dodelijke) verkeersslachtoffers vraagt om blijvende inzet op de verbetering van de verkeersveiligheid. Qua verkeersveiligheid, kiezen we nooit voor minder.

Klimaatproof

Het uitvoeren van de Droogteagenda en de Kaderrichtlijn Water (KRW) -opgave staan tot en met 2027 centraal in de Water en Bodemopgave. In 2024 wordt daartoe een addendum voor het Regionaal Water- en bodem Programma 2022-2027 (RWP) opgesteld, waarbij de consequenties van veranderend Rijksbeleid (NPLG, Water en Bodem Sturend) en de KRW-opgave worden benoemd. Onderdeel daarvan is een eerste duiding van de nieuwe klimaatscenario's die in oktober 2023 beschikbaar zijn gekomen. We werken samen met rijk, gemeenten en waterschappen om te komen tot een klimaatrobuust, vitaal, en veerkrachtig water- en bodemsysteem met aandacht voor waterveiligheid.

Duurzame concurrerende economie

Er is sprake van krapte op de arbeidsmarkt, met het vooruitzicht dat deze krapte in de komende periode alleen maar zal toenemen. Dit betekent dat er meer vacatures zijn, dan dat er kundige mensen zijn om deze vacatures te vullen. PNB krijgt op twee manieren te maken met de gevolgen hiervan. De huidige krapte op de arbeidsmarkt is de achilleshiel van het succes van de Brabantse economie en welvaart van haar inwoners. We gaan daarom systematisch op zoek naar mogelijkheden om talent te binden en te behouden, en een gunstig vestigingsklimaat te creëren in de provincie. Het vermogen om te innoveren zetten we in voor onze maatschappelijke vraagstukken; om nieuwe kansen te creëren en te werken aan slimme oplossingen om met technologie de arbeidsproductiviteit te vergroten. Daarnaast kunnen effecten en impact van gevolgen van stikstofmaatregelen, de druk op de beschikbare ruimte en congestie op het net de innovatie- en groeikansen belemmeren. Wel vliegen we ook deze thema's aan vanuit missiegedreven innovatiebeleid, waarin we maatschappelijke opgaven en doelstellingen koppelen aan sleuteltechnologieën, bijvoorbeeld door het ondersteunen van Groeifondsaanvragen.

Brede Welvaart (inclusief Gezondheid)

Om deze regio en onze inwoners zo goed mogelijk voor te bereiden op de grote transities, is het van belang onze welvaartontwikkeling en de vooruitgang van Brabant niet alleen af te meten aan economische groei maar bovenal aan vorderingen op welzijn van onze inwoners. Bij ons staat de Brabander centraal. Inzichten in hoe de brede welvaart zich in Brabant ontwikkelt zijn daarin essentieel. Het thema Brede Welvaart draagt hieraan bij door brede welvaart als samenbindend thema te verankeren in al het beleid van PNB, en samen met partners hiermee aan de slag te gaan om het inzicht in brede welvaart te vergroten. Brede welvaart inclusief gezondheid is een samenbindend thema dat dwars door alle beleidsprogramma's loopt. Voor gezondheid geven we dit vorm door per beleidsprogramma minimaal één gezondheidsindicator op te nemen die bijdraagt aan: voor iedere Brabander drie extra gezonde levensjaren.

Op deze manier krijgt gezondheid in alle provinciale programma's een plek. Daarmee komt het integrale karakter van dit thema in de begroting duidelijk terug.

Digitalisering en Datagedreven werken

De digitale transformatie voltrekt zich volop en is onontkoombaar. Technologische ontwikkelingen gaan razendsnel en hebben steeds meer impact op onze samenleving en economie. Ze bieden kansen voor onder andere het verbeteren van de levenskwaliteit van mensen (o.a. gezondheid), verduurzaming (energietransitie) en de economie. Een steeds complexere wordende maatschappelijke context eist bovendien de strategische inzet van data om onze rol als middenbestuur echt waar te maken. Denk bijvoorbeeld aan de rijksopdracht om te komen tot één ruimtelijk voorstel voor Brabant, of het stikstofvraagstuk. Digitalisering en data worden daarmee steeds meer de kern van onze (strategische) beleidsontwikkeling, onze dienstverlening en onze bedrijfsprocessen. Daarvoor is het noodzakelijk dat we onze ICT-omgeving toekomstbestendig en cloud-based te maken. En we moeten werk maken van het - verantwoord - inzetten van de vele data die we hebben. Eerder is per programma gekeken naar de kansen hiervoor en komende periode staat in het teken van het zetten van stappen in de realisatie hiervan. Uiteraard altijd met oog voor privacy, informatieveiligheid en ethiek.

3. Uitvoering en regie

In de komende bestuursperiode verschuift onze focus steeds meer naar de uitvoering van ons beleid. We hebben de nodige beleidskaders vastgesteld, en nu is het tijd om actie te ondernemen om onze doelen te bereiken. We gebruiken uitvoeringsagenda's om ons beleid te vertalen naar uitvoering, en in de 2024 zullen we meerdere nieuwe uitvoeringsagenda's vaststellen.² We benadrukken het belang van samenwerking en het gebruik van geschikte instrumenten om onze inspanningen te ondersteunen. Met de naderende inwerkingtreding van de Omgevingswet, sturen we actief aan om ervoor te zorgen dat we tijdig met onze provinciale partners om de tafel zitten. Het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) maakt het mogelijk om alle informatie over de fysieke leefomgeving digitaal te raadplegen en te delen.

We moeten echter ook enkele uitdagingen onder ogen zien. De toenemende inflatie zorgt ervoor dat de kosten van uitvoering hoger zijn dan we gewend zijn. Daarnaast worden we geconfronteerd met schaarste, zowel in termen van grondstoffen als menskracht. Het feit dat we meer banen hebben dan gekwalificeerde arbeidskrachten heeft invloed op onze uitvoeringscapaciteit.

Binnen dit kader richten we onze aandacht op het behouden van regie, het versterken van onze uitvoeringskracht, het aantrekken van talentvolle medewerkers en het veiligstellen van financiering vanuit het Rijk. We zetten ons tevens in voor een effectieve organisatiestructuur om de uitvoering soepel te laten verlopen.

4. Ontwikkeling provinciale organisatie

In het komende jaar zal onze organisatie zich meten aan de snel veranderende omgeving waarin we opereren. We streven naar toekomstbestendigheid en behoud van realisatiekracht, met een focus op opgavegestuurd en gebiedsgericht werken, ondersteund door innovatieve samenwerking. We richten ons op het aantrekken en behouden van top talenten door middel van aantrekkelijk werkgeverschap, inclusief Anders Werken, Ontmoeten en Reizen in 2024.

² Zie financiële begroting onderdeel VI Overzicht beleidskaders en Uitvoeringsagenda's

We besteden ook aandacht aan de middelen die we gebruiken, met een nadruk op het maximaliseren van datatechnologie voor maatschappelijke transities. De digitale transformatie, inclusief digitalisering, datagedreven werken en ICT-beveiliging, zal ons helpen om slimmer te organiseren, zowel intern als extern.

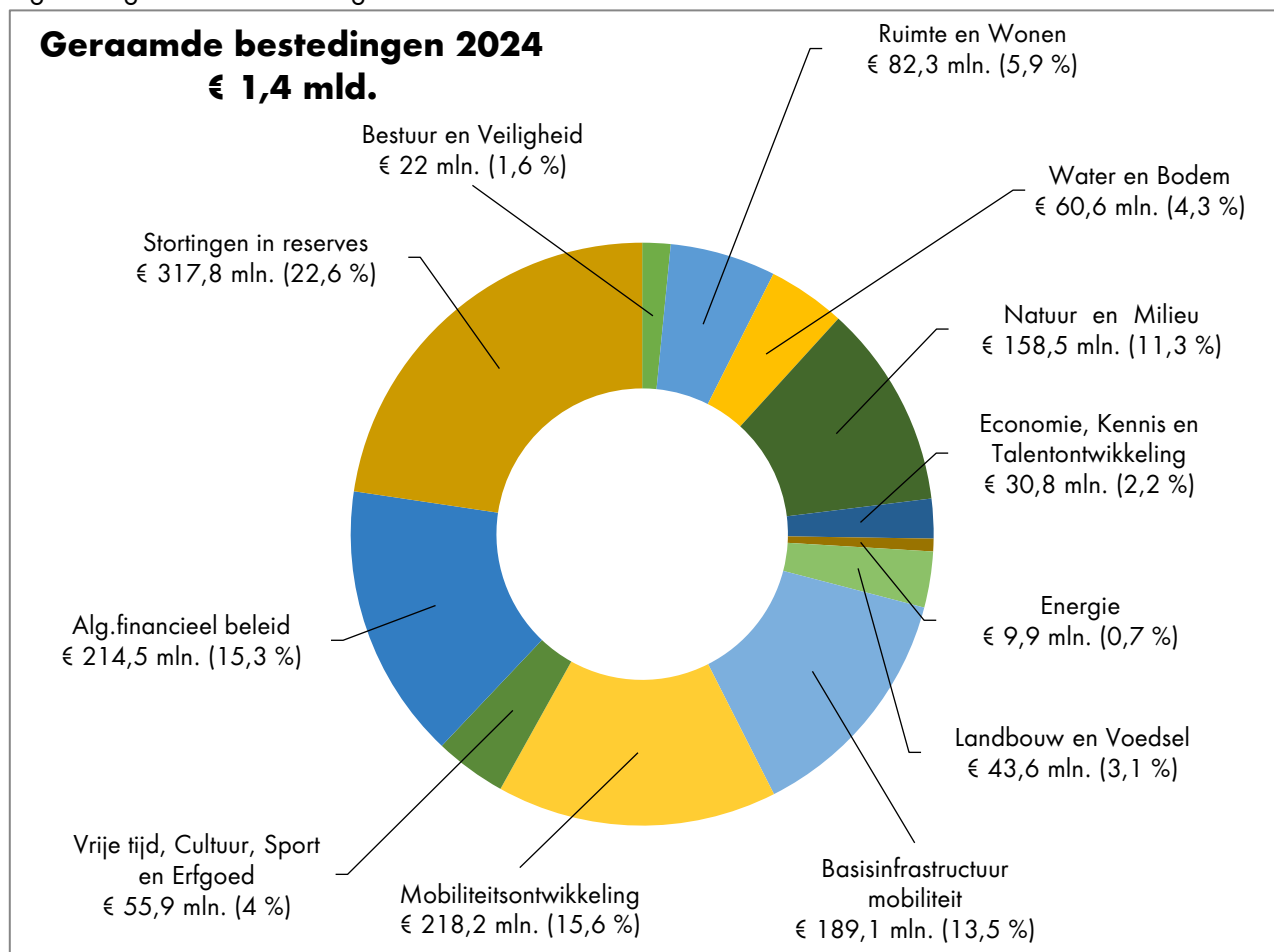
Als een transparante en betrouwbare organisatie, met de basis op orde conform de Wet Openbare Overheid, zullen we deze ontwikkelingen en al onze andere activiteiten uitvoeren.

5. Financieel totaalbeeld: begroting in evenwicht, maar onzekerheden op middellange termijn

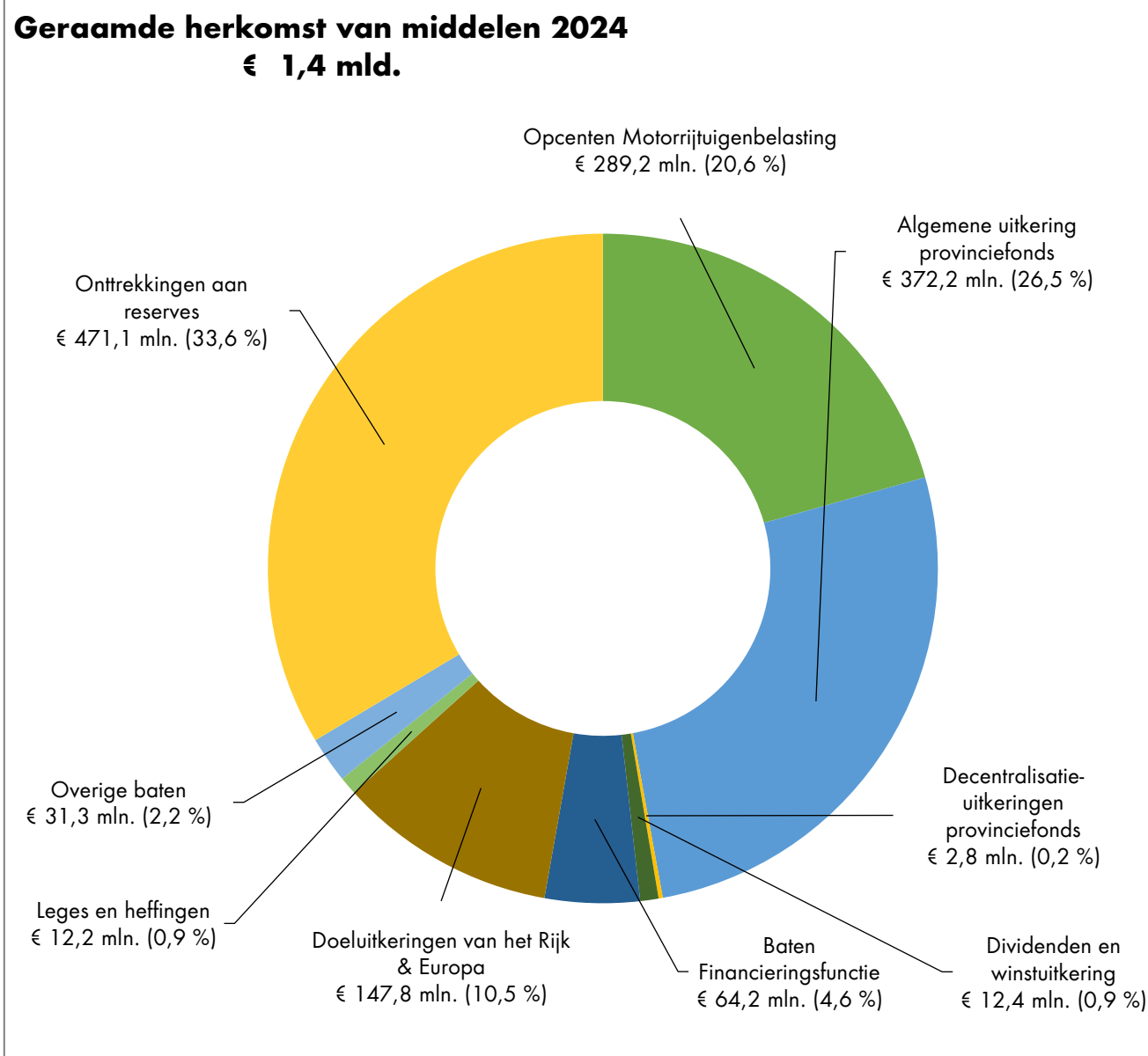
De provinciale begroting is meerjarig in evenwicht en onze reservepositie is nu nog gezond. De geraamde lasten + geraamde toevoegingen aan reserves EN de geraamde baten + de geraamde onttrekkingen aan de reserves zijn zowel voor 2024 als voor de jaren 2025 t/m 2027 in evenwicht. Dat laat niet weg dat we leven in onzekere tijden. De inkomstenbronnen van de provincie staan daarbij onder druk. De volgende onzekerheden doen zich voor:

- Onduidelijk wat financiële uitkomsten zijn vanwege een nieuw verdeelmodel
- De huidige vorm van het provinciaal belastinggebied - bestaande uit opcenten motorrijtuigenbelasting - zal op termijn verdwijnen, onduidelijk is welke vorm van belasting hiervoor in de plaats komt;
- Onzekerheden doen zich voor op het vlak inkomsten uit ons vermogen vanwege renteschommelingen.

Figuur 1: geraamde bestedingen 2024

Figuur 2: geraamde herkomst van middelen 2024

Programmaplan

Programma 1 Bestuur en veiligheid

Inleiding

Samen werken aan een toekomstbestendig openbaar bestuur in Brabant. Zodat inwoners kunnen vertrouwen op een slagvaardige, democratische, integere en rechtmatige overheid.

We werken aan goed en integer openbaar bestuur, omdat dit noodzakelijk is voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat. Opgaven worden steeds complexer en dat vraagt om een daadkrachtig bestuur dat in staat is om problemen op te lossen. Er komen grote veranderingen op de samenleving af op het gebied van onder meer wonen, werken, mobiliteit, klimaat, energie, natuur en landbouw. Daarom is een aanpak nodig die aansluit bij de eisen van deze tijd: democratisch, rechtmatig, slagvaardig, integer en waar nodig opererend als één overheid. Zelfs in een welvarend land als Nederland staan de betrouwbaarheid en de legitimiteit van de overheid onder druk, mede door de almaar toenemende (zware) criminaliteit en de vermenging van de onder- en bovenwereld. Daarom geven we onverminderd uitvoering aan de bestuursopdracht 'veilig en weerbaar Brabant'. Als we daarbij de diverse (landelijke) incidenten in ogenschouw nemen die een directe aanval zijn op de democratische rechtsstaat, dan is duidelijk dat een gezamenlijke inzet van de overheid langjarig moet zijn. Landelijk wordt daarbij al gesproken over een termijn van minimaal tien jaar, wat mogelijk al iets zegt over een vervolg van de provinciale bijdrage aan de aanpak van ondermijning in Noord-Brabant na 2023.

We hebben een kwalitatief goed bestuurlijk netwerk nodig, dat effectief samenwerkt met burgers en triple-helix partners. Hoe en hoeveel we als overheden samenwerken, bepaalt voor een belangrijk deel hoe inwoners de doelmatigheid en de kwaliteit van het overheidsbeleid ervaren. Het is daarbij belangrijk om inwoners te betrekken bij besluitvorming. We stellen het beleidskader voor een Toekomstbesteding bestuur op. Deze bevat ook een visie op de regionale samenwerking.

Brede welvaart voor alle Brabanders. Dat is ons streven. In essentie gaat het daarbij om het welzijn en welbevinden van de Brabantse inwoners en toekomstige generaties. Een Brabant waar mensen willen zijn en willen komen, waar het fijn is om te wonen en te leven en waar iedereen profiteert van de goed draaiende economie. We willen de vooruitgang van Brabant niet alleen afmeten aan economische groei, maar bovenal aan vorderingen op welzijn van onze inwoners. Het is daarbij van belang om onze opgaven in onderlinge samenhang en steeds vanuit een breder perspectief aan te vliegen met als doel de brede welvaart voor Brabanders te verstevigen.

Gezondheid is een indicator binnen brede welvaart en een belangrijk uitgangspunt van de Omgevingswet. Daarom werken we eraan om gezondheid in alle provinciale programma's een plek te geven door voor gezondheid per beleidsprogramma minimaal één gezondheidsindicator op te nemen. We hebben ons daarbij als doel gesteld: voor iedere Brabander drie gezonde levensjaren erbij. Daarmee komt het integrale karakter van dit thema in deze begroting duidelijk naar voren.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van bestuurlijke en maatschappelijke weerbaarheid en integriteit

Steeds vaker zorgt de georganiseerde misdaad voor ondermijning van het gezag van de overheid en onze samenleving. Een succesvolle aanpak van deze ontwikkeling vraagt om een weerbare en integere overheid, maar ook om een weerbare samenleving. Een openbaar bestuur dat niet doeltreffend op kan treden tegen georganiseerde criminaliteit en ondermijning, verliest uiteindelijk het vertrouwen van de inwoners en grip op de samenleving. Een integere en weerbare overheid die actief samen optrekt met inwoners, bedrijven en instellingen, is daarom een belangrijke kernkwaliteit van het openbaar bestuur. Met het in 2021 vastgestelde Masterplan interne weerbaarheid zetten we hiermee zelf belangrijke stappen als provinciale organisatie, waarbij we tevens de boodschap van noodzakelijke integriteit en weerbaarheid uitdragen naar de aan de provincie verbonden partijen.

Indicatoren:

- Door een online social media campagne is de meldingsbereidheid positief beïnvloed.
- Een inmiddels beschikbaar risicotaxatietool ondermijning bedrijventerreinen met indicatoren vergroot de mogelijkheden om criminaliteit en ondermijning op bedrijventerreinen tegen te gaan.
- Uitvoeren van de handreikingen en acties uit de Brabantse norm weerbare overheid door gemeenten en provincie versterkt een weerbare overheid in Noord-Brabant ("de dijken overal even hoog").

Wat gaan we daarvoor doen?

Cursus 'Vergroting weerbaarheid' verzorgen voor provinciale collega's, die nieuw binnenkomen of die waarvoor dat gezien hun taak van belang is

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal provinciale collega's dat de cursus 'Vergroting weerbaarheid' heeft gevolgd	100			

Samen met Taskforce-RIEC Brabant Zeeland gesprekken voeren met gemeenten om hun fitheid tegen ondermijning te stimuleren

Indicator	2024	2025	2026	2027
Gemeenten die stappen zetten om fitheid tegen ondermijning te vergroten	56			

Uitvoering aanbevelingen uit het Masterplan interne weerbaarheid

Nadat implementatie in 2023 is afgerond van de twaalf aanbevelingen uit het Masterplan op het terrein van "bewustzijn en betrokkenheid", "bestuur en beleid", "borging organisatie" en "cultuur en handelen", zal in 2024 verder worden gewerkt aan integratie van de Brabantse norm weerbare overheid in het provinciaal handelen.

Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory

De Riskfactory is de ontdekkingsfabriek voor veiligheid, gezondheid en duurzaamheid. Jongeren krijgen door middel van belevingsonderwijs inzicht in risico's op het gebied van veiligheid en gezondheid. Doordat ze zelf beleven wat de risico's kunnen zijn, beklijft het beter en is het rendement op lange termijn beter. Daardoor worden bewustzijn en zelfredzaamheid van deze jongeren vergroot en dragen we bij aan het beperken van risico's en het voorkomen van ongelukken. (Gezondheidsindicator)

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal jonge bezoekers aan de Riskfactory	5.000			

Wat willen we bereiken?

Brede Welvaart incl. Gezondheid

Verstevigen Brede Welvaart voor alle Brabanders

Het streven is een Brabant in goede balans waar mensen willen zijn en willen komen. Middels de uitvoeringsagenda 'Samen werken aan Brede Welvaart', werkt Brabant aan het verstevigen van brede welvaart voor alle Brabanders. Om het inzicht te vergroten en om te bepalen hoe Brabant ervoor staat kiezen we Brede Welvaart als maatstaf. Als start hebben onderzoek gedaan naar de ervaren brede welvaart onder 10.000 Brabanders. Inzichten die ons een completer beeld geven hoe Brabanders hun kwaliteit van leven en leefomgeving ervaren en waarderen. In afwachting van het bestuursakkoord zijn wij voornemens een Monitor Brede Welvaart in Brabant te ontwikkelen om te kunnen bepalen waar overheidsinterventies nodig zijn om brede welvaart te verstevigen. Een instrument wat duidelijk maakt hoe de brede welvaart zich in Brabant ontwikkelt en voor welke opgaven de regio's staan.

Indicator 2024

- We ontwikkelen een monitor brede welvaart in Brabant (populatieonderzoek uitgevoerd naar de ervaren brede welvaart vastgesteld op 11 juli 2023)

Gezondheid

We streven naar 3 gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030.

Middels de [uitvoeringsagenda gezondheid](#) werkt Brabant aan een gezonde samenleving.

Daarom krijgt gezondheid in alle provinciale programma's een plek. Tot 2030 werken we aan twee doelstellingen als onze bijdrage aan deze ambitie: 1) Van norm naar continue verbetering, waarbij wordt ingezet op een verbeterfilosofie binnen al onze begrotingsprogramma's. En 2) van zorg naar gezondheid: waar ingezet wordt op een transitie van zorg naar gezondheid waardoor er meer inzet komt op preventie.

Indicator 2024

- De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (LGEG, RIVM 4 jaarlijks uit GGD Volwassenmonitor). Op het moment van het vaststellen van de ambitie 'drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander', was de LGEG in Brabant voor het laatst gemeten in 2016. Inmiddels hanteert het RIVM een andere rekenmethode waardoor cijfers uit 2016 niet te vergelijken zijn met de nu beschikbare cijfers uit 2020. Om die reden nemen wij nu als referentiejaar 2020 voor genoemde ambitie.
- In GGD-regio West-Brabant was de LGEG in dat jaar 66,3 jaar, in GGD-regio Hart voor Brabant 66,8 jaar en in GGD-regio Brabant Zuidoost 67 jaar. Brabantbreed 66,7 jaar.
- Alle begrotingsprogramma's hebben met ingang van de begroting 2023 tenminste één gezondheidsindicator opgenomen, in de begroting 2024.

Wat gaan we daarvoor doen?

Uitvoering geven aan de uitvoeringsagenda brede welvaart die invulling geeft aan rolneming provincie

Met de uitvoeringsagenda brede welvaart is een duidelijke aanpak uitgewerkt om het thema Brede Welvaart in Brabant verder op de kaart te zetten. Een uitvoeringsagenda die ons in staat stelt bij te dragen aan brede welvaartsontwikkelingen in Brabant. Om hieraan bij te dragen bouwen we aan een stevig triple helix netwerk dat actief samenwerkt aan kennisontwikkeling en kennisdeling. Dat doen we o.a. via: het praktijknetwerk brede welvaart, de week van brede welvaart en de Academische Werkplaats Brede Welvaart. Daarnaast worden intern, beleidsprogramma's ondersteund in de stappen die nodig om zijn het brede welvaartspectief te borgen.

We verkennen of een tweede ronde van het Brabant Outcomes Fund (BOF2) haalbaar is en bij kan dragen aan het versterken van brede welvaart in Brabant

Op 8 december 2020 heeft PS ingestemd met de nadere uitwerking BOF2, waaronder het committeren van externe financiers, borging bij de BOM en inrichting impact financiering en monitoring. Aangezien borging bij de BOM niet haalbaar was moest een externe fondsmanager worden aangetrokken. Op 11 december 2021 is de Europese aanbesteding opengesteld en hebben wij op 28 april 2022 de opdracht gegund. Echter het aantrekken van externe financiers verliep moeizaam, medio dit jaar is besloten de opdracht niet te verlengen maar te evalueren en te verkennen welke variant voor BOF2 haalbaar wordt geacht. Uitkomsten hiervan zullen in Q4-2023 via een Statenmededeling met uw Staten worden gedeeld.

Doorontwikkelen van Brabantse Monitor Gezondheid

De monitor wordt het middel waarbinnen beschikbare gezondheidsinformatie bij elkaar wordt gebracht, zodat de provincie en haar partners zicht krijgen waar gezondheidswinst valt te behalen en hoe interventies het meeste kans van slagen hebben. Daarmee kunnen we zo goed mogelijk sturen op onze inzet voor gezondheid, maar ook onze Brabantse partners doen hier hun voordeel mee.

Continue aandacht voor meekoppelkansen en monitoren voortgang op indicatoren begroting 2024

Alle begrotingsprogramma's koppelen gezondheid mee in hun beleid. We monitoren actief de voortgang op de indicatoren die voor begroting 2024 zijn aangeleverd. Daarnaast houden we continue aandacht voor meekoppelkansen van gezondheid.

Organiseren dag van de gezondheid

In 2024 organiseren we de derde Dag van de gezondheid. Doel van deze dag is om de deelnemers te informeren over partijen en initiatieven die bijdragen aan de positieve gezondheid van de Brabander en om verbindingen te leggen. Tijdens de Dag van gezondheid faciliteren wij de uitwisseling van kennis en ervaringen tussen deelnemers.

Indicator	2024	2025	2026
Ieder begrotingsprogramma levert tenminste één gezondheidsindicator aan	9	PM	PM
De Levensverwachting in als Goed Ervaren Gezondheid (2023, 66,7 jaar)	Stijgend	Stijgend	Stijgend

Wat willen we bereiken?

Een toekomstbestendig openbaar bestuur

Onze ambitie is om de kwaliteit van het openbaar bestuur en de bestuurlijke samenwerking te blijven verbeteren, zowel binnen Brabant met (maatschappelijke) partners, als met de andere provincies (Interprovinciaal Overleg) en het Rijk. Dit willen we doen met de Brabanders, om de maatschappelijke opgaven in Brabant zo goed mogelijk te realiseren. We stellen een beleidskader Toekomstbestendig Bestuur op, waarin de provinciale ambities worden vastgelegd. In het verlengde daarvan worden de bijbehorende indicatoren tegen het licht gehouden. Als onderdeel van het beleidskader wordt een participatiebeleid voor de provincie opgesteld. Vanuit de Omgevingswet en de Wet versterking participatie decentrale overheden is de provincie verplicht om de inspraakverordening te verbreden naar een participatieverordening. Beleid en verordening worden in samenhang opgesteld.

De klimaatopgave, energietransitie, het verstedelijkingsvraagstuk, de toenemende ongelijkheid in de samenleving en het omgaan met de gevolgen van de vergrijzing zijn grote maatschappelijke opgaven. Ze spelen lokaal, regionaal en wereldwijd en stellen meer dan ooit hoge eisen aan de samenwerking van bestuurlijke organisaties. Het vraagt om een bestuur dat functioneert als één overheid door overheidslagen, schaalniveaus en maatschappelijke opgaven heen. Hiervoor zijn slagkracht en schakelkracht essentieel. Daarom investeren wij in de bestuurlijke samenwerking, op regionaal en interregionaalniveau. Dat doen we onder meer via de regionale ontwikkeldagen, BrabantStad en de samenwerkingsagenda met de Vereniging Brabantse Gemeenten (VBG).

Indicatoren:

- In 2024 is participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie geformuleerd.

- Inwoners zijn bij tenminste zes beleids- en uitvoeringsontwikkelingstrajecten betrokken tot en met 2024.
- De kwaliteit van het openbaar bestuur bevorderen we via bestuurlijke samenwerking in Brabant

We stellen een nieuw beleidskader Toekomstbestendig Bestuur op, waarin de provinciale ambities worden vastgelegd. In het verlengde daarvan worden de bijbehorende indicatoren tegen het licht gehouden. In begroting 2024 wordt uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Formuleren provinciaal participatiebeleid

Als onderdeel van het beleidskader Toekomstbestendig bestuur leggen we een participatiebeleid en -verordening voor de provinciale organisatie voor ter besluitvorming door Provinciale Staten. Daarmee geven we tevens invulling aan de verplichting vanuit de Omgevingswet en de Wet versterking participatie.

Burgers zijn meer betrokken bij beleidsontwikkeling en –uitvoering

In 2024 voeren we bij geplande beleidsvormingsprocessen tenminste drie experimenten uit met verschillende vormen van participatie.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Experimenten met verschillende vormen van participatie bij geplande beleidsvormingsprocessen	0	0	0	0

Opkomst verkiezingen in Noord-Brabant

De opkomstcijfers in Noord-Brabant van verkiezingen voor de Tweede Kamer, Provinciale Staten en gemeenteraden, weergegeven in % kiezers/stemgerechtigden (BBV verplichte indicator)
Afspraak is geen streefwaarde op te nemen, maar achteraf te rapporteren over de opkomst.

Organiseren bestuurlijke samenwerking

In 2024 organiseren we tenminste acht ontwikkeldagen samen met de regio.

Wat willen we bereiken?

Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen voeren hun wettelijke taken conform de wet uit

Met Interbestuurlijk Toezicht bevorderen wij dat gemeenten, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen hun wettelijke taken uitvoeren. Het is onze ambitie dat het toezicht hen ondersteunt bij het voortdurend verbeteren van hun taakuitvoering. Zo dragen we bij aan het goed functioneren van het openbaar bestuur en het vertrouwen van de burger in de overheid. Daarnaast willen wij de komende jaren de impact van ons toezicht vergroten door nog méér in dialoog te gaan met de toezichtontvangers. Daarmee kan een sterker lerend effect worden gerealiseerd.

Indicator:

- Eind 2024 kunnen we minstens 75% van de Gemeenten, waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen als 'voldoet' beoordelen en is er geen die een 'voldoet niet' heeft gekregen. (Beoordelingen: voldoet / voldoet gedeeltelijk / voldoet niet)

We stellen een nieuw beleidskader Toekomstbestendig Bestuur op, waarin de provinciale ambities worden vastgelegd. In het verlengde daarvan worden de bijbehorende indicatoren tegen het licht gehouden. In begroting 2024 wordt uitgegaan van de bestaande indicatoren.

Wat gaan we daarvoor doen?**Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht**

Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht. (BBV verplichte indicator)

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal gemeenten onder preventief financieel toezicht	0	0	0	0

We beoordelen of Gemeenten, Waterschappen en Gemeenschappelijke Regelingen hun wettelijke taken uitvoeren conform de wet

Indicator	2024	2025	2026	2027
% toezichtontvangers dat door ons op één of meer toezichtsgebieden wordt beoordeeld	100%*	100%*	100%*	100%*

* Aantal toezichtontvangers op 1-1-2023: 101

We stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren via toezicht

Interbestuurlijk Toezicht (IBT) voert behalve systematisch toezicht ook periodiek themaonderzoeken uit met betrekking tot actuele risicothema's. We delen uitkomsten en aanbevelingen door middel van beoordelingsbrieven, kleurenkaartjes, onderzoeksrapporten en tijdens regio- dan wel kennisbijeenkomsten. In lijn met wat het programma Agenda Toekomst (Interbestuurlijk) Toezicht voorstaat, willen we stimuleren dat toezichtontvangers van elkaar leren en best practices delen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal georganiseerde regio/kennisbijeenkomsten	4	4	4	4

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- [Beleidskader Interbestuurlijk Toezicht 2020-2023](#)
- [\(Rijks\) Beleidskader gemeentelijk herindeling 2018](#)
- [Beleidsregel Wet Bibob Noord-Brabant 2018 \(Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur\)](#)
- Statenvoorstel Kennis & Onderzoek: Nota onderzoeksbeleid
- [Bestuursopdracht 'Veilig en weerbaar Brabant'](#)
- [Beleidskader ontheffing verboden handelingen](#)
- [Beleidskader gezondheid](#)
- [Uitvoeringsagenda gezondheid](#)
- [Uitvoeringsagenda brede welvaart](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Interprovinciaal Overleg \(IPO\)](#)
- [INPA Huis van de Nederlandse Provincies](#)
- [Zuidelijke Rekenkamer](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Bij het huidige (demissionaire) kabinetsbeleid blijft onverminderd een grote financiële onzekerheid voor gemeenten voor het jaar 2026 en latere jaren. Voor het toezicht op de gemeentebegroting 2024 (per einde 2023) kan dit invloed hebben op de uitvoering en intensiteit van de rol van het financieel toezicht.

Wat mag het kosten?

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	12.317 N	15.935 N	16.298 N	9.736 N	9.736 N	9.736 N
Toerekening organisatiekosten	7.601 N	7.556 N	5.743 N	5.743 N	5.743 N	5.743 N
Totaal Lasten	19.918 N	23.491 N	22.041 N	15.479 N	15.479 N	15.479 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	128 V	2 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	307 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	435 V	2 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Saldo van baten en lasten	19.483 N	23.489 N	22.039 N	15.476 N	15.476 N	15.476 N
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

Onderdeel Brede Welvaart/Gezondheid

In afwachting van het nieuwe bestuursakkoord zijn er voor 2024 nog geen middelen in de begroting 2024 geraamd terwijl hiervoor in 2023 een bedrag van € 1,5 mln. aan budget was opgenomen.

Majeure projecten West-Brabant

Voor 2024 is een € 1,5 mln. hogere raming opgenomen dan in 2023 voor de uitgaven in verband met de nog lopende bestuursovereenkomsten met de gemeenten Halderberge en Steenbergen.

Programma 2 Ruimte en wonen

Inleiding

Zorgdragen voor een goede ruimtelijke ordening is een belangrijke kerntaak van de provincie. Brabant verandert voortdurend en er liggen complexe en dynamische opgaven in de leefomgeving. Nieuwe ontwikkelingen vragen ruimte, maar onze ruimte is schaars. De 'druk op de ruimte' is groot en voelbaar: niet alles kan en zeker niet overal. De leefomgevingskwaliteit staat daarmee ook onder druk. Dit vraagt om een slimme aanpak van de opgaven én vooral om het maken van noodzakelijke keuzes om doelen en ambities van onze Brabantse Omgevingsvisie te verwezenlijken en de brede welvaart van alle Brabanders te verstevigen.

In 2023 is samen met een breed netwerk van partners, in opdracht van het Rijk, het [Ruimtelijk Voorstel](#) tot stand gekomen. Het is een beginpunt van een meerjarig cyclisch proces om in gezamenlijkheid de complexe ruimtelijke puzzel te leggen. Op basis van het voorstel wordt nu toegewerkt naar een Ruimtelijke arrangement, waarbij de uitvoeringsafspraken tussen Rijk en provincie worden gemaakt. In 2024 zal uitvoering gegeven worden aan deze afspraken. Een onderdeel van het ruimtelijk voorstel en arrangement betreft [NOVEX stedelijk Brabant](#). In 2023 is hiervoor het ontwikkelperspectief vastgesteld. In 2024 wordt, op basis van uitvoeringsafspraken, hier verder invulling aan gegeven.

De woningbouwopgave is nog onverminderd groot. Hiertoe zijn in 2023 bestuurlijke afspraken gemaakt met het Rijk wat zijn doorvertaling heeft gekregen in regionale woondeals. Ook in 2024 wordt, mede via regionale versnellingstafels uitvoering gegeven aan deze woondeals. Daarnaast maken we de inzet van extra capaciteit mogelijk via de regeling [Flexpool Versnelling Woningbouw](#), zetten we in op flexwoningen en ondersteunen we initiatieven voor collectieve woonvormen. Tot slot gaan we de consequenties van de nieuwe Wet Versterking Regie op de Volkshuisvesting voor de provincie bezien.

V.w.b. werklocaties werken we via project [Grote Oogst](#) verder aan de verduurzaming van bedrijventerreinen. Op basis van onze ervaringen beogen we in 2024 een verdere verbreding naar meer bedrijventerreinen in te zetten. Ook actualiseren we, mede op basis van de meest recente prognoses, onze regionale afspraken over planning en programmering van bedrijventerreinen. Hierbij hebben we specifieke aandacht voor afspraken rondom (XXL) logistiek.

In 2023 zijn het [beleidskader Leefomgeving](#) en het beleidskader Wonen en Werken opgesteld. De doelstellingen en prestaties van onderhavige begroting zullen na vaststelling van beide kaders bij een eerstvolgend S&V moment op basis hiervan worden aangepast.

In 2024 gaan we door met de uitvoering van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. De huidige Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) heeft een looptijd tot en met eind 2023. In het voorjaar 2023 is gestart met de actualisatie van deze Ontwikkelaanpak Stikstof tot een BOS 2.0. Het voorstel voor een geactualiseerde ontwikkelaanpak (BOS 2.0) zal naar verwachting in Q1 2024 worden besproken met Provinciale Staten.

Op basis van een onherroepelijke uitspraak door de RvS (verwachting eind 2023) over de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat ([GOL](#)) zal in 2024 een besluit over het vervolg voorgelegd worden aan de Staten.

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van omgevingskwaliteit

We dragen zorg voor een goede ruimtelijke ordening en omgevingskwaliteit. De basis daarvoor ligt in de huidige Wet Ruimtelijke Ontwikkeling (WRO), die in 2024 wordt vervangen door de nieuwe Omgevingswet. De uitvoering van de omgevingswet en de bijbehorende instrumenten (Omgevingsvisie en omgevingsverordening) dragen bij aan een gezonde fysieke leefomgeving in Brabant.

Indicator:

- Werkend stelsel om wettelijke taken, zoals beoordeling van ruimtelijke plannen, onder de Omgevingswet uit te kunnen voeren
- Gezondheid: in het programma Ruimte en Wonen zijn we onder andere actief met de verstedelijkingsopgaven en verduurzaming van de bedrijventerreinen. Hierin nemen we gezondheid bevorderende maatregelen zoals vergroening tegen hittestress. De activiteiten zijn verwerkt in het vast te stellen beleidskader leefomgeving.

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden en beoordelen van initiatieven met ruimtelijke impact

We zetten hierbij in op maatwerk en vernieuwing in lijn met de nieuwe Omgevingswet. Overleg over deze plannen vindt daarmee bij voorkeur in een vroegtijdig stadium plaats, in de fase van ideevorming. Daarnaast stimuleren we een diep, rond en brede afweging: bij het zoeken naar oplossingen voor maatschappelijke opgaven vinden wij het belangrijk om vanuit meerdere richtingen naar een ontwikkeling te kijken. We kijken dus niet slechts sectoraal of eendimensionaal, zodat we initiatieven plaatsgevoelig inpassen. We stellen het initiatief centraal en we zoeken naar mogelijkheden. We kijken zowel naar zichtbare als minder zichtbare effecten van ons handelen en dragen hiermee bij aan een goede balans tussen People, Planet en Profit in Brabant.

Realiseren stedelijke opgaven

Via NOVEX Stedelijk Brabant werken we aan de majeure stedelijke opgaven in de stedelijke regio's. In 2023 wordt samen met het Rijk, de waterschappen en de 4 stedelijke regio's van Brabant het [Ontwikkelperspectief en 1ste uitvoeringsafspraken Stedelijk Brabant 2040](#) vastgesteld. Op basis hiervan en daaropvolgende uitvoeringsafspraken wordt in 2024 verder uitvoering gegeven aan het realiseren van de opgaven.

Uitvoeren Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS)

Ook in de geactualiseerde versie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof wil de provincie Noord-Brabant samen met partners, ondernemers en inwoners zich verder inzetten voor de versnelling van natuurherstel, verlaging stikstofdepositie en het mogelijk maken van gewenste maatschappelijke en economische ontwikkelingen. We blijven daarin ook structureel in overleg met onze stakeholders via het Brabants Platform Stikstof en de Brabantbrede Tafel Stikstof. Ook zetten we ons verder in om via het ondersteuningsloket iedereen te helpen die (in)direct met stikstof te maken krijgt: inwoners van de provincie Noord-Brabant, (agrarisch) ondernemers, adviseurs, ambtenaren, projectontwikkelaars of bijvoorbeeld belangenorganisaties. Hiermee ondersteunen we de voortgang van ontwikkelingen in Brabant.

Daarbij zal het ondersteuningsloket ook ondersteunen bij gebiedsprocessen in de Gebiedsgerichte Aanpak groen-blauw en zal het de uitvoering van beëindigingsregelingen en project pasmelders actief ondersteunen.

Op basis van de nog vast te stellen actualisatie van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 (BOS) zullen we op een later moment de onderstaande indicatoren actualiseren.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Nader te bepalen o.b.v. actualisatie Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof				

Wat willen we bereiken?

Realiseren van voldoende woningen, die aansluiten op de vraag

In Brabant ligt nog een flinke woningbouwopgave. De komende 10 jaar moeten er gemiddeld jaarlijks ruim 13.000 woningen (netto) aan de voorraad worden toegevoegd. Het is van belang de woningbouwopgave te verbinden met het versterken van de omgevingskwaliteit in onze steden en dorpen en het herbestemmen van leegstaand vastgoed, soms ook in het buitengebied. Ondanks de nadruk op inbreiding zullen ook uitbreidinglocaties nodig zijn voor een voldoende en voldoende gedifferentieerd (plan)aanbod van woningen en woonmilieus.

Indicatoren:

- Toename woningvoorraad: in de periode 2022 t/m 2030 worden, in lijn met de Nationale Woon- en Bouwagenda (NWBA), ten minste 130.000 woningen gebouwd (bruto groei). De voorraad neemt toe met ca. 120.000 woningen (netto groei), ca. 13.250 per jaar, waarvan twee derde betaalbaar:
 - 36.000 sociale huurwoningen (ca. 4.000 per jaar);
 - 44.000 middeldure huur- (< € 1.000,-) en betaalbare koopwoningen, onder de € 355.000 (ca. 4.900 per jaar).
- Zorgvuldige inpassing van nieuwe woonruimte: gemiddeld genomen wordt ca. tweederde van de jaarlijkse woningbouw (toevoeging aan de woningvoorraad) op binnenstedelijke locaties gerealiseerd.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van versnelling woningbouw

Via de regeling Flexpool Versnelling Woningbouw zetten we Rijks- en provinciale middelen in om gemeenten te ondersteunen in de versnelling van de woningbouw. Gemeenten kunnen op grond van deze regeling extra capaciteit inzetten om woningbouwplannen sneller te verwerken. Daarnaast dragen we bij aan de opzet van (financieel) en deelname aan regionale versnellingstafels.

Stimuleren van nieuwe woonvormen

Vanuit het '[Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw](#)' bevorderen we dat meer van dergelijke woonvormen worden gerealiseerd. Hierbij gaat het vooral om stimuleren van planontwikkelingen voor nieuwe woonvormen, de beschikbaarheid van locaties, het (mede)financieren van initiatieven en het bevorderen van nieuwe woonvormen en zelfbouw als volwaardige bouwstroom in de regionale en gemeentelijke woningbouwplanning en -

programmering. Binnen het brede palet aan nieuwe woonvormen ligt de nadruk vooral op (kleinschalige) initiatieven van particulieren en sociale ondernemers voor groepswonnen en collectieve woningbouw, zoals geclusterde woonvormen voor ouderen (al dan niet met zorg) en collectief particulier opdrachtgeverschap (CPO).

Actualiseren van regionale afspraken over woningbouwaantallen, betaalbaarheid en doelgroepen

In elk van de (sub) regionale woningmarktgebieden – en in lijn met de vanuit de [Nationale Bouw- en Woon Agenda](#) (NWBA) op te stellen regionale woondeals - maken we kwantitatieve, kwalitatieve én ruimtelijke afspraken over de woningbouwplanning en –programmering. We stellen samen met de regio's een uitvoeringsgerichte 'woon-agenda' op met speciale aandacht voor versnelling van de woningbouw, betaalbaarheid, veranderende woonwensen, flexwoningen en de huisvestingsopgave voor specifieke doelgroepen.

Actualiseren informatie over bevolking, bouwen en wonen

We actualiseren de 'Monitor Bevolking en Wonen' en het 'Kwartaalbeeld Woningmarkt Noord-Brabant' (4x per jaar) en rapporteren over de omvang en samenstelling van het (gemeentelijke) planaanbod voor woningbouw. Informatie over actuele ontwikkelingen van de Brabantse bevolking, de woningbouw en het planaanbod worden breed gedeeld en gepubliceerd op onze [provinciale website](#).

Wat willen we bereiken?

Verbeteren van vitaliteit en toekomstbestendigheid van werklocaties

Vitale en toekomstbestendige werklocaties dragen bij aan de economische ontwikkeling van Brabant. Werklocaties bieden ruimte aan bestaande (en toekomstige) ketens van samenwerkende bedrijven. Campussen bieden werknemers inspirerende werkomgeving en bevorderen innovatie.

Vitale en toekomstbestendige werklocaties kunnen bijdragen aan het realiseren van de doelen voor 2030 uit het klimaatakkoord. Daarbij wordt ingezet op energiebesparing, energietransitie, circulariteit, klimaatadaptatie, gezondheid en biodiversiteit.

Indicatoren:

- **Ontwikkeling van werklocaties**

Per regio/Regionaal Ruimtelijk Overleg (RRO) komen we tot een afsprakenkader om de vraag naar en aanbod van werklocaties/bedrijventerreinen in evenwicht te brengen en te houden. Vraaggericht ontwikkelen maakt daarvan deel uit.

- **Verduurzamen van werklocaties**

12 bedrijventerreinen, waar maatregelen worden genomen betreffende de energietransitie, circulariteit en klimaatadaptatie (grote "oogst")

- **Versterken campussen**

Positie van campus in ecosystemen te versterken en daarmee toename van bedrijvigheid en aantal werknemers:

Aantal bedrijven: 2024 > 2023

Aantal werknemers: 2024 > 2023

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen van verduurzaming op 12 'Grote Oogst' locaties

We zetten in op de vergroening en verduurzaming van werklocaties via 12 'Grote Oogst'-terreinen. De terreinen kennen een grote diversiteit aan scope van schaalniveaus, thema's en activiteiten. Er zijn voor 12 'Grote Oogst' locaties Plannen van Aanpak opgesteld. De verduurzaming van industrieterrein Moerdijk krijgt via andere trajecten vorm en inhoud. Voor Moerdijk zal geen gebruik gemaakt worden van de Bijdrageregeling verduurzamen bedrijventerreinen Grote Oogst Noord-Brabant. In 2024 wordt uitvoering gegeven aan de Plannen van Aanpak. Opgedane ervaringen worden breed gedeeld om de kennis bij gemeenten, parkmanagement-organisaties en bedrijven over de verduurzaming van bedrijventerreinen te verbeteren.

Faciliteren van campussen

Ook in 2024 zetten wij in gezamenlijkheid met Economie in op de verdere ontwikkeling van de campussen. Dit doen we omdat campussen van belang zijn in de ontwikkeling van (regionale) ecosystemen, innovaties versnellen en de regionale concurrentiekracht versterken. Wij hebben vooral een rol bij de opstart- en groeifase, op het moment dat er sprake is van marktfalen.

Actualiseren van (regionale) afspraken bedrijventerreinen

We maken regionale afspraken over de planning en programmering van bedrijventerreinen. Hiermee beogen we een kwalitatieve match tussen vraag en aanbod op bedrijventerreinen te realiseren. In september 2022 hebben GS nieuwe prognoses voor de ruimtebehoefte van bedrijventerreinen vastgesteld. De ruimtebehoefte is fors groter dan bij de vorige prognose. In tegenstelling tot eerdere prognoses wordt ook extra ruimtevraag verwacht na 2030. Het harde planaanbod in Noord-Brabant is (in volume en kwaliteit) niet voldoende om te voorzien in de ruimtevraag van bedrijven. Regio's/gemeenten zijn gevraagd om nieuwe regionale afspraken te maken, mede gebaseerd op deze nieuwe prognoses. Een adaptieve bedrijventerreinenprogrammering op minimaal het laagscenario, duidelijke profielen voor nieuw te ontwikkelen terreinen en afspraken over grondprijsmethodiek en regionale uitgiftecriteria, zijn voor de provincie uitgangspunten bij de actualisatie van regionale afspraken met gemeenten. De verwachting is dat medio 2024 in alle (sub)regio's met gemeenten nieuwe regionale afspraken gemaakt zijn.

Beleidskader en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- [Brabantse Omgevingsvisie](#)
- [Interim Omgevingsverordening](#)
- [Beleidskader Leefomgeving \(nog vast te stellen\)](#)
- Beleidskader Wonen en Werken (nog vast te stellen)

Uitvoeringsagenda's

Onderstaande uitvoeringsagenda zijn naar verwachting begin 2024 geactualiseerd in één integrale uitvoeringsagenda Wonen en Werken.

- [Brabantse Agenda Wonen](#)
- [Actieprogramma Nieuwe Woonvormen en Zelfbouw](#)
- [Uitvoeringsprogramma aanpak Werklocaties 2020-2023](#)
- [Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Veel prestaties worden geleverd in samenwerking met externe partners. Ook wordt steeds meer 'van buiten naar binnen' gewerkt: het initiatief van externe partners wordt gekoppeld aan de maatschappelijk opgaven van de Provincie. Dit biedt kansen, maar creëert in sommige gevallen ook afhankelijkheid als het gaat om het daadwerkelijk realiseren van prestaties. Denk aan bijvoorbeeld aan het realiseren van de woningbouwopgave en de ontwikkeling van campussen.

Wat mag het kosten?

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	8.943 N	20.194 N	74.299 N	17.526 N	3.975 N	3.922 N
Toerekening organisatiekosten	10.218 N	12.261 N	8.034 N	8.034 N	8.034 N	8.034 N
Totaal Lasten	19.161 N	32.455 N	82.333 N	25.560 N	12.009 N	11.956 N
Baten						
Programmabaten	1.199 V	9.617 V	52.425 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	180 V	1.815 V	0	0	0	0
Totaal Baten	1.379 V	11.432 V	52.425 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	17.782 N	21.023 N	29.908 N	25.560 N	12.009 N	11.956 N
Onttrekking aan reserves	2.957 V	11.591 V	3.725 V	1.981 V	1.981 V	1.981 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	2.957 V	11.591 V	3.725 V	1.981 V	1.981 V	1.981 V
Reserve ontwikkelbedrijf	946 V	4.764 V	888 V	164 V	164 V	164 V
Reserve Werklocaties	2.011 V	6.827 V	2.838 V	1.818 V	1.818 V	1.818 V

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

Aanpak Stikstof

De agrariërs die meedoen aan de opkoopregeling piekbelasters (MGA1) vanaf de ondertekening van de piekbelastersovereenkomst (eind 2022) hebben 2 jaar de tijd om te stoppen. Naar verwachting zullen de financiële lasten met name in 2024 worden genomen (€ 45,6 mln.).

Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat

Naar verwachting doet RvS in 2023 nog een uitspraak over de plannen voor de Gebiedsontwikkeling Oostelijke Langstraat. Bij een onherroepelijk besluit kan in 2024 daadwerkelijk begonnen worden met de uitvoering. Het betreft hier het provinciale aandeel in de projectkosten (€ 15,2 mln.).

SPUK Uitvoeringskosten NPLG

De provincie is nog in afwachting van een nieuwe SPUK-regeling van het rijk voor de uitvoeringskosten ten behoeve van het Nationaal Programma Landelijk Gebied voor het jaar 2024 en verder. Pas na ontvangst van de rijksbeschikking ramen wij de te ontvangen middelen en daaraan gekoppelde te maken uitgaven in de begroting. Dit leidt tot € 2,2 mln. minder geraamde uitgaven in 2024.

Werklocaties en gebiedstransformatie € 1,3 mln.

M.b.t. werklocaties hebben de extra uitgaven in 2023 (€ 989.000) met name betrekking op project Grote Oogst. Daarnaast zijn er mindere uitgaven in 2024 ten aanzien van gebiedstransformatie ten opzichte van 2023 in verband met de aflopende bestuursopdracht (€ 353.000).

Baten

Aanpak stikstof

De agrariërs die meedoen aan de opkoopregeling piekbelasters (MGA1) vanaf de ondertekening van de piekbelastersovereenkomst (eind 2022) hebben 2 jaar de tijd om te stoppen. Naar verwachting zullen de financiële lasten met name in 2024 worden genomen. Deze lasten worden vervolgens ten laste gebracht van de vooruitontvangen Rijksmiddelen voor de SPUK Opkoopregeling Piekbelasters (MGA1). Dit leidt tot een € 45,0 mln. hogere raming van de inkomsten in 2024.

SPUK Uitvoeringskosten NPLG

De provincie is nog in afwachting van een nieuwe SPUK-regeling van het rijk voor de uitvoeringskosten ten behoeve van het Nationaal Programma Landelijk Gebied voor het jaar 2024 en verder. Pas na ontvangst van de rijksbeschikking ramen wij de te ontvangen middelen en daaraan gekoppelde te maken uitgaven in de begroting. Dit leidt tot € 2,2 mln. minder geraamde inkomsten in 2024.

Stand reserves

De lasten van programma 2 Ruimte en Wonen worden deels gedekt vanuit de reserves Ontwikkelbedrijf en Werklocaties. Het verloop van de stand van de reserves is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026	saldo per 31-12-2027
2. Ruimte en wonen						
Reserve ontwikkelbedrijf	7.795	5.284	4.530	4.500	4.470	4.440
Reserve Werklocaties	20.149	16.225	16.346	16.467	16.588	16.708
Reserve Leefomgeving		13.450	13.450	13.450	13.450	13.450

Programma 3 Water en bodem

Inleiding

De klimaatverandering is steeds meer zichtbaar, en daarmee de grote opgaven waarvoor de samenleving staat om te komen tot een klimaatrobuust water- en bodemsysteem. De laatste jaren is Brabant geconfronteerd met extremen zoals droogte (leidend tot onder meer beregeningsverboden) en wateroverlast. De urgentie van de provinciale aanpak en uitvoering wordt hiermee nog verder onderstreept. In 2023 zijn de nieuwe KNMI-klimaatscenario's verschenen, we onderzoeken of er aanpassing van het provinciale beleid hierop nodig is.

Het rijksbeleid verandert. De rijksoverheid trekt via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) meer regie naar zich toe op het domein van natuur, water en bodem. Het behalen van water-, bodem- en klimaatopgaven is integraal onderdeel van het NPLG, en wordt gezien in relatie tot andere doelstellingen, zoals natuurherstel, stikstofreductie en toekomstbestendige landbouw. Ook heeft het Rijk expliciet benoemd dat het water- en bodemsysteem sturend moet worden voor de ruimtelijke ordening. De provincie krijgt hierbij een belangrijke rol in de uitvoering en verankering van deze structurerende keuze in het ruimtelijk instrumentarium. Voor de provincie betekent dit enerzijds een ondersteuning van de lijn en inzet in het [Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027](#) (RWP), anderzijds zal komende periode bezien moeten worden hoe het Rijk haar sturende rol vormgeeft en wat dat betekent voor een mogelijke bijstelling van het Brabantse water- en bodembeleid.

Betreffende hoogwaterveiligheid voor de Brabantse burgers, beoordelen we de impact van de strategische beleidskeuzes van het Rijk over rivierbodempligging en afvoercapaciteit in het kader van het Programma Integraal riviermanagement, de Beleidslijn Grote Rivieren, het al dan niet aanhouden en/of aanvullend aanwijzen van reserveringsgebieden waterveiligheid en tot slot de wettelijke waterveiligheidsnormering.

Naast het landelijk gebied vraagt ook het stedelijk gebied nadrukkelijk aandacht ten aanzien van klimaatadaptatie. Het gaat dan om wateroverlast en hitte-stress in het stedelijk gebied, woningbouwopgaven in relatie tot het water- en bodemsysteem en klimaatadaptatie op grote bedrijventerreinen. Waar traditioneel en wettelijk afgekaderd de provinciale rol vooral ligt in het landelijk gebied, is er een toenemende vraag naar bovenwettelijke participatie en medefinanciering door de provincie van de klimaatadaptatieve inrichting van het stedelijk gebied (stad en bedrijventerreinen). We onderzoeken in hoeverre de provincie in de komende jaren deelneemt aan een vervolg van de lopende samenwerkingsovereenkomst Waterpoort 2020-2023.

Vanuit de provincie werken wij vanuit drie perspectieven aan een vitale bodem in Brabant: kennisontwikkeling vanuit o.a. BodemUp 2.0, precisielandbouw (zie programma 7 Landbouw en Voedsel) en bodemverontreiniging. Bodemverontreinigingen in zowel in de grond zelf als het grondwater - die een risico vormen voor mens, natuur of het grondwater (de zogenaamde spoedlocaties) - worden gesaneerd of beheerd. Wanneer er niemand meer aanspreekbaar is wordt de aanpak, vanuit de wettelijke taak Wet Bodembescherming en conform landelijke afspraken, uitgevoerd door de provincie met financiën vanuit het Rijk. De bodemsaneringsoperatie loopt zeker tot 2030. De natuurlijke waarde van de diepe ondergrond wordt beschermd en

tegelijktijd onderzoeken wij de benuttingsmogelijkheden voor maatschappelijke opgaven als de energietransitie.

Wat willen we bereiken?

Voldoende Water. Niet te weinig diep en ondiep grondwater en oppervlaktewater met optimale zoetwaterbeschikbaarheid en waterverdeling in geval van extreme droogte, en niet te veel oppervlaktewater, om ernstige regionale wateroverlast zo veel mogelijk te voorkomen

De provincie is verantwoordelijk voor de regie rond (grond)watervraagstukken in Brabant, zodat er voldoende zoetwater beschikbaar is voor economische, ecologische en humane functies. De provincie is daarmee een belangrijke partij in het vinden van de balans tussen beschermen en benutten. Veel partijen zijn nodig voor het realiseren van de doelen rond het (grond)waterbeheer in Brabant. De provincie kan dit niet alleen. Het analyseren en zo nodig opvolgen van het advies van de onafhankelijke Adviescommissie Droogte 'Zonder water geen later' is een belangrijk speerpunt in 2024.

De provincie is bevoegd gezag ten aanzien van het diepe grondwater (voor drinkwater en grote industriële onttrekkingen). In strijd met de Kaderrichtlijn Water wordt er momenteel meer grondwater onttrokken dan aangevuld: in de Centrale Slenk is sprake van onbalans, niet alleen in Brabant maar ook in Limburg, Noordrijn-Westfalen en Vlaanderen. Aanpak van de onbalans in het diepe grondwater vergt ook internationale samenwerking, hierover vindt overleg plaats. Provincie en waterschappen zijn samen verantwoordelijk voor het ondiepe grondwater ten behoeve van natuur en landbouw. Structurele ontwatering en afwatering en verslechterde bodemkwaliteit leiden ertoe dat er te weinig water beschikbaar is. Extremen in het weer (met name hitte en droogte) zetten hier extra druk op. Voor de verdeling van zoet water worden, waar nodig, nieuwe gebiedsafspraken gemaakt. Bij droogte gelden regels voor beregening en worden prioriteiten in de watertoevoer vastgelegd (regionale verdringingsreeksen). Door snelle afvoer van water via beken en sloten (ontwatering), diepe onttrekkingen en beregening maar ook door verstedelijking, heeft het merendeel van de natuurgebieden in Brabant last van structurele verdroging. Hierdoor voldoen we niet aan de Kaderrichtlijn Water en worden tevens de doelstellingen voor biodiversiteit niet gerealiseerd.

Beleidsmatig is de verdrogingsaanpak vertaald naar 36.000 ha verdroogde natte natuurplek (NNP). In tranches wordt sinds medio jaren '90 gewerkt aan het herstel hiervan. We constateren dat forsere maatregelen worden gevraagd, juist ook buiten de natuurgebieden. De Maatwerkovereenkomsten (MOKs) met de waterschappen vormen de basis voor de realisatie van de groenblauwe opgaven tot en met 2027.

Voldoende grondwater bereiken we door de grondwateraanvulling te verbeteren en door acties gericht op grootverbruikers en op verminderen drinkwatervraag bij consumenten. Om te voldoen aan de normen voor regionale wateroverlast en de afspraken over waterbeschikbaarheid te kunnen nakomen, maken we met onze partners (met name waterschappen en grondgebruikers) afspraken.

Indicatoren:

- De grondwatervoorraad is op orde en stabiel op termijn: Grondwaterstand en stijghoogte in de grondwaterlichamen voldoet aan de norm (uiterlijk 2027 moeten beide grondwaterlichamen voldoen, 1 voldoet momenteel niet).
- Voldoende grondwater voor de natuur: Areaal natte natuurplek dat niet langer verdroogd is (uiterlijk 2027 is 12.000 ha NNP niet langer verdroogd).

Wat gaan we daarvoor doen?

Grondwateronttrekkingen

Ook in 2024 loopt het proces rond de mogelijkheden in het verminderen van grondwateronttrekkingen in samenwerking met de waterpartijen als onderdeel van de (concept-)droogteagenda. Het Bestuursakkoord 2023-2027 geeft dit nadrukkelijk weer. Onderdeel hiervan is dat we onderzoeken, in samenwerking met de waterschappen, in welke vorm de verbreding van de grondwaterheffing, conform de bestuurlijke wens, in 2025 ingevoerd kan worden zodat meer recht wordt gedaan aan het principe van de 'gebruiker betaalt'. Daarbij sluiten we aan op onderzoek naar aanleiding van motie [74a-2021](#) over de factoren die van invloed zijn op de verbreding van de grondwaterheffing. Dit onderzoek is eind oktober 2023 gereed.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Omvang vergunde grondwateronttrekkingen in mln. kubieke meter	(285*)	(*)	(*)	(*)

(*) afhankelijk van de ontwikkelingen, de streefwaarde geeft nu de totale vergunde omvang aan van drinkwaterbedrijven en industrie weer, van de vergunningen waar de provincie bevoegd gezag voor is.

Verdrogingsaanpak natte natuurparels

In 2024 zetten we vol in op projecten uit de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen om de KRW-opgave te behalen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Hectares binnen natte natuurparel waarin maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (KRW doelstelling 12.000 ha in 2027 (*))	3.500	6.500	8.000	9.600
Hectares buiten natte natuurparel waar maatregelen voor het vasthouden van water zijn getroffen (cumulatief) (doelstelling 27.000 ha in 2027(*))	7.000	13.000	18.000	21.700

* Streefwaarden aangepast zoals aangeven bij [Statenvoorstel 33/22A Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023](#)

Wat willen we bereiken?

Schoon Water. Schoon grond- en oppervlaktewater voor onze volksgezondheid en natuur, conform de normen van de Kaderrichtlijn Water; het voorkomen van verontreiniging en het beschermen van diepe grondwatervoorraden

Schoon water is cruciaal met het oog op de leefbaarheid en gebruiksmogelijkheden van het water voor plant, dier, mens en economie. Bovendien moeten we op tijd voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. Geen van de oppervlaktewateren in Brabant voldoet aan alle waterkwaliteitsdoelstellingen. De bemesting door de landbouw is in Brabant verantwoordelijk voor het grootste aandeel fosfaat en nitraat in het water.

Sinds 2009 wordt tranchegewijs gewerkt aan de herstelmaatregelen; we zitten in de laatste zesjaarlijkse KRW planperiode (2022-2027). De inrichtingsmaatregelen die de waterschappen nemen (beek- en kreekherstel, natuurvriendelijke oevers en oplossen vismigratieknelpunten) hebben een positief effect op de aanwezigheid van waterplanten en vissen en op de helderheid van het water. Met de maatregelen die met name agrarische ondernemers moeten nemen in het kader van het 7^e Nitraat Actie Programma en het NPLG zal de emissie van nutriënten naar het oppervlakte- en grondwater verder afnemen.

Daarnaast wordt de waterkwaliteit negatief beïnvloed door medicijnresten, gewasbeschermingsmiddelen, plastics, hormonen en andere zeer zorgwekkende stoffen (zoals PFAS). Hierop worden maatregelen in gang gezet om het voorkomen van deze stoffen in het grond- en oppervlaktewater verder af te laten nemen.

De grond- en oppervlaktewaterkwaliteit blijft geschikt voor diverse vormen van gebruik en de waterkwaliteit voldoet aan de KRW-doelen. Niet alleen voor het menselijk gebruik, zoals bijvoorbeeld bij door de provincie aangewezen zwemlocaties, maar ook voor het behalen van natuurdoelen in grondwater-afhankelijke natuurgebieden, beken en kreken en andere KRW-oppervlaktewateren. De vervuiling met antropogene stoffen wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt ook voor stoffen die niet expliciet benoemd zijn in de KRW zoals voor nieuwe antropogene stoffen, medicijnresten en microplastics.

Zolang de goede toestand nog niet is behaald mag er geen trendmatige achteruitgang van de (grond)-water kwaliteit plaats vinden. Het grondwater voor het produceren van water voor menselijke consumptie (hoogwaardig gebruik voor drinkwater, bier, frisdrank, levensmiddelen) blijft zo schoon mogelijk. Het gaat om het grondwater in de diepere watervoerende pakketten en al het grondwater binnen beschermingszones. De waterkwaliteit wordt voor de lange termijn beschermd en de natuurlijke beschermende kleilagen in de ondergrond blijven onaangetast. De basis in heel Brabant moet op orde zijn. Hiervoor is het noodzakelijk om Brabant-breed afspraken te maken, maar specifieke aandacht moet er ook zijn voor grondwaterbeschermingszones en natuurgebieden.

Indicatoren:

Basis op orde: alle oppervlaktewateren en het grondwater voldoen aan de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water in 2027. (bevat verplichte indicator BBV: % van de waterlichamen met een goede ecologische kwaliteit)

- Alle fysische, biologische en chemische parameters zijn op orde voor zowel de KRW-oppervlaktewateren als de overige oppervlaktewateren.
- Het grondwaterlichaam verkeert in een goede chemische (grondwater)toestand;
- Er vindt geen trendmatige achteruitgang van de (grond)- waterkwaliteit plaats

Verminderde inbreng stoffen:

- De inbreng van antropogene stoffen en stoffen die expliciet in de KRW genoemd zijn wordt voorkomen en beperkt. Dit geldt voor alle gevaarlijke stoffen, ook als er momenteel nog geen waternormen voor zijn, zoals voor PFAS, bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en plastics.

Grondwater voor menselijke consumptie is blijvend beschermd:

- Bronnen openbare drinkwaterwinningen zijn op orde.

Deze indicatoren dragen bij aan de provinciale doelstelling: '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Schoon grondwater

Indicator	2024	2025	2026	2027
Percentage landbouwgrond dat deelneemt aan 7e NAP in de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden	70%	80%		
Aantal van de 8 met nitraat meest vervuilde grondwaterbeschermingsgebieden dat voldoet aan de norm (van 50 milligram nitraat/liter) in 2025	6	8		
Percentage deelnemers aan Schoon Water voor Brabant 2022-2026 in de 11 meest kwetsbare grondwaterbeschermingsgebieden (blijvende inspanning nodig)(*)	80%	80%	80%	

(*) In afwachting van het vervolg Schoon water voor Brabant 2022-2026 is geen streefwaarde opgenomen in 2027.

Schoon oppervlaktewater

In 2024 zetten we vol in op projecten uit de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen om de KRW-opgave te behalen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal kilometers (cumulatief) herstelde beken en kreken en Natuurvriendelijke oevers (Kaderrichtlijn Water doelstelling 610 km in 2027 (*))	300	400	410	450
Aantal (cumulatief) opgeloste vismigratieknelpunten (KRW-doelstelling 232 stuks in 2027 (*))	125	150	155	160

(*) Streefwaarden aangepast zoals aangeven bij [Statenvoorstel 33/22A Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023](#)

Wat willen we bereiken?

Veilig Water. Veiligheid tegen hoogwater in het hoofdwatersysteem en het regionaal watersysteem

Bescherming tegen hoogwater is essentieel om Brabant leefbaar te houden en ruimte te hebben om te kunnen wonen en werken. Hoogwaterveiligheid gaat over de grote rivieren Maas en Merwede en over het regionale watersysteem. Dijken en andere primaire waterkeringen langs de grote rivieren moeten uiterlijk in 2050 aan de wettelijke waterveiligheidsnormen voldoen. Voor de keringen langs de Maas en Merwede is dat een taak van waterschappen en Rijkswaterstaat, waarbij het college van GS bevoegd is de dijkverbeteringsplannen goed te keuren.

Mede n.a.v. de Kamerbrief 'Water en Bodem Sturend' (2022) en het Advies van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater (2022) is meer aandacht nodig voor samenhang tussen de hoge waterstanden in het regionaal watersysteem en hoofdwatersysteem.

Bij de waterveiligheidsstrategie van de grote rivieren zet de provincie in op een combinatie van versterking van de dijken en maatregelen om de rivier ruimte te geven; als provincie nemen we actief deel aan rivierverruimingsprojecten en voeren we (mede) de regie op de regionale strategie op niveaus van riviertakken (zoals de Bedijkte Maas) en de Maas en de Rijn. In integrale projecten combineren we de waterveiligheidsopgave met andere regionale en rijksopgaven, zoals natuur, economie, omgevingskwaliteit en identiteit (o.a. Zuiderwaterlinie). We onderzoeken de mogelijkheden om in aanmerking te komen voor een bijdrage vanuit de derde tranche PAGW-middelen (Programmatiese Aanpak Grote Wateren) voor de GetijdenMaas, van Lith tot Bokhoven. De provincie neemt actief deel in het nationale Deltaprogramma en de ontwikkeling van het programma Integraal Riviermanagement.

Regionale keringen langs de regionale rivieren, beken/kreken moeten voldoen aan de provinciale beschermingsnormen. De waterschappen staan aan de lat om dat te realiseren, waarbij zij met de provincie afspraken maken over de termijnen.

Indicatoren:

Brabant is beschermd tegen overstromingen en biedt Ruimte voor de rivier:

- Het percentage rivierenlandschap waar sprake is van sterke dijken in combinatie met een uitbreiding van de afvoercapaciteit.
- De regionale keringen zijn veilig (100% voldoet aan de norm).

Wat gaan we daarvoor doen?

Toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen

De regionale keringen zijn in 2024 op orde, conform de actuele provinciale normen. Daarnaast neemt de provincie deel in het onderzoek onder het landelijk ontwikkelprogramma regionale keringen (ORK) over eventuele herijking van beleidskaders en regelgeving regionale keringen, zoals normeringsstelsel en zorgplicht. Dit heeft extra aandacht gekregen n.a.v. de hoogwaterramp in Limburg juli 2021 en de adviezen van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater.

Indicator	2024	2025	2026	2027
<i>Km te herstellen regionale keringen door het waterschap: i.h.k.v. provinciale toezicht op uitvoering verbeterplannen waterschappen:</i>				
– Brabantse Delta	(*)			
– Aa en Maas	(*)			
– De Dommel	(*)			
– Rivierenland	(*)			

(*) Nader te bepalen, betreft een doorlopende 12-jaarlijkse toetsing, daarna te actualiseren voor 2024 e.v.

Uitvoeren Deltaprogramma Maas

De Maas-koploperprojecten (rivierverruimingsmaatregelen) Oeffelt en Meanderende Maas lopen tegen uitvoeringsuitdagingen aan ten aanzien van stikstof en inflatie. Bij 'Oeffelt' spelen belemmeringen ten aanzien van stikstof, eigenaarschap van de nieuwe brug en gestegen kosten, mede als gevolg van inflatie.

Onder Deltaprogramma Maas en Rijn werken we als provincie ook mee aan beleidsontwikkeling: de Stuurgroep Deltaprogramma Maas (SDM, onder voorzitterschap gedeputeerde Noord-Brabant) en het Bestuurlijk Platform Rijn (BPR) zijn de bestaande samenwerkingsverbanden voor afstemming rijk-regio inzake enerzijds de voortgang van bestaande gebiedsprojecten (koploperprojecten en pilots) en anderzijds advies op de voorbereiding van Integraal Riviermanagement (IRM). IRM beoogt een integrale aanpak op meerdere opgaven: hoogwater (waterveiligheid), laagwater (zoetwaterbeschikbaarheid), scheepvaart, natuur, regionale economie en ontwikkeling.

Indicator	2024	2025	2026	2027
<i>Voortgang rivierverruimingsprojecten (MIRT fase)</i>				
<ul style="list-style-type: none"> Meanderende Maas 	Planuitwerking/Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
<ul style="list-style-type: none"> Oeffelt 	Planuitwerking/Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2027
<ul style="list-style-type: none"> IRM pilot Hoogwater 's-Hertogenbosch / Crèvecoeur 	Afronding en vervolgafspraken in samenhang met de aanpak in het regionaal watersysteem (HoWaBo-2)			
<ul style="list-style-type: none"> Verlengde brug veerweg Alphen 	realisatie			

Ruimtelijke inbedding en goedkeuringsbevoegdheid GS bij versterking van primaire dijken

De dijkversterkingsprojecten van de primaire keringen worden geprogrammeerd door het rijk en de waterschappen in [het nationale Hoogwaterbeschermingsprogramma](#) (HWBP). De prioritering vindt plaats op basis van urgentie. In de tabel zijn de fases vermeld zoals gehanteerd in het HWBP. Binnen Brabant zijn veel dijkversterkingen urgent.

Indicator	2024	2025	2026	2027
<ul style="list-style-type: none"> Ravenstein-Lith (onderdeel Meanderende Maas) 	Planuitwerking/Realisatie	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028
<ul style="list-style-type: none"> Cuijk-Ravenstein 	Planuitwerking	Realisatie	Realisatie	Realisatie t/m 2028

Indicator	2024	2025	2026	2027
• Lith-Bokhoven	Verkenning			
• Doeveren	Verkenning			
• Geertruidenberg-Amer-Donge-Wilhelminakanaal	Nog niet bekend			
• Moerdijk-Drimmelen	Verkenning	Verkenning		
• Standhazensedijk	Realisatie			
• Willemstad-Noordschans	Verkenning			

Wat willen we bereiken?

Vitale Bodem. Vergroten van de vitaliteit, sponswerking, resistentie tegen ziekten en natuurlijk productievermogen van de bodem voor duurzame landbouw en biodiversiteit

Het besef van het belang van een vitale agrarische bodem groeit. 'Water en bodem sturend' als richtinggevend principe, komt steeds meer terug in de beleidsstukken van de verschillende overheden. De komende jaren willen we het inzicht in de opbouw en het functioneren van het water- en bodemsysteem in relatie tot de aard en intensiteit van het grondgebruik en de ruimtelijke samenhang verder vergroten. Daarnaast blijven we ons inzetten om nieuwe en bestaande kennis te delen en zoveel mogelijk agrarische ondernemers te stimuleren en ondersteunen om duurzaam bodembeheer een centrale plaats in de bedrijfsvoering te geven.

Indicator:

In de agrarische beïnvloedingsgebieden rondom de prioritaire N2000 gebieden en natte natuurepaleis, in de voedingsgebieden voor strategische grondwatervoorraden, grondwaterbeschermingsgebieden en gebieden met verhoogd risico op uitspoeling van nitraat en afspoeling van fosfaat is de bodem vitaal en worden de normen voor de Kaderrichtlijn Water en Nitraatrichtlijn gehaald:

- de sponswerking voor water en voedingsstoffen is op orde: verliezen van voedingsstoffen naar het grond- en oppervlakte- water zijn minimaal en er is geen sprake meer van verdichting, zodat regenwater kan infiltreren;
- het gehalte aan organische stof is op zodanig niveau dat een gevarieerd bodemleven mogelijk is en meststoffen en water worden gebonden;
Streven: 100% van de landbouwbodems in 2050 vitaal, gekoppeld aan klimaat adaptieve inrichting en gebruik.

Ecologische principes nemen een centrale plaats in de agrarische bedrijfsvoering in:

- het aantal praktiserende boeren neemt toe.

Deze indicatoren dragen via een verbeterde (grond)waterkwaliteit bij aan de provinciale doelstelling van '3 gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander'.

Wat gaan we daarvoor doen?

Een belangrijk instrument om onze doelen voor een vitalere agrarische bodem te realiseren is BodemUP. BodemUP helpt boeren bij het nemen van maatregelen voor een duurzamer bodem- en waterbeheer. In 2023 zijn we gestart met de uitvoering van BodemUP 2.0. De komende jaren willen we met BodemUP 2.0 doorgroeien naar 2200 deelnemende agrariërs in Brabant.

Met agrarische ondernemers bodemverbeteringsmaatregelen doorvoeren in landbouwgebieden

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal hectaren (cumulatief) landbouwareaal binnen BodemUp	6.000	12.000	20.000	27.000

Organiseren kennisuitwisseling voor agrariërs

De kennis over bodemvitaliteit en duurzaam bodembeheer is volop in ontwikkeling. We ondersteunen projecten en onderzoeken die bijdragen aan kennisontwikkeling. Via onder andere BodemUP, het Netwerk Vitale Bodem Brabant, samenwerking met het onderwijs (de 'groene' opleidingen van het MBO (practoraat) en HBO (lectoraat)) delen en verspreiden we nieuwe en bestaande praktijkkennis en methoden voor verduurzaming van de voedselproductie.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal deelnemers aan kennisuitwisseling op praktijklocaties	500	500	500	500

Wat willen we bereiken?

Klimaatadaptatie. Aanpassen aan klimaatverandering in alle domeinen van het provinciale waterbeleid.

Aanpassen aan extreem weer (klimaatadaptatie) is urgent. Daarvoor is bewustwording bij en actief handelen door de Brabander belangrijk, dienen de effecten van klimaatverandering (hitte, droogte, wateroverlast door extreme buien, zeespiegelstijging) integraal te worden meegenomen in alle provinciale doelen en moet de ruimtelijke inrichting op alle schaalniveaus (van woning en wijk tot regio en provincie) mede gericht zijn om de gevolgen zoveel mogelijk te beperken. Dit doen we samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties, het bedrijfsleven en burgers. Wij pakken hierin de rol op die past bij onze provinciale verantwoordelijkheid.

Indicator:

- Brabant heeft in 2050 een klimaatbestendige en waterrobuuste inrichting: Brabant wordt klimaatbestendig en waterrobuust ingericht op basis van de leidende principes uit dit RWP. (100% in 2050)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bewustwording, samenwerking en verankering 'klimaatbestendig handelen'

We zetten op verschillende manieren in op bewustwording van het belang van klimaatadaptief handelen bij de Brabander (Dutch Design Week, Embassy of Water, [klimaatportaal](#), kennisontwikkeling) en sluiten daarbij zoveel mogelijk aan bij bestaande initiatieven en de belevingswereld van de doelgroep (Design Thinking).

We maken klimaatadaptatie onderdeel van al onze provinciale opgaven. We brengen daarvoor kwetsbaarheden in beeld en borgen klimaatadaptatie in programma's en instrumenten.

We voeren regie op de samenwerking in Zuid-Nederland en actualiseren samen met onze partners, waaronder gemeenten en waterschappen het uitvoeringsprogramma klimaatadaptatie Zuid-Nederland.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Een actueel uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland	1	1	1	1
Percentage provinciale programma's waarin klimaatadaptatie wordt verankerd	50%	70%	90%	100%

Concrete aanpak in projecten en gebieden

We dragen (financieel) bij aan projecten uit het Uitvoeringsprogramma Klimaatadaptatie Zuid-Nederland en aan uitvoeringsprojecten gericht op het tegengaan van wateroverlast in het bebouwde gebied. We ontwikkelen bouwstenen voor en laten maatregelen gericht op klimaatadaptatie samenvallen met de aanpak in kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal medegefinancierde (uitvoerings)projecten gericht op klimaatadaptatie (cumulatief)	15	20	25	30

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- [Visie klimaatadaptatie inclusief uitwerking bestuursopdracht 'Stoppen van de verdroging met een waterrobuuste inrichting van Brabant'](#)
- [Regionaal Water en Bodem Programma 2022-2027](#)
- [Beleidskader Milieu 2030](#) (o.a. bodemsaneringen)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- GOB BV
- Brabant Water
- Nederlandse Waterschapsbank NV

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024 verandert de bevoegdheid voor besluitvorming over het provinciale water- en bodembeleid, dat nu is vastgelegd in het Regionaal Water en Bodem Programma (RWP) 2022-2027.
- Aangezien het RWP de status heeft van een programma onder de Omgevingswet, is Gedeputeerde Staten in plaats van Provinciale Staten bevoegd voor het vaststellen van het programma. PS behoudt uiteraard haar budgetrecht. Daarnaast wordt onder de Omgevingswet de rol van de gemeenten belangrijker, en daarmee de plannen en processen waarin zij een leidende rol hebben. Een goede invoering van de omgevingswet bij de gemeenten is essentieel voor tijdige en inhoudelijk goed beoordeelde vergunningverlening. De provincie zal hierdoor vaker gevraagd worden om een watertoets en/of bodemadvies te geven, en dit af te stemmen met de medewaterbeheerders zoals waterschappen, Rijkswaterstaat en drinkwaterbedrijven.
- De Kaderrichtlijn Water opgave voor voldoende en schoon water vergt meer voorbereidingstijd dan door onze uitvoeringpartners, in het bijzonder de waterschappen, gedacht en vergt vanwege kostenstijgingen meer middelen dan heden beschikbaar. Dit onder meer vanwege de complexiteit van de uit te voeren projecten, waardoor de KRW-doelrealisatie 2027 verder onder druk staat en te behalen prestaties in 2023 lastig te ramen zijn. Dit is onderwerp van de programmeringsgesprekken en bestuurlijke gesprekken met de waterschappen op basis van uitvoeringsafspraken in de Maatwerkovereenkomsten (MOKs) 2022-2027 tussen waterschappen en provincie.
- Voor maximaal doelbereik van de Kaderrichtlijn Water (KRW) is een toereikend instrumentarium daarbij van cruciaal belang. Op dit moment wordt het instrumentarium niet toereikend geacht.
- Het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur biedt mogelijkheden om een impuls te geven aan de realisatie van de waterdoelstellingen. In overleg met het Rijk, Provinciale Staten en onze Brabantse uitvoeringpartners, zoals de waterschappen, beogen wij deze inhoudelijke, instrumentele en financiële mogelijkheden in de uitwerking van het Brabants Programma Landelijk Gebied (BPLG) maximaal te benutten.
- Een toenemend aandachtspunt is de uitvoeringskracht en betrokkenheid van partners ten behoeve van de opgaven in het stedelijk gebied. Door toenemende urgentie en uitvoering van water- en bodem gerelateerde opgaven aan de ene kant en een verder toegenomen druk op beschikbare capaciteit (door onder andere de spanning op de arbeidsmarkt) staat de uitvoeringskracht bij gemeentes sterk onder druk. Hiermee is het risico op vertraging in de uitvoering toegenomen. Indien de huidige situatie niet wijzigt, zal de uitvoeringskracht komende jaren een belangrijk aandachtspunt blijven.
- Bij de samenwerkingsovereenkomst realisatie heropening Roode Vaart - waarbij de gemeente Moerdijk en de provincie Noord-Brabant risicodragende partijen zijn - speelt een juridisch geschil tussen de gemeente Moerdijk en de realiserende bouwcombinatie. Daarnaast is er een geactualiseerde kostenraming. Eind 2023 komt meer zicht op de financiële impact van deze ontwikkelingen.

Wat mag het kosten?

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	27.197 N	42.056 N	55.995 N	45.859 N	49.912 N	30.162 N
Toerekening organisatiekosten	5.604 N	6.324 N	4.615 N	4.615 N	4.615 N	4.055 N
Totaal Lasten	32.801 N	48.380 N	60.610 N	50.474 N	54.527 N	34.217 N
Baten						
Programmabaten	9.350 V	12.859 V	15.465 V	14.465 V	18.263 V	14.049 V
Baten toerekening organisatiekosten	843 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	10.193 V	12.859 V	15.465 V	14.465 V	18.263 V	14.049 V
Saldo van baten en lasten	22.608 N	35.520 N	45.145 N	36.009 N	36.265 N	20.168 N
Onttrekking aan reserves	20.488 V	26.312 V	36.086 V	28.460 V	30.021 V	13.153 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	20.488 V	26.312 V	36.086 V	28.460 V	30.021 V	13.153 V
Reserve Bodem; DU Bodem	2.615 V	1.871 V	1.074 V	874 V	8.562 V	-
Reserve Regionaal Waterprogramma	17.873 V	24.440 V	35.012 V	27.586 V	21.459 V	13.153 V

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

Maatwerkovereenkomsten met waterschappen

De uitgaven met betrekking tot de maatwerkovereenkomsten met de waterschappen volgen het kasritme dat is opgenomen in de in 2023 verleende beschikkingen aan de waterschappen. Op basis van de maatwerkovereenkomsten werken we samen met de waterschappen aan o.a. de DHZ-opgave en de KRW-opgave, waarbij we streven naar een snelle uitvoering vóór 2027. Dit wordt weerspiegeld in het gevraagde kasritme en resulteert in een uitgavenimpuls in 2024 (€ 6,0 mln.).

Onderhoud vaarwegen

Het wegwerken van de onderhoudsachterstand in de baggeropgave leidt tot een € 2,0 mln. hogere lastneming in 2024.

Rivierverruimingsprojecten

In 2024 komen twee rivierverruimingsprojecten in de realisatiefase. Hierdoor zullen de uitgaven op rivierverruiming met € 3,5 mln. stijgen.

Vitale Bodem

In 2023 is gebruik gemaakt van de rijksregeling SPUK Uitvoeringskosten 2022-2023 NPLG ten behoeve van BodemUp 2.0. In 2024 komen deze kosten weer ten laste van de provinciale middelen. Dit leidt tot € 2,2 mln. meer uitgaven in 2024.

Toevoeging Grondwaterheffing

Als gevolg van de ophoging van de tarieven van de grondwaterheffing (Statenvoorstel 33/22 Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023) wordt de toevoeging aan de voorziening grondwaterheffing met € 3,8 mln. verhoogd.

Europese subsidieregeling POP3

In 2024 vinden geen uitgaven plaats ten laste van de Europese subsidieregeling POP3 welke vanaf 2023-2024 wordt opgevolgd door de GLB-NSP regeling. Dit leidt tot € 1,1 mln. minder geraamde uitgaven.

Baten

Inkomsten Grondwaterheffing

Als gevolg van de ophoging van de tarieven van de grondwaterheffing (Statenvoorstel 33/22 Verordening grondwaterheffing Noord-Brabant 2023) worden de geraamde inkomsten aan grondwaterheffingen met € 3,8 mln. verhoogd.

Specifieke uitkering 2^e fase Deltaprogramma Zoetwater

Voor de uitvoering van de 2^e fase Deltaprogramma Zoetwater ontvangt de provincie een rijksbijdrage. Dit project is onderdeel van de maatwerkovereenkomsten die de provincie met de waterschappen heeft afgesloten. Door de stijging van de geraamde kosten in 2024 ten opzichte van 2023 met € 1,3 mln. stijgen ook de geraamde inkomsten evenredig mee.

Stand Reserves

De lasten van programma 3 Water en bodem worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
(bedragen x € 1.000)	01-01-2023	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
3. Water en Bodem						
Reserve Bodem; DU Bodem	28.021	26.524	25.450	24.576	16.014	16.014
Reserve Regionaal Waterprogramma	88.553	81.346	52.654	30.830	15.132	7.753

Programma 4 Natuur en milieu

Inleiding

Natuur en landschap

We werken aan een natuur-, landschaps- en milieubeleid dat bijdraagt aan een veilige en gezonde leefomgeving, aan herstel van de biodiversiteit en aan prachtige Brabantse natuurgebieden en landschappen voor mens, plant en dier.

Onze natuur verdient een goede bescherming tegen de druk van activiteiten die haar verstoren, verarmen en vervuilen. Een vitale natuur en waardevolle landschappen zijn voorwaarden voor het welzijn van mensen en voor de ontwikkeling van Brabant als belangrijke kennis- en innovatieregio. In een aantrekkelijke groene provincie is het immers beter wonen, werken en leven.

We zorgen voor een goede en voortvarende uitvoering van nationale en internationale afspraken die zijn gemaakt over biodiversiteit. Hiermee moeten alle bedreigde planten en dieren in Brabant, zoals weide- en akkervogels, weer een geschikte leefomgeving krijgen. Hiervoor investeren we in een verbonden en samenhangend natuurnetwerk en in versnelling en intensivering van het natuurherstel. Ook nemen we maatregelen om de externe druk op de natuur te verminderen. Zo verminderen we de uitstoot van ammoniak rondom natuurgebieden. En pakken we de verdroging van natuurgebieden aan. Daarnaast versterken we de kwaliteit van het Brabantse landschap en verankeren we de natuur en het landschap in de samenleving.

Het herstel van de biodiversiteit is in belangrijke mate afhankelijk van onze gezamenlijke prestaties in de water-, bodem-, klimaat- en stikstofopgave en de bijbehorende transitie van de landbouw en hun ruimtelijke samenhang. Tegelijkertijd biedt de natuuropgave ook kansen voor (agrarische) ondernemers. De natuur-, water-, bodem-, klimaat-, stikstof- en landbouwopgaven worden zoveel mogelijk in samenhang en gebiedsgericht aangepakt met de zogenaamde [Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak \(GGA\)](#).

In het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) heeft het Rijk aan de provincies gevraagd om aan de slag te gaan met de uitwerking van de richtinggevende doelen op het gebied van natuur, water en klimaat en een provinciaal gebiedsprogramma op te stellen. Het NPLG is een grote kans voor versnelling van de uitvoering van het Brabantse beleid op het gebied van natuur, stikstof, water, bodem, klimaat en landbouw.

In juli 2023 heeft de provincie Noord-Brabant [een eerste pakket voor het BPLG](#) (Brabants Programma Landelijk Gebied) aan het Rijk aangeboden. Het bevat de Houtskoolschets landelijk gebied én een pakket 'no regret'-maatregelen waar de provincie in 2024 aan de slag gaat. Een flink deel van het bestaande natuurbeleid is onderdeel van het BPLG, zoals Natura 2000 en het Natuurnetwerk. Aanvullend op het bestaande natuurbeleid is de opgave voor 30% natuurherstel volgens de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR), zoals beschreven in het NPLG. Eind 2023 zal het voorontwerp BPLG worden vastgesteld, waarin de input van een nieuw bestuursakkoord en (landelijke) ontwikkelingen op het gebied van landbouw en stikstof zijn verwerkt.

Milieu

We willen dat Brabant een fijne, veilige en gezonde provincie is om in te wonen en te ondernemen. Een schone lucht en bodem en geen hinder van onder meer geluid en geur zijn hiervoor basisvoorwaarden. In lijn met de Omgevingsvisie streven we daarom naar een continue verbetering van onze leefomgeving. Met de uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord dragen we bij aan het landelijk doel om 50% gezondheidswinst te behalen.

Met het actieplan Geluid 2018-2023 verminderen we het aantal mensen dat wordt gehinderd door het geluid van provinciale wegen. Daarnaast wordt ook Brabant in toenemende mate geconfronteerd met urgente sector- en thema-overstijgende vraagstukken, zoals de noodzaak van een transitie naar een duurzame samenleving. In het beleidskader Milieu 2023-2030 dat in 2022 vastgesteld is, zijn onder meer streefwaarden opgenomen voor luchtkwaliteit en geluid. De uitvoeringsagenda 2024 -2027 wordt momenteel opgesteld.

Gezondheid

In het beleidskader milieu wordt de relatie tussen gezondheidssituaties en milieuhinder gelegd. Voor de thema's Licht, Lucht en Geluid worden indicatoren opgesteld en in een uitvoeringsagenda nader uitgewerkt. Vanuit de doelstelling "Steeds Beter" is de focus gericht op 3 gezonde levensjaren erbij voor alle Brabanders.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

Vele maatschappelijke ontwikkelingen treffen het uitvoeren van de vergunningverlening, handhaving en toezicht. Het behalen van de gestelde water-, klimaat-, natuur- en stikstofdoelen, met als referentie de recent gepubliceerde Natuurdoelanalyses (NDA's) werken door in de toetsingskaders voor vergunningen, toezicht en handhaving. Complexiteit en onzekerheden die worden ingegeven door onder andere gerechtelijke uitspraken, de dynamiek door de updates van Aerius en onderzoeken met betrekking tot de werking van innovaties leiden tot aanvullende opgaven voor VTH, zoals het omgaan met verzoeken tot handhaving en intrekking van vergunningen. Ook de toenemende problematiek met betrekking tot Zeer Zorgwekkende Stoffen en de afvalverwerking vraagt zowel in beleid als uitvoering aanvullend aandacht.

Pijler Robuuste Natuur

De Brabantse natuur is adequaat beschermd tegen ongewenste ruimtelijke ingrepen. Ze is vitaal en van voldoende omvang om bestand te zijn tegen schommelende omgevingsinvloeden zoals weersextremen. De Brabantse natuurgebieden vormen een onderling aangesloten netwerk waardoor uitwisseling kan plaatsvinden.

Wat willen we bereiken?

Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Het Natuurnetwerk Brabant is compleet of onderhanden. De meest cruciale gebieden zijn omgevormd naar natuur. Het Natuurnetwerk Brabant moet ongeveer 129.000 hectare gaan omvatten. In 2027 hebben we zicht op inrichting en beheer van het totale Natuurnetwerk Brabant. Ecologische verbindingzones zijn gerealiseerd of in uitvoering en er zijn ontsnipperingsmaatregelen genomen bij de provinciale (vaar)wegen.

Indicator:

- In 2030 is het Natuurnetwerk Brabant ingericht, verbonden en beheerd

Wat gaan we daarvoor doen?

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: grondverwerving / functieverandering

Om het hele Natuurnetwerk Brabant (NNB) in 2030 te realiseren, is tijdige beschikbaarheid van gronden cruciaal.

Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van de opgave (770 ha van de 9.600 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer. In 2027 hebben we zicht op realisatie van de totale opgave van 9.600 ha.

Indicator	2012 t/m 2027	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	8.830	6.700	7.400	8.000	8.830

Realisatie Natuurnetwerk Brabant: inrichting

Nadat de benodigde gronden zijn verworven of van functie zijn veranderd, moeten de gronden veelal nog worden ingericht. In 2030 is de totale opgave van 15.200 ha gerealiseerd.

Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het NNB hebben we voor een deel van opgave (770 ha van de 15.200 ha) vooralsnog geen budgettaire dekking meer.

Indicator (BBV-verplichte indicator)	2012 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	14.430	9.000	10.000	11.000	12.000

Realisatie ecologische verbindingzones

Een essentieel onderdeel van een robuust en samenhangend natuurnetwerk zijn de ecologische verbindingzones (EVZ). Deze groene verbindingen tussen natuurgebieden zorgen ervoor dat dieren en planten niet geïsoleerd raken en er een aaneengesloten natuurgebied ontstaat. In 2035 is de totale opgave van 1.325 ha aan EVZ's gerealiseerd.

Door de bezuiniging op het programma Natuur hebben we vanaf 2024 voor een deel van de EVZ-opgave (175 van de 1.325 ha) vooralsnog geen provinciale budgettaire dekking meer.

Indicator	2012 t/m 2035	2024	2025	2026	2027
Gerealiseerde ha (cumulatief)	1.150	300	377	454	531

Beheer van het Natuurnetwerk Brabant

De grondeigenaren zijn verantwoordelijk voor het beheer van het NNB. Dit zijn met name Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, gemeenten en landgoedeigenaren. Ook komen er steeds meer agrariërs en particulieren die natuur gaan beheren. De provincie subsidieert het natuur- en landschapsbeheer van het NNB op basis van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap.

De hoeveelheid natuurgebied per inwoner draagt bij aan drie gezonde levensjaren erbij voor ieder Brabander vanuit het Beleidskader Gezondheid.

In 2030 is 90.200 ha NNB onder beheer via het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL).

Indicator (BBV- verplichte indicator)	2024	2025	2026	2027
Beheerde ha via de Subsidiestelsel Natuur en Landschap - onderdeel natuurbeheer (cumulatief)	83.300	84.300	85.300	86.300

Realisatie Faunapassages

Wegen en kanalen die natuurgebieden doorsnijden veroorzaken vaak knelpunten voor de aanwezige fauna en wat tevens een risico voor de verkeersveiligheid vormt. Daarom worden op bekende knelpunten faunapassages aangebracht, passend bij de betreffende fauna ter plaatse. Middels onderzoek zijn de nog resterende knelpunten in beeld gebracht. Gemeenten en waterschappen worden gestimuleerd om daarvoor, aangevuld met andere locaties waar aantoonbaar veel faunaslachtoffers vallen, faunapassages aan te leggen en goed te onderhouden.

In 2030 zijn 200 nieuwe faunapassages in provinciale en gemeentelijke wegen en kanalen aangelegd t.o.v. 2022.

Indicator	2023 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
Aantal faunapassages (cumulatief)	200	50	75	100	125

Kwaliteit van het Natuurnetwerk Brabant

Naast kwantiteit moet het NNB ook de functionaliteit (samenhang) van het netwerk en de kwaliteit van de natuur borgen. Deels kan deze functionaliteit en kwaliteit al worden afgeleid uit de eerdere indicatoren beheer, realisatie EVZ's en realisatie faunapassages. Daarnaast is het van belang om uiteindelijk ook de natuurdoeltypen, zoals vastgelegd in de ambitiekaart Natuurbeheerplan, te realiseren. Omdat dit voor een belangrijk deel alleen bereikt kan worden als de abiotische omgevingsfactoren in orde zijn (gemaakt) en/of alleen bereikt kan worden bij een langdurig ontwikkelingsbeheer heeft het komen tot 100% doelrealisatie voor deze prestatie een lange doorlooptijd. In 2030 is het natuurbeheertype van ruim 70% van het NNB gelijk aan het ambitietype.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Percentage van het NNB waarvan het beheertype gelijk is aan het ambitietype	61,5%	63%	64,5%	66%

Wat willen we bereiken?

N2000-gebieden hersteld en versterkt

De achteruitgang is gestopt en de versterking en verbetering van de natuur in en rondom de 21 Brabantse Natura 2000-gebieden is uitgevoerd of in gang gezet.

Omstandigheden voor natte natuur (natte natuurparels, vennen) zijn in en rondom de natuurgebieden op orde.

Indicator:

- De kwaliteit en kwantiteit van de habitattypen en soorten uit de VHR mogen nooit achteruit gaan.
- In 2030 zijn in de N2000-gebieden de VHR-habitattypen en soorten verbeterd in oppervlakte en/of kwaliteit t.o.v. 2023 daar waar nodig volgens aanwijzingsbesluit.

Wat gaan we daarvoor doen?

Verbeteren kwaliteit en kwantiteit van habitattypen en soorten

Natura 2000 is het Europese netwerk van beschermde natuurgebieden. Van de 21 Brabantse N2000 gebieden zijn er 14 gevoelig voor stikstof. In vooral deze stikstofgevoelige N2000-gebieden worden herstelmaatregelen uitgevoerd. Deze herstelmaatregelen zijn erop gericht om de natuur bestendiger te maken tegen een overbelasting van stikstof.

In 2023 zijn voor de 21 Natura 2000-gebieden in Brabant natuurdoelanalyses opgesteld.

De beheerplannen voor de Natura 2000-gebieden zijn voor zover nodig verlengd. Vanaf 2024 worden de beheerplannen geactualiseerd, passend bij de actuele inzichten.

In het kader van het Landelijk Uitvoeringsprogramma Natuur (LPN) worden er maatregelen getroffen voor versnelling en intensivering van het herstel van de 14 stikstofgevoelige N2000-gebieden in Noord-Brabant. Hiervoor zal er, naast de reguliere N2000-herstelmaatregelen, o.a. ingezet worden op extra hydrologische maatregelen, het verhogen van de kwaliteit van natuurgebieden, het aanleggen van extra bos en het inrichten van overgangszones.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Kwaliteit en kwantiteit VHR-soorten en habitattypen	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Wat willen we bereiken?

Bossen aangelegd en gerevitaliseerd

Er is in 2030 13.000 hectare nieuw bos gerealiseerd en 20.000 hectare bos gerevitaliseerd, waarmee CO² wordt vastgelegd, verdroging wordt tegengegaan en de biodiversiteit wordt verbeterd.

Van het nieuw te realiseren bos is ongeveer 3.000 hectare een bestaande opgave binnen het nog te realiseren Natuurnetwerk Brabant. Van de overige 10.000 hectare wordt 5.000 hectare in het al bestaande Natuurnetwerk Brabant en 5.000 hectare daarbuiten aangelegd.

Indicator:

- In 2030 is in Brabant 13.000 ha nieuw bos aangelegd t.o.v. 2020.
- In 2030 is ca. 20.000 ha bos op de zandgronden omgevormd naar vitaal bos (revitalisering van bestaande bossen) t.o.v. 2020.

Wat gaan we daarvoor doen?

Bosuitbreiding en bosvorming

In het Actieplan Brabantse Bomen staat dat we bijdragen aan de klimaatopgave door meer bossen aan te leggen en de bestaande bossen op de droge zandgronden om te vormen naar meer gevarieerde bossen. Met een grotere oppervlakte bos en meer gevarieerdere en gezondere bossen zorgen we voor meer binding van CO², versterken we de bosbiodiversiteit, gaan we verdroging tegen en ontstaan meer mogelijkheden voor houtproductie.

Bovendien zijn gevarieerde bossen veel beter opgewassen tegen de klimaatverandering met minder risico op grootschalige sterfte door plaaginsecten en uitstaande bosbranden.

Het vinden van de benodigde middelen maakt onderdeel uit van de ambitie. Voor een deel kan die worden gevonden door deze mee te koppelen aan bestaande provinciale opgaven zoals de realisatie van het NNB en BPLG. Voor een ander deel moet die worden gezocht bij andere overheden en maatschappelijke partijen die mede het klimaatakkoord hebben ondertekend. Het vinden van financiering is voorwaardelijk voor het realiseren van de onderstaande prestaties.

In het Actieplan Brabantse Bomen zijn de te nemen acties opgenomen voor de aanleg van nieuw bos en revitalisering van bestaand bos passend binnen de financiële mogelijkheden waar op dit moment zicht op is.

Indicator	2020 t/m 2030	2024	2025	2026	2027
In uitvoering genomen ha bosuitbreiding (cumulatief)	13.000	1.000	1.500	2.000	3.000
Gerevitaliseerd bos in ha (cumulatief)	20.000	5.000	8.000	11.000	14.000

Wat willen we bereiken?

Biodiversiteit beschermd

Maatregelen zijn uitgevoerd voor het behoud en in gang zetten van herstel van de biodiversiteit. Instandhouding van de zeldzame soorten en leefgebieden, gevolgd door de prioritaire en rode lijstsoorten van Noord-Brabant. De wettelijke taken met betrekking tot gebieds- en soortenbescherming dragen bij aan het bereiken van doelen.

Indicator:

In 2030 is de stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren minimaal behouden t.o.v. 2022.

Wat gaan we daarvoor doen?

Behouden stand van de populaties kwetsbare en bedreigde planten en dieren

Meer dan 1.000 planten en dieren in Brabant zijn bedreigd in hun voortbestaan omdat hun leefgebied in kwaliteit en omvang achteruit is gegaan. Daarom neemt de provincie voor het behoud en herstel van de biodiversiteit maatregelen in de leefgebieden van deze bedreigde soorten.

Invasieve exoten kunnen ook een bedreiging vormen voor inheemse populaties en daarom wordt vestiging en verspreiding ervan tegengegaan.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Stoppen achteruitgang van kenmerkende soorten van het boerenland

In 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied. In Noord-Brabant voeren vier (agrarische) collectieven het ANLb uit.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Broedparen van kenmerkende vogelsoorten	pm	pm	pm	pm

pm: Hiervoor wordt eind 2023 - begin 2024 de indicator bepaald.

Wat willen we bereiken?

Basisvoorwaarden op orde: lucht-, water- en bodemkwaliteit

Het water-, bodem- en luchtsysteem in en buiten natuurgebieden draagt bij aan natuurherstel en -ontwikkeling. Vanuit andere programma's, zoals het Regionaal Water en Bodem Programma, het Beleidskader Milieu, Beleidskader Leefomgeving, Beleidskader Verstedelijking en het Beleidskader Landbouw en Voedsel wordt mede invulling gegeven aan deze opgave.

Indicator:

- In 2030 is de emissie en depositie van stikstof in Noord-Brabant afgenomen tot een niveau zoals in het kader van het NPLG tussen rijk en provincie is overeengekomen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reductie van emissie van stikstof

Programma Natuur werkt aan reductie van emissie van stikstof middels de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. We leveren, waar nodig, een concrete bijdrage aan uitvoeringsprogramma's die bijdragen aan het op orde brengen van de basisvoorwaarden.

Pijler Brabant Natuurinclusief

Natuur levert een bijdrage aan de welvaart en het welzijn van Brabant en de Brabanders. Andersom is natuur als vanzelfsprekend onderdeel van andere maatschappelijke, ruimtelijke en economische opgaven en verweven in alle maatschappelijke sectoren.

Wat willen we bereiken?

Natuur meewegen bij ruimtelijke en economische ontwikkelingen

Biodiversiteit en natuur zijn verweven in alle maatschappelijke doelen, in ons denken en doen als samenleving. Bij nieuwbouw en herontwikkelingen wordt een natuurvriendelijkere inrichting van onze woonomgeving als vanzelfsprekend ervaren. Bedrijven en organisaties zijn zich bewust geworden van de rol die natuur speelt voor hun activiteiten. In economische en ruimtelijke afwegingen nemen we het belang mee van natuur en landschap als belangrijk aspect. Daardoor borgen we dat natuur niet verder versnipperd raakt en dat de basisvoorwaarden niet achteruitgaan.

Indicator:

- In 2030 is er een gedeelde basis voor een 'Natuurinclusief Brabant' en zijn de 8 domeinen van natuurinclusieve samenleving uitgewerkt in specifieke plannen voor Brabant.
- In 2030 is er een positieve trend voor biodiversiteit in het stedelijk gebied

Wat gaan we daarvoor doen?

Opstellen plannen voor een 'Natuurinclusief Brabant'

We hebben van alle provinciale beleidsprogramma's in 2023 in beeld gebracht waar aanknopingspunten liggen voor versterking van een Natuurinclusief Brabants beleid. In 2024 hebben we een Brabantse Agenda Natuurinclusief opgesteld. In 2027 zijn alle plannen in uitvoering.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal plannen in uitvoering	pm	pm	pm	pm

pm: Planning volgt als in 2024 de Brabantse Agenda Natuurinclusief is opgesteld.

Natuurinclusief ontwikkelen, bouwen en beheren

Met het beschikbaar komen van rijksmiddelen eind 2023 en het daarna openstellen van een subsidieregeling wordt per 2024 een belangrijke start gemaakt met het stimuleren van gemeenten om Soortenmanagementplannen op te stellen. Door planmatig, proactief en gebiedsgericht kwetsbare soorten te beschermen en daarmee rekening te houden bij (bouw)werkzaamheden zoals ook de na-isolatie van woningen, kunnen gemeenten gebiedsontheffingen verkrijgen waarmee zowel de energietransitie als de soortenbescherming gebaat zijn. Dit traject vraagt enkele jaren doorlooptijd omdat een Soortenmanagementplan opstellen circa twee jaar duurt, maar de ambitie is om de komende jaren alle gemeenten te stimuleren om tot een gebiedsgerichte aanpak natuur te komen.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal SoortenManagementPlannen (cumulatief)	pm	pm	pm	pm

pm: planning volgt als de subsidieregeling opengesteld wordt en duidelijk is hoeveel middelen hiervoor vanuit het rijk beschikbaar komen.

Wat willen we bereiken?

Behoud, herstel en ontwikkeling van landschappen

We werken actief aan het behoud, herstel en de ontwikkeling van Brabantse landschappen, waar dat bijdraagt aan het herstel en verbetering van de biodiversiteit. In het landelijk gebied willen we een goede balans tussen de verschillende functies zoals natuur, water, landbouw, wonen, energie en bedrijventerreinen. We zoeken actief kansen om functies te combineren om maatschappelijke opgaven op te lossen.

Indicator:

- In 2030 bestaat minimaal 10% van het landelijk gebied uit groenblauwe dooradering

Wat gaan we daarvoor doen?

Aanleg en herstel van landschapselementen

Totdat meer bekend is rond de uitwerking van groenblauwe dooradering binnen het BPLG staan ons bestaande, maar beperktere instrumenten, ter beschikking voor de aanleg en het herstel van landschapselementen in landelijk gebied (buiten het Natuurnetwerk Brabant) waaronder het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), de stimuleringsregeling landschap (StiLa), aanleg van ecologische verbindingzones of het Actieplan Brabantse Bomen buiten het natuurnetwerk.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Indicatoren uit landelijke monitoringssystematiek	pm	pm	pm	pm

pm: In 2023-2024 wordt hiervoor een landelijk monitorings- en rapportagesysteem ontwikkeld.

Pijler Natuur voor en door Brabanders

Brabanders voelen zich verbonden met de natuur in natuurgebieden, in de stad, het dorp en het agrarisch gebied.

Wat willen we bereiken?

Meer groen in de directe omgeving

Meer inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers, gemeenten en waterschappen doen mee om meer groen in de woon- en werkomgeving te creëren.

De Brabanders zijn zich bewust van dingen die ze zelf kunnen doen om hun omgeving groener te maken en meer natuur te creëren.

Indicator:

- In 2030 is het aantal vierkante meters groen per gemeente in de bebouwde kom (met 5%) toegenomen ten opzichte van 2023.

Wat gaan we daarvoor doen?

Stimuleren vergroening van de wijk

In 2024 wordt het plan Vergroening opgeleverd en bestuurlijk vastgesteld, samen met onze netwerkpartners uit de Brabantse samenleving. We zullen ons voor de monitoring gaan baseren op gegevens van het CBS en/of de groenindex van [waarstaatjegemeente.nl](https://www.waarstaatjegemeente.nl) – de keuze voor de indicator en de prognose wordt met het plan vastgesteld.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Aantal m2 groen per gemeente in de bebouwde kom	pm	pm	pm	pm

pm: eind 2023 wordt de bron voor deze indicator samen met partners vastgesteld en daarmee de prognose bepaald.

Wat willen we bereiken?

Versterken van de beweging van vergroening

De rol van vrijwilligers, intermediaire organisaties, jeugd, en onderwijs is toegenomen, en een factor van belang. Bedrijven en ondernemers zijn, ook financieel, meer en op innovatieve manieren betrokken bij het natuurbeleid. We stimuleren initiatieven waarbij burgers (georganiseerd) natuur en landschap ontwikkelen, beschermen of beheren. Brabanders zijn meer natuurbewust.

Indicator:

- Nog nader te bepalen

Wat gaan we daarvoor doen?

Resultaat wordt na overleg met partners bepaald

Resultaten en indicatoren worden na overleg met maatschappelijke organisaties bepaald en nemen we op in het plan Vergroening dat in 2024 wordt opgeleverd.

Indicator	2024	2025	2026	2027
Nog nader te bepalen	pm	pm	pm	pm

Milieu

Wat willen we bereiken?

Continue verbetering van de luchtkwaliteit en vermindering van de geluid-, geur- en lichthinder

We werken eraan dat luchtkwaliteit, geluid-, en geur- en lichthinder geen overlast veroorzaken bij mens, flora en fauna. Een ongezond buitenmilieu veroorzaakt 3,5% van alle ziektelast in Nederland. De wettelijke milieunormen zorgen voor een bepaalde basiskwaliteit. We voldoen ten minste aan de wettelijke milieunormen maar dat betekent niet dat er geen gezondheidsschade of hinder is. Daarnaast is onze ambitie om de ernst en cumulatie van milieubelasting terug te dringen. Hiermee dragen we bij aan de ambities van de provincie om gezondheid, kwaliteit van leven en welzijn te beschermen en te bevorderen.

Met het Schone Lucht Akkoord hebben we afgesproken dat we een passende bijdrage leveren aan de landelijke doelstelling van 50% gezondheidswinst uit binnenlandse bronnen in 2030 ten opzichte van 2016.

Indicator:

- In 2030 is de luchtkwaliteit verbeterd en de geluidsoverlast verminderd

Wat gaan we daarvoor doen?

Beperken van geluidsoverlast voor Brabanders

Geluidshinder heeft een sterke invloed op de gezondheidsbeleving van Brabanders. Daarom voeren we de komende jaren een provinciale subsidieregeling uit om bewoners langs provinciale wegen in staat te stellen hun woningen te voorzien van geluidwerende maatregelen, als zij veel geluid ontvangen vanwege deze wegen. Deze isolatiemaatregelen zorgen vaak ook voor minder energieverbruik. Aanvullend bieden we bewoners een energiescan, zodat ze kunnen overwegen om gelijktijdig meerdere energiebesparende maatregelen te nemen. Deze provinciale regeling uit het actieplan geluid 2018-2023 is, waar mogelijk, gekoppeld aan de groot onderhoudsplanning bij provinciale wegen. Zo kunnen we maatregelen om de geluidsbelasting te verminderen aan of bij de weg en aan huizen optimaal afwegen.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal resterende woningen met een geluidsbelasting > 60 dB met een onbekend binnenniveau of een binnenniveau > 36 dB)	4.400	4.000	3.600

Gezondheidswinst door schonere lucht

In 2024 gaan we verder met uitvoering van de Uitvoeringsagenda Schone Lucht Akkoord. We blijven inzetten op het integraal aanpakken van opgaves, en zullen hiervoor onder meer de toegekende projecten met rijksbijdrage binnen maximaal drie jaar (betreft specifieke rijksuitkering) uitvoeren. Deze projecten gaan over emissieverlaging op bedrijventerreinen en binnen het onderhoudscontract voor provinciale wegen, een pilot voor combiluchtwassers, aanleg van walstroom op Moerdijk en een bijdrage voor roulerende meetpunten. Ook zetten we ons maximaal in om ook in 2023 Rijksmiddelen op luchtkwaliteit binnen te halen voor het mogelijk maken van Brabantse projecten. We verstevigen de slagkracht door verdere uitwerking van de pilots, versterken van de kennis over luchtkwaliteit en versterken de dialoog met de regio.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal SLA projecten dat gereed is	2	2	
Aanvragen voor Rijkscofinanciering	1	2	

Stevige monitoring kwaliteit van de leefomgeving

Het RIVM heeft een ankermeetpunt luchtkwaliteit operationeel vanaf januari 2023. Deze blijft operationeel in Noordoost-Brabant voor de periode 2023-2026. Ook worden vanaf 2022 twee meetpunten die voldoen aan het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit (LML) roulerend ingezet in Noord-Brabant. De samenwerking met de brede regio rondom Eindhoven op gebied van het innovatief Regionaal Meetnet Zuid-Oost Brabant ontwikkelt en beheert een netwerk met sensormetingen. Dit project loopt tot eind 2024. Daarnaast meten een viertal meetstations de luchtkwaliteit nabij industrieterrein Moerdijk en Antwerpen.

Indicator	2024	2025	2026
Rapportage over resultaten	1	1	1

Zeer zorgwekkende stoffen

De stoffen die het meest schadelijk zijn voor mens, fauna en flora worden "zeer zorgwekkende stoffen" genoemd. Als een bedrijf deze stoffen naar de lucht uitstoot, dan is het bedrijf verplicht om deze uitstoot te minimaliseren. Daarover moeten zij iedere 5 jaar een Vermijdings- en reductieprogramma toezenden, dat door de omgevingsdiensten beoordeeld wordt.

Indicator	2024	2025	2026
Percentage provinciale bedrijven * waarvan we:	100%	100%	100%
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen			
- een Vermijdings- en reductieprogramma hebben ontvangen én hebben beoordeeld	100%	100%	100%

* Van de bedrijven waarvoor de provincie bevoegd gezag is en waarvan bekend is dat er ZZS vrijkomen.

Externe Veiligheid

Conform de voorgestelde aanpak uit het beleidskader en de uitvoeringsagenda is bestuurlijk ruim ingezet op reductie van de overschrijding van het risicoplafond. Desondanks is er nog geen sprake van afname van het aantal overschrijdingen. Dit klemt te meer nu de groei van het vervoer van gevaarlijke stoffen over de Brabantroute nog niet tot stilstand is gekomen. Het rijk is als eerste verantwoordelijk voor dit vervoer en nog niet bereid om haar verantwoordelijkheid in deze te pakken. De bestuurlijke inzet zal dan ook worden voortgezet.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal locaties waar sprake is van overschrijding van het risicoplafond Externe Veiligheid (afname).	20%		

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Wat willen we bereiken?

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) leveren een bijdrage aan een gezonde fysieke leefomgeving en daarmee een bijdrage aan een goed werk- en leefklimaat.

Indicator:

- De kwaliteit van de uitvoering van VTH voldoet aan de kaders van landelijke wetgeving;
- Bij het opstellen van de provinciale beleidskaders en uitvoeringsagenda's voor o.a. Natuur, Water, Milieu, Energie, Landbouw en Voedsel, Ruimtelijk Voorstel, Economie en Wonen wordt bewust bezien of en hoe beschikbare VTH-instrumenten ingezet kunnen worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van een beleidsdoel.

Daarnaast zetten we in op activiteiten met het oog op de ambitie om de vergunningverlening weer op gang te brengen (voor aanvragen met impact van stikstof op de stikstofgevoelige N2000 gebieden). We richten ons hierbij met name op het ontwikkelen van intrekings- en aanschrijvingsbeleid en op het omgaan met casuïstiek als gevolg van bijvoorbeeld handavings- en intrekkingverzoeken.

Bij Brabantse beleidskaders en uitvoeringsagenda's maken we bewuste keuzes (handelingsperspectief) in de selectie van de beschikbare instrumenten, waaronder VTH, om een bijdrage te leveren aan het bereiken van de doelen. VTH en de omgevingsdiensten sluiten aan de voorkant aan bij het opstellen van beleid.

Ontwikkelingen op het gebied van Water richten zich op waterkwaliteit en grondwater: A) Het bereiken van de ecologische en chemische waterkwaliteitsdoelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) is een omvangrijke opgave. B) De beschikbaarheid van voldoende (grond)-water voor drinkwater en industrie komt steeds meer onder druk te staan. Wij volgen de beleidsontwikkelingen op de voet en gaan in overleg met ons beleidsprogramma Water en bodem, en de omgevingsdiensten om te bekijken of en zo ja hoe VTH-taakuitvoering ingezet kan worden om een bijdrage te leveren aan het bereiken van beleidsdoelen. Andere beleidskaders en uitvoeringsagenda's die mogelijk gevolgen hebben voor de VTH-uitvoering zijn: Natuur, Grondwater (RWP), Gezondheid, Landbouw & Voedsel (Mest), Energie, Circulaire Economie.

Als gevolg van het Interbestuurlijke Programma versterking VTH-stelsel (IBP), voortkomend uit de commissie Van Aartsen, zal in 2024 de verdere uitwerking van producten en de implementatie ervan plaatsvinden. Hierbij is de kans aanwezig dat bepaalde trajecten een langere doorlooptijd kennen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De vergunningverlening, het toezicht en de handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit

Indicator	2024	2025	2026	2027
<i>De vergunningverlening voldoet aan de gestelde generieke kwaliteitsdoelstellingen van rechtmatigheid en kwaliteit</i>				
Aantal vergunningverleningsprocedures waarin gebruik wordt gemaakt van de Wet dwangsom	<1%	<1%	<1%	<1%
Beschikkingen zijn binnen de wettelijke termijn afgehandeld – norm 90%	90%	90%	90%	90%
<i>Toezicht en handhaving voldoen aan de gestelde generieke kwaliteitseisen</i>				
Handhavingsbeschikkingen blijven in stand na gerechtelijke toetsing	90%	90%	90%	90%
Mate van spontane naleving (na eerste controles)*	60%	60%	60%	60%
<i>Effectief toezicht met als doel om de overtredingen zo veel mogelijk op te heffen</i>				
Het % overtredingen dat bij hercontroles is opgelost	>55%	>55%	>55%	>55%

* We hanteren een % van 60% omdat sprake is van Risicogericht toezicht. Het continueren van dit niveau vraagt reeds een stevige inspanning. Indien dit goed plaats wordt dit % hoger omdat meer overtredingen worden geconstateerd. Dit staat echter haaks op het streven dat bedrijven zo goed mogelijk naleven. Dit wordt ook wel de nalevingsparadox genoemd.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

- [Beleidskader Natuur 2023-2030](#)
- [Uitvoeringsagenda Natuur 2023-2027](#)
- [Groen Ontwikkelfonds Brabant BV \(Besluit: PS 42/13; Afweegmoment: 2027\)](#)
- [Provinciaal Milieu- en Water Plan 2016-2021](#)
- [Beleidsvisie op het benutten van de potenties in de ondergrond](#)
- [Instrumenteel kader VTH 2018](#)
- [Beleidsnota luchtvaart Noord-Brabant](#)
- [Interim omgevingsverordening Noord-Brabant](#)
- [Beleidsnota hergebruik stortplaatsen](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen](#)
- [Groen Ontwikkelfonds Brabant BV](#)
- [Omgevingsdienst Brabant Noord](#)
- [Omgevingsdienst Midden-en West-Brabant](#)
- [Omgevingsdienst Zuidoost Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Natuur

- Voor verschillende onderdelen van het programma natuur zijn de beschikbare middelen onvoldoende om de doelstellingen te kunnen halen.
 - Door de bezuiniging op het programma Natuur en door prijsstijgingen bij het Natuurnetwerk Brabant hebben we voor een deel van de opgave vooralsnog geen budgettaire dekking meer. Het tekort is op dit moment € 60,5 mln.
 - De kostenontwikkeling rond de uitvoering van de wet natuurbescherming en fauna gerelateerde zaken zoals schade-uitkeringen, schadepreventie, faunabeheer en bij de daarbij betrokken Faunabeheereenheid en BIJ12 nemen gestaag toe en de reserves nemen af. Als deze ontwikkeling zich doorzet, en dat is wel de verwachting, dan worden op termijn tekorten voorzien.
 - Voor de uitvoering van Natura 2000-maatregelen is een beperkt budget beschikbaar tot en met 2027. Het huidige beschikbare budget is waarschijnlijk niet toereikend. Hoe groot het tekort is, wordt op basis van de natuurdoelanalyses onderzocht bij het opstellen van de Natura 2000-beheerplannen voor de 2e fase. Dit is ook afhankelijk van de daadwerkelijke benutting van de subsidies en werkbudgetten voor de uitvoering van maatregelen in fase 1 van het Landelijk Programma Natuur en de verwachte middelen uit fase 2 van het Landelijk Programma Natuur (2024-2030).
 - Brabant heeft een stevige ambitie voor extra bos en het gezond maken van de bestaande bossen. Het vinden van de daarvoor benodigde middelen maakt onderdeel uit van die ambitie.
- Een toenemend aandachtspunt is de uitvoeringskracht van partners. Door toenemende urgentie op natuur gerelateerde opgaven aan de ene kant en een verder toegenomen druk op beschikbare capaciteit (door onder andere de spanning op de arbeidsmarkt) staat de uitvoeringskracht bij partners onder druk. Hiermee is het risico op vertraging in de uitvoering toegenomen.

Milieu

- Beperken geluidsoverlast. De aanschrijvingen voor sanering van woningen waren gekoppeld aan groot onderhoud van provinciale wegen. De realisatieplanning was daarmee afhankelijk van de onderhoudsplanning rondom provinciale wegen. Bij de laatste aanpassing van de subsidieregeling is deze koppeling losgelaten om zodoende voortgang op de projecten te houden.

De omvang van de pre-saneringsopgave is mede afhankelijk van de keuze van

gemeenten om de bevoegdheid voor geluidssaneringen voor woningen langs provinciale wegen al vooruitlopend op de omgevingswet over te dragen naar de provincie. Daarnaast kunnen tot 1-1-2024 (ingangdatum omgevingswet) nog (onvoorziene) aanpassingen in wet en rijksregelgeving plaatsvinden die hun doorwerking hebben naar provinciaal beleid/subsidieregeling.

- In 2023 wordt een plan van aanpak opgesteld om lichthinder terug te dringen. De opties worden momenteel uitgewerkt.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving

- Hoewel de voorbereiding in volle gang is, gaat de invoering van de Omgevingswet nog gepaard met veel onzekerheden. Onder meer over de wijze waarop de processen met het Digitaal Stelsel (DSO) ondersteund worden. Met de inwerkingtreding zal ook een nieuwe juridische basis gelegd worden, en starten we met nieuwe werkprocessen intern en met onze partners. We monitoren welke impact dit heeft op de uitvoering, zowel financieel als in kwaliteit.
- We voorzien (ook financiële) risico's als gevolg van handavings- en intrekingsverzoeken. Hiernaast zal in de uitvoering sprake zijn van veel individuele casuïstiek en zal een groot beroep gedaan moeten worden op beleidskracht (onder andere ten aanzien van het ontwikkelen van intrekings- en aanschrijvingsbeleid).
- Andere grote ontwikkelingen betreffen de dynamiek rondom de water-, bodem-, klimaat- en energieopgave. We bereiden ons, samen met de Omgevingsdiensten, zo goed mogelijk voor op deze ontwikkelingen.
- Het structureel financieel tekort in de VTH-opgave van € 7,8 mln. per jaar, als gevolg van met name indexatie en daarnaast diverse andere factoren zoals de extra tijd die vergunningverlening vergt, wordt voor het begrotingsjaar 2024 vanuit het bestuursakkoord opgelost. Structurele dekking vanaf 2024 loopt mee in het proces van uitwerking bestuursakkoord en is mede afhankelijk van de resultaten van een uit te voeren onderzoek gericht op de mogelijkheden van de omgevingsdiensten om efficiënter te werken.
- Het Rijk, de VNG, het IPO en Omgevingsdienst NL (ODNL) zijn naar aanleiding van het advies van de commissie Van Aartsen over het VTH-stelsel een interbestuurlijk programma overeengekomen, met daarin zes werklijnen (pijlers). Dit moet resulteren in bestuurlijke afspraken en een implementatieplan. Als provincie Noord-Brabant zijn we hier nauw bij betrokken.
- Beschikbare VTH-capaciteit blijft een risico voor de uitvoering van de VTH-taken. Diverse specialistische kennis over bijvoorbeeld ecologie, Wet Natuurbescherming en VTH juridisch blijft zeer schaars en blijft dus een risico voor de uitvoering van de VTH-taken.

Wat mag het kosten?

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	188.224 N	198.968 N	148.124 N	123.091 N	120.495 N	119.123 N
Toerekening organisatiekosten	13.705 N	14.579 N	10.348 N	10.348 N	10.348 N	10.348 N
Totaal Lasten	201.929 N	213.547 N	158.472 N	133.439 N	130.844 N	129.471 N
Baten						
Programmabaten	22.033 V	67.551 V	18.043 V	10.625 V	5.447 V	5.447 V
Baten toerekening organisatiekosten	933 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	22.967 V	67.551 V	18.043 V	10.625 V	5.447 V	5.447 V
Saldo van baten en lasten	178.963 N	145.996 N	140.429 N	122.814 N	125.397 N	124.024 N
Onttrekking aan reserves	230.006 V	132.542 V	127.986 V	117.780 V	120.026 V	118.783 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	230.006 V	132.542 V	127.986 V	117.780 V	120.026 V	118.783 V
Reserve PMWP	66.839 V	1.210 V	200 V	-	-	-
Reserve VTH Omgevingsdiensten	25.573 V	29.756 V	25.280 V	23.906 V	23.906 V	25.885 V
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	9.698 V	7.591 V	16.070 V	7.183 V	8.598 V	4.517 V
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	99.461 V	81.824 V	73.061 V	73.316 V	74.147 V	75.006 V
Res. Essent Investeringsagenda	28.435 V	12.162 V	13.375 V	13.375 V	13.375 V	13.375 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

De voor 2024 geraamde lasten voor programma Natuur en milieu zijn € 51,2 mln. lager dan in 2023. Onderstaand wordt dit verschil toegelicht.

Natuur

In vergelijking met Begroting 2023 zijn in Begroting 2024 voorlopig voor € 49,4 mln. aan lagere lasten samenhangend met specifieke uitkeringen van het Rijk (SPUK's) voor Natuur geraamd. Dit gaat met name over middelen vanuit de SPUK voor Landelijk Programma Natuur (LPN). Bij het opstellen van de Begroting 2024 is de nieuwe regeling voor de tweede tranche voor het LPN nog niet opengesteld, vandaar dat verwachte baten en lasten vanuit de tweede tranche nog niet worden geraamd. Bij het eerstvolgende S&V-document na ontvangst van de beschikking voor LPN zal de raming hier op aangepast worden.

Voor de realisatie van het Natuurnetwerk Brabant is in 2024 in vergelijking met 2023 € 5,8 mln. minder geraamd aan lasten. Dit komt met name doordat in 2023 het grootste gedeelte (€ 5,4 mln.) van de subsidies voor de capaciteit in geld bij manifestpartners voor de periode 2023 - 2027 wordt verleend. De lasten voor subsidies kleiner dan € 2,5 mln. dienen direct genomen te worden in het jaar van beschikking.

Doordat het totaal beheerde areaal natuurgebied in Noord-Brabant als gevolg van de ontwikkelopgave groeit, wordt in de raming van de lasten voor natuurbeheer rekening gehouden met een stijging van de lasten met € 1 miljoen in vergelijking met 2023.

Voor ontsnipperingsmaatregelen is in 2024 € 7 mln. aan hogere lasten geraamd dan in 2023. Dit is met name het gevolg van de verwachte ontsnipperingsmaatregelen voor de A58.

Voor de Gebiedsimpuls voor de N69 zijn in 2024 € 3,1 mln. hogere lasten geraamd dan in 2023. Dit betreffen de restantmiddelen beschikbaar voor de gebiedsimpuls. De verwachting is dat in 2024 het grootste gedeelte van de subsidies voor de impuls verleend zal zijn.

De lastneming voor de subsidie aan gemeente Tilburg voor de realisatie van het reproduct Poort van Pauwels is verspreid over de periode 2023 t/m 2025. Dit leidt in 2024 tot een hogere lastneming van € 1,4 mln. in vergelijking met 2023.

In 2024 wordt de start verwacht van de uitvoering van de decentralisatie-uitkering Natuurinclusief na-isoleren. In vergelijking met 2023 leidt dat tot € 0,9 mln. aan hogere lasten.

In 2024 worden geen subsidies meer verwacht vanuit het Europees subsidieprogramma POP3. Dit leidt in vergelijking met 2023 tot lagere lasten ter hoogte van € 0,8 mln. We zijn in voorbereiding voor een nieuwe openstellingsperiode voor de opvolger van dit programma, het GLB-NSP.

Voor Natura2000 herstelmaatregelen vanuit het Natuurpact zijn de afgelopen jaren een aantal grote projecten afgerond, waardoor voor 2024 € 3,3 mln. minder lasten worden verwacht.

Binnen faunazaken zijn in 2024 € 0,5 miljoen minder lasten geraamd dan in 2023. Dit komt doordat in 2023 extra middelen beschikbaar waren voor de bestrijding van invasieve exoten en preventieve maatregelen wolvenschade.

Vergunningen, Toezicht en Handhaving (VTH)

De beschikbare middelen voor de uitbesteding aan de omgevingsdiensten van basis- en verzoektaken in 2024 liggen € 4,2 mln. lager dan de in 2023.

Baten

De voor 2024 geraamde baten voor programma Natuur en milieu zijn € 49,5 mln. lager dan in 2023. Onderstaand wordt dit verschil toegelicht.

Natuur

In vergelijking met Begroting 2023 zijn in Begroting 2024 voor € 48,4 mln. aan lagere baten samenhangend met specifieke uitkeringen van het Rijk (SPUK's) voor Natuur geraamd. Dit hangt samen met de lagere lasten voor SPUK's zoals hierboven toegelicht.

Voor Stimuleringsregeling Landschap (Stila) zijn in vergelijking met 2023 in 2024 geen baten geraamd doordat voor de huidige openstelling alle bijdragen vanuit gemeenten reeds zijn ontvangen (€ 1,1 mln. lagere baten).

De hogere lasten van € 1,4 mln. in 2024 in vergelijking met 2023 voor de subsidie voor het reproduct Poort van Pauwels worden voor € 0,9 mln. gedekt vanuit het provinciale natuurcompensatiefonds. Dit leidt tot hogere baten in 2024 van € 0,9 mln.

Stand Reserves

De lasten van programma 4 Natuur en milieu worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01- 2023	saldo per 31-12- 2023	saldo per 31-12- 2024	saldo per 31-12- 2025	saldo per 31-12- 2026	saldo per 31-12- 2027
4. Natuur en milieu						
Reserve PMWP	2.338	1.128	928	928	928	928
Reserve VTH Omgevingsdiensten	8.804	7.073	7.602	9.130	10.658	10.207
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	96.986	114.720	106.242	98.216	89.359	79.643
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	35.599	41.075	28.445	24.207	19.544	18.468
Res. Essent Investeringsagenda	81.195	69.033	55.659	42.284	28.909	15.535

Programma 5 Economie, kennis en talentontwikkeling

Inleiding

We begeven ons nog steeds in een periode die wordt gekenmerkt door maatschappelijke en economische uitdagingen. Op (inter)nationaal niveau met de oorlog in Oekraïne, maar zeker ook regionaal en lokaal. De groei van inflatie - weliswaar lager dan verleden jaar - en de verdere prijsstijgingen van consumptiegoederen raken Brabantse burgers direct in de portemonnee. Bovendien bevinden we ons in een fase van beperkingen door stikstof, zijn grondstoffen en materialen schaars, bevinden Nederland en belangrijke handelspartners - zoals Duitsland - zich in een milde recessie, is de arbeidsmarkt zeer krap en kunnen grootverbruikers van energie in Brabant voorlopig geen nieuwe aansluiting krijgen op het net dan wel hun bestaande aansluiting uitbreiden. De maximale capaciteit van het stroomnet is immers bereikt. Echter, het zijn belangrijke randvoorwaarden die de Brabantse innovatie- en groeikansen belemmeren. Het is dan ook niet vreemd dat na twee jaar van hoge economische groei deze nu begint af te koelen. Vooral in de industrie is een omslag te zien: de industriële productie is sinds de piek in april 2022 fors gedaald door afname vraag en hoge energieprijzen. Eveneens dalen bedrijfsinvesteringen en de koopkracht van huishoudens door sterke inflatie en hoge rentes.

Het betekent dus dat we, misschien nog wel meer dan eerst, wendbaar en weerbaar moeten zijn en adaptief in moeten spelen op de veranderende economische en maatschappelijke context. Het is dus zaak om vast te houden aan de doelen en ambities die we gesteld hebben in het [Beleidskader Economie](#) en koers te houden richting 2030. We bouwen verder aan een economie die antwoorden biedt voor de maatschappelijke uitdagingen van vandaag en morgen. We hebben de afgelopen jaren stevig ingezet op het realiseren van de ambities en doelstellingen van de Uitvoeringsagenda's, zoals het realiseren van innovatiecoalities (zoals op gebied van batterijen, eiwittransitie, solar en medische technologie), data icoonprojecten, om- en bijscholing van Brabants talent, koppelen van vraag- en aanbod op de arbeidsmarkt en het door ontwikkelen van campussen en fieldlabs.

We werken derhalve ook in 2024 aan een concurrerende, duurzame en welvarende Brabantse economie. Hiervoor is een sterke kennisinfrastructuur en innovatiekracht van en tussen triple helix partijen van vitaal belang. Een belangrijke schakel in sterke kennis- en innovatiesystemen is de beschikbaarheid van sleuteltechnologieën en de toepassing daarvan in concrete producten en diensten. We zijn hier als Brabant sterk in. Desalniettemin kunnen de samenhang en samenwerking tussen de verschillende ecosystemen Brabant-breed verder worden versterkt en uitgebouwd. Zowel rondom bestaande als nieuwe sleuteltechnologieën. Komend jaar werken we eveneens vanuit een missiegedreven innovatiebeleid, waarin we maatschappelijke opgaven en doelstellingen koppelen aan het verdienvermogen van morgen.

De krapte op de arbeidsmarkt blijft de grote uitdaging van het succes van de Brabantse economie. Daarom blijven we samen met onze partners werken om talent voor Brabant aan te trekken én te binden (o.a. via het Expat Center), blijven we mensen om- en bij scholen via het Brabant scholingsfonds naar banen binnen de transities, stimuleren we ondernemerschap en verstevigen we de kennisinfrastructuur via de Kennispacten MBO en Hoger Onderwijs.

Voor internationale zaken is tweede helft van 2023 een nieuwe strategie ontwikkeld die voor de komende jaren de uitgaande en inkomende missies alsmede het uitbouwen van internationale netwerken vormgeeft, die relevant zijn voor de missiegedreven ecosystemen van Brabant.

Bezoeken aan Azië en deelstaten in Duitsland liggen in de lijn der verwachting.

De meeste Uitvoeringsagenda's - op gebied van talentontwikkeling, innovatiecoalities, campusontwikkeling, internationale zaken en circulaire economie - lopen eind 2023 af, waardoor er wordt gewerkt aan hernieuwde Uitvoeringsagenda('s) voor de periode 2024 - 2027.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van missie-gedreven innovatie door sterke ecosystemen en clusters van bedrijven.

We werken aan een concurrerende, duurzame en welvarende Brabantse economie. Hiervoor is een sterke kennisinfrastructuur en innovatiekracht van en tussen triple helix partijen van vitaal belang. Belangrijke schakel in sterke kennis- en innovatiesystemen is de beschikbaarheid van sleuteltechnologieën en de toepassing daarvan in concrete producten en diensten. We zijn hier als Brabant sterk in, maar stellen ook vast dat er nog leemtes zijn. Ecosystemen zijn nog niet overal compleet (bijvoorbeeld ecosysteem Waterstof), daarom worden ook, in samenwerking met de BOM, de hiaten in ecosystemen geïnventariseerd om basis daarvan te bepalen of/welke rol we als regionale overheid kunnen spelen. De samenhang en samenwerking tussen de verschillende clusters moet Brabantbreed worden versterkt en uitgebouwd, ook rond bestaande en nieuwe sleuteltechnologieën. Hierin werken we vanuit missie gedreven innovatiebeleid waarin we maatschappelijke opgaven koppelen aan het verdienvermogen van morgen. We hebben afgelopen jaren stevig ingezet op het realiseren van de ambities en doelstellingen van de [Uitvoeringsagenda Toekomstbestendige Clusters & Triple Helix Samenwerking](#) (Innovatiecoalities). In 2024 willen we voortborduren op de ingezette weg om met missie gedreven innovatie en inzet op het verder ontwikkelen van ecosystemen bij te dragen aan de doelstellingen van het [beleidskader Economie 2030](#).

Indicatoren:

- Brabantse positie op de (RIS) en (RCI) ranglijsten
RIS is de Regional Innovation Scoreboard van de Europese Commissie, een gerenommeerde lijst van de meest innovatieve regio's in Europa (250 regio's in totaal). Onze ambitie is in 2030 minimaal bij de beste 15 regio's te horen. De huidige innovatiepositie (plek 25 in 2022, stijging van 11 plaatsen t.o.v. 2021) betekent dat we een uitdaging hebben.
RCI is de Regional Competitiveness Index, eveneens van de Europese Commissie. Deze index meet het concurrentievermogen van alle Europese regio's, bijvoorbeeld op het gebied van infrastructuur en opleidingen. Brabant scoort hoog op opleidingsniveau en technologisch niveau. Huidige positie: 20 (2019)
- % toename van het bruto regionaal product (BRP) ten opzichte van het voorgaande jaar (BBV-verplichte indicator)
Het BRP groeit in 2022 (t.o.v. 2021)

Wat gaan we daarvoor doen?

Een impuls aan de circulaire economie/samenleving

Outcome-Indicator	2024	2025	2026
grondstofverbruik	In 2030 is 50% van ons primaire grondstofverbruik verminderd		
Output-Indicator	2024	2025	2026
Vergroten bewustwording binnen het thema maakindustrie			
Binnen het thema Voedsel en het project Agrofoodvoice worden 2 concrete initiatieven uitgevoerd m.b.v. innovatiecontracten en vouchers	Reststromen worden beter benut en leidt tot minder voedselverspilling, stimuleert de eivw transitie.		
Optimaliseren biobased ecosysteem			

Een impuls in digitalisering (voortzetting UA data-economie 2021-2023)

De afgelopen jaren hebben we een stevige impuls gegeven aan digitalisering en datafisering van de Brabantse economie via de uitvoeringsagenda Dataeconomie waarbij we via diverse actielijnen hebben gewerkt. Een deel van die activiteiten is gerealiseerd en wordt afgerond. Een ander deel is in uitvoering en zal ook na 2023 doorlopen, zoals bijvoorbeeld de projecten gericht op de zorg (waarmee we tevens bijdragen aan de gezondheidsindicator), het project Brabant connected Health en VVT @ AI, het HTSM project, Smart connected Supplier Network, het AI project, Brabant AI Community en Brabantring lopen door na 2023. Ook de Data talent projecten en het project Data Acceleratieplan lopen door en verder zullen de Datacoaches in 2024 doorgaan met hun activiteiten maar nu vanuit de EDIH.

Indicator	2024	2025	2026
Datamaturiteit (incl. cyberweerbaarheid) van het stuwende mkb	Advies-gesprekken met data-coaches Uitgereikte vouchers		
Omvang Brabantse data-economie	Innovatieve datadeel projecten (gekoppeld aan BrabantRing)		
	Data startups en scale ups zijn ondersteund		

We zorgen dat rondom sleuteltechnologieën zogenaamde innovatie-coalities tot stand komen

Om de innovatie in de breedte te versterken hebben we in 2023 Brabantse innovatiecoalities ontwikkeld. In deze coalities zijn stakeholders verenigd, optimaliseren we de inzet van instrumenten en zorgen we dat nationale (Groeibrief) en regionale groei-initiatieven (regiodeals) hun doorvertaling krijgen. In 2024 zetten we in op de verdere uitvoering van de innovatiecoalities die in voorgaande jaren zijn opgestart en we onderzoeken de kansen voor gesmolten-zout-reactoren in Brabant via de innovatiecoalitie Nucleaire energie. Middels specifieke KPI's in elke innovatiecoalitie (o.a. de innovatiecoalities "Meten is weten, van het ziekenhuisbed tot thuis" en "Smart Industry 4.0") dragen we er zorg voor dat deze bijdragen aan de bredere welvaart voor de Brabander, zoals onder andere de belofte voor "3 gezondere levensjaren voor elke Brabander" (gezondheidsindicator).

Indicator	2024
Innovatiecoalities	

We zorgen voor een organisatorisch sluitende keten voor de ondersteuning van innovatieve starters, groeiers en scale-ups.

Indicator	2024	2025	2026
Slagingpercentage innovatieve startups in Brabant	*)	10% hoger dan in 2020	
Aantal nieuwe snelle groeiers in Brabant	5	5	

*) In 2022 worden met BOM en Braventure afspraken gemaakt over de activiteiten die nodig zijn om de doelstelling (2025; 10% t.o.v. 2020) te realiseren. Hiertoe wordt een jaarlijkse monitor ontwikkeld waarin de voortgang te volgen is.

Wat willen we bereiken?

Inzetten op talentontwikkeling voor de kenniseconomie van morgen

Om onze kenniseconomie draaiende houden hebben we al het talent nodig want de arbeidsmarktcrisis is groot. Daarom blijven we ook in 2024 inzetten op het behoud van (internationaal) talent door daarvoor de diensten van het expatcenter Brabant breed uit te rollen. We zetten extra in op stimuleren van om- en bijscholen van talent via Brabant Leert en het Brabant Leert Scholingsfonds voor energietransitie, voedseltransitie, zorgtechnologie en andere bewegingen op de arbeidsmarkt. Op BrabantLeert is op alle niveaus (mbo, hbo, wo en particulier) extra scholingsaanbod beschikbaar om de Brabantse transitieopgaven te ondersteunen. Daarnaast blijven we ons inzetten op het versterken van de kennisinfrastructuur, impactvol ondernemerschap en leven lang ontwikkelen via de kennispacten MBO en Hoger Onderwijs

Indicatoren:

- Spanningsindicator Brabantse arbeidsmarkt
- % bruto arbeidsparticipatie (werkgelegenheid) (BBV-verplichte indicator)
- Succes broedplaatsen

Wat gaan we daarvoor doen?

Aantrekken en behouden van nationaal en internationaal talent

De huidige personeelskrapte, maar ook de verwachte toekomstige afname van de beroepsbevolking (mede als gevolg van vergrijzing en ontgroening) vragen om een extra investering in het behouden van talent voor de Brabantse arbeidsmarkt. En inzet op het verder creëren en behouden van een goed en fijn woon- en werk- en leefklimaat.

Indicator	2024
Brabant Breed uitrollen van de expatcenters	Van 1 naar 3
Doorontwikkelen van hybride leeromgevingen naar transitiehubs	Van 5 naar 7

Inzicht in de arbeidsmarkt ontwikkelingen t.b.v. maatschappelijke transities

Belangrijk is om een duidelijk beeld te verkrijgen van de (toekomstige) arbeidsmarkt opgaven als gevolg van de maatschappelijke transities enerzijds en het aanbod van talent anderzijds. In 2023 zijn daarvoor de eerste human capital agenda's afgerond op de thema's energietransitie en digitalisering. In 2024 wordt verder gewerkt aan de overige transitie-opgaven. De ontwikkelde dashboards worden ingezet om de bewegingen op de arbeidsmarkt continu te kunnen monitoren.

Indicator	2024
Human Capital agenda brabant breed op alle 3 de transities: in beeld brengen van de toekomstige arbeidsmarktopgaven als gevolg van maatschappelijke transities	Van 2 naar 3
Doorontwikkeling van dashboards over onderwijs & arbeidsmarkt en de verbinding daarvan met de algemene economische opgaven. Realisatie en inzet van het talent-dashboard om inzicht te krijgen in de braindrain/gain in Brabant in relatie tot de kraptesectoren	100%

Leren en ontwikkelen

Het faciliteren van om- en bijscholing en het aanleren van vaardigheden middels opleidingen, loopbaanadviezen, financiering en hybride leeromgevingen ten behoeve van de economie van morgen.

Indicator	2024
Brabant leert; Minimaal 5000 Brabanders krijgen de mogelijkheid om zich jaarlijks gesubsidieerd om- en bij te scholen richting kansrijke beroepen en t.b.v. krapte- en transitiesectoren	10.000
Samenwerking op ontwikkelen van kennis via Kennispact MBO-HBO-WO door ontwikkelen naar 1 kennispact	1 kennispact Brabant

Wat willen we bereiken?

Realiseren van sterkere clusters door Europese en internationale samenwerking

Indicatoren:

- Aantal gelande projecten (35 p/jaar)
- Aantal handelsmissies (12 p/jaar)
- Aantal innovatiemissies, inkomen en uitgaand (10p/jaar)

Wat gaan we daarvoor doen?

Bouwen en onderhouden van contacten en netwerken voor internationale innovatiesamenwerking

Indicator	2024	2025	2026
Aansluiten bij innovatiecoalities	3	3	3
Aantal projecten met een impact op gezondheid via Efro/Interreg (gezondheidsindicator)	8		

Continueren van investeringsbevordering

Indicator	2024	2025	2026
% High value projecten	35%	40%	
Passend binnen topsectoren/clusters	90%	90%	
Investor Relations gesprekken	140	140	

Stimuleren van de internationale handel

Indicator	2024	2025
Deelnemende bedrijven/ kennisinstellingen	60	60
Informatiebijeenkomsten	12	12
Trade Relations gesprekken	60	60

Wat willen we bereiken?

Het versterken van de ruimtelijke-economische structuur

Indicatoren:

- Provincie Noord-Brabant scoort gemiddeld op de Brede Welvaartsindicator (BWI in 2021)

Wat gaan we daarvoor doen? **(Door)ontwikkelen van stedelijke innovatie districten**

Indicator	2024
Verkenning Brabantse steden	
Ondersteuning fieldlabs/faciliteiten	

Bijdragen aan campusontwikkeling

Indicator	2024
Ontwikkelperspectief (roadmaps) campussen	3
Opwerken broedplaatsen/hybride leeromgevingen waarbij arbeidsmarkt en bedrijfsleven worden verbonden	7

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader

- [Beleidskader Economie 2030](#)

Uitvoeringsagenda's/Strategische documenten

- [Innovatieprogramma Agrofood Brabant 2020](#)
- Cluster Actieagenda's
- [Data Science: Graduate School en Cluster Initiatief](#)
- [Digitalisering: verkenning Brabant Digitaliseert](#). Agenda Digitalisering in Brabant.
- [Smart data: eerste stap richting een vooraanstaande data-economie](#)
- [Evaluatie fondsen uit de eerste en tweede tranche investeringsagenda Essent](#)
- [Aanpassingen Innovatiefonds Brabant BV, 2017](#)
- [Businessplan Valorisatiefonds Brabant](#)
- Aanpak Werklocaties 2020-2023
- [Pact Brabant](#)
- [Actieplan Arbeidsmarkt "Talent voor de kennis economie van morgen"](#)
- [Statenmededeling "Continuering aanpak Internationalisering en Branding en beschikbaar stellen stelpost"](#)
- [Statenmededeling Bouwsteen Economie & Internationalisering Brabant](#)
- [UA DataEconomie](#)
- [UA Circulaire Economie](#)
- [UA Toekomstige Clusters en Triple Helix Samenwerking 2021-2023](#)
- [UA Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen 2021-2023](#)
- [Investeringsimpuls Economie, Kennis en Talentontwikkeling](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- BOM Holding BV
- Meerjarenplan BOM 2017-2020
- Businesspark Aviolanda (BPA)
- Pivot Park holding
- Green Chemistry Campus BV
- Havenbedrijf Moerdijk
- Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant
- Brabant Startupfonds

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Met name de huidige krapte op de arbeidsmarkt en de impact van de gevolgen van stikstofmatregelen, de druk op de beschikbare ruimte en congestie op het net zullen hun invloed hebben op de innovatie- en groeikansen van de Brabantse economie.

Wat mag het kosten?

5. Economie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	45.630 N	92.339 N	25.559 N	20.118 N	20.118 N	20.118 N
Toerekening organisatiekosten	8.410 N	7.690 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N
Totaal Lasten	54.040 N	100.029 N	30.819 N	25.378 N	25.378 N	25.378 N
Baten						
Programmabaten	15.199 V	33.734 V	107 V	109 V	111 V	113 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.024 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	16.223 V	33.734 V	107 V	109 V	111 V	113 V
Saldo van baten en lasten	37.817 N	66.295 N	30.712 N	25.269 N	25.267 N	25.265 N
Onttrekking aan reserves	44.120 V	48.543 V	0	0	0	0

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	44.120 V	48.543 V	-	-	-	-
Reserve Beleidskader Economie 2030	18.922 V	26.781 V	-	-	-	-
Reserve Europese programma's 2022-2027	666 V	13.070 V	-	-	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	4.244 V	4.545 V	-	-	-	-
Reserve Co-financ. Europese programma's	20.288 V	4.146 V	-	-	-	-

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2024 ten opzichte van 2023 (ruim € 69 mln.), worden met name veroorzaakt doordat er voor MIT (€ 10,7 mln.), Europese programma's (€ 35 mln. voor cofinanciering + Efro-bijdragen) en de in 2023 aflopende uitvoeringsagenda's (€ 17,3 mln.) er in 2024 (nog) geen bedragen geraamd zijn. De uitvoering van de diverse uitvoeringsagenda's hebben betrekking op Campussen, toekomstbestendige clusters en triple helix, DataEconomie, Arbeidsmarktbeleid en Circulaire Economie. Hiervoor zijn in 2023 budgetten geraamd ad € 17,3 mln. terwijl hier in de begroting 2024 geen bedragen zijn opgenomen. Verder is er voor Impuls beleidskader in 2023 € 5 mln. geraamd terwijl in begroting 2024 hier geen budget voor is opgenomen.

Verder zijn de middelen voor arbeidsmarktbeleid (€ 3 mln.) met ingang van 2024 op een stelpost geplaatst (in afwachting van uitvoeringsagenda) en nog niet in de begroting 2024 opgenomen. Uitgaven m.b.t. Brabants Migratiel Informatie Punt (BMIP) ad € 2 mln. m.b.t 2023 + 2024 zijn volledig in 2023 geraamd zie ook baten.

Voor wat betreft de uitgaven MKB, deze zijn in 2024 € 4,8 mln. hoger dan ten opzichte van 2023 omdat de middelen van 2023 (i.v.m. meerjarige subsidiebeschikking) naar voren zijn gehaald.

Baten

De verschillen in de raming van de baten in 2024 ten opzichte van 2023 (ruim €33,6 mln.), worden met name veroorzaakt doordat de Efro-bijdragen m.b.t. Europese programma's (2023: € 25 mln.) en Rijksbijdragen MIT in 2024 (2023: € 6,5 mln.) nog niet in de raming zijn opgenomen. (Hiervoor zijn nog geen beschikkingen ontvangen.). Verder zijn de Rijksbijdragen BMIP die beschikbaar zijn gesteld voor de periode 2023 + 2024 (€ 2 mln.) volledig in 2023 geraamd.

Stand reserves

De lasten van programma 5 Economie, Kennis en Talentontwikkeling worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven

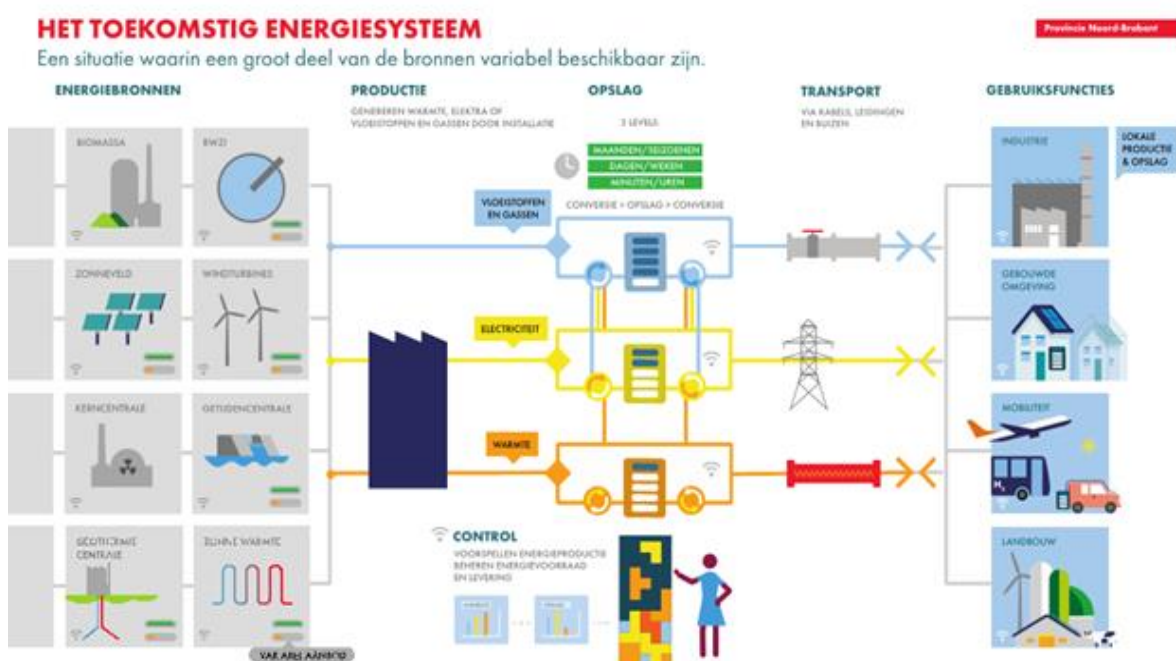
(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026	saldo per 31-12-2027
5. Economie						
Reserve Beleidskader Economie 2030	45.816	19.034	19.034	19.034	19.034	19.034
Reserve Europese programma's 2022-2027	23.616	20.396	20.396	20.396	20.396	20.396
Reserve Co-financ. Europese programma's	14.574	15.348	18.278	21.208	24.138	27.068
Res. Essent Investeringsagenda	171.803	167.258	167.258	167.258	167.258	167.258

Programma 6 Energie

Inleiding

Werken aan de energietransitie is een hoofdpoging van de Brabantse Omgevingsvisie. Het doel is 100% duurzame energie in 2050, grotendeels afkomstig uit Noord-Brabant. In 2030 is het aandeel duurzame energie ten minste 50% én is er een CO₂-reductie van ten minste 50% van broeikasgassen ten opzichte van de uitstoot in 1990. Met dit laatste is de hoofdpoging tevens een klimaatopgave omdat het verdere klimaatverandering (mitigatie) wil voorkomen.

Het programma Energie zet in 2024 concrete stappen die bijdragen aan een duurzaam en rechtvaardig energiesysteem nu en in de toekomst. Dat is noodzakelijk om de Brabantse economie draaiende te houden en de Brabander een gezonde en veilige woon- werk- en leefomgeving te kunnen bieden. Immers, het energiesysteem is een van de basisvoorzieningen om dit mogelijk te maken. Daarvoor zullen we het beleid verder aanscherpen in de Uitvoeringsagenda 2024-2027 in samenhang met andere (integrale) thema's waaronder Gezondheid en komen met een visie op de Energietransitie.

Toelichting op figuur: Het programma Energie kijkt vanuit elektriciteit, stoffen en warmte naar het energiesysteem en naar alle facetten van opwek, distributie, conversie en gebruik. Het programma werkt nauw samen met het rijk, gemeenten, netbeheerders, waterschappen en grootverbruikers.

Het beleidsterrein Energie werkt reeds in verschillende programma's, projecten en verbanden aan het huidige en toekomstige energiesysteem:

Brabantse Aanpak Ruimtelijk voorstel

Brabant staat voor forse opgaven voor verstedelijking en mobiliteit, energie en klimaat, en landelijk gebied en werkt aan [de Brabantse Aanpak Ruimtelijk voorstel](#). Het beleidsterrein Energie is daarbij nauw betrokken en levert haar inbreng vanuit de afzonderlijke (beleids)onderwerpen en vanuit de samenhang waarbij de vraag is of energie een sturend of volgend principe is redenerend vanuit ruimtegebruik.

Warmtetransitie

De komende jaren zal de productie van duurzame warmte gestaag blijven toenemen door de verdere ontwikkeling van technieken als aquathermie, geothermie en zonthermie. Naast duurzame energiebronnen zullen ook innovaties op het gebied van alternatieve energiedragers en opslagmedia nodig zijn, bijvoorbeeld warmte halen uit ijzerpoeder. Het potentieel van groen gas ter vervanging van aardgas in de gebouwde omgeving is momenteel nog lastig in te schatten, maar de ambities van de Rijksoverheid zijn groot. Er is een nieuwe [wet Collectieve Warmtevoorziening](#) in voorbereiding die een grotere rol voor provincies impliceert. We ondersteunen gemeenten bij de uitvoering van hun warmte uitvoeringsplannen, voor zowel de collectieve systemen als de individuele oplossing (all-electric en groen gas).

Brabantse Taskforce Netschaarste (BTN)

Het huidige elektriciteitsnetwerk kan de toenemende vraag naar en aanbod van (duurzame) energie niet aan. Het net dient ingrijpend aangepast te worden. Vanwege de grote gevolgen hiervan voor de economie, mobiliteit en ruimtelijke ontwikkeling is BTN opgericht. De Taskforce neemt acties om de huidige netcongestie op te lossen waarbij het maatregelenpakket voortkomt uit het [Landelijk Actieprogramma Netcongestie \(LAN\)](#). BTN richt zich op het sneller bouwen en realiseren van elektriciteitsinfrastructuren, het beter benutten van het net en vergroten van de flexibele capaciteit van het net door inzet van slimme oplossingen.

Regionale Energie Strategieën (RES)

Samenwerking tussen gemeenten, waterschappen en provincie waar op basis van strategie en doelen en een per regio bestuurlijk vastgestelde afsprakenkader (RES 1.0) gewerkt wordt aan de uitvoering van de energieopgave in Brabant. In Brabant hebben we 4 RES-regio's: West-Brabant, Hart van Brabant, Noord-Oost-Brabant en metropoolregio Eindhoven. Zij werken aan het opwekken van duurzame energie op land, energiebesparing en de transitie naar duurzame warmtebronnen. De RES'en zijn nauw verbonden met het [Nationale programma Regionale Energiestrategie](#). De provincie is partner in de 4 Brabantse RES'en en zorgt voor onderlinge afstemming. Hiervoor is een overkoepelende stuurgroep. Bovendien bewaakt de provincie of de plannen passen in haar (ruimtelijke) beleid.

Provinciale Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (PMIEK)

De provincie Noord-Brabant heeft het [PMIEK](#) opgesteld van 7 energie-infrastructuurprojecten met de hoogste maatschappelijke prioriteit. Deze prioritering vormt inbreng voor de netbeheerders, die het PMIEK meenemen in het opstellen van hun investeringsplannen.

Verduurzaming Industrie

Bij de verduurzaming van de industrie in Brabant faciliteert de provincie in netwerkvorming, kennisdeling en het coördineren van strategische vraagstukken zoals de benodigde toekomstige energie-infrastructuur voor de industrie. We doen dat onder meer door de samenwerking met de industrie te organiseren middels de industrietafel Midden- en West-Brabant en de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) en de belangen van Brabant te borgen in de Cluster Energie Strategieën, dit zijn CES-en Rotterdam-Moerdijk, de CES en het Cluster 6 (vijf industriesectoren verspreid over Nederland).

Verduurzaming gebouwde Omgeving

In totaal gaat 35% van het totale Brabantse energieverbruik naar Brabantse woningen en gebouwen. De provincie wil hier verandering in brengen. Haar uiteindelijke doel is 100% energieneutrale Brabantse woon- en werkomgeving in 2050. Om dat einddoel te halen, zet de provincie in op projecten die het gebruik van duurzame energie en energiebesparing in de gebouwde omgeving bevorderen.

Strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

In samenwerking tussen de provincie Noord-Brabant; Limburg en 78 gemeenten wordt uitvoering gegeven aan de [Regionale Aanpak Laadinfrastructuur \(RAL\) Zuid](#). Hoofdopgave vanuit de [Nationale Agenda laadinfrastructuur \(NAL\)](#) is dat de beschikbaarheid van (semi-)publieke laadpunten geen belemmering mag vormen voor de uitrol en groei van elektrische personenvoertuigen.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming van de energieopwekking, door de ontwikkeling van energieprojecten, zoals wind- en zonprojecten, geo- en aquathermie en projecten voor conversie en opslag van energie.

Indicator:

- Totale productie van hernieuwbare energie in petajoule (PJ) (BBV-verplichte indicator, bron Klimaatmonitor)
- Opgave opwek hernieuwbare elektriciteit in de RES'en (6,5 TWh in 2030)

Wat gaan we daarvoor doen?

Doorpakken afspraak Wind op Land 2020

Met het Rijk is in 2020 de afspraak gemaakt dat eind 2023 de Brabantse doelstelling van 470,5 MW windenergie is gerealiseerd. Deze opgave is intussen door het Rijk verdubbeld, zonder taakstelling en techniek neutraal, op basis van de uitkomsten van de Landelijke Monitor Wind op Land. Afspraken zullen meegenomen worden in de RES-aanpakken. Volgens berekeningen van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is deze verdubbelopgave via de RES-uitvoering mogelijk.

Indicator	2024	2025	2026
Opgesteld vermogen	PM*		

*Volgt o.b.v. nieuwe uitvoeringsagenda's voor 2024 n.a.v. het nieuwe bestuursakkoord.

Maatwerkoplossing per RES-regio

Voor het zo optimaal en efficiënt mogelijk inrichten en gebruiken van het energienetwerk zullen in samenspraak met gemeenten, netbeheerder(s) en ontwikkelaars maatwerkoplossingen gerealiseerd worden. Te denken valt aan een aansluiting van een zon- of windpark maar ook het organiseren van vraag naar en aanbod van energie op het energienetwerk.

Indicator	2024	2025	2026
Aantal maatwerkoplossingen voor optimaal en efficiënt gebruik energienetwerk	PM*	PM*	PM*

*Volgt o.b.v. nieuwe uitvoeringsagenda's voor 2024 n.a.v. het nieuwe bestuursakkoord.

Voortgangsrapportage per RES-regio

Het Landelijke Programma RES vraagt provincies een voortgangsrapportage via een 2-jaarlijkse cyclus op te stellen. Op basis daarvan zal gekeken worden of de regionale RES-en (RES 1.0) de afspraken realiseren en/of dat aanpassing van strategie en doelen nodig zijn (RES 2.0).

Indicator	2024	2025	2026
Aantal opgeleverde voortgangsrapportages RES'en	n.v.t.	4	n.v.t.

Wat willen we bereiken?

Verminderen emissies broeikasgassen

Fossiele brandstoffen leveren door CO₂-uitstoot de belangrijkste bijdrage aan de totale uitstoot van broeikasgassen. We zetten volop in op besparing en verduurzaming, want brandstoffen die je niet verbruikt leveren geen uitstoot op en duurzame energie evenmin.

Indicatoren*:

- (BBV-Verplichte indicator) Totale emissie broeikasgassen (uitgedrukt in CO₂-equivalenten) in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030 10.7 Mton)
- Emissie gerelateerd aan energie: totale CO₂- emissie in tonnen uitstoot (bron Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 7,6 Mton)
- Verbruikte energie totaal in PJ (bron: Klimaatmonitor) (streefwaarde 2030: 240 PJ)

* De bestaande indicator CO₂-reductie wordt gebruikt om de relatie te leggen met de doelstelling vanuit het Beleidskader Gezondheid; drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander.

Wat gaan we daarvoor doen?

Doorpakken samenwerking met de industrie

In 2024 zetten we de samenwerking met de industrie via de industrietafel Midden-en West-Brabant en de BEL-groep (Brabantse Energy Leaders) voort. Ook volgt er een nieuwe versie van de Cluster Energie Strategie (CES) en de uitvoering daarvan. We bouwen hierbij voort op de CES 2.0 dat in samenwerking met provincie en netbeheerders in 2022 is opgeleverd. Voor de CES Rotterdam-Moerdijk zijn maatwerkafspraken gemaakt en met Shell is een intentieverklaring (Expression of Principles) opgesteld.

Voortzetten pilot MIEK regio Moerdijk

Provincie is trekker van de pilot MIEK regio Moerdijk. Doel daarvan is het versnellen, creëren van inzicht en overzicht van de integrale opgaven en projecten in de regio Moerdijk en het opbouwen en delen van kennis. De activiteiten worden in 2024 voortgezet. Aantal onderdelen zijn: het nieuw te bouwen 380kV-station van TenneT, de [Delta Rhine Corridor](#) en de aanlanding van wind op zee, de warmtebuis van Moerdijk naar Geertruidenberg en diverse lokale projecten in Moerdijk.

Doorpakken warmtetransitie

In 2024 zal de rol die de provincie heeft ten gevolge van de invoering van de Wet Collectieve Warmtevoorziening nader uitgewerkt worden. Er zal sprake zijn van een nieuwe marktordening voor collectieve warmtevoorzieningen waarbij publiek eigendom een belangrijk uitgangspunt zal zijn.

Ook thema gezondheid blijvend agenderen

De [Wereldgezondheidsorganisatie](#) ziet klimaatverandering als de grootste bedreiging voor de menselijke gezondheid, zowel vanuit milieu- als sociale factoren. Om klimaatverandering tegen te gaan wordt ingezet op reductie van broeikasgasuitstoot door de transitie naar een fossielvrije en toekomstbestendige energievoorziening. Het programma Energie wil met haar beleid bijdragen aan positieve gezondheid. Dat betekent dat vanuit het programma ook in 2024 aandacht is voor het voorkomen van de toekomstige negatieve gezondheidseffecten van klimaatverandering, de Brabanders minder luchtwegklachten hebben, zij minder stress en onzekerheid ervaren van de energietransitie, zingeving ervaren door hun inzet op klimaatverandering en er minder Brabanders leven in energiearmoede.

Bevorderen naleving van de wettelijke energiebesparingsverplichtingen bij bedrijven

Via toezicht en handhaving door de drie Brabantse Omgevingsdiensten wordt toegezien dat de energiebesparingsmaatregelen bij bedrijven onder bevoegd gezag daadwerkelijk worden gerealiseerd. In 2024 zullen alle bedrijven maatregelen hebben getroffen.

Indicator	2024
Het aandeel van bedrijven dat gecontroleerd is door de omgevingsdiensten	100%
Aandeel van de bedrijven dat maatregelen treft/voldoet	100%

Mobiliteit

Zie programma 8 "Basisinfrastructuur Mobiliteit" m.b.t. duurzaam bouwen en beheren van provinciale infrastructuur en 100% elektrische bussen in concessies in Brabant.

Wat willen we bereiken?

Verduurzaming gebouwde omgeving

- Het verstevigen en versnellen van de aanpak van isolatie en energiebesparing in de gebouwde omgeving zodat minder duurzame energie opgewekt hoeft te worden.
- Grootschalige verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.

Indicator	2024
Ontzorging maatschappelijk vastgoedeigenaren	
• Getekende intentieovereenkomsten	60-80
• Aantal doorlopen adviestrajecten	100-120

Wat gaan we daarvoor doen?

Initiatieven voortzetten waaronder:

- Het [verzamelproject](#) uit de 'Corona Investeringsagenda' dat zich richt onder andere op energiebesparing bij maatschappelijk vastgoed en wonen.
- Het [Ontzorgingsloket Maatschappelijk Vastgoed](#) dat in het leven is geroepen voor verduurzaming van maatschappelijk vastgoed bij kleine gemeenten, geïnspireerd op het [Duurzaamheidsloket Sport](#).
- De verduurzaming van provinciaal vastgoed.
- Het anticiperen op de energiebesparing van de toekomst bij (ver)nieuwbouwopgaven i.s.m. het Programma Wonen, Werken, Cultuur.
- Het inzetten in op energieneutrale gebouwen, toegespitste warmte-/koudesystemen en slimme elektriciteitsoplossingen die netcongestie voorkomen bij gebiedsformaties.

Wat willen we bereiken?

Bijdrage leveren aan een toekomstbestendige energie-infrastructuur

We gaan van een centraal gestuurd, fossiel energiesysteem (voor elektriciteit, warmte en voorstuwingskracht) naar een flexibel, duurzaam energiesysteem. Een systeem met bronnen die in de meeste gevallen meer tijdelijk en lokaal van aard zijn, zon- en windenergie bijvoorbeeld zijn variabel. Energieconversie en -opslag zullen daarom van cruciaal belang worden om altijd voldoende energie te kunnen leveren.

Indicator:

- Bijdragen aan de ontwikkeling van oplossingen voor opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie

Wat gaan we daarvoor doen?

Afstemmen met en tussen partijen over ontwikkelingen en aanpak vraag- en aanbod van energie enerzijds en beschikbare netcapaciteit anderzijds

In 2024 zetten we de Brabantse Taskforce Transportschaarste (BTN) en de samenwerking met de [Landelijke Aanpak Netcongestie](#) voort. We maken daarbij vanuit ruimtelijk perspectief gebruik van de [energiesysteemstudie](#) uit 2023. Daarmee beogen we een verdere versteviging van de samenwerking en sturing met netbeheerders, RES-regio's en rijk. We maken daarbij onderscheid naar:

- Korte termijn, lokale oplossingen en efficiënter gebruik van het net, concrete acties.
- Middellange termijn/langere termijn, programmeren en prioriteren waarbij het afstemmen van ruimtelijk-economische en duurzaamheidsontwikkelingen met investeringen in het energienetwerk en vice versa.

Belangrijke onderdelen in al deze acties betreffen dataverzameling en uitwisseling, lobby als het gaat om aanpassing wet- en regelgeving, kennisuitwisseling en communicatie. Er is een belangrijke link met het Actieplan netcongestie dat door de speciale coördinator netcongestie Brabant en Limburg, eind 2022 is opgesteld. Vanuit beide lijnen (de provinciale insteek en het actieplan) wordt de verdere samenwerking vormgegeven en worden activiteiten afgestemd.

Realiseren van een strategisch netwerk van (semi-)publieke laadpunten

Het doel is om in 2024 8.000 (semi-)publieke laadpunten te realiseren. Hiervoor is in 2020 een concessie verleend aan een marktpartij. Door het sturen op resultaat zijn de 8000 laadpunten binnen de plaatsingsperiode in zicht.

Met ingang van 2024 volgen nieuwe afspraken met het ministerie I&W. De overeenkomst betreft personenvervoer en logistiek vervoer. Er volgt een nieuwe concessie voor marktpartijen voor de periode 2024-2027.

Indicator	2024
Verhouding (semi) publieke laadpunten/ elektrische personenvoertuigen	Minimaal 1 (semi-)publiek laadpunt per 5 elektrische personenvoertuigen

Stimuleren eerste uitrol van innovaties in de energie-infrastructuur

Samen met externe partijen en met Programma Economie wordt gewerkt aan de verdere ontwikkeling van de innovatie coalitie energieconversie en -opslag. Voorbeelden hiervan zijn RIFT (ijzerpoederverbranding) en Cellsius (zout/warmtebatterij). Daarbij is er specifieke aandacht voor de thema's 'slimme integreerbare zonne-energieoplossingen', 'waterstof als enabler voor industrie en maatschappij' en 'de batterij van en voor de toekomst'. Vanuit het Programma Energie wordt gewerkt aan de toepassing en uitrol van de energie-innovaties binnen de 3 genoemde thema's. Hierbij spelen Energy-Hubs (bedrijventerreinen met lokale afstemming van vraag en aanbod van energie) als 1 van de activiteiten binnen de Brabantse Taskforce Transportschaarste, een belangrijke rol.

Indicator	2024	2025	2026
Opslag en conversie voor een haalbare en betaalbare energietransitie	PM*	PM*	PM*
Uitrol van een nieuwe technologie een bijdrage levert aan het eerder en/of tegen geringere kosten behalen van de provinciale energiedoelstellingen	PM*	PM*	PM*

*Volgt o.b.v. nieuwe uitvoeringsagenda's voor 2024 n.a.v. het nieuwe bestuursakkoord.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskaders

- De Brabantse Omgevingsvisie 'De kwaliteit van Brabant';
- Energieagenda 2019-2030 (PS 14 december 2018, 86/18);
- Nationaal klimaatakkoord (28 juni 2019);
- Concept Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) (april 2023)
- Ontwerp Programma Energiehoofdstructuur (PEH)(juli 2023)

Uitvoeringsagenda's;

- [Uitvoeringsprogramma Energie 2022-2023 Urgent en kansrijk](#) (april 2022)
- Uitvoeringsagenda Gezondheid 2022-2023 3 Gezonde Levensjaren erbij voor iedere Brabander (mei 2022)
- Werkboek Brabants Ruimtelijk voorstel (loopt)
- Uitvoeringsagenda Energie 2024-2027 (wordt opgesteld)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij;
- Energiefonds Brabant;
- Innovatiefonds Brabant;
- Enexis NV/ Enpuls.

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Schakelen tussen systemen en flexibele verhoudingen

De energietransitie biedt grote kansen, maar is tevens een complexe opgave, waarin op vele terreinen gelijktijdig verandering noodzakelijk is en waarvoor vele spelers nodig zijn.

De vijf [transitiepaden](#) vragen allemaal, op zichzelf én in onderlinge samenhang, verandering van overheden, maatschappelijke instituties, bedrijven en inwoners. We zullen moeten onderzoeken in hoeverre datagedreven werken ook voor het programma Energie vorm kan krijgen.

De provincie is slechts één van de vele noodzakelijke spelers en bovendien een speler met beperkte sturende mogelijkheden. Daarmee is onze invloed beperkt en is focus op samenwerking en rolneming belangrijk. We zullen nieuwe samenwerkingsvormen eigen moeten vanuit het gezamenlijk werken aan een opgave.

We hebben weinig wettelijke taken op het gebied van de energietransitie. Wel is wet- en regelgeving in ontwikkeling, zo ook de Wet Collectieve Warmtevoorziening en hebben we te maken met ingang van 2024 met de inwerkingtreding van de Omgevingswet dat accenten zal aanbrengen in ons werk. Zo staat het werken als één overheid centraal waarbij van ons verwacht wordt dat we gebiedsgericht, integraal en participatief werken.

Het grootste gedeelte van de opgave dient gerealiseerd te worden in samenwerking met andere partijen dan de provincie. Als provincie zijn we slechts één van de spelers die aan deze opgave werken. Samen met Europa, het Rijk, provincies, gemeentes, kennisinstellingen en het bedrijfsleven (MKB) leveren we een bijdrage aan het genoemde resultaat. Om dit succesvol te laten zijn is ook samenwerking in en tussen de verschillende provinciale programma's noodzakelijk waarbij aandacht is voor beleid én uitvoering. Nadere informatie over financiële risico's en risicomangement staat in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Beleidssterrein Energie zal het thema klimaat verder omarmen en daarop ook mensen werven en activiteiten op ondernemen. Deze ontwikkeling komt voort uit het Klimaatakkoord. Wel zullen hieruit beleid- en organisatievraagstukken naar voren komen die we zullen moeten aanpakken. Landelijk volgt een bestuurslasten onderzoek. Wij gaan ervan uit dat indien er extra taken naar de provincie komen daarvoor ook extra middelen vanuit het rijk meekomen.

Wat mag het kosten?

6. Energie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	5.037 N	11.406 N	5.711 N	3.308 N	3.308 N	3.308 N
Toerekening organisatiekosten	3.475 N	4.248 N	4.180 N	3.760 N	3.620 N	3.620 N
Totaal Lasten	8.511 N	15.654 N	9.891 N	7.068 N	6.928 N	6.928 N
Baten						
Programmabaten	1.065 V	1.136 V	3.111 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	1.065 V	1.136 V	3.111 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	7.446 N	14.518 N	6.780 N	7.068 N	6.928 N	6.928 N
Onttrekking aan reserves	3.681 V	3.329 V	906 V	0	0	0

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	3.681 V	3.329 V	906 V	-	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	3.681 V	3.329 V	906 V	-	-	-

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

De verschillen in de raming van de lasten in 2024 ten opzichte van 2023 (bijna €5,7 mln. lager), worden met name veroorzaakt doordat de uitgaven m.b.t. uitvoeringsagenda t/m 2023 geraamd zijn en niet meer in 2024.

Baten

Het verschil in de raming van de baten in 2024 ten opzichte van 2023 (€ 1,9 mln. hoger) wordt met name veroorzaakt omdat er in 2024 een bedrag geraamd is m.b.t. rijksontvangsten voor capaciteit klimaat/energie.

Stand reserve

De lasten van programma 6 Energie worden deels gedekt vanuit de reserve Investeringsagenda. Het verloop van deze reserve is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026	saldo per 31-12-2027
6. Energie						
Res. Essent Investeringsagenda	89.892	86.601	85.695	85.695	85.695	85.695

Programma 7 Landbouw en voedsel

Inleiding

In het programma Landbouw en Voedsel streven we naar een nieuwe balans tussen economie, maatschappij en ecologie in Brabant. Met het vaststellen van het [Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#) in 2022 hebben we een langjarig perspectief en consistente aanpak geschetst voor de noodzakelijke transitie van een toekomstbestendige landbouw- en voedselsector met een goed verdienvermogen die bijdraagt aan een gezonde leefomgeving en goede omgevingskwaliteit in Brabant ten behoeve van de gezondheid, bodem- en waterkwaliteit, natuur en biodiversiteit. In 2024 zullen wij voortzetten op de in 2022 ingeslagen weg met betrekking tot de uitvoering van de [Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel](#) en de [Uitvoeringsagenda Mest](#).

De landbouw- en voedselsector bevindt zich nog steeds in een periode met grote dynamiek en onzekerheid. De doelstellingen op het gebied van klimaat, natuur, water, bodem en volksgezondheid zijn nog onverminderd groot en met het niet doorgaan van het landbouwakkoord en het vallen van het kabinet is er grote onzekerheid over de bijdrage van het rijk voor wat betreft de ontwikkeling van instrumentaria en financiën. Belangrijk onderdeel daarbij is de vergunningverlening in de veehouderij; de huidige normering van stallen volstaat niet meer om daar rechtsgeldige vergunningen op te kunnen verlenen.

Het uitgangspunt voor Landbouw en Voedsel is dat de uitvoeringspraktijk voor 2022 en 2023, conform het Beleidskader Landbouw en Voedsel, de basis is van het bestaande beleid. Daarbij dragen maatregelen bij aan oplossingen van bijvoorbeeld de stikstofproblematiek zoals de pilot Real Time meten en monitoren en de inzet op de Aanpak Piekbelasting.

In het oog springende onderwerpen voor 2024 zijn:

- De Aanpak Piekbelasting.
- De pilot Real Time meten en monitoren.
- Bijdragen aan gebiedsgerichte aanpak met o.a. invulling toekomstperspectief landbouw en sociaal-economische impact analyse.
- Het verder uitvoeren van het Plan van Aanpak Jonge Boeren.
- De innovatie-samenwerking Landbouw en Voedsel, waaronder de samenwerking met de 6 zandprovincies, stuurgroep Landbouw Innovatie Brabant (LIB) en de samenwerking met de regionale ontwikkelmaatschappijen en de BOM. Thema's die we hier gezamenlijk oppakken zijn o.a. precisielandbouw, duurzame voedselverwerking en biobased grondstoffen.
- Bevorderen natuurinclusieve en biologische landbouw.
- Uitvoeren Green Deal Eiwitrijke gewassen.
- Samenwerking tussen de proeftuinen Boerderij v.d. Toekomst Zuid-Oostelijk Zand, Vredepeel, Agroproeftuin de Peel.
- De samenwerking met het agrarisch onderwijs.

Wat willen we bereiken?

Het meest duurzaam en circulair in Europa

We willen bereiken dat in Brabant de meest duurzame landbouw- en voedselproductie plaatsvindt in Europa, mede doordat er sprake is van gesloten mineralenkringlopen (in plantaardige en dierlijke ketens), zoveel mogelijk emissieloze landbouw naar water, bodem en lucht en de klimaatdoelstellingen worden gerealiseerd. De voedselketens produceren gezond voedsel en landbouwbedrijven dragen bij aan een gezonde leefomgeving.

Hiermee dragen de landbouw- en voedselketens bij aan het Brabants Beleidskader Gezondheid met drie gezonde levensjaren erbij voor elke Brabander in 2030. Dit houdt verband met de hoofddoelstellingen van de uitvoeringsagenda landbouw en voedsel met name op het gebied van meest duurzame circulaire landbouw- en voedselproductie in Europa. Hierbij zijn indicatoren als een dalende trend in fijnstof emissie vanuit de veehouderij opgenomen in relatie tot de gezonde leefomgeving en het verminderen van emissies uit de landbouw. Maar ook het stimuleren van real-time monitoring van emissies en de maatregelen vanuit het Schone lucht akkoord dragen bij aan de gezonde levensjaren van de Brabander.

Indicatoren:

- Verhouding tussen de bewerkte mest en de gewasbehoefte in Nederland (verhouding naar een waarde, op basis van fosfaat (P_2O_5))

Streefwaarden	nulmeting	2024	2030
Verhouding naar waarde	(1,09) 2020	-	Verhouding lager dan 1

- Stikstof- en fijnstof emissie veehouderij in Brabant

Streefwaarden	nulmeting	2024
Kton fijnstof per jaar	1,7 kton (2021)	dalend
Kton stikstof per jaar	15,3 kton (2019)	dalend

Wat gaan we daarvoor doen?

Realiseren uitvoeringsagenda mest

De inzet van de [uitvoeringsagenda mest](#) is gericht op het benutten van organische stoffen en mineralen uit kwalitatief hoogwaardige dierlijke meststoffen in de diverse systemen van kringlooplandbouw. In de [uitvoeringsagenda](#) ligt de focus nadrukkelijk op het samenwerken met partners en het reageren op initiatieven uit de samenleving. Bij die initiatieven zorgen we in 2024 niet alleen voor financiële en mentale ondersteuning, maar ook willen we initiatiefnemers ons netwerk intrekken zodat ze voor hun R&D-activiteiten aansluiting zoeken bij ontwikkelingen in Brabant. Wij willen in 2024 verder streven dat onze provincie als meest innovatieve regio voor hightech in Europa ook een groene proeftuin is voor duurzame, innovatieve oplossingen.

De samenwerking tussen de 6 zandprovincies én de samenwerking tussen de proeftuinen Boerderij v.d. Toekomst Zuid-Oostelijk Zand, Vredepeel, Agroproeftuin de Peel zijn belangrijke initiatieven om deze ambitie waar te maken. Deze laatste zal onderdeel gaan uitmaken van de Fieldlabregeling zoals door het Ministerie van LNV geïnitieerd. Een fieldlab is een fysieke praktijkomgeving met testlocaties waar regionale overheden, bedrijven, onderwijs en kennisinstellingen, burgers, samenkomen om nieuwe technologieën en sociale innovaties te ontwikkelen, ermee te experimenteren, te demonstreren, ervan te leren, op te schalen, te implementeren en/of onderzoek naar te doen. Hierbij wordt ook de koppeling gelegd met de doelen van het BPLG.

Actualisatie en uitvoeren routekaart stalaanpassingen 2024

Op basis van de inzichten van einde 2021 moeten van de ongeveer 4.400 locaties waar bedrijfsmatig in Noord-Brabant vee wordt gehouden op ongeveer 750 van deze locaties één of meer stallen zijn aangepast per 1 juli 2024; dit betreft de bedrijven met varkens en kippen. Op ongeveer 1500 locaties met koeien en kalveren moet op 1 januari 2026 de stallen zijn aangepast. De eerdere studie gaat ervanuit dat op ongeveer 1500 locaties de veehouderij-activiteiten worden beëindigd.

Momenteel is de vergunningverlening voor stallen opgeschort. De inspanningen zijn er op gericht -onder verantwoordelijkheid van het rijk- om de vergunningverlening weer zo snel mogelijk op gang te krijgen.

Er zijn verschillende routes denkbaar naar het hervatten van de vergunningverlening in de veehouderij: zowel de route van een passende beoordeling alsook het herstellen of opnieuw ontwikkelen van een normeringssystematiek zoals eerder in het kader van de Regeling Ammoniak en Veehouderij (RAV). In alle gevallen lijkt het daadwerkelijk kunnen meten en monitoren van de (stal-) emissies een belangrijk instrument. In 2024 zal er worden gemeten op een aantal locaties en aan een aantal stalsystemen. De pilot Real Time meten en monitoren heeft als doel om de meetapparatuur in de praktijk te valideren en te optimaliseren, om te vertalen hoe dit kan worden toegepast in het kader van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving. In overleg met het Rijk wordt geprobeerd om de pilot uit te breiden met metingen op het gebied van voer- en managementmaatregelen.

Streefwaarden

2024

Aantal veehouders financieel ondersteund die investeren in een bestaand stalsysteem met rijksmiddelen

50*

* Dit is afhankelijk van de mate waarin het lukt om in 2024 vergunningen voor stalsystemen te verlenen én het openstellen van een subsidieregeling door het Rijk.

Daarnaast :

- Blijven we in 2024, afhankelijk van de snelheid waarmee de vergunningverlening voor stalsystemen weer op gang komt- onze First Movers-regeling inzetten om veehouders die als eersten investeren in een innovatief brongericht stalsysteem financieel te ondersteunen. We zullen dat afstemmen met de hierboven genoemde regeling.

Pilot Real-Time meten

In 2024 voeren we de pilot Realtime meten uit op circa 25 locaties in Noord-Brabant en gaan we een meetprotocol op te stellen voor het meten van stalemissies. Dit zal helpen in de ontwikkeling van middel naar doelvoorschriften. Dit wordt gefinancierd vanuit rijksmiddelen.

Streefwaarden	2024
Aantal praktijkbedrijven waarop gemeten wordt in het kader van deze pilot	25

Afhankelijk van de snelheid waarmee de vergunningverlening weer op gang gebracht kan worden én van de snelheid waarmee er voor de verschillende stalsystemen beschikbaar komen waarmee aan de doelstellingen op het gebied van ammoniakemissie kan worden voldaan zullen activiteiten ontplooid worden om de betreffende veehouders te informeren over de stalsystemen. Het voornemen is om dit opnieuw in samenwerking met de Taskforce Toekomstbestendige Stalsystemen te doen.

Bereiken van implementerende en zoekende veehouders

Streefwaarden	2024
Implementerende en zoekende veehouders bereiken via het netwerk van de Taskforce, via bijeenkomsten, 'Tour de Boer'-demonstraties, diverse schriftelijke en digitale communicatiekanalen en voorlichtingsactiviteiten	500

Een belangrijke ontwikkelroute in het kader van de Routekaart Stalsystemen is die van natuurinclusieve melkveehouderij. De Biodiversiteitsmonitor is een van de belangrijke instrumenten om dat te bevorderen.

Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij, Akkerbouw en Zoogkoeienhouderij

De afgelopen jaren heeft de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij ontwikkeld tot een veel gebruikt instrument voor melkveehouders die hun bedrijfsvoering op een meer extensieve manier vormgeven. Inmiddels is –onder andere met inzet van rijksmiddelen- de periode van ondersteuning verlengd van 3 naar 5 jaar en wordt het aantal deelnemers verhoogd naar 650.

In de akkerbouw is het afgelopen jaar geëxperimenteerd met een biodiversiteitsmonitor Akkerbouw, voor Noord-Brabant in het gebied van de Zuid Westelijke Delta (samen met de provincies Zeeland en Zuid-Holland). Het streven is erop gericht om in 2024 in dat gebied op te schalen naar 100 deelnemers waarvan ongeveer 30 in Noord-Brabant.

Indicator:

- Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw (BMA) bij akkerbouwbedrijven
- Toepassen (eenvoudige natuurinclusieve maatregelen) bij Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij

Streefwaarden	Nulmeting	2024
Implementeren Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw	n.v.t.	30
Toepassen Biodiversiteitsmonitor melkveehouderij (cumulatief)	190 (2021)	650

Wat willen we bereiken?

Economisch toonaangevend zijn binnen Europa

Het Brabantse landbouw- en voedselsysteem is in 2030 een vooraanstaande Europese speler: zeer innovatief en met een sterke concurrentiepositie. De sector rendeert door (nieuwe) economische en maatschappelijke verdienmodellen in grote internationale en kleine regionale ketens. Bovendien zijn nieuwe (biobased) bedrijfstakken tot ontwikkeling gekomen op het snijvlak van landbouw en voedsel en respectievelijk hightech, biobased bouwen, ICT, chemie en gezondheid. Brabant blijft exporteur van geavanceerde voedselproductiesystemen. We willen het innovatieve ecosysteem van landbouw- en voedselsector in Brabant blijven ondersteunen. Een belangrijk onderdeel daarvan is de ontwikkeling van (kennisintensieve) startups. Deze beginnende innovatieve ondernemers dragen in belangrijke mate bij aan de ontwikkeling van nieuwe producten, diensten en kennis. Ze spelen een belangrijke rol in innovatie en dragen bij aan vernieuwende oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen van vandaag en in de toekomst. In samenwerking met het programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling, Braventure, Brabant Startup Fonds en de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij wordt er hard gewerkt om ten behoeve van onze ambitie meer agrifood startups te ondersteunen.

Indicatoren:

- Aantal startups in landbouw en voedsel en op cross-overs met high tech (Programma EKT)

Streefwaarden	Nulmeting	2024
aantal	5-7 (2021)	25

- Vestiging nieuwe bedrijven en/of bovengemiddelde groei van bestaande bedrijvigheid in de high tech agrofoodsector / aantal toonaangevende bedrijven (Programma EKT)

Streefwaarden	Nulmeting	2024
aantal	2-5 (2021)	Substantiële groei

- Ontwikkeling van bedrijvigheid in nieuwe eiwitten in aantallen bedrijven en werknemers (5% groei per jaar)

Streefwaarden	Nulmeting	2024
Groei per jaar	45 (2022)	5%

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen innovatie

Voor innovatieve bedrijven in Brabant is een goede kennis- en onderwijsinfrastructuur van groot belang. We willen in 2024 werk maken van het ontwikkelen van kennis en het opleiden van toekomstige professionals, maar ook van het koppelen van maatschappelijke en ondernemersvraagstukken aan onderwijsinstellingen. Dit draagt bij aan het ontwikkelen van nieuwe innovatieve oplossingen en een beter kennisecosysteem en tegelijkertijd zorgt het ervoor dat studenten een betere opleiding krijgen. We zullen hiervoor in 2024 diverse samenwerkingen en evenementen organiseren. We dragen hiermee bij aan meer succesvolle innovatie en daarmee aan het versnellen van de ontwikkeling en toepassing van datagedreven innovaties in de agrifood waardeketen. Daarmee is DDAFF nadrukkelijk een middel om versnelling van de toepassing te realiseren met oog voor sociale en maatschappelijke aspecten naast de technologie. En nadrukkelijk niet om zelf datagedreven innovaties te ontwikkelen en/of te exploiteren. Wel zullen partijen in de samenwerking in wisselende samenstellingen met elkaar en andere partijen laten werken aan datagedreven innovaties in projecten, programma's en andere initiatieven. Via de innovatiealliantie Landbouw en Voedsel werken verder we nauw samen met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij, Brainport Development, Rewin en Agrifood Capital. Gezamenlijk werken we aan een aantal grote opgaven van de landbouw- en voedseltransitie en stimuleren we samenwerkingstrajecten tussen bedrijven, kennisinstellingen en overheden om tot innovatieve oplossingen te komen. Deze initiatieven richten zich op precisielandbouw, toepassing van data en robotisering met als doel emissies en uitspoeling van nutriënten te verminderen, eiwittransitie en de voedselverwerkende industrie.

Indicator:

- Organiseren van initiatieven welke de innovatie bevorderen (aantal: 3)

Ondersteunen en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken

In 2022 is de provincie Noord-Brabant de Green Deal Eiwitrijke gewasketen (GDE) aangegaan. Dit zal in 2024 doorgezet worden. Deze Green Deal beoogt een goed verdienmodel voor boeren met het telen van stikstofbindende vlinderbloemigen, draagt bij aan een versnelling van de eiwittransitie en daarmee aan een betere balans tussen plantaardige en dierlijke eiwitten in het eetpatroon. Dit alles sluit goed aan bij het provinciale beleid aangaande de eiwittransitie. Diverse regio's zetten zich in voor intensievere ketensamenwerking. Hiertoe worden activiteiten opgezet voor verbetering van verbinding en opschaling van regionale initiatieven op het gebied van teelt, veredeling en verwerking. Ook de inzet van innovatieve technologieën die leiden tot duurzame en gezonde producten maakt hier onderdeel van uit. Daar in Noord-Brabant een groot aantal bedrijven actief is in de voedselverwerkende industrie, dit in combinatie met een sterk ontwikkelde hightechsector, biedt deelname aan de GDE deze bedrijven kansen voor verdere groei. Maar ook een intensievere samenwerking tussen ketenpartners en (door)ontwikkeling van kennis en innovatie ligt in het verschiet, waardoor het lokale ecosysteem wordt versterkt.

Indicator:

- Aantal ondersteunde en/of geformeerde consortia op thema nieuwe eiwitten of nieuwe verwerkingstechnieken (aantal: 2)

Stimuleren kleine betekenisvolle projecten door Landbouw Innovatie Brabant

Met de Landbouw Innovatie Brabant (LIB) zullen we innovaties blijven aanjagen en ondersteunen die bijdragen aan duurzame en vitale land- en tuinbouw die een bijdrage levert aan de kwaliteit van het platteland met maatschappelijke verankering. Bijdragen aan systeemverandering staat centraal in het ondersteunen van innovaties met daarin sleutelbegrippen als waarde creatie, kringlooplandbouw en doornontwikkeling. LIB doet dit op een laagdrempelige manier door vroeg in het innovatieproces vanuit de optiek van de primaire sector (vanuit de brede omgeving gezien) ondersteuning te bieden door o.a. in contact brengen met juiste netwerk, ondersteuning in het opwerken van idee tot project, financiële bijdrage en nazorg/doorontwikkeling. Het LIB is in 2023 geëvalueerd. Een belangrijke aanbeveling was dat de innovaties en innovatoren nog meer worden verbonden aan een breder kennis-ecosysteem.

Indicator:

- Aantal initiatieven ondersteund door LIB

Streefwaarden	2024
Aantal ondersteunde initiatieven	30

Wat willen we bereiken?

Natuur- en landschapsinclusief zijn in 2030

De Brabantse landbouw is in 2030 landschaps- en gemeenschapsinclusief en vervult daarmee een vitale rol in natuur- en landschapsontwikkeling en het beheer daarvan. Er is een herkenbare verbinding tussen stad en platteland, tussen producent en consument (voedsel, leefbaarheid dorpen) en met de Brabantse samenleving als geheel (zorg, groene energie, landschap en natuur, recreatie).

Indicatoren:

- Aantal natuurinclusieve boeren

Streefwaarden	nulmeting	2024	2030
aantal	80 (2021)	150	500

- Areal biologische landbouw (ha) (15% van het agrarisch areaal)

Streefwaarden	Nulmeting	2024	2030
Agrarisch areaal	2,8% (2020)	3,5%	15% (circa 35.000 ha)

Wat gaan we daarvoor doen?

Begeleiden bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief

We zetten in 2024 de ondersteuning voort van agrariërs die willen omschakelen richting een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering. Dit doen we onder andere door het opstellen van businessplannen (gericht op een natuurinclusieve bedrijfsvoering) te blijven bevorderen. Ook de provinciale Beleidsregel grond voor Natuurinclusieve landbouw, waarbij provinciale grond (met kwalitatieve verplichtingen en aangepaste pachtprijs), ten behoeve van extensivering naar twee grootvee-eenheden (gve) per hectare, via erfpacht beschikbaar wordt gesteld, zal worden voortgezet.

De wijze waarop we dit doen hangt af van de uitkomst van de evaluatie van de ingezette beleidsinstrumenten zoals die in het najaar van 2023 wordt uitgevoerd. Deze evaluatie is noodzakelijk geworden nu gebleken is dat het gebruik van de regeling voor het opstellen van een businessplan duidelijk terugloopt, ondanks het feit dat het subsidieplafond van deze regeling eind 2022 is verhoogd voor tachtig nieuwe 'omschakelaars' in de veehouderij. Hetzelfde geldt voor het gebruik van de Beleidsregel grond. Dit staat overigens in schril contrast met de grote belangstelling voor deelname aan de Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij.

Begin 2024 zullen we op basis van de resultaten van de evaluatie zorgen voor een advies over de bestaande en eventueel nieuwe instrumenten.

Op basis van gedeelde gebiedsopgaven stimuleren we samenwerking tussen agrariërs onderling en met de andere gebiedspartijen, zoals terrein behorende organisaties, waterschap, GOB, gemeenten en BPG (Brabants Particulier Grondbezit). Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van de financiële middelen van het Rijk. En waar nodig faciliteren we gebiedsprocessen op maat om de natuurinclusieve bedrijfsvoering rendabel te krijgen (via kavelruil en in afstemming met de natuurdoelen).

Streefwaarden	Nulmeting	2024
Aantal begeleide bedrijven bij hun omschakeling naar natuurinclusief (incl.businessplan)	80 (2021)	

Organiseren van bijeenkomsten voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven

Natuurinclusieve landbouw staat nog aan het begin en kent een flinke kennisachterstand vergeleken met de gangbare en biologische landbouw. Veel agrariërs die een stap overwegen naar omschakeling hebben vragen over de natuurinclusieve maatregelen en hun impact op de productie, kosten en baten, afzetmarkten, enzovoort. Met financiële ondersteuning zijn twaalf inspiratiebedrijven natuurinclusieve landbouw operationeel. Bedrijfsadviseurs zijn vaak nog gewend om te werken met gangbare bedrijfsmodellen en denkwijzen die uitgaan van een zo hoog mogelijke productie via inzet van hulpstoffen. Mede met de hulp van de inspiratiebedrijven worden er in 2024 weer bijeenkomsten georganiseerd, om zo kennisontwikkeling/uitwisseling te vergroten.

Indicator:

- Aantal bijeenkomsten georganiseerd voor kennisontwikkeling/uitwisseling op inspiratiebedrijven. (aantal: 30 per jaar)

Geven van omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)

Door het aanbieden van adviseurs die adviesgesprekken voeren met melk- en vleesveehouders en akkerbouwers/groentetelers die de overstap naar biologisch overwegen zetten we in 2024 in om meer biologische landbouw in Brabant te realiseren. Voorlopig zetten we in op totaal dertig ondernemers. Op bedrijfsniveau worden de te nemen stappen in kaart gebracht. Voor agrariërs die willen doorgaan, worden in 2024 oriëntatie cursussen georganiseerd, waar ze gezamenlijk aan kunnen deelnemen.

Streefwaarden

2024

Aantal uitgebrachte omschakeladviezen biologische landbouw (melkvee en akkerbouw)	8 (totaal 30)
---	---------------

Gronden voor Graasdierhouderijen

De minister van LNV heeft € 22,5 mln. beschikbaar gesteld om vooruitlopend op de uitvoering van het BPLG graasdierhouders te ondersteunen bij het extensiveren van hun bedrijf in gebieden rond Natura 2000, natte natuurplekjes en in de beekdalen. In deze gebieden is het wenselijk grasland als grondgebruik te behouden om onze beleidsdoelen ten aanzien van natuur en water te realiseren, terwijl de trend is het dat grondgebruik intensiveert met andere gewassen. De hoge grondprijzen zijn hierin een belangrijke factor. Onze aanpak daarbij is dat we grondeigenaren in genoemde gebieden -die zich vastleggen op het langdurig gebruiken van gronden als grasland- compenseren voor de waardedaling van de gronden die het gevolg is van die (vrijwillige aangegane) gebruiksbepaling. Op die manier blijven de gronden beschikbaar voor graasdierhouders. We willen onze aanpak zo vormgeven dat deze zowel voor blijvende als stoppende agrariërs aantrekkelijk is. In 2024 willen we, vooruitlopend op het staatssteunproof vaststellen van een eventuele regeling voor het langjarig vastleggen van gebruik als grasland, het behoud van grasland voor een kortere periode ondersteunen via bestaande instrumenten als aan- en verkoop van grond en de verpachting van provinciale grond. Met het beschikbare budget verwachten wij uiteindelijk rond 1.400 hectare langdurig te kunnen behouden voor graasdierhouderij.

Aanpak piekbelasting

In het kader van de aanpak Piekbelasting stikstof ondersteunt de provincie -in belangrijke mate met rijksmiddelen- veehouders die in aanmerking komen voor de Landelijke Beëindigingsregeling Veehouderij (+). In beginsel staan de betreffende veehouders voor de keuze om te innoveren, verplaatsen, extensiveren of te beëindigen. Veehouders kunnen zelf aangeven of ze gebruik willen maken van een dergelijke ondersteuning.

Ondersteunen van veehouders bij besluitvorming LBV(+)

Streefwaarden

2024

Aantal ondersteunde veehouders (cumulatief vanuit 2023)	500
---	-----

Wat willen we bereiken?

Versterken gemeenschapsinclusief

We willen de verbinding tussen de diverse ketens en de burger versterken. Het resultaat is dat de Brabanders (weer) trots zijn op de landbouw- en voedselsector. De sector is dichterbij de burger gekomen en meer verbonden door onder andere meer kennis van de rol en herkomst van voedsel en van het belang van het buitengebied. Er vindt een verschuiving plaats naar meer voedsel van dichtbij en de landbouw levert een bijdrage aan maatschappelijke en ecosysteemdiensten. Brabanders waarderen het voedsel, het buitengebied, het groen in de stad en de makers, ontwikkelaars en beheerders ervan. De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant.

Steeds meer maatschappelijke opgaven komen samen op één en dezelfde bedrijven binnen de gehele sector en keten. Zo willen we méér dierenwelzijn, minder emissies die schadelijk zijn voor de mens en natuur en een betere bodem- en waterkwaliteit. Deze vraagstukken vragen om een vernieuwingsslag in de veehouderij. Die vernieuwing brengt onzekerheden met zich mee: kan dit financieel uit? Hoe valt een nieuwe koers binnen ons gezin? Vraagstukken die jonge boeren bezighouden en medebepalend zijn óf en hóe zij het bedrijf voort gaan zetten. De provincie wil in 2024 verder bijdragen aan het toekomstperspectief voor jonge boeren. De komende tijd gaan we verder samen met jonge boeren bekijken wat er nodig is om dat toekomstperspectief in te vullen door verdere uitvoering te geven aan het Plan van Aanpak Jonge Boeren.

Indicatoren:

- Gemiddelde waardering burgers voor de agrifoodsector in Brabant (op niveau of verbetering van waardering).

Streefwaarden	Nulmeting (landelijk niveau)	2024
Gemiddelde waardering schaal van 1-7	5,01 (2020)	Op niveau of verbetering

- Percentage Brabanders met zorgen over de gezondheid in relatie tot de veehouderij (afname percentage)

Streefwaarden	Nulmeting	2024
Percentage	3% (2020)	afname

- Actualiteit stikstofproblematiek en de media aandacht die het heeft gekregen.
- Langdurig aanhoudende vogelgriep en overdraagbaarheid naar andere dieren.

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen boer-burger initiatieven

De provincie is opnieuw leadpartner van de Dutch Food Week (DFW) en organiseert/ondersteunt in dat verband een aantal evenementen die bijdragen aan een verbeterde boer-burgerrelatie. Via de Dutch Design Week (DDW) en de Embassy of Food brengen stimuleren we dat burgers op een onverwachte manier kennis verkrijgen van de ontwikkelingen in de landbouw- en voedselsector.

Indicator:

- Ondersteunde initiatieven (aantal: 1)

Korte ketens

De landbouw- en voedselketens worden beleefd als belangrijk onderdeel van de brede welvaart in Brabant. Korte ketens worden vaak gezien als een belangrijk middel om dit te bereiken: de consument koopt direct bij de boer of met maximaal één schakel ertussen. De afgelopen jaren is gebleken dat veel initiatieven het niet volhouden. We zijn als provincie in 2024 partner in het door LNV ingestelde netwerk korte ketens en regionale voedselstrategieën. Op basis van nationaal onderzoek en ervaring in Brabant (o.a. via het LIB) bouwen we aan een expertisenetwerk waar ondernemers kunnen aankloppen.

Streefwaarden**2024**

Aantal ondersteunde initiatieven

3

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's**Beleidskaders**

- [Omgevingsvisie](#)
- [Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#)
- [Notitie "Versnelling transitie veehouderij"](#)

Uitvoeringsagenda's

- Programma 'Ondersteunende maatregelen versnelling transitie veehouderij'
- [Uitvoeringsagenda mest](#)
- [Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel 2022-2023](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma wordt vooral op het gebied van innovatie nauw samengewerkt met de Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij en de regionale ontwikkelingsmaatschappijen AgriFood Capital, Rewin en Brainport Development. Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Met name de landelijke ontwikkelingen zullen ook het komend jaar een sterke invloed hebben op dit beleidsprogramma. We spelen hierop in met als uitgangspunt het in 2022 vastgesteld [beleidskader Landbouw en Voedsel 2030](#) en het doorzetten van de [Uitvoeringsagenda 2022-2023](#) (tot het moment dat de Uitvoeringsagenda 2024/2027 is vastgesteld)

Wat mag het kosten

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	11.010 N	19.308 N	40.939 N	241 N	241 N	226 N
Toerekening organisatiekosten	2.354 N	3.620 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N
Totaal Lasten	13.364 N	22.928 N	43.586 N	2.888 N	2.888 N	2.873 N
Baten						
Programmabaten	4.931 V	10.264 V	37.830 V	60 V	80 V	100 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	4.931 V	10.264 V	37.830 V	60 V	80 V	100 V
Saldo van baten en lasten	8.433 N	12.664 N	5.755 N	2.828 N	2.808 N	2.773 N
Onttrekking aan reserves	1.272 V	831 V	205 V	205 V	205 V	190 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	1.272 V	831 V	205 V	205 V	205 V	190 V
Res. Essent Investeringsagenda	1.272 V	626 V	-	-	-	-
Reserve Landbouw	-	205 V	205 V	205 V	205 V	190 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

De geraamde lasten in 2024 van € 40,9 mln. betreffen voor het overgrote deel inzet van Rijksmiddelen NPLG (€ 37,5 mln.) en voor € 3,3 mln. overige middelen

Het verschil van € 21,6 mln. hogere lasten in 2024 t.o.v. 2023 bestaat uit hogere lasten in 2024 van € 29 mln. inzet van Rijksmiddelen NPLG (€ 37,5 mln. in 2024 t.o.v. € 8,9 mln. in 2023) en lagere lasten van € 7,1 mln. t.a.v. overige middelen voor Landbouw en Voedsel (€ 3,3 mln. in 2024 t.o.v. € 10,4 mln. in 2023)

Baten

De geraamde baten in 2024 van € 37,8 mln. betreffen voor het overgrote deel inzet van Rijksmiddelen NPLG (€ 37,5 mln.) en voor € 0,3 mln. aan overige baten.

Het verschil van € 27,5 mln. hoger baten in 2024 t.o.v. 2023 bestaat uit hogere baten in 2024 van € 28,7 mln. inzet van Rijksmiddelen NPLG (€ 37,5 mln. in 2024 t.o.v. € 8,9 mln. in 2023) en lager baten van € 1,1 mln. t.a.v. overige baten Landbouw en Voedsel (€ 0,3 mln. in 2024 t.o.v. € 1,4 mln. in 2023).

Stand reserves

De lasten van programma 7 Landbouw en voedsel worden deels gedekt vanuit de reserve Investeringsagenda en de reserve Landbouw. Het verloop van de reserves is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026	saldo per 31-12-2027
7. Landbouw en voedsel						
Reserve Landbouw		525	360	215	90	
Res. Essent Investeringsagenda	626					

Programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem. Daarom zorgen we vanuit onze wettelijke verantwoordelijkheden voor een goede basis voor de mobiliteit in Brabant met een stevig netwerk van provinciale wegen, fietspaden en openbaar vervoer (OV). In het [beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#) is het mobiliteitsbeleid voor de komende jaren uitgestippeld. De ambities hieruit zijn opgenomen in deze begroting. We staan voor grote [uitdagingen](#) in de uitvoering om Brabant nu én in de toekomst bereikbaar te houden.

De financiën van het OV in Brabant staan onder druk door de [hoge verplichte indexatie](#) van de lopende concessies, lagere reizigersopbrengsten door achterblijvend herstel van de reizigers en ontwikkelingen rondom de studentvergoedingen (SOV). Ook beïnvloedt dit de [keuzes](#) bij aanbestedingen van nieuwe concessies. Uitgangspunt op basis van de vastgestelde OV-visie '[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)' is minimaal een gelijkwaardig OV-aanbod. In 2024 wordt de [nieuwe concessie West-Brabant](#) geïmplementeerd (start medio 2025) en de aanbesteding Oost gestart. De huidige concessie Oost is met 2 jaar verlengd via een [noodconcessie](#) in verband met landelijke afspraken over een spreiding van de aanbestedingen. Voor het borgen van de continuïteit en het realiseren van de duurzaamheidsambities lijkt het steeds noodzakelijker om bij geschikte kansen een nadrukkelijker rol te nemen in de concessies, zoals in remises (in navolging van [Breda](#)) en de financiering van materieel.

De OV-visie gaat uit van een vraaggericht OV: een passend aanbod met veel OV op plaatsen en momenten dat er vraag is en maatwerkoplossing (transitie gedeelde mobiliteit) als er minder vraag is. Zo houden we het OV betaalbaar en daarmee voor zoveel mogelijk reizigers beschikbaar. Tijdens en na de corona-pandemie is het OV gericht afgeschaald. De reizigersaantallen zijn nog altijd niet terug op niveau en opschalen is eerder nog niet direct aan de orde geweest. In de [transitieplannen](#) zijn afspraken gemaakt over opschaling bij toenemende reizigersaantallen. In 2024 zetten we in op het geleidelijk verder opschalen van de dienstregeling met hulp van de [middelen motie 120](#). Personeelstekorten bij de vervoerders maakt opschalen op een betrouwbare én bestendige manier nog wel een uitdaging en is de kans groot dat, zeker in het begin van 2024, er nog altijd sprake is van een beperktere dienstregeling. Een betrouwbare dienstregeling is voor ons randvoorwaardelijk.

De uitvoering van de onderhoudstaak op provinciale wegen ondervindt veel hinder van het [stilvallen of stopzetten van reconstructies](#) door de stikstofproblematiek en het tijdelijk pauzeren van de vergunningverlening in Brabant. Daarom is bij de [herijking van KOPI](#) in 2022 het uitgangspunt van 'werk-met-werk' losgelaten. Doordat ook de gecombineerde onderhoudswerkzaamheden steeds zijn uitgesteld, kan niet langer gegarandeerd worden dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud. Het onderhoud van deze wegvakken (bijvoorbeeld N629) worden in 2024 met prioriteit opgestart met focus op verkeersveiligheid en beschikbaarheid (robuust en betrouwbaar).

Door dit extra benodigde onderhoud, de beperking van de aard van de onderhoudswerkzaamheden door landelijke richtlijnen, aanvullende inzet van elektrisch materieel en prijsstijgingen neemt de druk op de onderhoudsbegroting toe. Via gebiedsgerichte contracten voor groot onderhoud hopen we een efficiencyslag te kunnen realiseren.

De ontwikkeling van het aantal verkeersgewonden in Brabant laat een [zorgwekkende trend](#) zien. Hoge inzet op het verbeteren van de verkeersveiligheid blijft daarom prioriteit. Dat doen we aan de hand van het in 2023 vastgesteld BVVP.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem

Door zorgvuldig (functioneel) beheer en onderhoud dragen de rijks- en provinciale wegen maximaal bij aan een betrouwbaar mobiliteitssysteem, nu en in de toekomst.

- De ontwikkeling in de Indicator Provinciale Wegen (provinciale wegen): IPW \geq vorig jaar
- De ontwikkeling in de klantwaardering voor de Brabantse wegen via het WOW-onderzoek (provinciale wegen): WOW \geq vorig jaar

Mate van tevredenheid onder Brabanders en Brabantse ondernemers over hun reistijd en de voorspelbaarheid van de reistijd

- Ontwikkeling in waardering van het OV door reizigers: OV-klantenbarometer \geq vorig jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Planmatig beheer en onderhoud provinciale infrastructuur

- We voeren planmatig beheer en onderhoud uit op de provinciale infrastructuur zoals afgesproken in de meerjarige kwaliteitsvisie ([KOPI](#)) de score van de kwaliteitsindicator voor de onderdelen doorstroming, fietspaden en verkeersveilige inrichting binnen de vastgestelde bandbreedte
- Het nieuwe Onderhoudprestatiecontract (OPC) en Elektrotechnische prestatiecontract (EPC) zijn gegund in 2024
- Nieuwe vorm van onderhoudscontracten, waarbij we het onderhoud per gebied vermarkten, zijn gegund in 2024
- Eén van de steunpunten is verbeterd én verduurzaamd in 2024
- De onderhoudsprojecten met risico op achterstallig onderhoud zijn in kaart gebracht en opgenomen in de meerjarige onderhoudsplanning.

Een overzicht van de geplande onderhoudsprojecten en planstudies is opgenomen in de [programmering mobiliteit 2024-2043](#). We bieden ruimte aan extra ambities, waarbij we indien mogelijk werk met werk proberen te maken. Voor efficiënte uitvoering én verdere verduurzaming en circulariteit van de beheer- en onderhoudstaak initiëren, faciliteren en stimuleren we voortdurend innovatie. Dat doen we, naast het zelf testen en ontwikkelen in de praktijk, via de wijze van aanbesteden van werken waarbij de markt steeds maximaal wordt uitgedaagd op het vlak van innovaties en duurzaamheid. Het groot onderhoud van de provinciale infrastructuur willen we gaan onderbrengen in meerjarige contracten per gebied met een beperkt aantal aannemers.

Uitvoering OV-concessies en transitie gedeelde mobiliteit

Lopende concessies:

- We zorgen voor een betrouwbaar OV-systeem: rituitval in de concessies is (weer terug op) maximaal 0,2%
- De herijkingafspraken zijn doorgevoerd in de lopende concessies

Nieuwe concessies:

- Contract voor de nieuwe concessie West-Brabant is gegund.
- Nieuwe flexcontract West-Brabant is opgestart
- Aanbesteding van de nieuwe concessie Oost-Brabant (start 2027) is opgestart

Transitie gedeelde mobiliteit:

- We zorgen voor voldoende aanbod van vormen van gedeelde mobiliteit dat aansluit bij de vraag van reizigers. Dit doen we door experimenten binnen en buiten de bestaande concessies: minimaal 3 pilots en/of experimenten per jaar opgestart
- Passend bij de verschuiving van OV naar gedeelde mobiliteit, streven we ernaar dat het aanbod van mobiliteitsdiensten voor de gebruiker inzichtelijk is door in te zetten op een goed functionerend MaaS-platform (mobiliteit als dienst). We introduceren uiterlijk in 2025 een betrouwbaar en goed functionerend MaaS-platform(s) in de stedelijke regio's en in het landelijk gebied van Brabant voor de reizigers voor minimaal 1 concessie.

We zien het OV als een verbindende schakel in het Brabants mobiliteitsnetwerk dat bijdraagt aan de bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid van onze provincie. Samen met de vervoerders, gemeenten, Reizigersoverleg Brabant en verschillende andere (markt)partijen werken we aan een vraaggericht, verbindend en verantwoord openbaar vervoernetwerk. De uitgangspunten zijn vastgelegd in de OV-visie ([Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)). Als concessieverlener voert de provincie de regierol uit op de vigerende concessies en zorgen we samen met de vervoerders voor een optimale dienstregeling voor het stad- en streekvervoer, Buurtbus en regiotaxi.

2024 zal een belangrijk jaar worden voor het betrouwbaar terug opschalen van het OV-aanbod in de lopende concessies richting het niveau van vóór corona. Daarnaast zullen keuzes gemaakt moeten worden over het passende OV-aanbod in Brabant voor nieuwe concessies op basis van het [onderzoek](#) naar aanleiding van motie 124. We onderschrijven de vitale functie van OV in het totale mobiliteitssysteem én zetten in op toekomstige groei op basis van het concept van transitie naar gedeelde mobiliteit met een sterk HOV-netwerk aangevuld met Flexibel vervoer en Samen initiatieven zoals vrijwilligersinitiatieven, meerijddiensten en deelconcepten. Zo houden we het OV betaalbaar en toekomstbestendig, en daarmee voor zoveel mogelijk reizigers beschikbaar.

Data, digitalisering en Smart Mobility

De focus van data en digitalisering ligt op een adequaat beheer én optimaal gebruik van hetgeen de afgelopen jaren is ontwikkeld. Verkeersmanagement is hierin een belangrijk onderdeel.

- Er is een besluit genomen over een vervolg van het [uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#)

Wat willen we bereiken?

We gaan voor veilige mobiliteit

In Brabant streven we naar nul verkeersslachtoffers. Elke verkeersslachtoffer is er één te veel.

- De ontwikkeling van het aantal dodelijke verkeersslachtoffers (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal dodelijke verkeersslachtoffers (conform CBS) < vorig jaar

Indicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal dodelijke verkeersslachtoffers	99	91	140	ntb	
waarvan op provinciale wegen	16	12	15	ntb	

In 2030 hebben we de helft minder verkeersongevallen dan in 2020.

- De ontwikkeling van het aantal slachtoffers met lichamelijk letsel (Noord-Brabant & provinciale wegen): aantal ongevallen met lichamelijk letsel

Indicator	2020	2021	2022	2023	2024
Aantal slachtoffers	1.985	2.015	ntb	ntb	
waarvan op provinciale wegen	164	120	ntb	ntb	

De sociale veiligheid is in 2030 toegenomen ten opzichte van 2020.

- De ontwikkeling van de OV-klantbarometer onderdeel veiligheid: OV-klantbarometer onderdeel sociale veiligheid \geq vorig jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Verkeersveiligheid

- Het nieuwe Brabants Verkeersveiligheidsplan (BVVP) is vertaald naar indicatoren en opgenomen in de begroting 2024.
- We hebben voor € 15 mln. kleinschalige maatregelen ter verbetering van de verkeersveiligheid uitgevoerd op provinciale wegen (2025).
- We informeren de Staten over de duurzaam veilige inrichting van de provinciale infrastructuur.

Samen met partners zoals gemeenten, Rijkswaterstaat, politie en openbaar ministerie bevorderen we de verkeersveiligheid met een integrale aanpak via drie pijlers: gedrag, infrastructuur en handhaving. In het Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#)) kiezen we voor een pro-actieve, risico-gestuurde en datagedreven aanpak. Wij voeren daarop de regie.

Via voorlichting en educatie streven we naar meer bewustwording in het verkeer op basis van een brede communicatiestrategie, waar de campagne "Brabant gaat voor NUL verkeersslachtoffers, jouw actie telt" deel van uitmaakt. We hebben hierbij aandacht voor de acht thema's uit het BVVP. Op basis van een risico-gestuurde aanpak wordt input geleverd voor infrastructurele maatregelen op provinciale en gemeentelijke wegen. Ook maken we afspraken met politie en openbaar ministerie over verkeershandhaving.

Sociale veiligheid

- We zorgen voor een veilig OV-systeem: aantal incidentmeldingen is gelijk aan of lager dan in het voorgaande jaar.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit

We gaan in Noord-Brabant uit van ten minste 50% reductie van broeikasgassen (waaronder CO₂) en ten minste 50% gebruik van duurzame energie.

- Ontwikkeling emissie broeikasgassen vanuit mobiliteit uitgedrukt in CO₂-equivalenten (in absolute aantallen in tonnen uitstoot) (Noord-Brabant): emissie < vorig jaar.

De uitstoot van overige emissies (NO_x, fijnstof) is significant afgenomen in 2030. Op grond van het [Schone Lucht Akkoord](#) is het streven om in 2030 tot een reductie te komen van 50% van de negatieve gezondheidseffecten van verkeersemissies ten opzichte van 2016.

- Ontwikkeling concentratie NO_x en fijnstof emissies in de lucht: emissie < vorig jaar

Wat gaan we daarvoor doen?

Duurzaamheid

Provinciale infrastructuur:

- Energie en CO₂-reductie: reductie van de CO₂-footprint in 2030 van gerealiseerde projecten met 50% ten opzichte van referentiejaar 2010.
- Materiaalgebruik / hergebruik: 50% vermindering van het primair grondstoffengebruik in 2030 ten opzichte van referentiejaar 2010.
- Verlichting langs provinciale wegen is in 2024 grotendeels vervangen door LED (uitvoering 2023 en 2024).

OV-concessies:

- We zorgen voor een schoon OV-systeem: in 2027 100% elektrische bussen in de concessies in Brabant:

Indicator	2024	2025	2026	2027
% elektrische bussen	40%	75%	90%	100%

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- [Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#) (2020)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#), 2022)
- OV-visie '[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)' (2018)
- Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#), 2020)
- [Datavisie](#) (2020)
- [Uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#) (2020)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Gemeenschappelijke regeling 'Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant'
- Eindhoven Airport

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De (structurele) doorwerking van hoge indexatie van OV-concessies en ontwikkelingen rondom Studenten OV-kaart (SOV) kunnen invloed hebben op de financiën van het OV.
- Krapte op de arbeidsmarkt voor de vervoerders kan invloed hebben op de dienstregeling in het OV.
- Ontwikkelingen in wet- en regelgeving stikstof en vergunningverlening hebben invloed op de uitvoering en kosten van (onderhouds)projecten. Dat er geen sprake is van achterstallig onderhoud op specifieke wegvakken, kan niet worden gegarandeerd.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de planningen van projecten.
- De ontwikkeling van de situatie in Oekraïne geeft risico's op prijsstijgingen en problemen met levering van materialen.
- Netschaarste kan ervoor zorgen dat de ZE-ambities niet realiseerbaar zijn.

Wat mag het kosten?

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	161.057 N	219.864 N	176.578 N	177.731 N	194.421 N	203.033 N
Toerekening organisatiekosten	17.499 N	14.739 N	12.531 N	12.251 N	12.251 N	12.251 N
Totaal Lasten	178.555 N	234.603 N	189.109 N	189.982 N	206.673 N	215.285 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	2.264 V	8.008 V	5.260 V	2.849 V	2.849 V	2.849 V
Baten toerekening organisatiekosten	433 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	2.697 V	8.008 V	5.260 V	2.849 V	2.849 V	2.849 V
Saldo van baten en lasten	175.858 N	226.596 N	183.849 N	187.133 N	203.823 N	212.435 N
Onttrekking aan reserves	28.157 V	26.041 V	26.248 V	27.932 V	31.305 V	32.968 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	28.157 V	26.041 V	26.248 V	27.932 V	31.305 V	32.968 V
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	28.157 V	26.041 V	26.248 V	27.932 V	31.305 V	32.968 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

Het begrotingsprogramma Basisinfrastructuur Mobiliteit is opgebouwd uit een aantal (wettelijke) basistaken. Voor een goede borging van deze basistaken zijn de middelen op basis van vastgesteld beleid structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd. Ook worden de budgetten jaarlijks geïndexeerd conform het provinciaal indexatiebeleid. De onderdelen zijn:

- Algemeen: € 700.000, waarvan € 300.000 structureel
- Data: € 6,8 mln., waarvan € 2,3 mln. structureel
- Verkeersveiligheid: € 2,4 mln., waarvan € 1,1 mln. structureel
- Beheer en onderhoud: € 12,5 mln. structureel*
- OV: € 97,0 mln. structureel

* Plus € 29,4 mln. structureel investeringskrediet per jaar voor groot onderhoud en vervanging. Vanwege indexatie is het oorspronkelijke investeringskrediet van € 26 mln. in de afgelopen bestuursperiode structureel verhoogd met € 3,4 mln. per jaar. De jaarlijkse investeringsuitgaven worden op basis van wet- en regelgeving geactiveerd en vervolgens afgeschreven. De berekende afschrijvingslasten komen op basis van de investeringsplanning ten laste van de exploitatiebegroting. De afschrijvingslasten zijn met ingang van 2022 ondergebracht in een hiervoor bestemde egalisatiereserve. De toevoeging aan de egalisatiereserve loopt vanaf 2024 mee in het provinciaal indexatiebeleid en daarmee is de indexatie van het structurele investeringskrediet geborgd.

Daarnaast is er voor de doorontwikkeling van het huidige OV en de transitie naar gedeelde mobiliteit in 2024 € 8,6 mln. op de begroting geraamd, gedekt door een reserve.

Het totaal van de programmakosten 08 in de begroting 2024 komt uit op € 176,6 mln. en is daarmee € 43,3 mln. lager dan in 2023. Dit is voornamelijk het gevolg van het feit dat in 2023 als gevolg van gewijzigde interpretatie van de wet- en regelgeving een gedeelte van de boekwaarde N69 versneld is afgeschreven (€ 46,1 mln. extra kapitaallasten in 2023). Daarnaast is het totaal van de onderhoudsbegroting provinciale wegen in 2024 € 4,0 mln. lager door extra incidentele onderhoudswerkzaamheden in 2023 door vertraging in projecten door stikstof en lagere kosten van elektriciteit in 2024 door de realisatie van het project vervangen openbare verlichting op en langs provinciale wegen door LED. Het totale budget voor OV is ongeveer € 4,0 mln. hoger in 2024 doordat middelen voor de doorontwikkeling van het OV zijn doorgeschoven.

De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Baten

De geraamde inkomsten komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen uit hoofde van schadevergoedingen provinciale infrastructuur en voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding. De geraamde inkomsten voor programma 08 zijn in 2024 € 5,3 mln. en daarmee € 2,7 mln. lager dan in 2023 door € 700.000 hogere schadevergoedingen in 2023, € 1,3 mln., rijksbijdrage in 2023 vanwege de transitievergoeding OV en € 800.000 partnerbijdragen in 2023 voor de krachtenbundeling Smart Mobility.

Stand reserves

De lasten van programma 8 Basisinfrastructuur mobiliteit worden deels gedekt vanuit de reserve DU Verkeer en Vervoer / SIF. Het verloop van de reserve is onderstaand weergegeven

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026	saldo per 31-12-2027
8. Basisinfrastructuur mobiliteit						
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	2.900	44.119	50.514	55.724	57.894	58.201

Programma 9 Mobiliteitsontwikkeling

Inleiding

We gaan voor een veilig, samenhangend, robuust, betrouwbaar, schoon, stil en gezond mobiliteitssysteem dat bijdraagt aan een concurrerende en duurzame economie en mensen in staat stelt mee te doen aan de samenleving en zo bijdraagt aan de brede welvaart van Brabant.

De vraag naar mobiliteit zal naar verwachting, mede door de bevolkingsgroei die Brabant doormaakt, de komende jaren alleen nog maar verder toenemen en investeringen in het mobiliteitssysteem zijn nodig om Brabant nu én in toekomst bereikbaar te houden. En dat terwijl de realisatie van de mobiliteitsopgaven en -projecten er niet gemakkelijker op wordt. Door de stikstofproblematiek en het tijdelijk pauzeren van de NB-vergunningverlening in Brabant lopen (infrastructurele) projecten verdere vertraging op of worden helemaal stopgezet. Projecten die wel door kunnen zien de uitvoeringskosten fors oplopen door de vertraging, prijsstijgingen én meerkosten door de inzet van elektrisch materieel en aanpassingen in de fasering vanwege stikstof. Desondanks kiezen we ervoor om Brabant zo veel als mogelijk open te houden.

We ontwikkelen het mobiliteitssysteem door vanuit een viertal robuuste en betrouwbare netwerken (OV-netwerk, wegennet, (snel-)fietsnetwerk en goederencorridor) die we goed met elkaar verbinden tot een samenhangend systeem. De ambities voor de verschillende netwerken zijn vastgelegd in het [beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#).

In het Toekomstbeeld OV 2040 ([TBOV 2040](#)) en het Brabants Toekomstbeeld Fiets ([BTF](#)) is dit beeld vertaald naar het OV-netwerk (inclusief spoor) en het fietsnetwerk (fietsroutes, fietsparkeren én fietsstimulering) voor Zuid-Nederland. Dit zijn belangrijke onderdelen van de transitie naar meer actieve en gedeelde vormen van mobiliteit die nodig zijn om de verdichting door de [verstedelijking](#) en de woningbouwopgave mogelijk te maken. Om daarnaast de impact van het [tijdelijk aanhouden van een aantal \(rijks\)wegenprojecten](#) op te vangen is extra inzet op het versnellen van deze mobiliteitstransitie nodig.

Daarover zijn op basis van afspraken bij [BO-MIRT 2022](#) over de Brainportdeal en de uitwerking van multimodale mobiliteitspakketten voor de stedelijke regio's Tilburg – Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen op Zoom – Roosendaal en Metropoolregio Eindhoven (MRE) in 2023 vervolgspraken inclusief bijbehorende financiering gemaakt. Via de realisatie van het Korte Termijn Pakket A2/N2 worden de eerste stappen gezet in de realisatie van de Brainportdeal. De andere mobiliteitspakketten worden vertaald naar uitvoeringsafspraken voor de komende jaren in de Regionale Mobiliteitsprogramma's (RMP's). Het Rijk draagt hieraan bij uit de totaal € 7,5 mld. die beschikbaar is voor de versnelling van de woningbouwopgave.

De contouren van het mobiliteitsbeleid in Brabant ligt meerjarig vast en een uitgebreid inzicht in de uitvoering hiervan wordt gegeven via de [programmering mobiliteit 2024-2043](#). De nieuwe (financiële en milieutechnische) werkelijkheid voor het beleidsveld mobiliteit vraagt om ingrijpende keuzes. Een aantal besluiten moet worden genomen over het tekort van de programmering, het stopzetten van projecten en/of een andere invulling geven aan specifieke opgaven. Naar aanleiding van de vorige programmering is hiervoor een bestuursopdracht opgehaald om

handvatten te geven voor een [prioriteringssysteem](#). Het nieuwe college zal dit oppakken, waarbij het nieuwe bestuursakkoord wordt betrokken.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem.

De (multimodale) reistijd is in 2030 in 95% van de gevallen conform de voorspelling + of - 5 minuten.

- De ontwikkeling van de werkelijke gerealiseerde reistijd per auto ten opzichte van de freeflow reistijd (Noord-Brabant & provinciale wegen, naar typen wegen): < vorig jaar.

*Freeflow = reistijd buiten de spits zonder vertraging.

Wat gaan we daarvoor doen?

OV-netwerk

We werken aan de doorontwikkeling van het OV-netwerk:

- Afspraken over realisatie van vijf Hub's langs verschillende OV-assen zijn gemaakt.
- Realisatie HOV3 Eindhoven is gestart.
- Plan HOV4 Eindhoven is uitgewerkt.
- Project Vluchtstrookgebruik (Bus Rapid Transit als onderdeel A50 pakket en De Run) is opgestart (realisatie 2024)

Uitvoering van rijksprojecten (derden):

- Start voorbereiding / uitvoering PHS in: 2024 (oplevering: 2030)
- Realisatie Maaslijn door derden (provincie niet risicodragend): opdracht voor realisatie is gegund (oplevering in: ntb).

Wegennet

Provinciaal wegennet:

- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N279 Veghel - Asten n.a.v. het [ontwikkelperspectief](#).
- Er is een besluit genomen over een vervolg voor de N629 Dongen - Oosterhout n.a.v. het pauzeren voor onbepaalde tijd.
- De projecten N282, N264 en N270 zijn uitgevoerd en het project N285 is gestart met uitvoering (oplevering: 2026).

Rijkswegennet:

- Er is een besluit genomen of en hoe verder met de reconstructie van de N65.
- Er is een definitieve afspraak gemaakt over realisatie A58 Tilburg - Eindhoven.
- De uitvoering van de versnelde aanpak van knooppunt Hooipolder (onderdeel van verbreding A27) is gestart (oplevering: 2026).

(Snel-)fietsrouten netwerk

- Om het fietsgebruik te stimuleren realiseren we een netwerk van snelfietsroutes: snelfietsroutes van het programma Fiets in de Versnelling 2016-2020 zijn gerealiseerd (9 in 2025).
- Afspraken doorfietsroutes uit de mobiliteitspakketten voor de stedelijke regio's zijn vertaald naar bestuursovereenkomsten en de Regionale Mobiliteitsprogramma's (2025).

Goederencorridor

Goederenvervoer richt zich met name op de verduurzaming en ketenoptimalisatie op de corridors Rotterdam – Venlo en Amsterdam – Antwerpen:

- Wilhelminakanaal geschikt voor klasse IV schepen tot en met haven Loven (Tilburg): oplevering in: ntb. Herbouw sluis II staat op prioriteringslijst van het Rijk, wij zijn afhankelijk van het rijk
- Vervolgafspraken over de realisatie van truckparking(s) op corridor Rotterdam – Venlo
- Vervolgafspraken over corridor Zuid (Amsterdam – Antwerpen) nav startbeslissing bij BO MIRT 2022.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een samenhangend mobiliteitssysteem.

Het aantal multimodale ketenverplaatsingen* in personen- en goederenvervoer in Brabant is in 2030 verdubbeld ten opzichte van 2019.

- Ontwikkeling modal split in het personenvervoer van weg naar openbaar vervoer en fiets (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar
- Ontwikkeling modal split in het goederenvervoer van weg naar spoor en water (absolute aantallen, Noord-Brabant): > vorig jaar

*Bij multimodale ketenverplaatsing is er sprake van een combinatie van meerdere (duurzame) vervoerwijzen voor één verplaatsing. Modal split houdt de verdeling in tussen modaliteiten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Reizigers kiezen in toenemende mate een aanbod van mobiliteit dat past bij hun dynamische manier van leven. De combinatie tussen verschillende modaliteiten zoals (elektrische) fiets, (deel-)auto en OV wordt steeds aantrekkelijker. We zorgen voor een goede aansluiting tussen de verschillende modaliteiten met het realiseren van mobiliteitshubs en spoorknooppunten in nauwe samenhang met de ruimtelijke ontwikkelingen van bijvoorbeeld woningbouw.

Ook werken we aan het verbeteren van de aansluiting van de modaliteiten voor goederenvervoer.

Ontwikkeling knooppunten / mobiliteitshubs

- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station Eindhoven n.a.v. het MIRT-onderzoek.
- Er is een besluit over het voorkeursalternatief voor station 's-Hertogenbosch n.a.v. het MIRT-verkenning.

Mobiliteitspakketten

- In 2025 is het maatregelenpakket De Run uitgevoerd.
- Afspraken mobiliteitspakketten voor stedelijke regio's Tilburg - Breda, 's-Hertogenbosch, Bergen-op-Zoom – Roosendaal en Metropool Regio Eindhoven (MRE) bij BO-MIRT 2023 zijn vertaald in de Regionale Mobiliteitspakketten 2024 (RMP's).

Multimodaal goederenvervoer

- Er zijn minimaal 3 geschikte locaties voor Clean Energy Hub's (CEH's) voor weg of binnenvaart bepaald.

Smart Mobility

Nader te bepalen n.a.v. de strategische heroriëntatie van het programma SmartwayZ.NL.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor mobiliteit voor iedereen.

Onderwijs-, zorg-, werk-, recreatie-, natuur- en dagelijkse voorzieningen en sociale contacten zijn in 2030 goed bereikbaar voor iedereen.

- Ontwikkeling van de nabijheid van voorzieningen in verschillende type regio's en voor verschillende type modaliteiten.

Wat gaan we daarvoor doen?

Toegang tot mobiliteit

We stimuleren dat elke Brabander in de gelegenheid is om te fietsen en dat ook zo lang mogelijk kan blijven doen. Daartoe faciliteren we voor de fietsende ouderen het programma Doortrappen van het ministerie van IenW: in 2027 minimaal 45 gemeenten (=80% van de Brabantse gemeenten) die meedoen met Doortrappen.

Wat willen we bereiken?

We gaan voor schone, stille en gezonde mobiliteit.

We zorgen in Noord-Brabant dat de overlast van verkeer geminimaliseerd wordt door in te zetten op stille voertuigen en infrastructuur.

- Ontwikkeling aantal objectief geluidgehinderden waar de wettelijke geluidnormen worden overschreden (provinciale wegen): aantal < vorig jaar.

Wat gaan we daarvoor doen?

Omgevingskwaliteit en leefbaarheid

- Realiseren SchaaSprong Fiets: 20% meer fietsers (op de snelfietsroutes in 2027 t.o.v. 2017) in samenwerking met de Brabantse gemeenten. Hiermee dragen we bij aan de doelstelling van drie extra gezonde levensjaren voor de Brabantse burger.
- Fietsstimulering via werkgevers: 275 werkgevers in 2024 en 300 in 2025 die fiets stimuleren in hun organisatie via Sjees gangmakers.

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader:

- [Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030](#)

Uitvoeringsagenda's:

- Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur ([KOPI](#))
- OV-visie "[Gedeelde mobiliteit is maatwerk](#)"
- Brabants Verkeersveiligheidsplan ([BVVP](#))
- [Datavisie](#)
- [uitvoeringsplan Krachtenbundeling Smart Mobility Zuid-Nederland 2020-2023](#)

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden binnen het programma geen verbonden partijen ingezet.

Ontwikkelingen en onzekerheden

- Het on-hold zetten van een aantal projecten op rijksinfrastructuur en de herprioritering van het mobiliteitsfonds heeft invloed op het mobiliteitsnetwerk in Brabant.
- Ontwikkelingen in wet- en regelgeving rondom stikstof en vergunningverlening kunnen de realisatie en de kosten van (infrastructurele) projecten beïnvloeden.
- Onzekerheid en vertraging in de doorlooptijden bij behandeling door de Raad van State heeft invloed op de haalbaarheid en zekerheid van de plannings van projecten.
- De mate van cofinanciering en het ter discussie stellen van toegezegde cofinanciering door Rijk en regio kan de haalbaarheid van opgaven en projecten beïnvloeden.

Wat mag het kosten?

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	41.030 N	97.966 N	212.288 N	204.872 N	125.977 N	36.204 N
Toerekening organisatiekosten	8.087 N	8.612 N	5.875 N	5.875 N	5.408 N	5.361 N
Totaal Lasten	49.117 N	106.578 N	218.162 N	210.747 N	131.384 N	41.565 N
Baten						
Programmabaten	25.945 V	108.124 V	57.728 V	2.271 V	72 V	72 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.970 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	27.915 V	108.124 V	57.728 V	2.271 V	72 V	72 V
Saldo van baten en lasten	21.202 N	1.547 V	160.435 N	208.476 N	131.312 N	41.493 N
Onttrekking aan reserves	28.133 V	48.292 V	177.381 V	226.555 V	160.636 V	82.654 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	28.133 V	48.292 V	177.381 V	226.555 V	160.636 V	82.654 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

De meerjarige begroting voor het begrotingsprogramma 09 Ontwikkelagenda Mobiliteit is opgebouwd op basis van gemaakte afspraken met partners en is sterk afhankelijk van de plannings. De middelen zijn beschikbaar in reserves en worden op basis van het verwachte uitgavenpatroon op de meerjarige begroting geraamd. Via een structurele toevoeging aan reserve Verkeer en Vervoer van circa € 35 mln. en van circa € 68 mln. t/m 2030 aan de reserve Spaar- en Investeringsfonds (SIF) worden de uitgaven gedekt. De toevoegingen aan de reserves worden verantwoord onder programma 31 Algemeen financieel beleid.

In 2024 is totaal € 212,3 mln. aan programmalasten op de begroting geraamd (€ 114,3 mln. meer dan in de bijgestelde begroting 2023). De geraamde bedragen zijn bestemd voor o.a. meerjarige uitgaven voor verschillende projecten als Programma Hoogfrequent Spoor (PHS) Vught (€ 18,7 mln.), bijdrage aan Maaslijn (€ 10 mln.), snelfietsroutes (€ 7,0 mln.), programma SmartwayZ.NL (€ 30,2 mln.) en de financiering van verschillende afspraken van de Regionale Mobiliteitsprogramma's (€ 12,3 mln.) en MIRT-afspraken met de minister (€ 23,3 mln.). De geplande uitgaven voor de reconstructie van de N65 (€ 86,3 mln.) staan vooralsnog op de begroting geraamd in afwachting van een definitief besluit over het vervolg.

Tenslotte worden er uitgaven gedaan voor een aantal reconstructieprojecten op de provinciale wegen. In 2024 totaal ongeveer € 70 mln. Zo zijn er bedragen voor de N284 Reusel - A67 (€ 17 mln.), N264 Uden-Gennep (€ 6 mln.) en N285 Noordelijke randweg (€ 25 mln.) geraamd. Na het pauzeren vanwege het tijdelijk stopzetten van de vergunningverlening in Brabant zal bij een aantal projecten moeten blijken of en wanneer exact de projecten uitgevoerd kunnen worden. Ook is er een investeringskrediet voor de realisatie van de busremise in Breda (€ 16 mln.) geraamd. De uitgaven moeten op basis van wet- en regelgeving worden geactiveerd en afgeschreven (investeringen) en zijn via kapitaallasten op de meerjarige begroting geraamd. De dekking van de kapitaallasten is afkomstig uit de reserve. De financiële toelichting op de investeringskredieten wegen is opgenomen in de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen.

Voor een uitgebreide specificatie van de projecten wordt verwezen naar de [Programmering Mobiliteit 2024-2043](#)

Baten

De inkomsten, totaal € 57,7 mln. in 2024, bestaan met name uit bijdragen van partners in projecten. Deze bijdragen moeten als inkomsten gematched worden met de bijbehorende uitgaven zoals bijvoorbeeld voor de ombouw N65 (€ 50,1 mln. en programma SmartwayZ.NL € 4,0 mln.).

Stand reserve

De lasten van programma 9 Mobiliteitsontwikkeling worden deels gedekt vanuit de reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF. Het verloop van de stand van die reserve is onderstaand weergegeven.

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026	saldo per 31-12-2027
9. Mobiliteitsontwikkeling						
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	678.992	728.723	667.554	550.042	495.380	524.019

Programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

Inleiding

Brabant is een unieke provincie. Slechts in weinig regio's ter wereld zijn plezier en succes zo onlosmakelijk met elkaar verbonden. We denken én kleuren buiten de lijntjes zodat Brabant de top kennis- en innovatieregio blijft waar het goed wonen, werken, leren en leven is. Het open en gastvrije karakter van Brabant, maakt dat het hier net wat gezelliger en socialer is. In Brabant plussen we het leven. En, dat doen we altijd samen. Een levendig Brabant voor iedereen! Dat is onze ambitie. Cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd zijn hierbij onmisbaar. Onze ambitie en doelstellingen zijn vastgelegd in het [beleidskader Levendig Brabant 2030](#) en uitgewerkt in de Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024-2027 (vaststelling 4e kwartaal 2023). We zetten in op een passend aanbod dat aansluit bij de behoeften van Brabanders en bezoekers van Brabant. We richten ons daarbij ook op doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt, zoals jongeren. Vernieuwing, creativiteit en innovatie die hand in hand gaan met de mooie tradities in onze provincie.

Zo willen we in 2024 met tijdelijke stimulansen ervoor zorgen dat er ruimte is om te experimenteren met nieuw, ander of aangepast aanbod voor groepen die nu nog weinig bediend zijn. Ook gaan we de aandacht voor [Uniek sporten](#) verbreden naar andere doelgroepen. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt. Maar ook meer in de breedte gaan we meer bewegen stimuleren zodat meer Brabanders voldoen aan de beweegnorm. Hiermee geven we ook invulling aan de doelstellingen uit het [beleidskader Gezondheid](#).

We willen niet alleen passend aanbod, maar dat het aanbod (nog) breder bekend wordt. Daarom vervolgen we komend jaar de campagne '[Brabant Dichterbij jou](#)', waarbij we Brabanders en bezoekers aan Brabant informeren en inspireren om het Brabantse aanbod te komen beleven.

Voor het bereiken van onze doelstellingen uit het beleidskader ontwikkelen we niet alleen nieuw instrumentarium, maar maken we ook gebruik van bestaande instrumenten. Zo worden in 2024, op basis van de in 2023 vastgestelde regeling, de meerjarige subsidies vastgesteld voor professionele- amateurkunsten voor de nieuwe kunstplanperiode 2025-2028 (zie [statenmededeling](#)). Daarnaast ondersteunen we met onze jaarlijkse restauratieregeling het behoud van ons onroerend erfgoed. Ook blijven we ons volgend jaar inzetten om behoud c.q. versterking van cultuurhistorie in te brengen in de ruimtelijke processen en de verbinding te maken met de opgaven uit de [Brabantse Omgevingsvisie](#) zoals op het gebied van energietransitie en klimaatadaptatie. Tot slot blijven we ons in 2024, tezamen met onze externe partners, inzetten om topsportevenementen naar Brabant te halen.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van een passend aanbod

Het aanbod van de producten en diensten van de vier sectoren sluit in 2030 aan op de behoeften van Brabanders, buitenlandse werknemers en (inter)nationale bezoekers. Het aanbod draagt ertoe bij dat Brabant een aantrekkelijke en fijne plek is om te wonen en te werken.

Indicatoren:

- Het aantal bezoekers van activiteiten en locaties van de vier sectoren in vergelijking met andere provincies in Nederland (streefwaarde beter dan de huidige 7^e plaats t.o.v. andere provincies,)
- Tevredenheid van inwoners met het aanbod van cultuur (score hoger dan of gelijk aan huidige score 7,2).
- Tevredenheid Sport: aandeel inwoners dat tevreden is (streefwaarde beter dan huidige 4^e plaats t.o.v. andere provincies)
- Tevredenheid van meerdaags internationaal bezoek (streefwaarde: beter dan huidige 3^e plaats t.o.v. andere provincies)

Wat gaan we daarvoor doen?

Meerjarige ondersteuning van professionele- en amateurkunst

In de periode 2021-2024 ondersteunen we 54 professionele kunstinstellingen en 18 amateurkunstinstellingen die activiteiten mogelijk maken die bijdragen aan een levendig Brabant. Voor de periode 2025-2028 worden opnieuw meerjarige subsidies verstrekt. Op basis van in 2023 opnieuw vastgestelde uitgangspunten (zie [statenmededeling](#)) wordt in de tweede helft van 2023 nieuwe subsidieregelingen uitgewerkt op basis waarvan in 2024 wordt beschikt.

Ondersteuning bibliotheken

Via Stichting Cubiss ondersteunen we bibliotheken. We maken interbibliothecair leenverkeer mogelijk en stimuleren innovatie. Ook dragen we bij aan het bevorderen van geletterdheid en leesvaardigheid, participatie in de informatiesamenleving en het stimuleren van 'een leven lang ontwikkelen'. In 2023-2024 zetten wij in samenwerking met gemeenten en bibliotheken extra in op bovenstaande thema's.

Uitdragen Verhaal van Brabant

Onze vier verhaallijnen (Bestuurlijk, Bevochten, Innovatief en Religieus Brabant) vormen de basis voor het Brabants verhaal en het behoud van ons erfgoed. Het uitdragen van deze verhalen en behoud van erfgoed doen we onder andere via samenwerkingsverbanden rondom de Kloosters, Zuiderwaterlinie en Herinneringen WOII. Daarnaast ondersteunen we het behoud van de verhalen waarbij we initiatieven vanuit de samenleving ondersteunen, versterken of met elkaar verbinden.

We vertellen de verhalen ook aan de hand van onze provinciale erfgoed collecties (Noordbrabants Museum, Brabant Collectie, Brabant Cloud en Provinciaal archeologisch depot). Deze zijn (digitaal) toegankelijk ontsloten. In 2024 herijken we de afspraken met de Tilburgse Universiteit rondom ontsluiting en beheer van de Brabant Collectie.

Ondersteunen van topsportevenementen

We ondersteunen jaarlijks 8-10 evenementen en zijn mede-aanjager van (het verankeren van) de maatschappelijke activatie rond topsportevenementen via het BrabantSport Fonds.

Uitvoeren van Brabantbrede marketingstrategie

We brengen het vrijetijdsaanbod, passend bij het Brabantse profiel, onder de aandacht bij inwoners en bezoekers via onder andere www.visitbrabant.com, marketing campagnes en versterking van wandel en fietsroutes van Brabant in samenwerking met onze gemeenten.

Wat willen we bereiken?

Bevorderen van inclusief aanbod

Voor doelgroepen die nu nog niet of onvoldoende worden bereikt is er een passend aanbod van de vier sectoren. Daarbij richten we ons specifiek ook op jongeren. Om te weten in hoeverre we bijdragen zullen wij ons daarbij in eerste instantie richten op de organisaties en instellingen waar wij als provincie een (subsidie) relatie mee hebben.

Indicatoren:

- Oplevering kwalitatieve rapportage in hoeverre binnen cultuur, erfgoed, sport en vrijetijd wordt omgegaan met inclusief aanbod (streefwaarde: tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Bevorderen publieksbereik cultuuraanbod

We gaan onderzoek doen naar het bereik en tevredenheid van cultuuraanbod en kijken daarbij specifiek naar jongeren. Ondertussen willen we het nieuwe/ andere aanbod met tijdelijke stimulansen ondersteunen voor nieuw, ander of aangepast aanbod voor groepen die nu nog weinig bediend zijn. Daarvoor ontwikkelen wij in 2024 nieuw instrumentarium.

Versterken participatie Erfgoed

We dragen bij aan de doelstellingen van het in 2023 door Nederland ondertekende Europees Verdrag van Faro, waarin erfgoedparticipatie centraal staat en de maatschappelijke meerwaarde van erfgoed wordt benadrukt. Ook stimuleren we dat inwoners van Noord-Brabant zich actief met hun erfgoed verbinden.

Uniek sporten mede mogelijk maken

We stimuleren de samenwerking rondom de regionale loketten voor Uniek sporten. De aandacht voor Uniek sporten gaan we daarnaast verbreden naar andere doelgroepen. Daarbij worden de kansrijke initiatieven om bewegingsarmoede tegen te gaan opgespoord en opgewerkt. Vanuit het oogpunt van inclusiviteit verkennen we welke andere (kwetsbare) doelgroepen achterblijven en minder sporten en bewegen. Ook gaan we in 2024 de resultaten uit de subsidieregeling Stimulans voor bewegen (zie [statenmededeling](#)) gebruiken om de meest belovende projecten verder op te werken.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van innovatie en vernieuwing

De vier sectoren zijn vitaal en hebben voldoende ruimte en mogelijkheden om te vernieuwen. Daarmee sluiten we aan op het innovatieve profiel van Brabant.

Indicatoren:

- Omvang van banen en bedrijven in creatieve industrie in Brabant (streefwaarde: beter dan 3^e plaats t.o.v. andere provincies, huidige waarde 3^e plaats).
- Oplevering rapportage naar de vitaliteit en vernieuwingskracht van instellingen van de vier sectoren (streefwaarde tweejaarlijks oplevering).

Wat gaan we daarvoor doen?

Versterking van design, ontwerp en media als sterke economische sectoren

Landelijk is de creatieve industrie in Nederland één van de topsectoren. Wij maken een plan hoe wij deze sector de komende jaren verder kunnen versterken. In de meerjarige financiering van culturele instellingen door de provincie maken wij ruimte voor innovatie met focus voor design, ontwerp en media.

Inzetten innovatie om maatschappelijke en economische waarde van sport te vergroten

We ondersteunen een vijftal innovatieve projecten die een bijdrage leveren aan de verbetering van sportprestaties, economische doelen en maatschappelijke opgaven zoals verbeteren van gezondheid in combinatie met de inrichting van de openbare ruimte. Voor de selectie van projecten geldt dat hieraan een concrete vraag uit de markt/samenleving ten grondslag ligt, dat er sprake is van cofinanciering uit het bedrijfsleven en dat de projecten binnen een korte periode tot resultaat leiden. We maken ook mogelijk dat in de periode 2024 -2027 in 15 gemeenten innovatieve oplossingen komen voor een zodanige inrichting van de openbare ruimte dat deze optimaal uitnodigt om te worden gebruikt voor sporten, bewegen en gezond gedrag. Er worden in samenwerking met Sportservice Noord-Brabant (SSNB) en Innosportlab de komende bestuursperiode bijeenkomsten belegd met gemeenten en stakeholders om het bereik te vergroten naar gemeenten die nog niet zijn aangesloten.

Wat willen we bereiken?

Stimuleren van aanbod voor jeugd en talentontwikkeling

Jongeren worden breed gestimuleerd om kennis te maken en deel te nemen aan het cultuur, erfgoed, sportaanbod. Toptalenten dragen bij aan de vernieuwing van het aanbod en krijgen kansen om zich te ontwikkelen in hun eerste stappen naar een beroepspraktijk.

Indicatoren:

- Deelname jongeren: Participatiegraad onder jongeren (16-29) sport (streefwaarde hoger dan Nederlands gemiddelde van 69,1%, nu 68,6%).
- Participatiegraad onder jongeren voor cultuur, erfgoed (streefwaarde PM, nog geen data beschikbaar, uitkomst onderzoek is in 2024 voorzien).

Wat gaan we daarvoor doen?

Ondersteunen en verankeren cultuureducatie voor jongeren

We ondersteunen samen met onder andere het Rijk het programma [Cultuureducatie met Kwaliteit \(CmK\) 2021-2024](#). Via dit programma werken scholen en culturele instellingen samen om kunst en cultuur een vast onderdeel van het lesprogramma te maken. In het programma wordt het onderwijs en het culturele veld begeleid en ondersteund door kennisdeling, uitwisseling van ervaringen en samen bouwen aan nieuwe initiatieven. Doordat leerlingen in aanraking komen met verschillende vormen zoals muziek, dans, beeldende kunst, theater, hiphop en erfgoed leren ze om hun creatieve en culturele vaardigheden te ontwikkelen en ook persoonlijk en in sociaal opzicht te groeien. In 2024 worden nieuwe bestuurlijke afspraken gemaakt. Op basis van de uitkomsten bepalen wij onze inzet voor de periode 2025-2028.

Ondersteunen talentontwikkeling Cultuur

In 2024 continueren we onze regeling Talenthubs. We stimuleren hiermee de ontwikkeling van culturele toptalenten door ondersteuning van 7 talenthubs. In deze talenthubs krijgen talenten, die door de sector zelf zijn uitgekozen, ondersteuning op maat via een netwerk in de discipline waarin ze zich bewegen.

Ontwikkeling stimuleren van topsporttalenten

We ondersteunen Brabantse topsporttalenten in het nastreven van hun ambities als topsporter. Dat doen we samen met partners zoals BrabantSport, NOC*NSF en sportbonden in [TeamNL Centrum Zuid](#). Daarnaast verbinden wij gearriveerde topsporters aan Brabant en zetten we ze in als ambassadeur voor (sport & bewegen) in onze provincie.

Wat willen we bereiken?

Bijdragen aan een gezonde en aantrekkelijke omgeving waar voldoende te beleven is en waar cultuurhistorie behouden blijft

Indicatoren:

- Beweegrichtlijn: Het aandeel van de Brabantse bevolking dat aan de beweegrichtlijnen voldoet. (streefwaarde: meer dan 75% in 2030, (49,3% in 2020))
- Waardering maatschappelijk belang cultuur en erfgoed: De mate waarin Brabanders aangeven cultuur en erfgoed van belang te vinden voor de samenleving (hoger dan huidige score van 79%).
- Onderhoud rijksmonumenten: Het percentage rijksmonumenten in matige of slechte staat in de provincie Noord-Brabant volgens de jaarlijkse monumentenmonitor. (streefwaarde: lager dan huidige 18%).

Wat gaan we daarvoor doen?

Inzetten van verbeeldingskracht, creativiteit en ontwerpkracht voor maatschappelijke opgaven

Onze maatschappelijke opgaven zijn groot en complex. Eenvoudige oplossingen zijn er niet. Wij zijn ervan overtuigd dat de inzet van creativiteit en ontwerpkracht bij kan dragen aan deze maatschappelijke opgaven en zo bij kan dragen aan nieuwe oplossingen. We zien 2024 als een pilot jaar en voeren 2 pilotprojecten uit waarbij creativiteit expliciet wordt toegevoegd aan provinciale projecten op gebied van water en jongerenparticipatie.

We voorzien gemeenten, maatschappelijke organisaties en het culturele veld van informatie over de kansen die er zijn voor het benutten van creativiteit op het gebied van energietransitie, ruimtelijke kwaliteit en gezondheid.

Instandhouding van Cultureel Erfgoed

Ons erfgoedbeleid is goed verankerd in de omgevingsverordening en de kernkwaliteiten van cultuurhistorische gebieden beschreven in de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW). We houden deze kaart up-to-date. Vanuit dit kader adviseren wij proactief op ruimtelijke plannen en participeren wij in de totstandkoming van het Ruimtelijk Voorstel en Ruimtelijk arrangement. Ook ondersteunen wij door middel van (meer)jaarlijkse subsidies restauraties van voor Brabant beeldbepalende rijksmonumenten (inclusief orgels van monumentale waarde). Het betreft zo'n 10-16 rijksmonumenten per jaar. Tevens ondersteunen wij eigenaren van molens financieel in het onderhoud in aansluiting op een Rijksregeling. Tot slot dragen we zorg voor behoud, beheer en ontsluiting van archeologisch erfgoed door gebiedsbescherming (in situ) en/of in het depot (ex situ).

Het verduurzamen van monumenten is gezien de aard van de gebouwen niet altijd een makkelijke opgave. Dit ondersteunen we door het mede mogelijk maken van een energieloket en ook zijn we in 2023 in samenwerking met het Nationaal Restauratiefonds gestart om te komen tot een restauratiefonds waarvan besluitvorming is voorzien in de eerste helft van 2024.

Stimuleren om meer te bewegen

We willen zoveel mogelijk Brabanders stimuleren om meer te gaan bewegen, juist ook degene die nog niet voldoen aan de beweegnorm. We gaan initiatieven ondersteunen om in samenwerking met het RoutebureauBrabant en andere route organisaties het recreatieve wandel/fiets route aanbod te versterken. Ook ondersteunen we initiatieven van onderaf in samenwerking met onze uitvoeringsorganisaties, sportverenigingen, scholen, maatschappelijke partners en andere instellingen. We verkennen of we de in 2023 opengestelde regeling Stimulans voor Bewegen gaan continueren. We stemmen af met gemeenten en andere partners in het sportveld welke andere stappen gezet kunnen worden om bij te dragen aan ambities om meer te bewegen en gezond gedrag (zie ook ons doel stimulering van innovatie en vernieuwing eerder in dit hoofdstuk). Hiermee geven we mede uitvoering aan het realiseren van de provinciale doelstellingen uit het beleidskader Gezondheid (zie [PS 40/21](#)).

Beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader

- [Beleidskader Levendig Brabant 2030](#)

Uitvoeringsagenda

- [Uitvoeringsagenda Levendig Brabant 2024](#) (volgt)

Verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsprogramma worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- [Stichting Beheer Museumkwartier](#)
- [Stichting Brabant C Fonds](#)
- [Stichting Leisure Ontwikkelfonds Noord-Brabant](#)
- [NV Monumenten Beheer Brabant](#)

Nadere informatie over verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen.

Ontwikkelingen en onzekerheden

In zijn algemeenheid worden vele prestaties geleverd in samenwerking met externe partners. Daarmee zijn er ook onzekerheden voor wat betreft het conform planning behalen van prestaties en de uitnutting van budgetten.

Wat mag het kosten?

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijtijd

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Lasten						
Programmalasten	49.761 N	58.813 N	52.173 N	42.076 N	41.544 N	41.038 N
Toerekening organisatiekosten	3.901 N	3.407 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N
Totaal Lasten	53.662 N	62.219 N	55.863 N	45.765 N	45.234 N	44.728 N
Baten						
Programmabaten	705 V	803 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0	0	0	0	0
Totaal Baten	705 V	803 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Saldo van baten en lasten	52.957 N	61.416 N	54.784 N	44.687 N	44.155 N	43.649 N
Onttrekking aan reserves	5.380 V	14.811 V	10.124 V	4.791 V	4.791 V	4.285 V

(bedragen x € 1.000)	Realisatie 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	5.380 V	14.811 V	10.124 V	4.791 V	4.791 V	4.285 V
Res. instandhouding onroerend erfgoed	4.565 V	3.761 V	4.742 V	4.742 V	4.742 V	4.235 V
Res. Essent Investeringsagenda	815 V	11.051 V	5.383 V	50 V	50 V	50 V

Toelichting op de verschillen tussen begroting 2024 en begroting 2023

Lasten

Het verschil in de programmalasten tussen 2024 en 2023 van -/- € 7,5 mln. wordt als volgt verklaard:

- -/- € 2,3 mln. Cultuur (€ 27,3 mln. t.o.v. € 29,6 mln.)
betreft bibliotheekondersteuning (-/- € 1,4 mln.) en impuls gelden (-/- € 0,9 mln.).
- -/- € 2,9 mln. Erfgoed (€ 16,8 mln. t.o.v. € 19,7 mln.)
betreft het saldo van historische erfgoedcomplexen (-/- € 2,6 mln.), Verbeeldingskracht Erfgoed (-/- € 2,1 mln.), instandhouding onroerend erfgoed (+ € 1,0 mln.) en uitvoering erfgoedbeleid (+ € 0,8 mln.).
- -/- € 2,4 mln. Vrijetijd (€ 2,2 mln. t.o.v. € 4,6 mln.)
betreft certificaten van Gogh (-/- € 1,3 mln., -/- € 0,6 mln. campagne Brabant Dichterbij en -/- € 0,5 mln. fietswandelroutes
- + € 0,4 mln. Sport (€ 4,4 mln. t.o.v. € 4,0 mln.)

Baten

Vershil van circa € 0,4 mln. betreft met name de extra huurinkomsten i.v.m. de aankoop Design Museum.

Stand Reserves

De lasten van programma 10 Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd worden deels gedekt vanuit onderstaande reserves. Het verloop van de stand van die reserves is onderstaand weergegeven.

	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per	saldo per
(bedragen x € 1.000)	01-01-2023	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd						
Res. instandhouding onroerend erfgoed	6.551	9.474	7.978	6.481	4.985	3.994
Res. Essent Investeringsagenda	24.800	18.755	13.422	13.422	13.422	13.422

Algemeen Financieel Beleid

Inleiding

Elk programma heeft in de begroting naast de lasten van dat programma, ook baten - zoals specifieke uitkeringen van het Rijk - die direct tot dat programma behoren. Deze baten zijn meestal niet toereikend om de lasten te kunnen dekken. Tegenover de nadelige saldi op de programma's staan de algemene dekkingsmiddelen die binnen het onderdeel algemeen financieel beleid zijn geraamd en bijdragen aan een sluitende begroting.

De in omvang belangrijkste algemene dekkingsmiddelen van de provincie bestaan uit de inkomsten van de provinciale opcenten motorrijtuigenbelasting, de uitkering provinciefonds en de beleggingsopbrengsten uit de immunisatieportefeuille.

Daarnaast staan diverse overige algemene inkomsten zoals de dividendopbrengsten.

De begroting kent naast de 10 programma's en de algemene dekkingsmiddelen nog een aantal centrale posten zoals de overhead, de post onvoorzien en een aantal nog niet aan de programma's toegedeelde stelposten.

Algemene dekkingsmiddelen

Wat willen we bereiken?

De geraamde algemene dekkingsmiddelen voor 2024 ad ruim € 741 mln. dragen bij aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

Inzet verbonden partijen

Voor het realiseren van de doelstellingen uit dit begrotingsonderdeel worden onderstaande verbonden partijen ingezet:

- Bank Nederlandse Gemeenten NV (BNG)
- Nederlandsche Waterschapsbank

Nadere informatie over de verbonden partijen staat in de paragraaf Verbonden partijen. In de bijlagenbundel -bijlage 9b van de begroting is aangegeven op welke wijze deze verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid.

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2022 realisatie	Begroting 2023 na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Algemene dekkingsmiddelen						
<u>Lasten</u>						
Financieringsfunctie	497 N	594 N	609 N	732 N	519 N	450 N
Ontwikkelbedrijf	3.981 N	4.821 N	2.878 N	145 N	104 N	162 N
Toevoeging voorziening	5.303 N	0	0	0	0	0
Overige algemene dekkingsmiddelen	220 N	497 N	370 N	320 N	320 N	260 N
Totaal Lasten	10.001 N	5.912 N	3.857 N	1.197 N	943 N	872 N
<u>Baten</u>						
Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting	278.895 V	284.955 V	289.229 V	299.476 V	316.850 V	321.603 V
Decentralisatie-uitkeringen via provinciefonds	4.954 V	2.841 V	2.841 V	2.346 V	2.346 V	2.346 V
Dividenden	30.850 V	61.196 V	12.412 V	23.202 V	40.157 V	27.055 V
Financieringsfunctie	40.352 V	70.766 V	64.178 V	53.082 V	51.995 V	52.255 V
Ontwikkelbedrijf	2.058 V	1.909 V	280 V	284 V	356 V	350 V
Overige algemene dekkingsmiddelen	53.766 V	3.606 V	0	0	0	0
Uitkering provinciefonds	324.389 V	347.724 V	372.166 V	371.098 V	364.698 V	371.048 V
Totaal Baten	735.264 V	772.996 V	741.106 V	749.487 V	776.403 V	774.658 V
Totaal Algemene dekkingsmiddelen	725.263 V	767.085 V	737.249 V	748.290 V	775.460 V	773.786 V

Toelichting

Opbrengst opcenten motorrijtuigenbelasting

De opbrengst wordt voor 2024 geraamd op € 289,2 mln. op basis van de huidige inzichten van omvang en samenstelling van het wagenpark en de uit het BA 2020-2023 vastgestelde verhoging van 1,5%. Gelijktijdig met de begroting vindt de vaststelling van het opcententarief 2024 plaats door de vaststelling van de heffingsverordening door Provinciale Staten. Het voorgenomen tarief in de opcentenverordening is gebaseerd op het [Bestuursakkoord 2023-2027](#), waarbij een jaarlijkse stijging is afgesproken van het tarief van 2,5% ten opzichte van het tarief van 2023. Het voorgenomen opcententarief 2024 komt daarmee uit op 82,8 voor 2024. De betreffende begrotingswijziging volgt na vaststelling van de begroting 2024. Bij de ramingen van het opcententarief is in dit begrotingsboekwerk gerekend met het percentage van 1,5% op basis van bestaande afspraken uit het [Bestuursakkoord van 2020-2023](#) en het [addendum](#) daarop. Deze werkwijze is gehanteerd omdat verhoging eerst nog geaccordeerd dient te worden door PS door middel van vaststelling van de heffingsverordening opcenten, waarna de begrotingswijziging volgt. Bijstelling van de begroting op grond van ontwikkelingen van het wagenpark vindt bij bestuursrapportages plaats.

Uitkering provinciefonds: Algemene uitkering

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2023. De raming is bij de bestuursrapportage II-2023 bijgesteld en toegelicht. In het begrotingsbedrag 2024 wordt conform financiële beleid uitgangspunten een marge aangehouden voor het geraamde accres vanaf 2024.

Uitkering provinciefonds: Decentralisatieuitkeringen

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2024 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2023.

Dividenden

De geraamde dividendopbrengsten 2024 betreffen met name het verwachte dividend uit de aandelen Enexis NV ad € 12,3 mln.

Financieringsfunctie

De lasten van de financieringsfunctie bestaan naast de kosten voor vermogensbeheer en treasurybeleid en onderzoek, uit de kosten van de afschrijving op agio van obligaties van de immunisatieportefeuille en de investeringsagenda-portefeuille. De baten betreffende de rente-opbrengsten van de obligaties uit beide portefeuilles, de rentevergoeding op verstrekte geldleningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant, de renteopbrengsten uit verplicht schatkistbankieren (allen vanuit Treasury) en de renteopbrengsten van verstrekte leningen in het kader van de 'publieke taak'.

Overige lasten en baten

De lasten en baten betreffen de grondexploitatie van het ontwikkelbedrijf, de verplichte stortingen in voorzieningen en werkbudget verbonden partijen en nieuwe investeringsmogelijkheden.

Stelposten

In de begroting is een aantal centrale (stel)posten opgenomen.

Overhead, Vpb en stelposten

Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2022 realisatie	Begroting 2023 na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Overhead, Vpb en stelposten						
<u>Lasten</u>						
Onvoorzien	0	1.208 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N	1.308 N
In te zetten begrotingsruimte	0	45.374 N	90.627 N	100.417 N	91.615 N	84.308 N
Overige stelposten	0	9.213 N	31.170 N	34.110 N	53.616 N	72.396 N
Overhead	82.135 N	86.850 N	87.549 N	81.305 N	80.388 N	79.694 N
Voorz.dubieuze debiteuren	77 N	0	0	0	0	0
Totaal Lasten	82.212 N	142.646 N	210.653 N	217.141 N	226.927 N	237.706 N
<u>Baten</u>						
Overhead	1 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	1 V	0	0	0	0	0
Totaal Overhead, Vpb en stelposten	82.211 N	142.646 N	210.653 N	217.141 N	226.927 N	237.706 N

Toelichting

Lasten:

Onvoorzien

De stelpost onvoorzien uitgaven betreft de jaarlijks in de begroting opgenomen stelpost onvoorzien ad € 1,3 mln.

In te zetten begrotingsruimte

De begrotingsvrije ruimte kan ingezet worden in de bestuursperiode 2023/2027 en bedraagt in totaal over de bestuursperiode € 412,3 mln.

Overige stelposten

De overige stelposten bevat de stelpost loon en prijscompensatie van € 9,2 mln., welke nog beschikbaar moet blijven voor de doorwerking van CAO effecten.

Daarnaast zijn er vanuit het BA 2020-2023 en de begroting 2023 nog middelen gereserveerd, waarvan de begrotingswijziging nog later volgt.

- structurele doorwerking BA 2020-2023 voor Human Capital Agenda's voor een bedrag van ruim € 2 mln.
- Bij de begroting 2023 gereserveerde middelen voor het GOL van € 19,9 mln.

Overhead

Om Provinciale Staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. Een verdere toelichting op de overhead is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 4 van de begroting.

Paragrafen

Paragraaf 1 Bedrijfsvoering

De omgeving waarin de provincie haar werkzaamheden verricht, verandert in hoog tempo. Het werk wordt complexer en de provinciale overheid wordt steeds vaker betrokken bij grote ontwikkelingen. Dit vraagt om een toekomstbestendige organisatie. Met opgavegestuurd- en gebiedsgericht werken kunnen we als organisatie realisatiekracht behouden. Innovatieve samenwerking ondersteunt ons daarbij. We richten ons op aantrekkelijk werkgeverschap, zodat we de beste talenten aantrekken én aanhouden. Dat laatste doen we onder andere door Anders Werken, Ontmoeten en Reizen, passend bij de tijdsgeest van werkgeverschap anno 2024. Ontmoeten doen we in het duurzaam beheerde Huis voor Brabant. Niet alleen de manier waarop we (samen) werken is in ontwikkeling, ook de middelen waarmee we dat doen ontsnappen niet aan onze aandacht. Als innovatieve kennisregio willen we datatechnologie optimaal inzetten ten behoeve van de maatschappelijke transitie van deze tijd. De digitale transformatie - digitalisering, datagedreven werken en ICT-beveiliging -, helpt ons slimmer organiseren, zowel binnen als buiten de organisatie. Deze ontwikkelingen, net als alle andere werkzaamheden van Provincie Noord Brabant, voeren we uit als transparante en betrouwbare organisatie met de basis op orde, mede in het kader van de Wet Openbare Overheid, de wetgeving omtrent invoering van de Rechtmatigheidsverantwoording GS en het verdere borgen van frauderisicobeheersing. In deze begroting leest u hoe Bedrijfsvoering in 2024 uitvoering geeft aan deze ambities.

Wat willen we bereiken?

Organisatieontwikkeling

In 2024 zetten we de ontwikkeling van Opgavegestuurd Programmeren- en Werken, en het ontwikkeltraject rondom Gebiedsgericht Werken voort, zodat we voldoende realisatiekracht kunnen behouden als opgavegestuurde netwerkorganisatie. Daarnaast maken we de continue afweging welke benodigde expertise we zelf organiseren, en wat we beter kunnen uitbesteden. Bedrijfsvoering adviseert en ondersteunt hierbij.

Aantrekkelijk werkgeverschap

Als provincie streven we ernaar een aantrekkelijke werkgever te zijn, zodat we kunnen omgaan met onze complexe taken die vaak gespecialiseerd personeel vereisen. Daartoe werken we in 2024 met ons eigen recruitment office, waarbij recruiters actief op zoek gaan naar de beste collega's. We werken steeds meer samen met Brabantse medeoverheden aan maatschappelijke opgaven. Daarvoor willen we onderling mensen en kennis uitwisselen, zodat we elkaar versterken op twee vlakken. We bieden ook in 2024 een passend opleidingsaanbod en voldoende ontwikkelkansen, zoals loopbaan coaching en ontwikkeltrajecten voor specifieke functiegroepen. Werken en ontmoeten doen we in het duurzaam beheerde Huis voor Brabant of thuis, en ook met onze partners in de Provincie. Dit stelt ons in staat om talentvolle medewerkers aan te trekken en te behouden die voldoen aan de veranderende behoeften van onze organisatie. We staan daarbij voor uitdagingen zoals een tekort aan geschikte kandidaten op de krappe arbeidsmarkt, wat zorgt voor druk op onze huidige medewerkers.

Datagedreven werken, informatiebeheer en Digitale transformatie

Sinds 2020 werken we aan de uitvoeringsagenda digitale transformatie/data gedreven werken. Rondom datagedreven werken gaan ontwikkelingen snel. Het is belangrijk in te spelen op de toegenomen complexiteit. Daarom ontwikkelen we beleid voor hoe we als publieke organisatie omgaan met delen van data, data opslaan en ontsluiten in Data, Cloud- en Integratie architectuur. Met verbeterlagen op het vlak van digitalisering en automatisering kunnen we als organisatie veel flexibeler opereren en inspelen op wat maatschappelijke opgaven van ons vragen. Daarnaast zijn we in staat tot intensief en veilig samenwerken met andere (publieke) organisaties. Door de transformatie, onder andere het migreren van informatiesystemen naar een cloud based omgeving, kunnen we omschakelen naar een op samenwerken gerichte manier van documentopslag. Ook kunnen onze medewerkers hierdoor beschikken over een up to date werkplek. De toenemende digitalisering leidt, naast kansen, ook tot grotere bedreigingen op het terrein van cybersecurity. Om die het hoofd te bieden zullen we in 2024 maatregelen moeten treffen.

Wet open overheid

Naast een kwalitatief goede uitvoering van onze taken en dienstverlening is informatiebeheer noodzakelijk. We zijn een transparante en betrouwbare overheid met de basis op orde. Daartoe handelen we in overeenstemming met nieuwe wetgeving. In het kader van de Wet Open Overheid (Woo) zullen we eind 2024 nog verder actief openbaarheid verlenen aan organisatiegegevens: de bereikbaarheid van het bestuursorgaan en zijn organisatieonderdelen, en de wijze waarop een verzoek om informatie kan worden ingediend. PS-stukken als vergaderstukken en verslagen alsmede convenanten en Woo-verzoeken worden ook vanaf eind 2024 actief openbaar gemaakt in het kader van de Woo.

Rechtmatigheidsverantwoording GS

Als provincie hebben we al enkele jaren via zogenoemde 'pilots' enige ervaring opgedaan met de 'Rechtmatigheidsverantwoording GS', afgekort RMV. Hiermee leggen GS zelfstandig verantwoording af richting PS over de financiële rechtmatigheid. In het voorjaar van 2024 wordt naar verwachting de eerste RMV opgenomen in de jaarrekening over 2023. Dit is dan geen 'pilot' meer. Ook wordt begin 2024 nadere duiding over de RMV vanuit de wetgever verwacht. Op basis daarvan kunnen PS een wijziging van de financiële verordening, controleverordening en normenkader voor audit relevante wet- en regelgeving vaststellen. Afhankelijk van de exacte duiding van de wetgeving wordt een grotere controlelast voor de organisatie verwacht.

Frauderisicobeheersing

Als onderdeel van het verder borgen van integriteit en weerbaarheid wordt ook in 2024 nadrukkelijk aandacht besteed aan frauderisicobeheersing. Ook de accountant heeft geadviseerd om overkoepelende kaders t.a.v. frauderisicobeheersing te actualiseren. Dit krijgt o.a. vorm via een fraudeprotocol en frauderesponseplan dat naar verwachting in de eerste helft van 2024 gereed is. Belangrijk onderdeel hierin is het inrichten van een centraal meldpunt voor het melden van (vermoedens van) fraude of integriteitsschendingen en het inrichten (en actualiseren) van bijbehorende processen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Medewerker tevredenheid/goed werkgeverschap

Via het medewerkersonderzoek meten we periodiek de tevredenheid van medewerkers en waar nodig worden acties geformuleerd en uitgevoerd om deze score te verbeteren.

Indicator: Score tevredenheid medewerkers in het medewerkersonderzoek: streefwaarde 7,4

Ziekteverzuim

Indicator: Verzuimdagen als % van het aantal beschikbare dagen per jaar: streefwaarde: 5,50%

We streven naar inclusiviteit en geven mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een kans binnen onze organisatie

Indicator	2024	2025	2026	2027
Norm Quotumwet* (aantal fte)	49,4	49,4	49,4	49,4

* De norm Quotumwet wordt jaarlijks geactualiseerd op basis van het door het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid gepubliceerde quotumpercentage.

Telefonische bereikbaarheid

Indicator: Het aantal geslaagde telefonische contactpogingen is 85% (januari-mei 2021: 85%) en de gemiddelde wachttijd bedraagt minder dan 30 seconden.

Tijdige afhandeling van facturen

Indicator: 90% van de facturen worden binnen de termijn van 20 dagen betaald.

Tijdige afhandeling van subsidies

Indicator: 95% van de subsidies worden binnen de termijnen afgehandeld.

Afhandeling bezwaarschriften en administratieve beroepen

Indicator: 90% binnen de termijn afgehandelde bezwaarschriften en administratieve beroepen

Ontwikkelingen en onzekerheden

- De huidige economische situatie en ontwikkelingen in de wereld hebben tot gevolg dat we te maken hebben met prijsstijgingen (bijvoorbeeld ten aanzien van energie) en een krappe arbeidsmarkt.

Wat mag het kosten?

Bedrijfsvoering Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Capaciteitsbudget	134.855 N	135.899 N	120.406 N	116.364 N	115.103 N	114.402 N
Budget 'overige personeelskosten'	4.435 N	5.159 N	4.570 N	4.639 N	4.592 N	4.561 N
Budget 'overige bedrijfsvoeringskosten'	24.069 N	27.861 N	26.345 N	23.373 N	23.159 N	22.588 N
Saldo van baten en lasten	163.359 N	168.920 N	151.320 N	144.376 N	142.853 N	141.551 N
Bijdragen personeelskosten 'Werken voor derden' onder programma's gepresenteerd	4.577 V	0	0	0	0	0
Saldo Organisatiekostenbudget met inkomsten 'Werken voor derden'	158.782 N	168.920 N	151.320 N	144.376 N	142.853 N	141.551 N

Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2024 en begroting 2023

Het organisatiekostenbudget neemt in totaal met € 17,6 mln. af ten opzichte van 2023. Deze afname volgt uit het aflopen van tijdelijke capaciteit per 2024 van circa 150 fte. Deze tijdelijke capaciteit was gekoppeld aan het bestuursakkoord 2020-2023. Mede door het aflopen van de tijdelijke capaciteit is er ook sprake van afname van de budgetten voor overige personeelskosten en overige bedrijfsvoeringskosten. Daarnaast zijn de geraamde onderhoudslasten (overige bedrijfsvoeringskosten) per 2024 € 1,3 mln. lager dan in 2023. Dit houdt verband met de lasten voor de renovatie en verduurzaming van de nieuwbouw bij het provinciehuis die in 2023 is uitgevoerd.

Investeringschema 2023-2027

	Bedragen x € 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
Bedrijfsvoering en Financiën					
Provinciehuis (Incl gevelplaten en buitenterrein)	0	0	0	0	0
Doorontwikkeling HvB	375	0	0	0	0
Verduurzaming Nieuwbouw	700	1.140	0	0	0
ICT en Automatisering	2.200	450	1.050	1.050	1.050
De Mortel	14.663	0	0	0	0
Subtotaal Middelen	17.938	1.590	1.050	1.050	1.050

Bij het structurele investeringsbudget voor ICT en Automatisering is voor 2024 sprake van een afname ten opzichte van 2023. Dit hangt samen met het geplande vervangingsmoment voor de laptops van de medewerkers in 2023. Voor de verduurzaming van het provinciehuis (zie [statenmededeling](#)) is in 2024 € 1,1 mln. investeringsbudget opgenomen voor solarcarports. Realisatie van deze solarcarports is afhankelijk van de beschikbaar van capaciteit op het elektriciteitsnetwerk.

Toelichting reserves

(bedragen x € 1.000)	Realisatie jaarrekening 2022	Begr. 2023, na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onttrekking aan reserve	6.031 V	5.022 V	1.656 V	1.380 V	1.380 V	1.380 V
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	2.848 V	3.482 V	516 V	240 V	240 V	240 V
Reserve Organisatieontwikkeling	1.655 V	900 V	900 V	900 V	900 V	900 V
Reserve POB (Opleidingen)	1.321 V	400 V	-	-	-	-
Res. Essent Investeringsagenda	207 V	240 V	240 V	240 V	240 V	240 V

(bedragen x € 1.000)	saldo per 01-01-2023	saldo per 31-12-2023	saldo per 31-12-2024	saldo per 31-12-2025	saldo per 31-12-2026	saldo per 31-12-2027
90. Bedrijfsvoering						
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	11.389	11.629	11.964	12.574	13.302	14.030
Reserve Organisatieontwikkeling	3.491	4.710	4.960	5.210	5.460	5.710
Reserve POB (Opleidingen)	1.675	2.298	3.263	4.200	5.126	6.050
Res. Essent Investeringsagenda	2.290	2.050	1.810	1.570	1.330	1.090
Eindtotaal	18.845	20.687	21.997	23.554	25.218	26.879

1. De reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering is ingesteld voor dekking van de ontwikkelingstrajecten voor bedrijfsvoering in het kader van Toekomstbestendige organisatie. Onderdeel hiervan is ook het compartiment voor dekking van de kapitaallasten voor investeringen in (de verduurzaming van) het provinciehuis.
2. De reserve Organisatieontwikkeling wordt ingezet ter dekking van de regelingen die zich richten op onze medewerkers voor onder andere waarderen, ontwikkeling en vitaliteit. Onderdeel hiervan zijn ook de lasten van de Levensfaseregeling die bij het totaalpakket in 2017 is afgesproken met de bonden, waarvoor de lasten t/m 2025 zijn gereserveerd.
3. De reserve POB (Opleidingen) is ingesteld ter dekking van de fluctuerende kosten voor opleidingen die medewerkers kunnen volgen op basis van het Persoonlijk Ontwikkelbudget (POB) / Persoonlijk Budget Duurzame Inzetbaarheid (PBDI). Deze faciliteit is bij de cao 2017 ingesteld, waar voor de medewerkers een budget voor de periode van 5 jaar beschikbaar is tot en met 2022. Naar aanleiding van besluitvorming over de cao in 2023 is deze afspraak verlengd.
4. Vanuit de Investeringsagenda zijn middelen gereserveerd ter dekking van een deel van de personele capaciteit voor het Groen Ontwikkelfonds Brabant.

Paragraaf 2 Provinciale heffingen

Inleiding

Eén van de inkomstenbronnen van de provincie betreft de provinciale heffingen. Deze bestaan uit:

- de heffing opcenten op de motorrijtuigenbelasting;
- de Grondwaterheffing;
- de Nazorgheffing in het kader van de Leemtewet;
- diverse leges.

De provincie kent geen kwijtscheldingsbeleid voor provinciale heffingen.

Beleidskaders

- Grondwaterheffingsverordening
- Verordening Nazorgheffing Noord-Brabant
- Legesverordening Provincie Noord-Brabant

Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting

Op grond van artikel 222 van de Provinciewet worden provinciale opcenten geheven. Door het Rijk wordt elk jaar het maximumniveau van de opcentenheffing vastgesteld. De datum waarop provincies hun opcenten kunnen wijzigen is met ingang van 1 januari van enig jaar. Op basis van de belastingcapaciteit per 1-1-2023 (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) wordt in 2024 rekening gehouden met een opbrengst van € 289,2 mln.

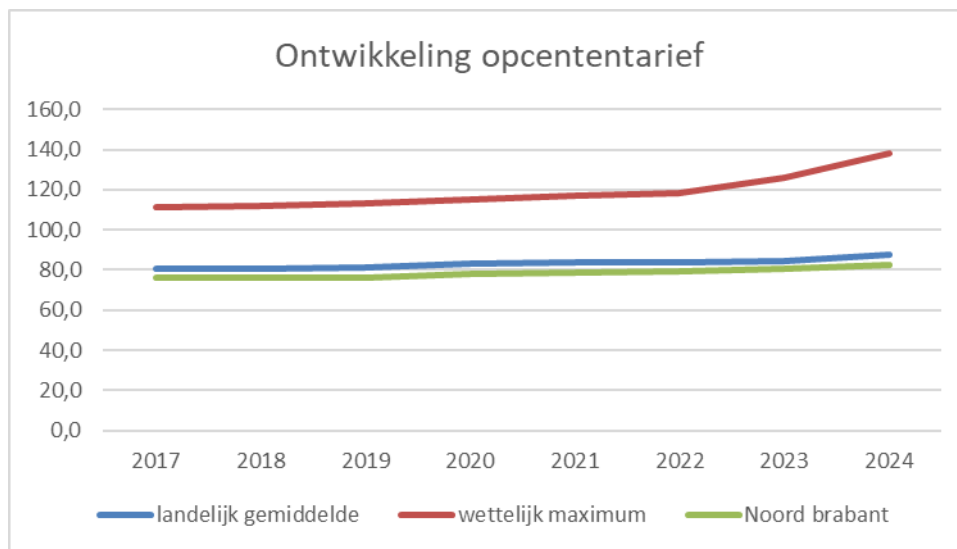
Provinciale lastendruk m.b.t. opcenten motorrijtuigenbelasting

Het door het Rijk vastgestelde maximale opcententarief is per 1 januari 2024 wettelijk bepaald op 138,3 opcenten. In de heffingsverordening opcenten MRB is voor 2024 het tarief vastgesteld op 82,8 opcenten (PS 32/23) opcenten. In onderstaande tabel is een vergelijking opgenomen van de vastgestelde en voorgenomen opcententarieven van alle provincies.

	Voorgenomen tarief per 1 jan 2024	vastgesteld tarief per 1 jan 2023	stijging t.o.v. 2023	Percentage onbenutte belastingcapaciteit
Zuid-Holland	98,7	95,7	3,1%	28,6%
Gelderland	97,9	93,0	5,3%	29,6%
Groningen	95,7	95,7	0,0%	30,8%
Drenthe	92,0	92,0	0,0%	33,5%
Fryslân	89,6	87,0	3,0%	35,2%
Zeeland	84,4	82,3	2,6%	39,0%
Limburg	83,1	80,7	3,0%	39,9%
Flevoland	83,0	82,2	1,0%	40,0%
Noord-Brabant	82,8	80,8	2,5%	40,1%
Overijssel	82,2	79,9	2,9%	40,6%
Utrecht	81,9	79,4	3,1%	40,8%
Noord-Holland	77,4	67,9	14,0%	44,0%
Gemiddeld tarief	87,4	84,7	3,2%	
Maximaal tarief	138,3	125,8	9,9%	

Onbenutte belastingcapaciteit

In de rangorde van opcentenheffing van hoog naar laag komt de provincie Noord-Brabant uit op een negende plaats. In 2023 blijft de lastendruk m.b.t. de opcenten op de motorrijtuigenbelasting in relatieve zin onder het landelijk gemiddelde. Naar verwachting geldt dit ook voor 2024. De onbenutte belastingcapaciteit voor Noord-Brabant is gebaseerd op de ruimte onder het wettelijk maximum voor het jaar 2024, zijnde 55,5 punten (138,3 -/- 82,8). Eén punt verhoging komt in 2024 overeen met € 3,53 mln. extra opbrengsten. De onbenutte belastingcapaciteit 2024 komt daarmee uit op ca. € 195,9 mln. (55,5 x € 3,53 mln.). N.B. De berekening van de onbenutte capaciteit is gebaseerd op het voorgenomen tarief voor 2024.

Er is een relatie tussen de opcentenheffing (omvang wagenpark in aantallen en gewicht) en de algemene uitkering uit het Provinciefonds. In het verdeelmodel van het fonds telt de belastingcapaciteit (tegen een algemeen rekestarief) mee als een (negatieve) inkomstenmaatstaf. Anders gezegd: een relatief grotere belastingcapaciteit (zoals in Noord-Brabant) leidt tot een naar verhouding lagere provinciefondsuitkering.

Grondwaterheffing

De grondwaterheffing wordt geheven over de hoeveelheid onttrokken grondwater. De bestedingsmogelijkheden van de heffing zijn limitatief in de Grondwaterwet opgenomen, namelijk kosten van onderzoek, metingen en schadevergoedingen in verband met de onttrekking van grondwater. De financiële verantwoording verloopt via de voorziening grondwaterheffing. Voor 2024 zijn de inkomsten grondwaterheffing geraamd op € 7,6 mln. De heffing vindt plaats op grond van de Verordening Grondwaterheffing die voor het laatst is gewijzigd op 16 december 2022 (PS 75/22). De baten uit de grondwaterheffing zijn in de begroting 2024 opgenomen bij programma Water en bodem.

Nazorgheffing

Nazorgheffing in het kader van de Nazorgregeling Wet Milieubeheer

Op grond van de Wet milieubeheer is de provincie verantwoordelijk voor de nazorg van alle stortplaatsen waar na de peildatum 1 september 1996 nog afval is/wordt gestort. Om het eeuwigdurend milieu hygiënisch beheer door de Provincie van deze stortplaatsen te verzekeren is, conform de wettelijke regeling, een Nazorgfonds (een aparte rechtspersoon) ingesteld.

De exploitant van een stortplaats die onder deze wettelijke regeling valt, moet een nazorgplan opstellen en dat voorleggen aan de provincie. Op basis van het nazorgplan wordt een doelvermogen bepaald. Om het doelvermogen op te bouwen wordt aan de stortplaatsbeheerder een heffing opgelegd die in het fonds wordt gestort. Hiermee is in april 2000 een start gemaakt. De heffing vindt plaats op grond van de vastgestelde verordening Nazorgheffing Noord-Brabant die door Provinciale Staten voor het laatst is gewijzigd op 25 februari 2011 (Statenvoorstel 86/11).

Op grond van de Wet milieubeheer is de opbrengst van de nazorgheffing uitsluitend bestemd voor de uitvoering van de nazorg van gesloten stortplaatsen.

De provincie fungeert als ontvanger voor het Nazorgfonds. De gelden worden belegd in externe fondsen, conform het door het Algemeen bestuur van het Nazorgfonds vastgestelde beleggingsstatuut. De beleggingsresultaten worden tot aan het moment van feitelijke sluiting van de stortplaats verrekend met de door de exploitanten te betalen heffingen. Het Nazorgfonds heeft een eigen begroting en jaarrekening die door het Algemeen bestuur van het fonds worden vastgesteld.

Op dit moment zijn er in Brabant negen stortplaatsen, waarvan één baggerspeciedepot, waarop de wettelijke regeling van toepassing is:

1. De Kragge, Bergen op Zoom
2. Gulbergen, Nuenen
3. Spinder, Tilburg
4. Meerendonk, 's-Hertogenbosch
5. Zevenbergen
6. Haps
7. Vlagheide, Schijndel
8. Nyrstar, Budel
9. Baggerdepot Dintelsas

In 2014 is een definitieve afrekening gemaakt voor de stortplaatsen Nyrstar en Dintelsas. Deze zijn toen gesloten. De provincie voert daar de nazorg uit en draagt ook het financieel risico. Voor wat betreft de overige, nog niet gesloten, stortplaatsen zijn de nazorgheffingen gestort in het Nazorgfonds en is er voldoende zekerstelling aanwezig. Bij sluiting zal op basis van een definitief nazorgplan een definitieve afrekening worden opgemaakt.

Provinciale Staten zijn op 11 juni 2019 geïnformeerd over de uitvoering van de Asset Liability Management (ALM) studie Nazorgfonds voor de stortplaatsen in de Provincie Noord-Brabant. Omdat er mogelijke kansrijke opties zijn die de kosten van de nazorg in de toekomst zouden kunnen beperken, hebben de provincie en de vergunninghouders een overeenkomst gesloten om hier gedurende vier jaren, in aanloop naar de nieuwe ALM studie in 2023, diepgaand onderzoek naar te doen. Onderdeel van deze overeenkomst is dat, zo lang het onderzoek loopt, de

vergunninghouders de stortplaatsen nog niet voor de eeuwigdurende nazorg overdragen aan de provincie en dus zelf risicodragend blijven. Tegelijkertijd legt de provincie geen nieuwe aanslag op, zolang de vergunninghouders deel blijven nemen aan het onderzoek. Dit uitstel geeft exploitanten de tijd om samen met de provincie te kijken naar ontwikkelingen die mogelijk kunnen bijdragen aan een verlaging van het benodigde doelvermogen. Ook kan onderzocht worden of op de stortplaatsen nieuwe inkomsten te genereren zijn middels hergebruik. Bijvoorbeeld door het vestigen van een zonnepark.

Na het sluiten van de hierboven bedoelde overeenkomst hebben wij meermalen overleg gevoerd met de vergunninghouders. Hieruit is gebleken dat het onderbouwen van aanwezige haalbare alternatieven nog niet de gewenste resultaten opleveren. Provinciale Staten zijn hierover laatstelijk geïnformeerd op 14 december 2021.

Als vervolg op de ALM-studie van 2019 en het uitblijven van onderzoeksresultaten hebben partijen gezamenlijk een onafhankelijke Proces Manager aangesteld. De onafhankelijke Proces Manager heeft een door partijen gedragen plan van aanpak opgeleverd. Het plan van aanpak gaat uit van werkgroepen die aan de slag gaan met verschillende onderwerpen (techniek, financieel, juridisch en lobby), een ambtelijke stuurgroep en het Bestuurlijke Overleg. Zo wordt o.a. onder begeleiding van een onafhankelijke jurist in de juridische werkgroep verkend of verlenging van de huidige overeenkomst, met een looptijd tot juni 2024, noodzakelijk is.

Tot op heden zijn er geen resultaten opgeleverd die leiden tot verlaging van de doelvermogens, zoals beoogd met het vervolg ALM-studie 2019.

De provincie is, zoals afgesproken, in maart 2023 gestart met de eerder aangekondigde ALM-studie 2023. De uitkomsten hiervan worden eind 2023 verwacht. De uitkomsten zullen door Gedeputeerde Staten worden vastgesteld. Deze uitkomsten zijn medebepalend voor besluitvorming van Gedeputeerde Staten over het verdere verloop van het proces.

Leges

Omgevingswet

Op basis van de huidige besluitvorming gaat de Omgevingswet van start per 1 januari 2024. Vanaf dat moment is ook een nieuwe legesverordening aan de orde. Veel zal hetzelfde zijn, maar er zijn ook verschillen. De grootste wijziging is de invoering van legesheffing op milieubelastende activiteiten (milieuleges). Bij de Wabo komen er enkele categorieën van de vergunningen bij. Waar de Omgevingswet op de onderstaande wetten een effect heeft op de legestarieven, wordt dit per onderstaande wet aangegeven onder de subkop 'Omgevingswet'.

De Omgevingswet brengt extra kosten met zich mee in vergunningverlening via bijvoorbeeld vooroverleggen of omgevingsoverleggen. Deze extra overleggen zijn bij de kostprijsberekening van de leges vooralsnog buiten beschouwing gelaten. Enerzijds omdat ervaringsgegevens ontbreken, maar ook om het vooroverleg in deze fase te stimuleren. Meer informatie staat in de Statenmededeling '[Heffen milieuleges](#)'.

Kostendekkende tarieven

Het beleid van Provinciale Staten zijn kostendekkende tarieven; de aanvrager betaalt dus de directe kosten van de vergunning via leges.

De legestarieven worden jaarlijks geïndexeerd op basis van de indexering die de omgevingsdiensten doorvoeren in hun uurtarieven. Zij voeren de vergunning taken voor de provincie uit.

De indexering

(loon- en prijsstijging) verschilt per omgevingsdienst enigszins, waardoor de indexatie ook enigszins kan verschillen.

De uurtarieven die omgevingsdiensten ons doorrekenen zijn aanzienlijk gestegen ten opzichte van 2023. De kosten van omgevingsdiensten stegen zo snel dat hun uurtarieven reeds in 2023 hebben geleid tot herziene begrotingen met hogere uurtarieven. Dat is zeer ongebruikelijk maar onontkoombaar gezien de loon- en prijsontwikkelingen die zich voordeden. Provinciale Staten hebben op deze begrotingen hun zienswijzen mogen geven. De legestarieven in 2023 zijn hierop niet tussentijds aangepast.

Daarnaast hebben omgevingsdiensten hun uurtarieven in 2024 ook geïndexeerd. In de tariefstijging van de provinciale leges zit dus een dubbel tarieffeffect: van de herziene begrotingen 2023 én van de begrotingen 2024 van omgevingsdiensten.

Tenslotte kan de op basis van ervaringsgegevens de tijdsbesteding worden geactualiseerd, wat ook effect heeft op het tarief.

Waar sprake is van opvallende, grotere afwijkingen ten opzichte van 2023 worden deze beknopt toegelicht.

Artikelnummers kunnen mogelijk nog wijzigen. Via het aanbieden van de legesverordening en legestabel 2023 zullen de artikelen ook juridisch correct worden omschreven.

Omgevingswet, water

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
Open bodemenergiesystemen					
2.4.2.1 t/m 200.000 m ³	13	€ 5.638	€ 6.629	17,6%	€ 86.172
2.4.2.1a 200.001 t/m 500.000 m ³	10	€ 7.380	€ 8.677	17,6%	€ 86.774
2.4.2.1b meer dan 500.000 m ³	2	€ 9.225	€ 10.847	17,6%	€ 21.694
Drinkwater & industriële toepassingen					
2.4.1a t/m 500.000 m ³	0	€ 4.305	€ 5.062	17,6%	€ 0
2.4.1b1 500.001 t/m 1.000.000 m ³	1	€ 8.610	€ 10.124	17,6%	€ 10.124
2.4.1b2 meer dan 1.000.000 m ³	1	€ 28.700	€ 33.746	17,6%	€ 33.746
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel Water	27				€ 238.509

De stijging in de legestarieven komt uitsluitend voort uit de stijgingen van het uurtarief die de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant ons doorrekent. Deze omgevingsdienst voert deze taken voor de provincie Noord-Brabant uit.

	begroting 2024
a. Netto kosten taakveld	€ 238.509
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 238.509
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, ontgrondingen

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.5.1.1a t/m 10.000 m3	13	€ 4.278	€ 5.031	17,6%	€ 65.397
2.5.1.1b 10.001 m3 t/m 25.000 m3	5	€ 6.738	€ 7.923	17,6%	€ 39.615
2.5.1.1c 25.001 m3 t/m 50.000 m3	4	€ 13.477	€ 15.846	17,6%	€ 63.385
2.5.1.1d 50.001 m3 t/m 100.000 m3	3	€ 26.954	€ 31.692	17,6%	€ 95.077
2.5.1.1e 100.001 m3 t/m 500.000 m3	1	€ 40.538	€ 47.664	17,6%	€ 47.664
2.5.1.1f meer dan 500.000 m3	2	€ 65.245	€ 76.715	17,6%	€ 153.431
2.5.1.2 Wijzigen of verlengen vergunning	0	€ 4.278	€ 5.031	17,6%	€ 0
2.5.1.3 Wijzigen vergunning met extra hoeveelheid specie	0	€ 0	€ 0		€ 0
2.5.1.4 Intrekken vergunning	1	€ 4.171	€ 4.905	17,6%	€ 4.905
2.5.1.5 Cultuurtechnische verbetering zonder specieafvoer	1	€ 4.171	€ 4.905	17,6%	€ 4.905
2.5.1.6 Natuurprojecten zonder specieafvoer	0	€ 4.171	€ 4.905	17,6%	€ 0
Totaal leges Omgevingswet, onderdeel ontgrondingen	30				€ 474.378

De stijging in de legestarieven komt uitsluitend voort uit de stijgingen van het uurtarief die de Omgevingsdienst Zuidoost Brabant ons doorrekent. Deze omgevingsdienst voert deze taken voor de provincie Noord-Brabant uit.

	begroting 2024
a. Netto kosten taakveld	€ 474.378
b. Overhead & BTW	N.v.t.
Opbrengst heffingen	€ 474.378
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet, voorheen Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo)

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.2.1 Een verzoek om beoordeling van een omgevingsplanactiviteit die alleen betrekking heeft op een bouwactiviteit:	0	€ 671	€ 754	12,3%	€ 0
2.2.2.1a Bouwkosten lager dan € 20.000	32	€ 2.155	€ 2.420	12,3%	€ 77.428
2.2.2.1b Bouwkosten tussen €20.000 en € 50.000	21	€ 2.743	€ 3.080	12,3%	€ 68.135
2.2.2.1c Bouwkosten tussen €50.000 en € 100.000	24	€ 3.330	€ 3.739	12,3%	€ 104.264
2.2.2.1d Bouwkosten tussen €100.000 en € 400.000	15	€ 5.485	€ 6.159	12,3%	€ 113.421
2.2.2.1e Bouwkosten tussen €400.000 en € 1.000.000	9	€ 10.480	€ 11.768	12,3%	€ 132.640
2.2.2.1f Bouwkosten tussen € 1 mln. en € 5 mln.	6	€ 21.059	€ 23.646	12,3%	€ 172.399
2.2.2.1g Bouwkosten tussen € 5 mln. en € 25 mln.	4	€ 39.179	€ 43.993	12,3%	€ 206.769
2.2.2.1h Bouwkosten meer dan € 25 mln.	0	€ 66.604	€ 74.789	12,3%	€ 0
2.2.2.2 Beoordelen bodemrapport	10	€ 196	€ 220	12,3%	€ 2.200
2.2.2.3 Beoordelen advies agrarische adviescommissie	0	€ 608	€ 682	12,3%	€ 0
2.2.2.4 Toetsing ontheffing i.h.k.v. exploitatieplan	0	€ 392	€ 440	12,3%	€ 0
2.2.3 en 2.2.4 a t/m d Binnenplanse ontheffing grond & bouw	17	€ 588	€ 660	12,3%	€ 11.218
2.2.5 a/c Slopen / wijzigen beschermd monument	0	€ 3.063	€ 3.440	12,3%	€ 0
2.2.5 b/d Slopen beschermd stads & dorpsgezicht	0	€ 1.567	€ 1.760	12,3%	€ 0
2.2.6 Slopen	0	€ 1.567	€ 1.760	12,3%	€ 0
2.2.7 Kappen	11	€ 490	€ 550	12,3%	€ 6.049
2.2.8 a/b Handelsreclame	0	€ 588	€ 660	12,3%	€ 0
2.8.1 Andere activiteiten	0	€ 686	€ 770	12,3%	€ 0
2.2.12 Gelijkwaardige maatregel bouwactiviteiten	0	€ 1.790	€ 2.010	12,3%	€ 0
2.2.13 Verlengen tijdelijke vergunning bouwactiviteit	0	€ 895	€ 1.005	12,3%	€ 0
Subtotaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo)	149				€ 894.524

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.2.9 Vergunningverlening aanhaken Omgevingsvergunning aanhaken Wnb, N2000 (PNB bevoegd gezag)	9	€ 2.725	€ 2.929	7,5%	€ 26.365
2.2.10 Omgevingsvergunning aanhaken OW (Wnb), FF-activiteiten (PNB bevoegd gezag)	10	€ 5.459	€ 5.861	7,4%	€ 58.613
Subtotaal Adviezen met Instemming	19				€ 84.977
Totaal leges Omgevingswet (voorheen Wabo, incl. Ami)	168				€ 979.501

De stijging in de legestarieven komt uitsluitend voort uit de stijgingen van het uurtarief die de omgevingsdiensten ons doorrekenen. Alle Brabantse omgevingsdiensten voeren deze taken uit. De onderdelen die betrekking hebben op natuur worden uitgevoerd door de Omgevingsdienst Brabant-Noord.

	begroting 2024
a. Netto kosten taakveld	€ 979.501
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 979.501
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Omgevingswet

De Omgevingswet heeft geen effect op de bovenstaande tarieven. Wel komen er enkele categorieën bij vanaf het in werking treden van de Omgevingswet. Deze zijn schuin gedrukt in bovenstaande tabel.

Omgevingswet, Natuur

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
2.6.1.1 Vergunningverlening gebiedsbescherming uitgebreide procedure	227	€ 5.629	€ 6.051	7,5%	€ 1.373.631
2.6.1.2 Vergunningverlening gebiedsbescherming (gedeeltelijke) intrekking	80	€ 2.168	€ 2.451	13,1%	€ 196.052
2.6.1.3 Omzetten PAS-melding naar vergunning	300	€ 1.600	€ 1.600	0,0%	€ 480.000
2.6.2.1 Ontheffingverlening schadebestrijding, overlastbestrijding en populatiebeheer art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	20	€ 3.041	€ 3.105	2,1%	€ 62.106
2.6.2.2 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. onderzoek en onderwijs, opvang beschermde dieren art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	€ 152	€ 168	10,4%	€ 1.853
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	111	€ 7.902	€ 8.789	11,2%	€ 975.551
2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	140	€ 5.459	€ 6.116	12,0%	€ 856.268
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	7	€ 2.220	€ 2.351	5,9%	€ 16.458
2.6.3.1 Ontheffingverlening compensatie herplantplicht art 4.5:	10	€ 1.490	€ 1.656	11,2%	€ 16.565
2.6.3.2 Ontheffingverlening herplantplicht art 4.5:	10	€ 1.594	€ 1.771	11,1%	€ 17.707
2.6.3.3 Ontheffing herplanttermijn art 4.5:	8	€ 1.093	€ 1.217	11,3%	€ 9.735
2.6.3.4 Ontheffing bedoeld in art. 6.12, derde lid, Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (ontheffing wachttermijn)	8	€ 781	€ 863	10,5%	€ 6.906
Subtotaal leges Omgevingswet, onderdeel Natuur	932				€ 4.012.832
Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%)					€ -1.229.810

Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
Leges Omgevingswet, onderdeel Natuur (provincie bevoegd)					€ 2.783.022
Onderdeel	Aantal begroot 2024	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %	Opbrengst begroot 2024
6.1.1 Advies met instemming (Ami)	36	€ 5.124	€ 5.538	8,1%	€ 184.478
2.6.2.3 Ontheffingverlening soortenbescherming t.b.v. infrastructurele werken, windmolenparken, GAN, ruimtelijke ontw. > 50 woningen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	3	€ 7.902	€ 7.868	-0,4%	€ 23.706
2.6.2.4 Ontheffingverlening soortenbescherming overige aanvragen art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	11	€ 5.459	€ 6.116	12,0%	€ 54.587
2.6.2.5 Ontheffingverlening soortenbescherming betrekking hebbend op belang één particuliere aanvrager art 3.3/3.4/3.8/3.9/3.10	2	€ 2.220	€ 2.351	5,9%	€ 4.440
Subtotaal Adviezen met Instemming, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)	52				€ 267.211
Aframing Vergunningverlening gebiedsbescherming ivm onzekerheden (70%)					€ -110.687
Totaal Omgevingswet, onderdeel natuur (gemeenten bevoegd)					€ 156.524
Totaal Wet Natuurbescherming Leges & Ami	984				€ 2.939.546

De belangrijkste oorzaak van de stijging in de meeste legestarieven betreft de hogere uurtarieven die de Omgevingsdienst Brabant-Noord ons doorrekent. Daarnaast wordt ook de ureninzet herijkt en dat heeft op een enkele plek beperkte invloed.

Door de stikstofproblematiek ligt de vergunningverlening bij gebiedsbescherming (2.6.1.1 t/m 2.6.1.3) goeddeels stil en dus ook de leges. Dit leidt tot taakverschuivingen. Het financiële effect is dat er geen legesinkomsten staan tegenover deze taken. Daarom zijn de inkomsten voor deze categorieën voorzichtigheidshalve afgeraamd met 70%.

	begroting 2024
a. Netto kosten taakveld	€ 2.939.546
b. Overhead & BTW	N.v.t.
<i>Overhead is onderdeel van het ingekochte uurtarief</i>	
Opbrengst heffingen	€ 2.939.546
Dekking (opbrengst heffing / kosten)	100%

Leges milieuvergunningen

Met de komst van de Omgevingswet stelt het Rijk de bevoegde gezagen in staat om leges te heffen op Milieuvergunningen. Dit is aan de orde als initiatiefnemers milieubelastende activiteiten gaan

ondernemen. Initiatiefnemers zijn hoofdzakelijk grote industriële bedrijven, grootschalige mestverwerkers, - energie opwekkers, verbranders van afvalstoffen, etcetera. Met het heffen van milieuleges wordt aangehaakt op een landelijke lijn om hiertoe over te gaan. De VNG-modelverordening heeft hiervoor als basis gediend. Meer informatie staat in de Statenmededeling '[Heffen milieuleges](#)'.

	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %
Complexe milieubelastende activiteiten			
2.3.1a Bedrijfstakoverstijgend 1 mba	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.1b Bedrijfstakoverstijgend 2-5 mba's	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.1c Bedrijfstakoverstijgend > 5 mba's	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
2.3.2 Seveso basistarief	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.2a Seveso hoge drempel	€ 5.500	€ 6.281	14,2%
2.3.2b Seveso lage drempel	€ 5.500	€ 6.281	14,2%
2.3.3a Grootschalige energie opwekking <300MW	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.3b Grootschalige energie opwekking >300MW	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.4a Raffinaderij capaciteit < 2 mln ton/jr	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.4b Raffinaderij capaciteit > 2 mln ton/jr	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.5 Cokes	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.6a Vergassen/vloeibaar maken steenkool	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.6b Vergassen/vloeibaar maken niet-steenkool	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.6c Briketteren/walsen steenkool/bruinkool	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.6d Maken steenkoolproducten / rookvrije brandstoffen steenkool	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.7a Basismetale; roosteren/sinteren ertsen cat 2.1	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.7b Basismetale; maken ijzer/staal cat 2.2	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.7c Basismetale; exploitatie IPPC anders dan ijzer/staal	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.7d Basismetale; verwerken ferrometalen cat 2.3	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.7e Basismetale; verwerken ferrometalen cat. 2.4	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.7f Basismetale; exploiteren anders dan ferrometalen	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.7g Basismetalen; winnen non-ferrometalen cat. 2.5	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8a Complexe minerale industrie cement, kalk cat. 3.1	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8b Complexe minerale industrie anders dan cat 3.1	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8c Complexe minerale industrie asbest, cat 3.2	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8d Complexe minerale industrie glas, cat 3.3, IPPC	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8e Complexe minerale industrie glas, andere mba	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8f Complexe minerale industrie smelten, cat 3.4, IPPC	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.8g Complexe minerale industrie smelten, andere mba	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.8h Complexe minderale industrie; koostof/elektrografiet cat. 6.8	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9a Basischemie cat. 4.1	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9b Basischemie cat. 4.2	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9c Basischemie cat. 4.3	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9d Basischemie cat. 4.4	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.9e Basischemie cat. 4.5	€ 33.000	€ 37.686	14,2%

	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %
2.3.9f Basischemie cat. 4.6	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.10a Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.1	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.10b Complexe papier/hout/textielindustrie cat 6.2	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.11a Afvalbeheer cat 5.1	€ 33.000	€ 37.686	14,2%
2.3.11b Afvalbeheer cat 5.3	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.11c1 Afvalbeheer cat 5.5	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.11c2 Afvalbeheer paragraaf 3.5.6	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.11d Afvalbeheer ondergronds afval cat. 5.6	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.12 Kadavers/dierlijk afval art 6.5	€ 27.500	€ 31.405	14,2%
2.3.13a Stortplaats art 5.4 IPPC	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
2.3.13b Stortplaats andere milieubelastende installatie/stortplaats	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.13c Stortplaats andere milieubelastende installatie/winningsafvalvoorz.	€ 16.500	€ 18.843	14,2%
2.3.14 Verbranden afvalstoffen IPPC	€ 38.500	€ 43.966	14,2%
2.3.15 Grootschalige mestverwerking	€ 22.000	€ 25.124	14,2%
<u>Nutssector en industrie</u>			
2.3.16a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.16b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.16c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Afvalbeheer</u>			
2.3.17a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.17b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.17c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Agrarische sector</u>			
2.3.18a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.18b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.18c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Dienstverlening, onderwijs en zorg</u>			
2.3.19 Omg.verg. mba	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
<u>Transport & logistiek</u>			
2.3.20a Omg.verg. mba 1 stuks	€ 3.300	€ 3.769	14,2%
2.3.20b Omg.verg. mba 2-5 stuks	€ 2.600	€ 2.969	14,2%
2.3.20c Omg.verg. mba > 5 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Omgevingsplanactiviteit; milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.21 Omg.verg. mba	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Maatwerkvoorschriften mba</u>			
2.3.22.1a Maatwerk/vergunningvoorschrift 1 stuks	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
2.3.22.1b Maatwerk/vergunningvoorschrift per extra	€ 1.100	€ 1.256	14,2%
2.3.23 Wijzigen maatwerkvoorschriften	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Gelijkwaardige maatregel bij milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.24.1 Toestemming maatregel art. 4.7 OW	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
<u>Meerdere complexe milieubelastende activiteiten</u>			
2.3.25 Meerdere mba's		Opslagmethodiek	
<u>Uitgebreide voorbereidingsprocedure</u>			
2.3.26 Mba afd. 3.2 en 3.4-3.8 BAL	€ 2.750	€ 3.140	14,2%
<u>Wijzigingen omgevingsvergunningen</u>			
2.3.27-28 div. soorten mba's		Opslagmethodiek	

	Tarief 2023	Tarief 2024	Mutatie %
2.3.30 Wijziging voorschriften omgevingsvergunning	€ 2.200	€ 2.512	14,2%
2.3.31 Beoordeling onderzoeksrapporten	€ 8.800	€ 10.049	14,2%

Uitgangspunt voor de leges zijn kostendekkende tarieven. De tarieven zijn gebaseerd op een conservatieve inschatting van het aantal uren vermenigvuldigd met het gemiddelde functionele uurtarief die omgevingsdiensten ons doorrekenen. De stijging van de tarieven vloeit voort uit de indexering van de uurtarieven door de Omgevingsdiensten. Het tarief in 2023 was gelijk gehouden met het tarief in 2022. Voor 2024 is aangesloten op de realistische indexering van de omgevingsdiensten.

Over de feitelijke urenbesteding van deze vergunningen moeten ervaringsgegevens verzameld worden. De tarieven zullen, net zoals bij de andere tarieven gebeurt, jaarlijks worden geactualiseerd en herijkt wanneer nodig.

De aanname is dat de kosten en opbrengsten nog niet op 2024 drukken maar dat deze vanaf 2025

plaatsvinden. Dit hangt samen met de overgang van het nieuwe regime, onduidelijkheid over de aantallen en de doorlooptijden voordat de beschikking en facturen worden verstuurd.

Leges Vergunningen/ontheffingen Legesverordening 2022, paragraaf 3.1 t/m 3.3

De tarieven van de leges, die in rekening worden gebracht voor het behandelen van aanvragen van vergunningen en ontheffingen zijn op grond van Omgevingswet en de Wegenverkeerswet. De [Legesverordening Noord-Brabant 2022](#) (paragraaf 3.1 t/m 3.3) is aangepast op de inwerkingtreding van de Omgevingswet per 1 januari 2024. De tarieven blijven ongewijzigd. De verwachte aantallen aanvragen voor het komende jaar zijn gelijk aan de geraamde aantallen in de begroting 2023 (3.528 gerealiseerd in 2022 vooral door meer ontheffingen voor exceptioneel vervoer via RDW), omdat een precies aantal voor 2024 moeilijk is te voorspellen. De gehanteerde tarieven zijn gebaseerd op de inzet die het ambtelijk personeel gemiddeld moet besteden om een aanvraag te behandelen en zijn maximaal kostendekkend. De exceptionele transporten worden beoordeeld door de Dienst Wegverkeer (RDW). De leges die door de RDW wordt geïnd bij de ontheffinghouders worden jaarlijks voor een deel afgedragen. Het tarief voor behandeling van ontheffing aanvragen voor exceptionele transporten wordt jaarlijks vastgesteld door de RDW. De afdracht vindt een jaar na realisatie plaats. De totaal geraamde opbrengst aan leges Verkeer & Vervoer is € 186.199,-.

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd
Ontheffing wedstrijd voertuigen meer gemeenten art. 148/10 WWV 1994	15
Verklaring geen bezwaar wedstrijd in één gemeente art. 148/10 WWV 1994	15
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1 RV, m.u.v. H5, afd. 7, 8, 10 en 11 RV (exceptionele transporten)	2.800
Ontheffing voertuig of -combinatie art. 9.1, H5, afd. 7, 8, 10 en 11	0
Ontheffing art. 87 RVV 1990	20

Onderdeel (in aantallen)	Geraamd
Vergunning art. 4, eerste lid, Verordening wegen:	
- Werk andere wegbeheerders	20
- Verkeersmaatregelen op de weg voor werken of activiteiten buiten de weg	100
- Kabels of leidingen	225
- Borden (bewegwijzering, stroken-borden, reclame, objecten, terreinen)	5
- Kunstobject	0
Vergunning art. 5, eerste en tweede lid, Verordening wegen:	
- Evenement (niet optocht)	15
- Evenement	10
- Voorwerpen i.v.m. particuliere bouw- of onderhoudswerken buiten de weg	0
- Overige activiteiten (wedstrijden zonder voertuigen, voorwerpen, stoffen)	5
Aanvraag niet nadrukkelijk benoemd	0
Totaal vergunningen / ontheffingen	3.230

Paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Brabant is een ondernemende provincie. Om kansen te benutten is een bepaalde mate van risicobereidheid nodig. Overheden dienen echter ook op een verantwoorde manier met publieke middelen om te gaan. De juiste afweging tussen maatschappelijk rendement en risico en de daarbij behorende beheersmaatregelen moet worden gemaakt. Risicomanagement is daarbij een belangrijk instrument.

Wat willen we bereiken?

Risicomanagement helpt bestuur, management en medewerkers bij het realiseren van provinciale doelen, door kansen (of mogelijkheden) te benutten en risico's te beheersen. Risicomanagement biedt geen 100% garantie dat gebeurtenissen met een negatief gevolg niet meer zullen optreden, of dat alle kansen worden benut. Het geeft wel de zekerheid dat de provincie vooraf de benutting van kansen en de beheersing van risico's zorgvuldig heeft afgewogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

Risicomanagement is een doorlopend proces. In de paragraaf weerstandsvermogen wordt bij de jaarstukken en de begroting gerapporteerd over de belangrijkste uitkomsten van het risicomanagementproces en ontwikkelingen. We brengen in beeld wat de belangrijkste restrisico's zijn, wat het beschikbare weerstandscapaciteit is en welke conclusie we kunnen trekken op basis van de ratio weerstandsvermogen. We richten ons in deze paragraaf hoofdzakelijk op de uitgavenkant van de begroting. Ontwikkelingen m.b.t. de inkomsten van het Rijk en het verloop van de belastinginkomsten komen aan bod in de Sturing en verantwoordingsdocumenten. De expliciete risico's verbonden aan de inkomstenkant voor het lopende jaar, zullen betrokken worden in het proces van risicomanagement door GS en daar waar nodig een vertaling krijgen in de paragraaf weerstandsvermogen.

Beleidskaders

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 11 van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording Provincies en Gemeenten) en de daarop van toepassing zijnde toelichting.

Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- het beleid betreffende weerstandscapaciteit en risico's;
- een inventarisatie van de risico's;
- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- financiële kengetallen;
- een beoordeling van de onderlinge verhouding tussen deze kengetallen in relatie tot de financiële positie.

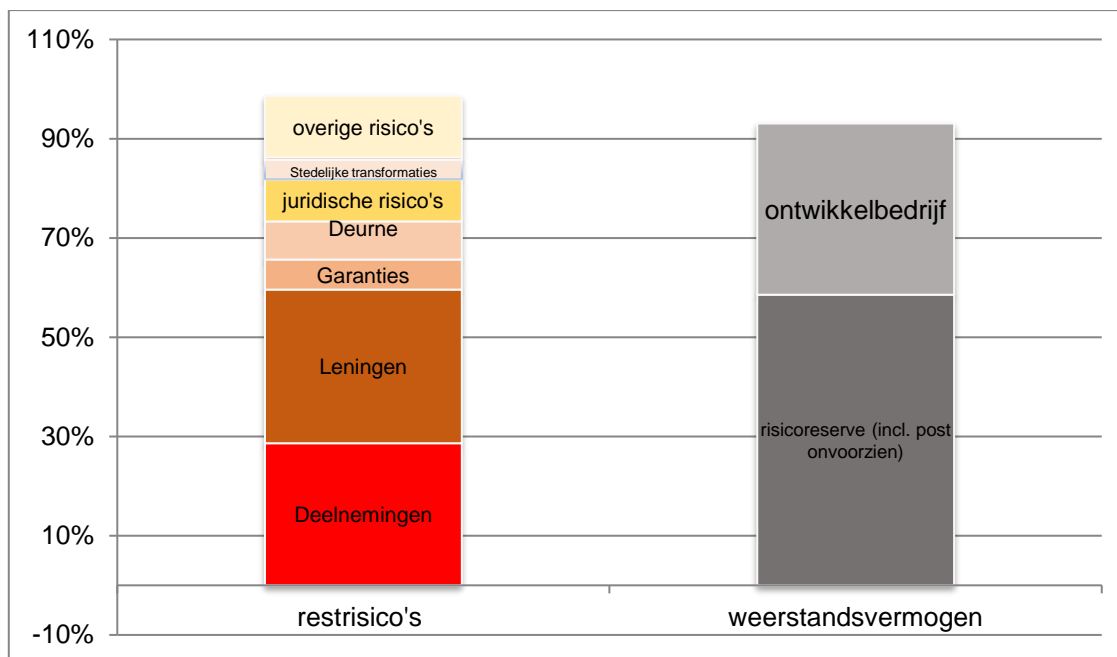
De provincie is zelf verantwoordelijk voor het formuleren van de beleidslijn en normering. GS hebben op 10 september 2019 een geactualiseerde [beleidsnota risicomanagement en weerstandsvermogen](#) mogen vastgesteld. De nota is via een [statenmededeling](#) aan uw staten voorgelegd. Overige beleidsuitgangspunten ten aanzien van risicomanagement staan in deze paragraaf bij de diverse onderdelen weergegeven.

Inventarisatie risico's

In deze paragraaf worden de belangrijkste restrisico's genoemd. Deze zijn afgedekt in de risicoreserve en reserve ontwikkelbedrijf (inclusief de hieruit getroffen voorzieningen). We benoemen de individuele risico's die ca. 80% van de totale risico-inschatting beslaan. In de bijlagenbundel-1 óa bij deze begroting is een totaaloverzicht opgenomen.

Onderwerp	Restrisico begroting 2024	Restrisico jaarrekening 2022	Toelichting
(x € 1 mln.)			
<i>Deelnemingen</i>	62,1	59,5	Het restrisico is gebaseerd op individuele risico-inschatting. Het restrisico is bepaald op 100% van de balanswaarde (incl. voorziening grondbedrijf), met uitzondering van de ORR.
<i>Leningen</i>	70,0	67,7	Elke lening is apart beoordeeld op risico. Het restrisico is de som van de afzonderlijke risicobeoordelingen van de leningen.
<i>Garanties</i>	13,1	13,2	Het restrisico is de uitkomst van individuele inschatting van risico en afdekking
<i>Project glastuinbouw Deurne</i>	16,6	18,2	Risicoafdekking voor het in 2019 in ontwikkeling genomen glastuinbouwgebied Deurne. Meer toelichting in de paragraaf ontwikkelbedrijf.
<i>Stedelijke transformatie</i>	8,4	8,4	Risicoafdekking voor Stedelijke transformaties
<i>Juridische en bedrijfsvoeringsrisico's</i>	18,4	18,9	Juridische en procesrisico's zijn inherent aan beleidsuitvoering en bedrijfsvoering. De inschatting van het restrisico is vooralsnog een becijferd risico van 3% van de netto structurele exploitatieomvang
<i>Claims rond beleidswijzigingen Ruimtelijke ordening</i>	1,1	1,1	Het restrisico op schadeclaims door beleidswijzigingen ruimtelijke ordening.
Subtotaal	189,7	187,0	87,6 % (jaarrekening 2022 85,9%)
Overige risico's	26,9	30,8	12,4 % (jaarrekening 2022 14,1%)
Totaal risico's	216,6	217,8	100%

De belangrijkste verschillen in de restrisico's stand begroting 2024 ten opzichte van de jaarrekening 2022 wordt veroorzaakt door het toegenomen aantal leningen en deelnemingen, met de daarbij behorende afdekking. Daarnaast is het risico op het project glastuinbouw Deurne naar beneden bijgesteld.

Inventarisatie weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en mogelijkheden waarover de provincie beschikt of kan beschikken om niet begrote kosten (restrisico's) te dekken. De mogelijkheden om tegenvallers op te kunnen vangen, kunnen worden gekwalificeerd als:

- incidenteel (middelen die slechts éénmalig ingezet kunnen worden) en;
- structureel (elk jaar kan deze capaciteit opnieuw worden ingezet).

Uit de risico-inventarisatie volgt de **benodigde weerstandscapaciteit** voor 2024: € 216,6 mln.

De **beschikbare weerstandscapaciteit** is € 202,1 mln. Binnen deze middelen kunnen restrisico's worden opgevangen, zonder dat hiervoor beleidswijzigingen noodzakelijk zijn.

In mln.€	Weerstandscapaciteit		Totaal
	Incidenteel	Structureel	op jaarbasis
Risicoreserve	126,0*		
Reserve Ontwikkelbedrijf	74,8**		
Totaal reserves			200,8
Post onvoorzien		1,3	1,3
Totale weerstandscapaciteit			202,1
<i>Theoretische ruimte vanwege onbenutte belastingcapaciteit</i>			<i>195,9***</i>

* De stand van de risicoreserve (volgens bijlage 10 is € 9,35 mln. hoger). Deze storting is bedoeld voor toekomstige risico's. Om een goed beeld te geven van de ratio laten we deze middelen buiten beschouwing

** Inclusief de gevormde voorzieningen

*** De onbenutte belastingcapaciteit geeft een theoretische ruimte van € 195,9 mln. Dit levert een theoretische ruimte op vanaf jaar 2024.

Ratio weerstandsvermogen

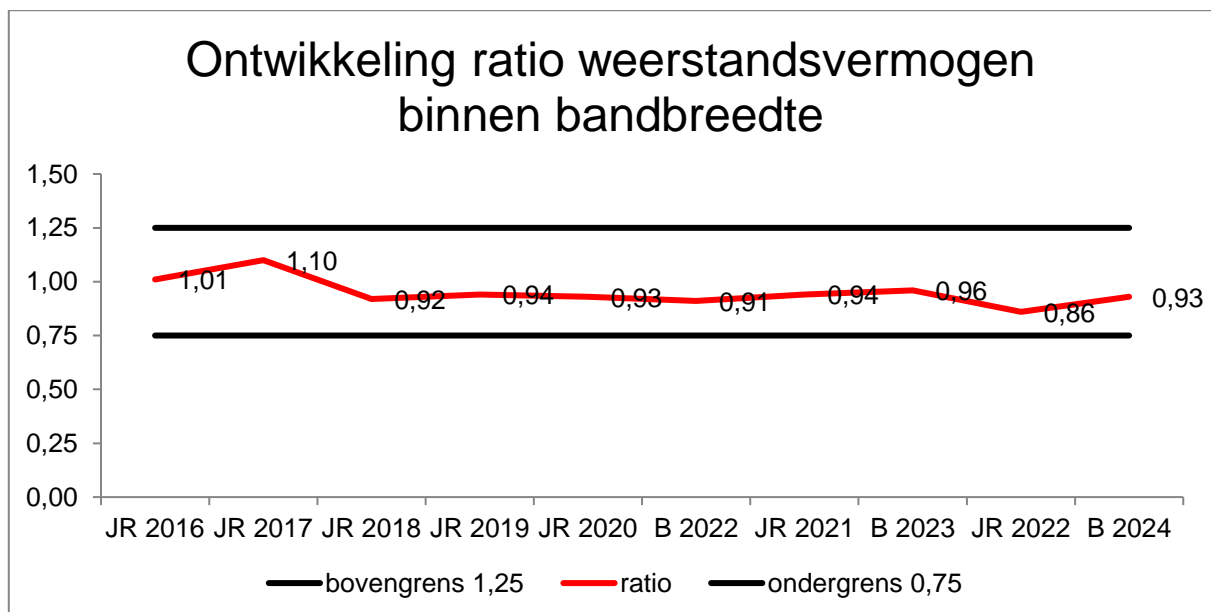
Weerstandsvermogen is een maatstaf om te beoordelen of de provincie in staat is om nadelige gevolgen van risico's op te vangen zonder dat daarbij de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar komt.

In het BBV (Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten) wordt het weerstandsvermogen gedefinieerd als de verhouding tussen:

- de beschikbare weerstandscapaciteit, zijnde de middelen en voorzieningen waarover de provincie beschikt om niet begrote kosten te dekken;
- alle risico's waarvoor geen (dekkings-)maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie (benodigde weerstandscapaciteit).

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}} = \frac{202,1}{216,6} = 0,93$$

Een stabiel meerjarig beeld van de indicator geeft aan dat risicomanagement zorgvuldig plaatsvindt en tot stand komt volgens een gestructureerd risicomanagementsysteem. Er wordt geen absolute norm gesteld voor de bepaling van de ratio. De bandbreedte voor de ratio weerstandsvermogen als indicator is 0,75 tot 1,25. Het hanteren van een bandbreedte voorkomt dat elk nieuw risico of wijziging in bestaand risico leidt tot het treffen van financiële maatregelen. Onder de 0,75 zijn maatregelen nodig de beschikbare weerstandscapaciteit aan te vullen. Boven de 1,25 kan worden besloten de niet benodigde weerstandscapaciteit terug te laten vloeien naar de algemene middelen. Besluitvorming over het aanvullen of afnemen van de beschikbare weerstandscapaciteit vindt plaats bij de integrale afweegmomenten.

Conclusie

De ratio blijft binnen de met PS afgesproken bandbreedte van 0,75 - 1,25. Op basis van de ratio weerstandsvermogen kan worden geconcludeerd dat de risico's kunnen worden opgevangen binnen deze afgesproken bandbreedte van de weerstandscapaciteit.

In de bijlagenbundel bij de begroting zijn in bijlage 16 opgenomen:

- Het totaaloverzicht van de risico-inventarisatie en risicoafdekking;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de uiteenzetting van de financiële positie.

Paragraaf 4 Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Om kapitaalvernietiging en/of onveilige situaties te voorkomen, moeten kapitaalgoederen worden onderhouden.

De Staten stellen voor de kapitaalgoederen die de provincie in eigendom heeft, het te handhaven kwaliteitsniveau en de bijbehorende budgetten, vast. In de paragraaf onderhoud kapitaalgoederen beschrijven we de uitwerking van het vastgesteld beleid.

Onderhoud wegen

Wat willen we bereiken?

We gaan voor een robuust en betrouwbaar mobiliteitssysteem én veilige mobiliteit. Om dat te bereiken voert de provincie beheer en onderhoud uit op haar wegenareaal en zorgen we voor een goed functionerend provinciaal wegennet als onderdeel van het totale Brabantse wegennet vanuit de kernwaarden veiligheid, bereikbaarheid, leefbaarheid en duurzaamheid.

De provincie houdt de provinciale wegen en fietspaden, bruggen en viaducten, bermen, groen, verkeers- en faunavoorzieningen in stand door:

- het onderhouden en beheren van de objecten;
- het waar mogelijk verbeteren van de verkeersveiligheid;
- het oplossen van kleine verkeersknelpunten;
- het op orde hebben en houden van mobiliteits- en verkeersdata.

De technische- en functionele kwaliteit van de provinciale infrastructuur wordt gewaarborgd door alle onderdelen en objecten van die infrastructuur op goede wijze in stand te houden via het dagelijks onderhoud (exploitatie), groot onderhoud en vervanging (investering).

Het dagelijks onderhoud wordt uitgevoerd door middel van meerjarige prestatiecontracten met aannemers. Deze contracten noemen we het onderhoudsprestatiecontract (OPC) en het elektronisch prestatiecontract (EPC).

Voor de gladheidsbestrijding beschikken we over materieel dat jaarlijks wordt onderhouden en/of vervangen. Voor een efficiënte uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak beschikken we over vijf steunpunten verdeeld over Brabant, waarvan het meerendeel reeds gerenoveerd en verduurzaamd is.

We werken daarnaast samen met bijvoorbeeld Rijkswaterstaat op het gebied van calamiteiten- en gladheidsbestrijding.

Het provinciale (fiets-)wegennet bestaat uit:

hoofdrijbaan	550 km, waarvan 40 km 2x2
fietspaden	510 km
berm	1.100 hectare
bomen	55.000 stuks
kunstwerken	865 stuks
verkeersregelininstallaties (VRI)	93 stuks, waarvan 52 I-VRI
lichtmasten en bewegwijzeringsmasten	9.895 stuks
dynamische verkeersmanagement systemen	29 stuks

De Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur is herijkt ([KOPI](#), 2022) en vastgesteld voor 2023-2027. In KOPI zijn de kaders voor aanleg en onderhoud van de provinciale wegenstructuur opgenomen. Tevens zijn hierin de kwaliteitseisen vastgelegd en zijn koppelkansen voor diverse thema's beschreven. Door in de meerjaren onderhouds- en vervangingsplanning ook de feitelijke toestand buiten te betrekken wordt de kwaliteit van het wegennet in stand gehouden en achterstallig onderhoud voorkomen.

Het uitgangspunt van 'werk-met-werk' is bij de herijking wel losgelaten en de meerjarige onderhoudsplanning is terug leidend. Door voortdurende uitstel en soms stopzetten van reconstructieprojecten vanwege de stikstofproblematiek liepen namelijk ook de gecombineerde onderhoudsprojecten steeds vaker vertraging op. Dat er geen sprake was van achterstallig onderhoud kon zo niet langer worden gegarandeerd. Op sommige wegvakken is hierdoor extra (vaak ook duurder) onderhoud nodig. Deze projecten worden met prioriteit opgepakt. De meerjarenplanning van infrastructurele projecten is opgenomen in de [Programmering Mobiliteit 2024-2043](#).

Daarnaast is de Handreiking Beheer en Onderhoud om onderhoud uit te kunnen voeren ondanks stikstofdepositie maar beperkt toepasbaar. Hierdoor is niet altijd het onderhoud mogelijk dat strikt genomen noodzakelijk is en moet vaker (duurder) incidenteel onderhoud uitgevoerd worden.

Ten slotte leiden ook de prijsstijgingen en de extra inzet van elektrisch materieel tot toenemende druk op de onderhoudsbegroting.

Het groot onderhoud en vervanging van provinciale wegen wordt ondergebracht in gebiedscontracten bij enkele aannemers in plaats van separate aanbestedingen per onderhoudsproject. Hierdoor verwachten we het onderhoud in de nabije toekomst efficiënter te kunnen uitvoeren.

Wat mag het kosten?

Onderhoud wegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Budget onderhoud wegen	15.003	17.066	12.839	12.808	13.140	12.842
	15.003	17.066	12.839	12.808	13.140	12.842

De onderhoudsbegroting voor het beheer en onderhoud van de provinciale infrastructuur is onderdeel van het begrotingsprogramma 8 Basisinfrastructuur Mobiliteit.

Voor een goede borging van deze basistaak zijn exploitatiemiddelen op basis van het vastgestelde beleid KOPI structureel en autonoom op de meerjarige begroting geraamd (€ 12,5 mln.) en bestaan uit de volgende onderdelen:

- Dagelijks beheer en onderhoud via contracten OPC, EPC en IPC
- Gladheidsbestrijding
- Calamiteitenbestrijding

De geraamde inkomsten (€ 1,35 mln.) komen o.a. uit opbrengsten uit leges voor vergunningen en ontheffingen en bijdragen voor uitgevoerde werken voor derden zoals gladheidsbestrijding.

De onderhoudsbegroting was in 2023 € 4,6 mln. hoger voornamelijk door een aanvullend budget voor extra incidenteel onderhoud. Ook zullen de elektriciteitskosten geleidelijk dalen door de realisatie van het vervangen van openbare verlichting en installatie door LED op en langs provinciale wegen.

Investeringschema 2023-2027

	Bedragen x € 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
<u>Strategie en beleid</u>					
N-261	985	0	0	3.100	0
Wegeninvesteringen	40.995	58.161	79.712	48.284	29.917
Steunpunten en districtskantoren	92	2.200	400	400	400
Materieel provinciale wegen	58	0	0	192	200
LED verlichting Wegeninvestering	3.000	948	2.416	0	0
Wegeninvesteringen	3.691	54.549	49.236	59.600	5.195
Wegeninvesteringen	626	9.000	0	0	0
Wegeninvesteringen	2.845	5.391	102.500	130.000	1.343
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	0	0	0	0	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	3.643	16.200	20.000	0	0
Subtotaal E&M	55.935	146.449	254.264	241.576	37.055

Daarnaast wordt door de Staten ieder jaar een structureel investeringskrediet van € 29,4 mln. (prijspeil 2023) gevoteerd voor groot onderhoud en vervanging. Op basis van wet- en regelgeving dienen de uitgaven voor groot onderhoud en vervanging op basis van het levensduurverlengende karakter te worden geactiveerd en afgeschreven (in 15 jaar). Voor het vergroten van de flexibiliteit en een betere borging van de toekomstige afschrijvingslasten is een egaliseringsreserve ingesteld. De toevoeging aan de egaliseringsreserve loopt mee in het provinciale indexatiebeleid en daarmee wordt het structurele investeringskrediet geïndexeerd voor reguliere prijsstijgingen.

De investeringen worden vastgesteld via het meerjarige investeringschema. Voor 2024 is € 54,5 mln. voor groot onderhoud en vervanging geraamd.

De Staten zijn [geïnformeerd](#) over de (financiële) druk op de uitvoering van de beheer- en onderhoudstaak provinciale infrastructuur. De totale opgave wordt geraamd op € 12 mln. structureel per jaar. Door een slimmere en andere manier van onderhoud (bijvoorbeeld sealen asfaltdeklaag en gebiedsgerichte contracten voor onderhoud), het structureel doortrekken van indexatiecorrectie en de overdracht van wegen die niet tot het primaire wegennet horen verwachten we de druk op de onderhoudstaak te verminderen.

Voor het realiseren van extra ambities investeren we soms aanvullend in het provinciale wegennet of andere infrastructuur als onderdeel van programma 09 Mobiliteitsontwikkeling. In 2024 totaal ongeveer € 85 mln. Zo is er de realisatie van de busremise in Breda (€ 16 mln.) en zijn er voor de N284 Reusel - A67 (€ 17 mln.), N264 Uden-Gennep (€ 6 mln.) en N285 Noordelijke randweg Zevenbergen (€ 25 mln.) bedragen geraamd.

Na het pauzeren vanwege het tijdelijk [stopzetten van de vergunningverlening in Brabant](#) zal bij een aantal projecten moeten blijken of en wanneer exact de projecten uitgevoerd kunnen worden. Het nieuwe investeringsschema wordt door de Staten bij de begroting vastgesteld.

Onderhoud provinciale gebouwen en installaties

Wat willen we bereiken?

De provincie streeft naar een schone, open en transparante werkplek met een flexibele invulling. Het onderhoud van de provinciale gebouwen en installaties is erop gericht de bestaande voorzieningen op een doelmatige en veilige manier in stand te houden. Deze activiteiten gelden ook voor de ruimten die aan derden verhuurd worden.

Onderhoudsboek hoofdgebouw en onderhoudsboek nieuwbouw

In 2021 zijn de onderhoudsboeken geactualiseerd. Voor het opstellen van het onderhoudsplan is uitgegaan van conditiescore 3 op basis van NEN2767.

In het onderhoudsplan zijn zowel het jaarlijkse als meerjarig onderhoud opgenomen. Het jaarlijks onderhoud is nodig om de bedrijfszekerheid van de gebouwen en de installaties te waarborgen, de veiligheid te garanderen en de uitstraling van de gebouwen in stand te houden. De kosten voor dit onderhoud wordt in de jaarlijkse exploitatie opgenomen. Het meerjarig onderhoud heeft betrekking op het niet-reguliere en groot onderhoud aan gebouwen, installaties, apparatuur en inrichting. Voor de uitvoering van het meerjarig onderhoud vindt een jaarlijkse dotatie van ca € 1,3 mln. aan de voorziening onderhoud provinciehuis plaats. Bij het meerjarig onderhoud wordt waar mogelijk gezocht naar duurzame oplossingen. In 2024-2025 zal de uitvoering van de projecten plaatsvinden ter verduurzaming van het provinciehuis. Deze projecten zijn uitgewerkt naar aanleiding van de [statenmededeling van november 2022](#). Tevens start in 2024 de uitvoering van Fase 2 van Huis voor Brabant.

Onderhoud museum

Het Noordbrabants Museum aan de Verwerstraat te 's-Hertogenbosch is provinciaal eigendom. De provincie verhuurt ruimten in het complex aan de Stichting Beheer Museumkwartier, die deze ruimten weer onderverhuurt aan o.a. de Stichting Het Noordbrabants Museum en Stichting Erfgoed Brabant. Het provinciaal Depot Bodemvondsten is ook gevestigd op deze locatie. De beheersstichting coördineert tevens het groot onderhoud en de vervangingsinvesteringen op basis van een meerjaren-onderhoudsplan.

Wat mag het kosten?

Onderhoud gebouwen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Provinciehuis	1.253	1.275	1.312	1.312	1.312	1.312
Noordbrabants museum	352	444	484	484	484	484
	1.605	1.719	1.795	1.795	1.795	1.795

Onderhoud vaarwegen

Wat willen we bereiken?

De provincie Noord-Brabant is vaarwegbeheerder van de Dintel, de Mark, de Roode Vaart, het Mark-Vlietkanaal, de Steenbergsche en Roosendaalse Vliet en de Steenbergsche en Heense haven. Deze wateren zijn in eigendom van het waterschap Brabantse Delta.

Het toekennen van de vaarwegfunctie door de provincie vraagt om een verdergaand beheer en onderhoud dan het kwantiteitsbeheer waarvoor het waterschap verantwoordelijk is. Daarom heeft de provincie het waterschap Brabantse Delta in medebewind opgeroepen voor de uitvoering van het vaarwegbeheer. Gedeputeerde Staten stellen de scheepvaartklassen vast welke bepalend zijn voor het onderhoudsniveau van de provinciale vaarwegen.

Provinciale Staten leggen deze vast in de Verordening water Noord-Brabant. De bepaling van de feitelijke diepte en het profiel van de vaarwegen wordt overgelaten aan het waterschap als integraal waterbeheerder. Middels een financiële verdeelsleutel dragen de provincie en het waterschap de kosten voor het kwantiteitsbeheer en het vaarwegbeheer naar evenredigheid.

De provincie voert zelf geen beleidsprestaties i.c. werkzaamheden uit aan de vaarwegen. De juridische basis van de medebewindstaak is geformaliseerd met een financiële overeenkomst tussen provincie Noord-Brabant en waterschap Brabantse Delta over het vaarwegbeheer, waarin de kosten van investeringen via een verdeelsleutel worden toebedeeld. Via onderhoudsprogramma's voor baggeren, kunstwerken en bermbeheer worden de vaarwegen bevaarbaar gehouden.

Wat mag het kosten?

Onderhoud vaarwegen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2023 na wijz.	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
Onderhoudsbijdrage aan waterschap	2.178	2.986	4.997	3.487	2.181	2.694
	2.178	2.986	4.997	3.487	2.181	2.694

Bij de behandeling van de begroting 2019 hebben PS incidenteel € 6,6 mln. beschikbaar gesteld om de onderhoudsstaat van de provinciale vaarwegen in overeenstemming te brengen met de daarvoor geldende uitgangspunten. De uitvoerder van dit onderhoud, waterschap Brabantse Delta, heeft de onderhoudskosten gepland in 2023 t/m 2025.

Paragraaf 5 Treasury

Inleiding

De treasuryfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het sturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's. Met de vaststelling van de Verordening treasury Noord-Brabant 2021 is er expliciet gekozen om het vermogen van onze provincie actief en risicoarm in te zetten voor de doelen die onze provincie heeft gesteld. Afgeleid van deze inzet is er tevens een rendementsverwachting gekoppeld, die kan worden toegevoegd aan de jaarlijkse middelen en zodoende ook bijdraagt aan verwezenlijking van de gestelde doelen.

Beleidskaders

De uitvoering van het treasurybeleid wordt bepaald middels door de rijksoverheid vastgestelde wet- en regelgeving, zoals:

- Provinciewet;
- [Wet Financiering decentrale overheden \(Wet Fido\)](#);
- [Ministeriële regelingen, zoals Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden \(Ruddo\)](#)
- [Regeling Schatkistbankieren](#) en het [Besluit Begroting en Verantwoording \(BBV\)](#),

Maar ook door provinciale regelgeving:

- de [Financiële beleids- en beheersverordening provincie Noord-Brabant](#);
- de [Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#);
- de hierop gebaseerde uitvoeringsregels voor GS in het [Treasurystatuut Noord-Brabant 2022](#).

De financiële resultaten van treasury komen in de begroting tot uitdrukking bij het algemeen financieel beleid in het onderdeel algemene dekkingsmiddelen. Het Treasury Committee (TC) is een kwaliteitsinstrument binnen de complexe wereld van treasury en overheid. In het TC wordt bestuurlijke- en inhoudelijke kracht gebundeld om o.a. zo objectief mogelijk naar treasury-dossiers te kijken. Om de objectiviteit en specifieke deskundigheid te verbeteren is in 2023 een adviescommissie ingesteld door GS die GS en PS moet adviseren in het traject van voorstellen in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille. De adviescommissie (vergelijkbaar met een investeringscommissie bij private fondsen) bestaat uit drie onafhankelijke leden, bestaande uit een voorzitter en twee leden die in 2023 zijn geworven. Een voorstel in het kader van de publieke taak vanuit de immunisatieportefeuille zal in het proces altijd ter advies aan de adviescommissie worden voorgelegd, voordat – via de TC – GS een voorlopig besluit neemt om het voorstel aan PS voor wensen en bedenkingen voor te leggen.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van treasury richten zich op:

- Optimaliseren van rendementen;
- Beheersing van risico's;
- Minimaliseren van kosten;
- Toegang tot vermogensmarkten;
- Inzicht bieden in de ontwikkeling van het EMU-saldo.

Wat gaan we daarvoor doen?

Treasury-beheer

Rentebaten en -resultaat

Optimaliseren van de rendementen

Het vermogen van de provincie is ondergebracht in twee portefeuilles: de Immunisatieportefeuille en de Investeringsagenda portefeuille. De Immunisatieportefeuille is gericht op het op lange termijn behalen van een rendement ten behoeve van de exploitatie-begroting van de provincie. De Investeringsagenda portefeuille is gericht op het realiseren van de specifiek hiervoor opgestelde investeringsagenda.

In 2021 is, via de 'Koers 2030', de beleggingsdoelstelling aangepast aan de toen actuele rentestanden. De doelstelling bedraagt € 106,3 mln. Vanaf 2023 wordt een stapsgewijze ombuiging gerealiseerd van € 30 mln. Dat leidt tot een doelstelling in 2024 van € 89,3 mln. en uiteindelijk in 2025 van € 76,3 mln. Vanaf 2031 wordt dit nog eens verlaagd met € 30 mln. naar € 46,3 mln. Dit doelrendement bestaat uit dividend van Enexis en rendement op het vermogen. Via investeringen in de publieke taak willen wij allereerst een maatschappelijk rendement realiseren, maar ook een financieel rendement. Daarmee kunnen we of meer doelen realiseren dan nu in de begroting zijn opgenomen, of dezelfde doelen met minder budget uit de reguliere begroting.

De middelen in de investeringsagenda zijn oorspronkelijk belegd op basis van het uitgangspunt dat deze in een periode van 15 jaar worden ingezet. Inmiddels is een kapitaal van € 1 miljard ingezet voor de Brabantse burgers en bedrijven. Het rendement van de investeringsagenda dat het investeringsvolume van € 1 mld. overstijgt, wordt met ingang van 2020 toegerekend aan de rendementen van immunisatieportefeuille en komt zo ten goede aan de dekking van de lopende begroting.

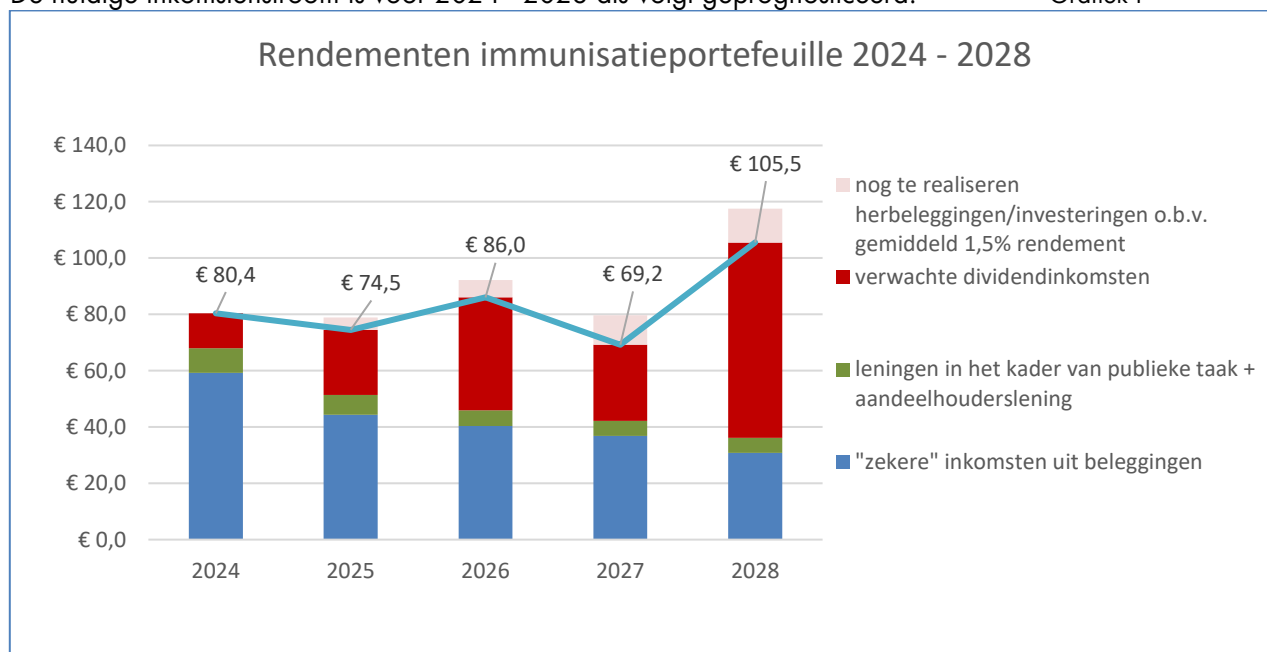
Op basis van de lange termijn liquiditeitsprognose wordt een beleggingsmix (beleggingscategorieën in hoofdlijnen) opgesteld. Uitgangspunt is minimalisatie van de risico's door voldoende kwaliteit en spreiding van partijen, financieringsinstrumenten, beleidsterreinen en door looptijden af te stemmen op de liquiditeitsbehoefte. Dit alles binnen de bovengenoemde kaders. Conform de wet Fido is de provincie verplicht haar nog niet ingezette liquide middelen onder te brengen bij de "Schatkist" (Verplicht Schatkistbankieren). Zo wordt de EMU-schuld (maximale overheidsschuld is 60% van het Bruto Binnenlands Product) verlaagd. Verplicht Schatkistbankieren wil zeggen dat het agentschap van het ministerie van Financiën de gelden bewaart, maar dat de provincie de volledige zeggenschap behoudt. De provincie heeft hierover in de periode april 2015 tot en met augustus 2022 geen rentevergoeding ontvangen. Sinds medio september 2022 ontvangen wij weer rente bij de schatkist, welke is opgelopen naar 3,65% in augustus 2023. Voor 2024 gaan we uit van € 10 miljoen aan rente-inkomsten op deze rekening. Vanaf 2025 zijn er voorzichtigheidshalve geen rendementen geraamd.

In 2023 zijn tot en met juli in totaal 11 leningen verstrekt aan gemeenten voor in totaal € 273,5 mln., waarvan 2 kasgeldleningen die inmiddels zijn afgelost. Het gemiddeld rendement op de 9 langlopende leningen bedraagt 3,0%. Voor 2024 levert dit ongeveer € 6 mln. aan rente op. De rente is in 2023 gestegen als gevolg van meerdere renteverhogingen door de ECB. De huidige gestegen rente heeft een positief effect op het rendement voor nieuwe investeringen en uitzettingen van de provincie, maar een negatief effect voor particulieren en bedrijven die geld moeten lenen.

[De Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#) is door PS op 16 juli 2021 vastgesteld. Op 24 juni 2022 heeft PS de [Eerste wijziging Verordening treasury Noord-Brabant 2021](#) vastgesteld. Deze wijziging is op 6 juli 2022 gepubliceerd en op 7 juli 2022 met terugwerkende kracht vanaf 27 juli 2021 geldend. De Verordening geeft meer ruimte om te investeren in de publieke taak. Naast de nieuwe en aangepaste Verordening treasury is er ook een risicoreserve ingesteld van € 90 mln. voor het opvangen van mogelijke vermogensverliezen. Belangrijk uitgangspunt hierbij is en blijft dat het immunisatievermogen eeuwigdurend in stand dient te blijven (€ 2,252 mld.).

De huidige inkomstenstroom is voor 2024 - 2028 als volgt geprognosticeerd:

Grafiek I

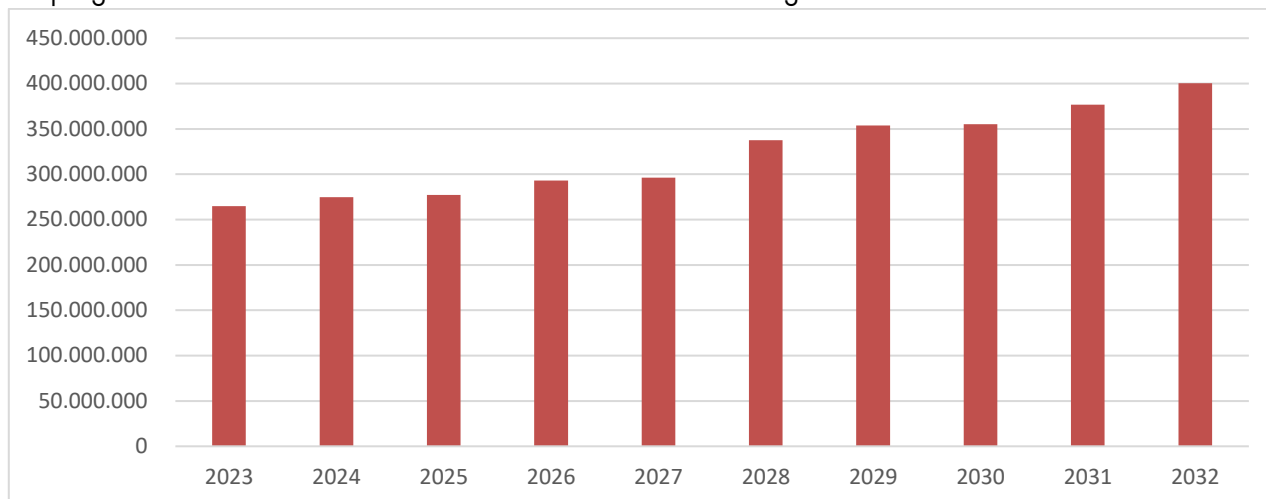
Deze grafiek maakt inzichtelijk dat de rendementen fluctueren, maar qua trend oplopend zijn. Dat wordt met name veroorzaakt door de sterke fluctuatie van het dividend van Enexis. In 2024 wordt 'slechts' € 12 mln. dividend verwacht, maar is wel € 10 mln. aan rente geraamd vanuit de lopende rekening. In 2025 wordt daar geen rekening mee gehouden. De reden voor het lagere dividend Enexis in 2024 is dat de kosten van transportdiensten en distributieverliezen fors zijn toegenomen. De laatste vooral als gevolg van hogere gas en elektriciteitsprijzen.

De tekorten op de begrote inkomsten zijn vanaf 2021 opgevangen door een onttrekking uit de "buffer" binnen de dividend- en rentereserve die tot en met 2020 is gevoed met incidentele- en meeropbrengsten. Het saldo van de "buffer" bedraagt eind 2022 € 190 mln. Op basis van de huidige rentestand en een nieuwe prognose van het dividend van Enexis vanaf 2023 is de buffer voldoende groot om de tekorten af te dekken tot en met 2031. Bij het bestuursakkoord 2020 - 2023 zijn stapsgewijs (2023-2025) ombuigingen gerealiseerd tot € 30 mln. structureel vanaf 2025. De dividend- en rentereserve wordt ingezet om zorgvuldig het evenwicht te bewaren.

In 2024 bedraagt de rendementsdoelstelling € 89,3 mln. en het verwachte rendement (incl. herbeleggingsrendement) € 80,4 mln., waardoor er een tekort wordt geraamd van € 9,0 mln. De prognose in de begroting 2024 is en blijft een inschatting en een momentopname.

De prognose van de beschikbare buffer tot en met 2032 is als volgt:

Grafiek II

In deze "buffer" is rekening gehouden met de extra storting in 2023 en 2024 als gevolg van de compensatie van de Motorrijtuigenbelasting die van het Rijk is/wordt ontvangen van respectievelijk € 37,8 mln. en € 18,9 mln. Vanwege de oplopende rendementen en aflopende rendementsdoelstelling loopt de "buffer" op naar € 350 mln. in 2032.

Naast de "buffer" is er binnen de dividend - en rentereserve ook een "egalisatiedeel". Ieder jaar vinden er "vaste" onttrekkingen plaats. In de periode 2024 tot en met 2027 loopt het egalisatiedeel naar nihil. Het egalisatiedeel bedraagt per ultimo 2023 € 9,6 mln., zodat het totaal van de dividend - en rentereserve ultimo 2023 naar verwachting € 281,4 mln. bedraagt. In 2024 wordt er € 5,8 mln. onttrokken uit het "egalisatiedeel" en € 9,0 mln. uit de "buffer", zodat de totale onttrekking uit de dividend - en rentereserve in 2024 uitkomt op € 14,8 mln.

Conform het [Bestuursakkoord: "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant"](#), zetten we ons vermogen in op een verbrede inzet van de immunisatieportefeuille voor maatschappelijke doeleinden. In 2021 zijn onze randvoorwaarden aangepast in de Verordening treasury Noord-Brabant 2021, welke door PS op 16 juli 2021 is vastgesteld. Daarbij zijn de uitgangspunten duidelijk:

1. Eeuwigdurend in standhouden van het immunisatieportefeuille vermogen en dus een zeer laag risico;
2. Een maatschappelijk rendement;
3. Een financieel rendement van gemiddeld 1%.

Beheersing van de risico's

Het Treasury Statuut geeft de risico's aan die intern beheerst moeten worden: markt- (waaronder rente- en valutarisico), krediet- en liquiditeitsrisico's. Voor elk risico geven we aan hoe de provincie hiermee omgaat.

tabel I

Wettelijke verplichtingen (wet Fido)	Wat is het?	Consequentie 2024
Kasgeldlimiet - kortlopende schulden	De kasgeldlimiet bepaalt het bedrag dat de provincie maximaal als gemiddelde netto-vlokkende schuld per kwartaal mag hebben. Voor de provincies is dat vastgesteld op 7,0% van de jaarlijkse begroting. Dat is ongeveer € 98 mln.	De afgelopen jaren hebben wij ruimschoots voldaan aan deze limiet en dat zal in 2024 ook het geval zijn.
Renterisiconorm - langlopende schulden	Het renterisico op langlopende schulden mag de wettelijke renterisiconorm niet overschrijden. De grondslag van de renterisiconorm is het begrotingstotaal en vastgesteld op 20%. Dat is ongeveer € 280 mln.	Deze norm is in 2024 niet relevant voor de provincie aangezien er geen opgenomen geldleningen zijn.
Overige risico's	Wat is het?	Consequentie 2024
Valutarisico	Ontstaat door schommelingen in wisselkoersen.	Geen, omdat er alleen middelen worden uitgezet en belegd in euro's.
Kredietrisico's	<p>Risico op terugbetaling (=wanbetaling) van beleggingen en/of rentebetalingen.</p> <p>Ook in 2024 zullen naar verwachting investeringen worden gedaan en leningen worden verstrekt gedaan met een maatschappelijk doel. Zie hieronder hoe de risico's daarop worden bepaald en gemitigeerd.</p>	<p>In juni 2021 is door PS de Verordening treasury Noord - Brabant 2021 vastgesteld en gepubliceerd. In deze Verordening staan geen ratingeisen meer vermeld. Daarmee volgt de provincie de wet Fido en Ruddo. Hierin is bepaald dat de ratingeis minimaal A moet zijn.</p> <p>Ook in 2024 zullen de beleggingen continu worden gemonitord en indien nodig wordt actie ondernomen om de risico's te mitigeren.</p>
Liquiditeitsrisico's	Het tijdig kunnen voldoen van de facturen en andere betalingsverplichtingen	De aanwezige liquide middelen worden afgestemd op de verwachte ontvangsten en uitgaven met diverse liquiditeitsplanningen. In verband met de huidige en verwachte hogere rendementen via <i>Verplicht Schatkistbankieren</i> geldt dat wij in 2024 de buffer liquide middelen niet persé heel laag willen houden.
Renterisico	Het risico op wijziging (verhoging) van de variabele rente die betaald moet worden.	Er zijn geen rentederivaten meer in bezit.

Gevolgen van de stijgende inflatie en rente voor onze provinciale begroting

Op dit moment (juli 2023) bedraagt de inflatie 4,6%. Dat wil zeggen dat de consumentengoederen en -diensten (CPI) 4,6% duurder zijn geworden ten opzichte van juli 2022. "Normaal" ligt de Consumentenprijsindex (CPI) op jaarbasis rond de 2%. De begroting (zowel de inkomsten als uitgaven) van de provincie is voor een deel gevoelig voor inflatie.

Voor wat betreft de inkomsten, onderscheiden we – onder andere – de volgende stromen:

1. Provinciefonds, Algemene uitkering (geraamd in 2024 € 353 mln. excl. Compensatie MRB);
2. Motorrijtuigenbelasting (MRB) (geraamd in 2024 ongeveer € 289 mln.) wordt o.b.v. bestaande afspraken uit het [Bestuursakkoord van 2020-2023](#) en het [addendum](#) daarop jaarlijks verhoogd met 1,5%*;
3. Dividend en rente uit vermogen immunisatieportefeuille (doelstelling 2024: € 89,3 mln.).

*: in het nieuwe [Bestuursakkoord](#) wordt rekening gehouden met een jaarlijkse verhoging van 2,5%. Bij de ramingen in dit begrotingsboekwerk is gerekend met het percentage van 1,5% op basis van bestaande afspraken.

De uitgavenkant bestaat uit structurele en incidentele uitgaven. Alleen de structurele budgetten die worden gedekt uit de algemene middelen (€ 590 mln. in de begroting 2024) worden voor een derde deel geïndexeerd o.b.v. "Prijs netto materiële overheidsconsumptie (imoc)". En voor een derde deel door een loonindexcijfer. Beide worden bepaald door het Centraal Economisch Plan (CEP) van het Centraal Planbureau. Wij hanteren voor de begroting 2024 een vierjaars gemiddelde (2021 – 2024) van deze percentages. Het effect van een eenmalig hogere prijsindex wordt dus door het gemiddelde sterk beïnvloed.

Per saldo wordt de hoge inflatie aan de kostenkant (€ 590 mln.) gecompenseerd door een hogere Algemene uitkering van het PF (€356 mln.) en door de vaste verhoging van 1,5% van MRB (over € 289 mln.)

Door de stijgende rente – als maatregel om de inflatie te verlagen – is het rendement van onze huidige herbeleggingen toegenomen. Ook onze toekomstige herbeleggingen zullen – o.b.v. de huidige rentestand – naar verwachting toenemen.

Kredietrisico's in het kader van investeringen en leningen in het kader van de publieke taak.

Bij de begroting 2022 is er een extra Risicobuffer voor "vermogensverlies" ingesteld van € 90 mln. Dit is noodzakelijk, omdat ook risicoarm investeren altijd (beperkte) risico's met zich meebrengt. Deze buffer moet ervoor zorgen dat projecten tot stand kunnen komen en ons vermogen op niveau blijft.

Het risico van de huidige financieringen bedraagt € 7,7 mln. en voor investeringen € 0,1 mln. Dit is berekend op basis van de in de financiële markt gebruikelijke "Value at Risk-methode" (VaR), nadat bij ieder project een initiële risicoberekening is gemaakt. Het bedrag van € 7,7 mln. wordt gedekt uit compartiment I van € 20 mln. van de Risicobuffer. Het bedrag van € 0,1 mln. wordt gedekt door Compartiment II van € 50 mln. Het restant van de gehele risicobuffer bedraagt derhalve € 82,2 mln. voor het afdekken van nieuwe risico's.

Tot dusverre heeft zich op de huidige portefeuille geen verlies voor gedaan.

In bijgaande tabel II geven we overzicht van de berekende individuele risico's van de leningen in het kader van de publieke taak.

Tabel II

Project	Jaar van verstrekking	Resterende som	rente (minimaal)	Probability of default ¹⁾	Los Given Default (LGD) maximaal ²⁾	Expected Loss (EL) ³⁾	Expected Loss (%)
BNG hybride lening	2016	49.800.000	4,742%	0,03%	90%	13.887	0,03%
NWB hybride lening	2015	50.000.000	3,100%	0,03%	90%	13.770	0,03%
Enexis lening 1	2022	154.140.895	2,150%	0,04%	90%	56.684	0,04%
Enexis lening 2	2022	5.349.485	1,400%	0,04%	90%	1.953	0,04%
Gem. Zuid- Oost Brabant (Zonnepanelen)	2018	11.450.874	div.	0,03%	11,25%	391	0,00%
Ministerie van Defensie	2018	19.298.992	1,410%	0,03%	15%	1.032	0,00%
Efteling	2016	4.500.000	1,745%	0,66%	15%	4.533	0,10%
Safari Resort Beekse Bergen 1	2017	32.162.500	2,790%	5,21%	15%	258.363	0,78%
Safari Resort Beekse Bergen 2	2022	20.000.000	1,710%	5,21%	15%	159.035	0,78%
Woningbouwcorporaties Bergeijk	2022	45.000.000	div.	0,03%	11,25%	1.523	0,00%
Eindhoven Airport	2022	55.000.000	n.t.b.	0,29%	45%	73.964	0,13%

De kans op wanbetaling of verzuim wordt uitgedrukt in de ¹⁾ "Probability of Default". Als de kans zich daadwerkelijk voordoet dan wordt het verlies uitgedrukt in de ²⁾ "Loss Given Default". Het totale verwachte verlies is dan de ³⁾ "Expected Loss". Dit zijn individuele berekeningen, zonder rekening te houden met scenario's en kruisverbanden die zich kunnen voordoen. Via de "Value at Risk"-methode worden deze scenario's en kruisverbanden wel berekend via 5.000 simulaties. Uiteindelijk wordt dan een integraal risicobedrag bepaald.

Het risico van de leningen aan Pivot Prak wordt, samen met de overige financiële risico's van de financiering van Pivot Park, afgedekt via de Algemene Risicoreserve en de Reserve Ontwikkelbedrijf.

Minimaliseren van de kosten

Voor het beheer van de beleggingsportefeuilles is sinds 2016 ASR-vermogensbeheer verantwoordelijk. De overeenkomst is in 2023 met een jaar verlengd tot en met 30 november 2024, zonder mogelijkheid voor verdere verlenging. In 2024 zal een nieuwe aanbesteding van de vermogensbeheerder plaatsvinden. BNP Paribas is al geruime tijd geleden als bewaarbank aangesteld. De beleggingen zijn gesplitst in een immunisatieportefeuille en een investeringsagenda portefeuille. De boekwaarden van beide portefeuilles bedragen begin 2024 naar schatting respectievelijk € 2,3 mld. en € 339 mln. Aan het beheer en bewaren van dit vermogen zijn kosten verbonden. Voor 2024 ramen wij de kosten op ongeveer € 244.000 per jaar. Het gaat dan om het beheer en bewaarloon van obligaties alsmede het beheer en afsluiten van leningen aan decentrale overheden.

Het is wettelijk niet toegestaan om te beleggen in obligaties of om de bestaande obligaties te switchen naar een langere looptijd. Wel om te switchen naar dezelfde of kortere looptijd, zoals nu in de praktijk ook gebeurt. De obligatieportefeuilles lopen dus langzaam af. In 2027 valt de

laatste obligatie vrij in de immunisatieportefeuille en in 2026 in de investeringsagenda-portefeuille. In de plaats van de obligaties zijn leningen aan decentrale overheden de afgelopen jaren toegenomen (saldo per ultimo 2023 bedraagt ongeveer € 1,9 mld.).

Toegang tot Vermogensmarkten

Door Verplicht Schatkistbankieren voor de provincie is het belang van de toegang tot vermogensmarkten weliswaar veranderd, maar nog steeds essentieel voor het uitzetten van middelen aan decentrale overheden en voor het beheer van de obligatieportefeuilles.

EMU-saldo

Het EMU-saldo voor 2024 bedraagt op basis van de begrotingscijfers 2024 -/- € 163,2 mln. (zie bijlage 14). Bij de begroting 2023 was de inschatting (o.b.v. de meerjarenraming) dat het EMU-saldo in 2024 -/-€ 112,9 mln. zou bedragen.

Renteschema

Renteschema			€
a.	De externe rentelasten over de korte en lange financiering		€ 0
b.	De externe rentebaten		-/- € 63.968.353
Totaal door te rekenen externe rente			-/- € 63.968.353
c.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-/- € 0	
c.	De rente van projectfinanciering die aan het betreffende taakveld moet worden toegerekend	-/- € 0	
			-/- € 0
Saldo door te rekenen externe rente			-/- € 63.968.353
d1.	Rente over eigen vermogen		€ 0
d2.	rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)		€ 0
			-/- € 63.968.353
De aan taakvelden (programma's, inclusief overzicht overhead) toe te rekenen rente			
e.	De werkelijke taakvelden (programma's inclusief overzicht Overhead) toegerekende rente (Rentomslag)		-/- € 0
f.	Renteresultaat op het taakveld treasury		-/- € 63.968.353

Paragraaf 6 Verbonden partijen

Inleiding

In deze paragraaf wordt inzicht gegeven in de bestuurlijke, beleidsmatige en financiële belangen en risico's van de provincie als gevolg van banden met externe rechtspersonen, waarin de provincie zowel financieel deelneemt als zeggenschap heeft. De provincie neemt zowel deel in rechtspersonen, tot stand gekomen op grond van de publiekrechtelijke Wet Gemeenschappelijke Regelingen als in rechtspersonen, gestoeld op privaatrechtelijke samenwerkingsvormen.

Deze paragraaf heeft zijn basis in artikel 15 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies (BBV) en de daarop van toepassing zijnde toelichting. Conform dit artikel bevat deze paragraaf ten minste:

- De visie op en de beleidsvoornemens omtrent verbonden partijen;
- De lijst van verbonden partijen, die wordt onderverdeeld in:
 1. Gemeenschappelijke regelingen;
 2. Vennootschappen en coöperaties;
 3. Stichtingen en verenigingen, en,
 4. Overige verbonden partijen.

In de lijst van verbonden partijen wordt ten minste de volgende informatie opgenomen:

- de wijze waarop de provincie een belang heeft in de verbonden partij en het openbaar belang dat ermee gediend wordt;
- het belang dat de provincie in de verbonden partij heeft aan het begin en het einde van het boekjaar;
- de omvang van het eigen vermogen en het vreemd vermogen van de verbonden partij aan het begin en aan het einde van het boekjaar;
- de omvang van het financiële resultaat van de verbonden partij in het boekjaar;
- de eventuele risico's, als bedoeld in artikel 11, eerste lid, onderdeel b BBV, van de verbonden partij voor de financiële positie van de provincie (alle risico's waarvoor geen maatregelen zijn getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn in relatie tot de financiële positie).

Nota

Verbonden partijen zijn privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisaties waarin de provincie een bestuurlijk (zeggenschap) en een financieel belang heeft.

Onder bestuurlijk belang wordt verstaan: een zetel in het bestuur of het hebben van stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de provincie middelen risicodragend ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in geval van faillissement van de verbonden partij en/of als financiële problemen bij de verbonden partijen kunnen worden verhaald op de provincie.

De provincie Noord-Brabant kan besluiten om een bestuurlijk en financieel belang te houden in organisaties als die een bijdrage leveren aan het publiek belang.

Het beleid ten aanzien van verbonden partijen is uitgewerkt in de Nota Samenwerkingsrelaties en Verbonden Partijen die op 12 december 2014 door PS is vastgesteld. Hierin is toegelicht op welke wijze de provincie de publieke belangen in deze verbonden partijen wil behartigen. Ook staan de overwegingen genoemd om een bestuurlijk en financieel belang aan te gaan, te wijzigen of te beëindigen. De nota wordt geactualiseerd en zal naar verwachting in 2023 aan uw staten worden aangeboden.

Bestuurlijk belang verbonden partijen

Het bestuurlijk belang bij een verbonden partij uit zich in de invloed die kan worden uitgevoerd bij de verbonden partij. Dit is onder andere stemrecht op besluiten die tijdens de Algemene vergadering van Aandeelhouders of ledenvergadering zijn geagendeerd, vaak in combinatie met een voordrachts- of

benoemingsrecht van bestuurders en leden van het toezichtsorgaan; de Raad van Commissarissen of Raad van Toezicht. De mate van invloed per verbonden partij is opgenomen in de navolgende tabellen.

Financieel belang verbonden partijen

Het financiële risico van de verbonden partijen is gelijk aan de omvang van het provinciaal aandeel in de deelneming (zie ook de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing), danwel gelijk aan de (jaarlijkse) bijdrage die de verbonden partij van de provincie ontvangt.

De provincie ontvangt ook inkomsten uit verbonden partijen in de vorm van dividend. Met de volgende verbonden partijen zijn dividendafspraken gemaakt: Eindhoven Airport NV, Brabant Water NV, Nederlandse Waterschapsbank NV en de BNG Bank NV. Het ontvangen dividend wordt als algemeen dekkingsmiddel in de begroting opgenomen. Ook zijn er dividendafspraken met Enexis Holding NV. Deze deelneming is onderdeel van de immunisatieportefeuille en het dividend loopt via het rendement van de immunisatieportefeuille. In de begroting is €89,3 miljoen aan rendement over de immunisatieportefeuille opgenomen, waarvan het dividend van Enexis Holding NV onderdeel is.

Ontwikkelingen en onzekerheden

Daar waar we voor een betreffende verbonden partij specifieke risico's zien, is dit in de onder Risico (zie hierna) nader toegelicht. Vanzelfsprekend worden de verbonden partijen geraakt door economische ontwikkelingen en door (de gevolgen van) grote maatschappelijke thema's en beleidsontwikkelingen, zoals de energietransitie en de oorlog in Oekraïne. In deze paragraaf geven we een overzicht van de algemene ontwikkelingen en onzekerheden die gevolgen hebben voor onze verbonden partijen. In de programma-hoofdstukken is dit waar aan de orde nader toegelicht.

Energietransitie

In juni 2022 heeft Tennet voor delen van het elektriciteitsnet in Limburg en Brabant transportschaarste afgekondigd. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de economische ontwikkeling, maar raakt de realisatie van maatschappelijke opgaven in brede zin; de verduurzaming van de industrie en gebouwde omgeving, de realisatie van (zware) laadinfra en collectieve energievoorzieningen in de gebouwde omgeving, enz. Verbonden Partijen worden hierdoor in de ontwikkeling beperkt. Daarnaast zijn oplossingen en maatregelen om de negatieve gevolgen te beperken ook van belang voor onze verbonden partijen. Enerzijds gaat het om een (versnelde) uitbreiding en versterking van het energienetwerk, anderzijds om de inzet van technische, juridische en financiële innovaties en maatregelen om het bestaande energienetwerk efficiënter te gebruiken en om op de kortere termijn lokale oplossingen mogelijk te maken.

De samenwerking met Enexis is daarin een belangrijk onderdeel. Zowel de inhoudelijk/beleidsmatige rol als de eigenaarsrol/het aandeelhouderschap wordt dan ook zeer actief ingevuld. Door afspraken met het Rijk én door het overgrote deel van de winst uit de verkoop van Fudura niet uit te keren, hebben de aandeelhouders de financiering van investeringen in het elektriciteitsnet ook op lange termijn veilig gesteld.

Economische veiligheid/ Economische autonomie

In het kader van economische ontwikkeling wint ook het thema economische veiligheid en strategische autonomie aan actualiteit. Op nationale en Europese schaal ontstaan initiatieven. Met de Nederlandse wet Veiligheidstoets investeringen, fusies en overnames (Vifo), die vanaf 1 juni 2023 van kracht is, zijn verplichtingen geïntroduceerd die ertoe moeten leiden dat bedrijven in kritieke sectoren beschermd zijn tegen overnames die raken aan de nationale veiligheid. Dit thema is relevant voor specifieke economische clusters. Wij verkennen wat dit betekent voor de rol van de provincie in campussen en besluiten over bijvoorbeeld vestigingsplaatsen, investeringen, fusies/overnames en de aandeelhoudersrol.

Wijziging WGR

Per 1-7-2022 is de Wet Gemeenschappelijke Regelingen gewijzigd. Met deze wetswijziging worden de mogelijkheden van volksvertegenwoordigers om de eigen controlerende en kaderstellende rol bij gemeenschappelijke regelingen te versterken aangepast en uitgebreid. Ook wordt de democratische legitimatie van de besluitvorming binnen zo'n samenwerkingsverband vergroot. Alle gemeenschappelijke regelingen moeten binnen 2 jaar worden aangepast, dus voor 1-7-2024.

De provincie Noord-Brabant is deelnemer bij 7 Gemeenschappelijke Regelingen (3 omgevingsdiensten, de Zuidelijke Rekenkamer, Havenschap Moerdijk, Hollandse Waterlinies en Kleinschalig collectief vervoer NO-Brabant).

GS hebben PS geïnformeerd over de gewijzigde WGR en de aanpassing van de 7 Gemeenschappelijke Regelingen via de Statenmededeling "Richtingen voor implementatie wijziging Wet gemeenschappelijke regelingen" d.d. 28 maart 2023. Op 2 juni 2023 heeft hierover een informerende en oordeelsvormende themabijeenkomst plaatsgevonden.

Gemeenschappelijke Regeling de Zuidelijke Rekenkamer betreft een samenwerking tussen PS van de provincies Noord-Brabant en Limburg. Daarom zijn beide colleges van PS samen verantwoordelijk voor de aanpassing van deze Gemeenschappelijke Regeling en het initiatief daarvoor ligt bij de Griffies.

De Gemeenschappelijke Regeling Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant is aangegaan door GS, PS en de CdK samen met colleges van B&W, gemeenteraden en burgemeesters van de betrokken gemeenten. Daarom zal aanpassing van deze GR ook aan deze bestuursorganen ter besluitvorming worden voorgelegd.

De andere 5 Gemeenschappelijke Regelingen zijn aangegaan door GS samen met GS van andere provincies (in het geval van de Hollandse Waterlinies) of met colleges van B&W van Brabantse gemeenten. Deze Gemeenschappelijke Regelingen worden in concept aangepast samen met de andere deelnemers en worden in Q3/Q4 2023 aangeboden aan PS (en de betreffende gemeenteraden), waarbij PS in de gelegenheid worden gesteld om hun zienswijze te geven. In Q1 2024 worden de Gemeenschappelijke Regelingen mogelijk aangepast op basis van ingediende zienswijzen. Daarna zal aan PS worden verzocht om toestemming te geven aan GS om de aangepaste Gemeenschappelijke Regelingen vast te stellen.

Natuurdoelanalyses

De Natuurdoelanalyses van de Natura 2000-gebieden in Noord-Brabant laten een verslechterd beeld zien van de natuur. De vergunningverlening voor aanvragen met stikstofeffecten op Natura 2000-gebieden ligt tijdelijk stil. Projecten in alle sectoren van de Brabantse samenleving worden hierdoor geraakt en dat heeft daarmee ook gevolgen voor de verbonden partijen. Met de verbonden partijen is en wordt in kaart gebracht wat de precieze gevolgen zijn. In het oog springende voorbeelden zijn de gevolgen voor uitbreidingen van het elektriciteitsnetwerk en voor de ontwikkeling van logistiek park Moerdijk.

Mutaties Verbonden Partijen

Momenteel doorlopen drie verbonden partijen het oprichtingsproces:

- BrabantRing heeft samengevat als doel om een substantiële bijdrage te leveren aan:
 - Het digitaal verbinden van gemeenten, maatschappelijke organisaties en burgers over de Brabantse glasvezelnetwerken en de laagdrempelige toegang voor maatschappelijke partijen en dienstaanbieders daarop.
 - Het creëren van een uitnodigend (digitaal) vestigingsklimaat voor innovatieve bedrijven in Brabant door realisatie van een open, onafhankelijke en toegankelijke laag 2 (ethernet) connectiviteit waarop samenwerking en innovatie wordt gestimuleerd.
- COO BIC stimuleert, faciliteert en ondersteunt de ontwikkeling van Brainport Industries Campus (BIC) door te sturen op conceptwaarde van de BIC Campus en bijbehorend ecosysteem, te zorgen voor meewind in

de ontwikkeling en door te werken aan de positionering en propositie van BIC, door leads te genereren van partijen die zich kunnen vestigen op BIC. De COO participeert niet in de exploitaties die normaliter onderdeel vormen van de campusontwikkeling zoals gebieds- en vastgoedontwikkeling en shared services en shared facilities. Beoogd wordt dat de COO zal bestaan uit een kleine slagvaardige efficiënte werkorganisatie van ca. 5 personen, een Raad van Toezicht een Raad van Advies en een Vestigingscommissie.

- Ontwikkelmaatschappij gebiedsontwikkeling Fellenoord BV krijgt als taak de gebiedsontwikkeling Fellenoord in Eindhoven te realiseren door sturing te geven aan de herontwikkeling van het gebied en de realisatie van de ambities en doelen zoals opgenomen in de Ontwikkelvisie Fellenoord-Internationale Knoop XL;
 - Het stimuleren van de realisatie van het gewenste volume en een gemengd programma door de markt;
 - Sturing geven op de optimalisatie van de publieke businesscase en functioneren als het samenwerkingsvehikel waarbinnen de provincie en de gemeente hun gezamenlijke zeggenschap, risicobeheersing, capaciteit en middelen inzetten.

In alle drie de gevallen zijn Provinciale Staten al in de gelegenheid gesteld om wensen en bedenkingen kenbaar te maken.

Stichting La Vuelta Holanda zal in 2023 worden opgeheven, omdat de Vuelta Holanda reeds heeft plaatsgevonden in 2022.

Risico's

Een verbonden partij wordt getoetst op aandachtspunten of risico's op het gebied van beleid, governance of financiën. Bij de toetsing wordt altijd uitgegaan van de meest actuele wet- en regelgeving (de Wet Normering Topinkomens (WNT) is specifiek opgenomen in de tabel). Per onderdeel wordt een kleurcode toegekend:

Groen Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

Oranje Aandachtspunten of risico's die binnen het uitvoeringsmandaat vallen van GS. Dit heeft geen hoge urgentie en de risico's zijn beperkt. Bijvoorbeeld bestuurswisselingen, statuten die herzien moeten worden of licht tegenvallende resultaten.

Rood Grote aandachtspunten die soms directe actie vereisen en onder de aandacht van PS dienen te worden gebracht. Bijvoorbeeld niet afgedekte financiële risico's, slecht functionerend bestuur of toezichthouder, als er geen publiek belang (meer) is of tegenvallende resultaten.

Indien oranje of rood wordt gescoord, of indien er overige relevante ontwikkelingen zijn wordt dit onderaan de tabel toegelicht.

In de bijlagenbundel van de begroting is de 'Uitwerking Paragraaf Verbonden Partijen' opgenomen. In deze bijlage wordt ook nader ingegaan op het Innovatiefonds, Energiefonds, Brabant C fonds, Groen Ontwikkelfonds, Leisure Ontwikkelfonds en Brabant Startup Fonds.

1. Gemeenschappelijke regelingen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Deelnemerschap	WNT
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling 6. Energie			actief	Voldoet
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	1. Bestuur en veiligheid			monitorend	Voldoet
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	8. Basisinfrastructuur mobiliteit			monitorend	Voldoet
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	4. Natuur en milieu			actief	Voldoet
1.7	De Hollandse Waterlinies	10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd			actief	n.n.b.

1.4 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant

De financiële positie (weerstandsvormogen) voldoet met een weerstandsratio van 1,1 aan de norm die gesteld is tussen de 1,0 en 1,4 en het boekjaar 2022 is afgesloten met een positief resultaat van € 583.000, dat ook is uitgekeerd aan de deelnemers.

Toch is de stoplichtkleur op oranje gezet in afwachting van de vaststelling van de herziene begroting 2023 en de ontwerpbegroting 2024. De effecten van hogere kosten en lonen hebben geleid tot een herziening van de begroting 2023, die voor de zienswijze is voorgelegd aan de deelnemers. Meer informatie m.b.t. de kostenstijging is te vinden in [bijlage 9 bij Statenvoorstel 12/23](#)

1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant

De financiële positie van de ODZOB is kwetsbaar. In principe is de financiële positie en exploitatie wel op orde, maar waakzaamheid is nodig.

- Het boekjaar 2022 is afgesloten met een negatief resultaat van €1,8 miljoen. Hiervan was €1 miljoen reeds voorzien gedurende 2022. Het verlies werd hoger, hoofdzakelijk door een lagere declarabiliteit per persoon wat werd veroorzaakt door een hoog ziekteverzuim.
- De financiële positie (weerstandsvormogen) voldoet met een weerstandsratio van 0,4 niet aan de norm die gesteld is op tenminste 1,0. Deze lage score wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het lage niveau van de algemene reserve ad €0,5 miljoen. Deelnemers zullen moeten bijstorten om te komen tot het minimale niveau van €1,2 miljoen. Dat is via de herziene begroting 2023 aan de deelnemers voorgelegd, waarmee zij zich conform de procedure kunnen uitspreken via een zienswijze.
- De effecten van hogere kosten en lonen hebben geleid tot een herziening van de begroting 2023, die voor de zienswijze is voorgelegd aan de deelnemers. Meer informatie m.b.t. de kostenstijging is te vinden in [bijlage 3 bij Statenvoorstel 12/23](#).
- In 2023 betalen gemeentelijke deelnemers voor het eerst allemaal mee aan gerelateerde werkzaamheden; dit zijn declarabele uren die tot dusver deels in de overheadkosten belandden.

Omdat de weerstandsratio niet aan de norm voldoet is de risicokleurcode is rood totdat de herziene begroting 2023 en de ontwerpbegroting 2024 zijn vastgesteld.

1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord

De risicokleurcode financiën is op oranje gezet, in afwachting van het vaststellen van de herziene begroting 2023 en de ontwerpbegroting 2024. De begroting 2023 is herzien in verband met de hogere (loon)kosten en is voorgelegd aan de deelnemers. De herziene begroting 2023 is solide en in evenwicht. Meer informatie m.b.t. de kostenstijging is te vinden in [bijlage 9 bij Statenvoorstel 12/23](#).

Het boekjaar 2022 is afgesloten met een positief resultaat van € 988.000. De weerstandsratio is (na storting jaarrekeningresultaat) met 1,1 per 31-12-2022 op orde. Omgevingsdienst Brabant Noord streeft naar een weerstandsratio van minimaal 1,0.

In dat geval is de algemene reserve van Omgevingsdienst Brabant Noord groot genoeg om het risicoprofiel van de organisatie af te dekken. Omdat het risicoprofiel van de organisatie kan fluctueren is afgesproken dat de bandbreedte waarbinnen de ratio mag fluctueren tussen 0,75 en 1,5.

2. Vennootschappen en coöperaties

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
2.1	Enexis NV	6. Energie			Actief	Voldoet
2.2	CSV Amsterdam BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	N.v.t.
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	N.v.t.
2.4	Brabant Water NV	3. Water en Bodem			Actief	Voldoet
2.5	Eindhoven Airport NV	8. Basisinfrastructuur mobiliteit			Actief	N.v.t.
2.6	BOM Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling en 6 Energie			Actief	Voldoet
2.7	Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV	2. Ruimte en wonen			Actief	Voldoet
2.8	Business Park Aviolanda BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	N.v.t.
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	Algemeen financieel beleid 3. Water en Bodem			Monitorend	N.v.t.
2.10	BNG Bank NV	Algemeen financieel beleid 1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	N.v.t.
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Monitorend	Voldoet
2.12	Pivotpark Holding BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet
2.13	Green Chemistry Campus BV	Programma 5, 6			Actief	Voldoet
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	Programma 3, en 4. Natuur en milieu			Actief	Voldoet
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd			Actief	Voldoet
2.16	Brabant Startup Fonds BV	5. Economie, Kennis en Talentontwikkeling			Actief	Voldoet

2.1 Enexis NV

Het wetsvoorstel voor de nieuwe warmtewet schrijft voor / gaat ervan uit dat warmtebedrijven in meerderheid in publieke handen zijn. Voor Enexis is dit aanleiding om het strategisch plan op dit onderdeel nader uit te werken. De verwachting is dat dit in 2024 aan de Algemene vergadering van Aandeelhouders wordt voorgelegd.

In verband met het overlijden van een commissaris is de RvC momenteel niet op volledige sterkte. De aandeelhouderscommissie mag een voordracht doen voor de opvolger. Gelet op de grote opgaven bij Enexis, is het wenselijk dat de RvC spoedig weer op volledige sterkte is.

2.8 Business Park Aviolanda BV

De ontwikkeling van Aviolanda in samenwerking met Defensie heeft inmiddels de nodige successen opgeleverd. Momenteel is er de uitdaging om opnieuw de visie, strategie en rol van BPA, inclusief de bijbehorende organisatie- en samenwerkingsstructuur, te bepalen.

In 2023 stellen de directie en de raad van commissarissen van Business Park Aviolanda BV een concept ondernemingsplan met innovatieprogramma en vastgoedstrategie op. Naar verwachting vindt hierover in 2023 besluitvorming plaats.

Fokker Holding BV heeft Fokker Techniek BV (medeaandeelhouder van Business Park Aviolanda BV) verkocht aan Fokker Services Group BV. Tevens heeft Fokker Holding BV aangekondigd dat Panta Holding BV op termijn verhuist naar Papendrecht. Vanwege het vertrek van Fokker Holding BV heeft PNB besloten om het 20% aandelenpakket van Fokker in 2023 te kopen.

2.12 Pivotpark Holding BV

De vanuit historisch perspectief zwakke financiële performance van Pivot Park Holding BV verbeterd, maar is nog altijd mager. De omzet neemt toe als gevolg van meer screeningactiviteiten en gestegen verhuuropbrengsten (er is sprake van 99% bezetting met een groeiende vraag naar ruimte). Van belang is dat ervoor nu en in de toekomst voldoende ruimte beschikbaar is op en nabij het Pivot Park.

In maart 2021 heeft provincie Noord-Brabant besloten om Pivot Park een lening van €9,6 miljoen euro te verstrekken voor de bouw van een single-tenant gebouw. Dit bedrag is in juli verhoogd met €1,5 miljoen tot een totaal van €11,1 miljoen. Daarnaast is er in de 2e helft van 2021 een lening van €33,85 miljoen verstrekt voor de bouw van een multi-tenant gebouw als vervanging van het oude gebouw en investering in extra ruimte voor nieuwe huurders. Het gebouw is volledig verhuurd en de bouw is inmiddels gestart. De realisatie van beide panden leidt naar verwachting tot een verdere verbetering van de rentabiliteit, maar wij zien voor de komende jaren nog forse investeringsvragen om Pivot Park te kunnen laten doorgroeien tot een volwaardige campus. In 2023 verwachten wij een verzoek voor de financiering van een multi-tenant incubatorgebouw en de renovatie van een aanpalend bestaand gebouw en verwachten wij een verzoek voor financiering van de aanpassing van een bestaand verhuurd singletenant gebouw. Plannen voor de langere termijn zullen in de tweede helft van 2023 verder uitgewerkt worden.

De directie en RvC hebben aan de aandeelhouders van Pivot Park Holding BV gevraagd in te stemmen met de verkoop van de activiteiten van Pivot Park Screening Center B.V. en Pivot Park Apparatuur B.V. De aandeelhouders vormen op basis van onafhankelijk onderzoek hun opinie. Besluitvorming hierover vindt plaats als er een concreet verkoop voorstel ligt.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

De provincie wil haar belang in de GCC uiterlijk 1 januari 2025 beëindigen en wil binnen deze context medewerking verlenen aan het opstellen van een toekomstbestendig businessplan, samen met de andere aandeelhouders. In de provinciale begroting 2023 is voor de doorontwikkeling of liquidatie €2 miljoen gereserveerd uit de vrije begrotingsruimte.

De AVA heeft besloten dat, onder verantwoordelijkheid van de bestuurder van de GCC, een businessplan opgesteld wordt waarmee andere aandeelhouder(s) na 1 januari 2025 verder kunnen. Bedoeling is dat het plan zorgt voor een versterking van de economische structuur van West-Brabant in het vervangen van fossiele in biograndstoffen en bevordering van de werkgelegenheid in de biobased economy. Planning is dat het businessplan eind Q4 2023 gereed is.

De financiële situatie van de campus blijft zorgelijk. Ontwikkelingen in circulaire en biobased processen zijn van de lange adem. Na 10 jaar is de campus nog steeds grotendeels afhankelijk van publieke bijdragen en zijn de staatssteungrenzen met betrekking tot de exploitatiesteun bereikt. Uit onderzoek moet blijken of verdere invulling kan worden gegeven aan de financieringsbehoefte, passend bij het businessplan.

Voor het toekomstperspectief van de GCC is het van cruciaal belang dat de GCC in aanmerking komt voor (JTF-) subsidie. Deze JTF-subsidies werden op 13 februari 2023 opengesteld. Een aantal JTF-projecten zijn reeds positief beoordeeld door de deskundigencommissie (op het gebied van circulariteit). De GCC is in deze projecten als locatie en/of partner betrokken en is in géén van de gevallen de hoofdaanvrager. Door het omzetten van de agioreserve naar de overige reserve in 2023 is voorkomen dat Green Chemistry Campus BV als Onderneming in Moeilijkheden (OIM) kwalificeert. Met deze status zou men niet in aanmerking komen voor JTF-subsidie.

Voor de kapitaalbreng vanuit de provincie is bij de oprichting van Green Chemistry Campus BV een voorziening getroffen van € 2,3 miljoen. Dit is gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen.

In verband met het bereiken van de maximale zittingstermijn ontstaan in de periode eind 2023 tot en met begin 2024 twee vacatures in de Raad van Commissarissen. De werving voor de invulling van deze vacatures start tijdig mede vanwege het traject van het opstellen van het ondernemingsplan en het beëindigen.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV

We hebben te maken met een financieel tekort bij de realisatie van Natuurnetwerk Brabant (NNB) en Ecologische Verbindingszones (EVZ's), die grotendeels plaatsvindt via GOB BV. Dit is besproken in PS bij de vaststelling van de aangepaste businesscase NNB/ GOB op 16 december 2022 (Statenvoorstel 72/22). Het tekort heeft 2 oorzaken.

Ten eerste is in PS besloten om de komende jaren te bezuinigen op natuur; €41,2 miljoen in de periode 2024 t/m 2027. Dit leidt er toe dat er vooralsnog geen budget (€17,3 miljoen) is voor de realisatie van 365 hectare Provinciaal NNB, dat er geen budget (€13,6 miljoen) is voor de realisatie van 175 hectare EVZ en dat de uitvoering van EVZ is getemporeerd tot en met 2035.

De bezuiniging van €41,2 miljoen heeft voor een bedrag van €30,9 miljoen betrekking op de oorspronkelijk door PS beschikbaar gestelde middelen voor GOB BV.

Ten tweede is in de aangepaste businesscase NNB/ GOB besloten om de normbedragen voor grondverwerving en inrichting per 1-1-2023 te verhogen i.v.m. prijsstijgingen. Dit leidt tot een verwacht tekort van € 29,6 miljoen, wat voor een groot deel betrekking heeft op het GOB.

De provincie is nog bezig om verschillende opties te onderzoeken om alsnog dekking te vinden voor de gehele realisatie van het NatuurNetwerk Brabant en de EVZ's.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

De portefeuille van Monumenten Beheer Brabant bestaat uit 11 monumentale panden, die deels worden verhuurd. Bij deze panden is sprake van een investeringsbehoefte i.v.m. achterstallig onderhoud en een verduurzamingsopgave. Ons erfgoedbeleid is niet gericht op eigendom van monumentale panden. Dit vraagt om het maken van een keuze betreffende de toekomst van MBB. We bekijken hoe het beheer van dit erfgoed het beste kan worden ingevuld.

Gezien het onzekere toekomstperspectief is reeds eerder een voorziening getroffen van € 2.058.000 (gelijk aan de waarde van het ingebrachte vermogen).

2.16 Brabant Startupfonds BV

Per 1 juni 2023 is, naast de CEO, een CFRO aangesteld, waarmee de slagkracht van Brabant Startupfonds BV is vergroot en de interne organisatie is verbeterd.

3. Stichtingen en verenigingen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Deelnemerschap	WNT
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	1. Bestuur en veiligheid			Monitorend	Voldoet
3.3	Stichting Brabant C Fonds	10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd			Actief	Voldoet
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier	10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd			Actief	Voldoet
3.5	Stichting Leisure Ontwikkefonds Brabant	10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd			Actief	Voldoet
3.6	Stichting La Vuelta Holanda, opgericht in 2019	10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd			Actief	N.v.t.

3.3 Stichting Brabant C Fonds.

De looptijd van het Brabant C fonds is verlengd tot en met 2024. N.a.v. het nieuwe beleidskader Levendig Brabant zal worden overwogen of er een vervolg komt op het Brabant C fonds. Hierbij wordt de fondsevaluatie meegenomen.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

De Stichting Beheer Museumkwartier zorgt voor exploitatie en beheer van het vastgoed in het Bossche Museumkwartier. Dit vastgoed was gedeeltelijk in eigendom van de provincie (gebouw Noord-Brabants Museum) en gedeeltelijk in eigendom van de gemeente Den Bosch (gebouw Designmuseum). Dit gedeelde eigendom was destijds de reden om een beheerstichting op te richten.

Per 29 september 2023 koopt de provincie het gebouw van het Design Museum van de gemeente. Daarmee komt al het vastgoed in het Museumkwartier in eigendom van de provincie. Daarom wordt door de provincie verkend of het nuttig is om de Stichting in stand te houden of dat de provincie exploitatie en beheer van het vastgoed zelf gaat uitvoeren of uitbesteden.

4. Overige verbonden partijen

	Naam	Beleid	Governance	Financiën	Aandeelhouderschap	WNT
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	4. Natuur en milieu			Actief	N.v.t.

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen

De voorziening gesloten stortplaatsen wordt jaarlijks opgerent op basis van het voorcalculatorische percentage van 5,06%. Het verschil tussen dit voorcalculatorische rendement en de werkelijke opbrengsten van de belegde voorziening wordt jaarlijks toegevoegd resp. onttrokken aan de egalisatiereserve rente voorziening. Wanneer het werkelijke rendement gedurende langere tijd achterblijft bij het voorcalculatorisch rendement, dan wordt deze egalisatiereserve negatief.

Doordat het nettoresultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds samen met een gedeeltelijke onttrekking uit de egalisatiereserve in 2022 onvoldoende is om de verplichte jaarlijkse oprenting (5,06%) van de voorziening mogelijk te maken, is de egalisatiereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2022 negatief, namelijk € - 6.830.328. Op 31 december 2021 was de waarde € 5.902 positief. Bij de slotwijziging 2022 is een tekort van € 6.500.000 geraamd.

De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisatiereserve bij de gesloten stortplaatsen en dient het tekort aan het einde van ieder jaar op te nemen in een voorziening. Vanwege het hoge tekort in 2022 staat het stoplicht v.w.b. Financiën op rood. We zien een voorzichtig herstel in 2023. Het rendement over het gehele fonds tot en met mei 2023 bedraagt 3,81%. De egalisatiereserve is hierdoor minder negatief per eind mei 2023, namelijk € 6.216.189 negatief. Een verbetering van ruim € 600.000,-.

1. Gemeenschappelijke regelingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)*	Bestuurlijk Belang	Aandeel
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)	Moerdijk	Smeulders/Van Gruijthuijsen	Lid bestuur bedrijfsvoering organisatie	50,0%
1.2	Zuidelijke Rekenkamer	Eindhoven	Programmaraad	Lid programmaraad	50,0%
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant	Oss	Smeulders**	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	14,3%
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant	Tilburg	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant	Eindhoven	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	35,0%
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord	's-Hertogenbosch	Oudenhoven / Boelema	Lid Algemeen Bestuur, lid Dagelijks Bestuur	39,0%
1.7	De Hollandse Waterlinies	Utrecht	Van der Horst	Lid van Gemeenschappelijk Orgaan	10%

* Onder voorbehoud van vaststelling door Gedeputeerde Staten op 26 september 2023

** Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000

	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2024	Eigen vermogen per 31-12-2024	Vreemd vermogen per 01-01-2024	Vreemd vermogen per 31-12-2024
1.1	Havenschap Moerdijk (i.c.m. Havenbedrijf)		280.000.000*	97.265	97.265	228.599	228.599
1.2	Zuidelijke Rekenkamer			54	54	220	220
1.3	Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant			844	844	368	368
1.4	Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant			3.614	3.614	4.060	4.060
1.5	Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant			1.101	1.101	6.548	6.548
1.6	Omgevingsdienst Brabant Noord			9.040	9.040	10.921	10.921
1.7	De Hollandse Waterlinies			869	869	0	0

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

* De provincie en gemeente Moerdijk staan voor ieder 50-50 van het genoemde bedrag garant (gelijk aan de deelname in de Gemeenschappelijke Regeling).

2. Vennootschappen en coöperaties

Belang

X €1000

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)*	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boekwaarde
2.1	Enexis NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Van der Horst	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC / lid AHC	30,8%	46.144	-	46.144	-
2.2	CSV Amsterdam BV	's-Hertogenbosch	Smeulders**	Stemrecht / lid AHC	30,8%	6	-	6	6
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV	's-Hertogenbosch	Smeulders**	Stemrecht / lid AHC	30,8%	pm	-	pm	-
2.4	Brabant Water NV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Boelema	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC / lid AHC	31,6%	88	-	88	-
2.5	Eindhoven Airport NV	Eindhoven	Van Gruijthuijsen / Smeulders	Stemrecht / voordrachtsrecht Lidmaatschap RvC	24,5%	1.112	-	556	-
2.6	BOM Holding BV	Tilburg	Smeulders / Van Gruijthuijsen	stemrecht / voordrachtsrecht lidmaatschap RvC	100%	1	50.827	50.828	50.828
2.7a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	100%	30	89	119	111
2.7b	Ruimte voor Ruimte II CV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Dirken	Stemrecht / Commanditair vennoot	99%	1.485	24.457	25.943	24.498
2.8	Business Park Aviolanda BV	Woensdrecht	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	6.477	6.488	6.488

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)*	Bestuurlijk belang	Aandeel	Nominale waarde	Agio	Gestort	Boek-waarde
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen**	Stemrecht	0,12%	22	-	8	-
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	's-Gravenhage	Van Gruijthuijsen**	Stemrecht	0,07%	100	-	100	-
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)	Middelburg	Smeulders**	Stemrecht	0,05%	4	-	4	-
2.12	Pivotpark Holding BV	Oss	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	70,7%	20	6.282	6.302	6.302
2.13	Green Chemistry Campus BV	Bergen op Zoom	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC	60%	11	0	2.311	2.300
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV	's-Hertogenbosch	Smeulders / Roijackers	Stemrecht	100%	-	-	-	-
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	's-Hertogenbosch	Smeulders / Van der Horst	Stemrecht	72%	2.058	-	2.058	2.058
2.16	Brabant Startup Fonds BV	Tilburg	Smeulders / Van Gruijthuijsen	Stemrecht	100%	-	-	-	-

* Onder voorbehoud van vaststelling door Gedeputeerde Staten op 26 september 2023

** Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X€1000									
	Naam	Lening per 30-06-2023	Garantstelling	Eigen vermogen per 1-1 2024*	Eigen vermogen per 31-12 2024*	Vreemd vermogen per 1-1 2024*	Vreemd vermogen per 31-12 2024*	Resultaat 2024 na belasting*	Netto Dividend, ontvangen in 2024 over 2023
2.1	Enexis NV	159.490		5.263.000	5.263.000	5.517.000	5.517.000	15.000**	pm
2.2	CSV Amsterdam BV			210	210	13	13	-102	0
2.3	Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV			1.480	1.480	10	10	-52	0
2.4	Brabant Water NV			689.744	689.744	575.801	575.801	5.347	0
2.5	Eindhoven Airport NV			120.089	120.089	17.650	17.650	18.764	pm
2.6	BOM Holding BV	111.301		92.142	92.142	269.405	269.405	1.474	0
2.7a	Ruimte voor Ruimte Beheer BV			677	677	297	297	66	0
2.7b	Ruimte voor Ruimte II CV			23.750	23.750	10.270	10.270	3.545	0
2.8	Business Park Aviolanda BV	1.573		13.375	13.375	11.681	11.681	245	0
2.9	Nederlandse Waterschapsbank NV	50.000		1.995.000	1.995.000	71.290.000	71.290.000	143.000	pm
2.10	NV Bank voor Nederlandse Gemeenten	49.800		4.615.000	4.615.000	107.459.000	107.459.000	279.000	pm
2.11	ZEH NV (voorheen PZEM NV)			1.589.501	1.589.501	1.549.493	1.549.493	182.202	0
2.12	Pivotpark Holding BV	64.534		17.592	17.592	48.392	48.392	4.533	0
2.13	Green Chemistry Campus BV			738	738	150	150	-166	0
2.14	Groen Ontwikkelfonds Brabant BV			0	0	7.501	7.501	0	0
2.15	NV Monumenten Beheer Brabant	6.908		578	578	8.750	8.750	-194	0
2.16	Brabant Startup Fonds BV	15.700		0	0	18.673	18.673	0	0

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

** Resultaat eerste halfjaar 2023

3. Stichtingen en verenigingen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)*	Bestuurlijk belang	Aandeel
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)	's-Gravenhage	Boelema**	Lid van het bestuur	9,63% (Bij12 10,60%)
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)	Brussel	Van Grujthuijsen**	Lid van het bestuur	8,33%
3.3	Stichting Brabant C Fonds	Tilburg	Smeulders / Van der Horst	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier	's-Hertogenbosch	Smeulders / Van der Horst	Benoeming schorsing en ontslag leden RvT	100%
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant	Oisterwijk	Smeulders / Van der Horst	lid van de raad van deelnemers.	50%
3.6	Stichting La Vuelta Holanda	Utrecht	Smeulders*	Lid van het bestuur	15%

* Onder voorbehoud van vaststelling door Gedeputeerde Staten op 26 september 2023

** Eigenaarsrol en inhoudelijke rol zijn niet conflicterend.

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000							
	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2024*	Eigen vermogen per 31-12-2024*	Vreemd vermogen per 01-01-2024*	Vreemd vermogen per 31-12-2024*
3.1	Interprovinciaal overleg IPO en BIJ12 (vereniging)		120	5.688	5.688	43.082	43.082
3.2	Huis van de Nederlandse Provincies (vereniging)			705	705	711	711
3.3	Stichting Brabant C Fonds			238	238	13.136	13.136
3.4	Stichting Beheer Museumkwartier			100	100	540	540
3.5	Stichting Leisure Ontwikkelfonds Brabant			5.140	5.140	72	72
3.6	Stichting La Vuelta Holanda			301	301	0	0

*De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers.

4. Overige verbonden partijen

Belang

	Naam	Vestigingsplaats	Portefeuille (eigenaar / inhoud)*	Bestuurlijk belang	Aandeel
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen	's-Hertogenbosch	Van Grujthuijsen / Roijackers	GS vormen Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen Dagelijks Bestuur	100%

* Onder voorbehoud van vaststelling door Gedeputeerde Staten op 26 september 2023

Vermogensstructuur en resultaat

X €1000							
	Naam	Lening	Garantstelling	Eigen vermogen per 01-01-2024*	Eigen vermogen per 31-12-2024*	Vreemd vermogen per 01-01-2024*	Vreemd vermogen per 31-12-2024*
4.1	Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen			80.147	80.147	31.223	31.223

De gepresenteerde cijfers zijn de resultaten uit de meest recente gepubliceerde (half)jaarcijfers

5. Investeringsfondsen voor Brabant

	Fonds*	Fondsomvang ingebracht door provincie x €1 mln	Looptijd t/m	Revolverendheid	Multiplier	Portefeuille
5.1	Innovatiefonds Brabant**	125	2037	Nominaal	≥ 3	Van Gruijthuisen
5.2	Energiefonds Brabant**	60	2037	Nominaal	≥ 4	Smeulders
5.3	Brabant C fonds	36	2024	Beperkt	≥ 3	Smeulders
5.4	Groen Ontwikkefonds voor Brabantse natuur	209,1	2027	Niet of nauwelijks	≥ 2	Roijackers
5.5	Leisure Ontwikkel fonds Brabant	5	2027	Beperkt (33-66%)	≥ 2	Smeulders
5.6	Brabant Startup Fonds	15	2033	50%	≥ 3	Van Gruijthuisen

* Zie bijlagenbundel begroting 2024 voor aanvullende fondsinformatie

** Het beheer van het Innovatiefonds en het Energiefonds vindt plaats door verbonden partij BOM Holding BV

Paragraaf 7 Ontwikkelbedrijf en grondbeleid

Provinciaal grondbeleid

Het Provinciaal grondbeleid is vastgelegd in de nieuwe grondnota, die is door Provinciale Staten vastgesteld in juni 2022. Deze heeft als doel om tegen aanvaardbare prijzen (tijdig) gronden beschikbaar te krijgen voor realisering van door haar beoogde doelen. De Provincie voert grondbeleid uit door regulerend op te treden, door middel van participaties zoals deelnemingen in externe Ontwikkelmaatschappij zoals de Onderneming Ruimte voor Ruimte (ORR) en door het zelf verwerven, ontwikkelen en verkopen van gronden. Waar wenselijk geacht gebeurt dit ook anticiperend. De verschillende vormen kennen verschillende voor- en nadelen en risicoprofielen. Per situatie wordt de afweging gemaakt over de toe te passen vorm en uitvoeringswijze.

Ontwikkelbedrijf

Het Ontwikkelbedrijf draagt bij aan de realisatie van verschillende beleidsdoelstellingen van ontwikkelprogramma's. Bij de projecten van het Ontwikkelbedrijf gaat het om het daadwerkelijk mogelijk maken van de beoogde (her)ontwikkeling. Om dit mogelijk te maken heeft het Ontwikkelbedrijf verschillende instrumenten tot haar beschikking, waaronder: de aankoop van grond of gebouwen, de participatie in een project of deelneming en het verstrekken van een lening of garantstelling. Daarnaast zetten we onze ervaring op gebied van proces en projectmanagement en onze vastgoedkennis en financiën in.

Het Ontwikkelbedrijf heeft de laatste jaren meer kennis en ervaring opgedaan in de samenwerking met overige overheden en marktpartijen wanneer het gaat om projecten in het ruimtelijke fysieke domein. Zij weet waar de kennis en toegevoegde waarde van de (markt)partijen zit. Wat de provinciale beleidsinzet is en op welke wijze deze kan worden verbonden met de doelen van andere partijen. Maar ook hoe een samenwerking daadwerkelijk tot stand kan worden gebracht om tot succesvolle invulling te komen van het project en bijbehorende ambitie. Met andere woorden van procesmanagement tot dealmaking en realisatie.

De verkenningen waar het Ontwikkelbedrijf in betrokken is worden per definitie integraal aangevlogen. Belangrijke thema's waarin het Ontwikkelbedrijf actief is, zijn: campussen en werklocaties, erfgoed, energie, ondermijning en binnenstedelijke transformatie. Het Ontwikkelbedrijf is ook inzetbaar voor nieuwe thema's, welke voortkomen uit het bestuursakkoord 2023-2027 en de uitwerking daarvan in de provinciale ontwikkelprogramma's.

Portefeuille Ontwikkelbedrijf

Investeringskrediet

Het meerjarenperspectief 2023 van het Ontwikkelbedrijf vormt de basis voor de opgenomen financiële middelen en berekeningen in de (meerjaren-) begroting en deze paragraaf. Deze prognoses zijn per 1 juli 2023 geactualiseerd en vormen de basis voor het boekwaarde verloop in 2024.

Op grond hiervan is in onderstaande tabel de verwachte boekwaarde per 31-12-2024 over ingezette instrumenten van het Ontwikkelbedrijf als volgt weergegeven.

Boekwaardeverloop Ontwikkelbedrijf

Instrument	Boekwaarde per	
	1-1-2024	31-12-2024
Deelnemingen	9.008.160	9.008.160
Grond	64.226.126	51.481.176
Leningen/garantstellingen	82.995.787	100.623.381
Totaal	156.230.073	161.112.717

Binnen de categorie gronden en opstallen zijn in onderstaande tabel aangegeven welke projecten er in exploitatie (BIE) zijn.

Project	Boekwaarde 1-1-2023	Vermeerdering	Vermindering	Boekwaarde 31-12-2023	Voorziening	Nog te maken kosten	Nog te realiseren opbrengsten	Resultaat nominaal	Resultaat contant waarde
Ruimte voor Ruimte:									
Aarle Rixtel, Opstal 6	563.364	1.770	215.730	349.404			349.404		
Esch, De Ruiting 2	464.542	148	464.690	0					
Cultuurhistorisch Erfgoed:									
Geertruidenberg, Dongecentrale	1.052.352	836.921	110.000	1.779.273		514.000	2.293.273		
Dongen, Moederhuis Franciscanessen	790.863	14.912	805.775	0					
Bedrijventerreinen									
Moerdijk, Logistiek Park Moerdijk	1.162.178	536.574	1.738.752	-40.000		40.000			
Landgoed ontwikkeling									
Strijbeek, Markhoeve	1.681.465	173.794	170.248	1.685.011		150.000	1.835.011		
Totaal	5.714.764	1.564.119	3.505.195	3.773.688	0	704.000	4.477.689	0	0

De geraamde resterende ruimte in het revolverend Investeringskrediet groot € 235 mln., waarvan € 161,1 mln. is ingezet, bedraagt 31-12-2024 € 73,8 mln.

Instrument	Boekwaarde 31-12-2024	restant krediet 31-12-2024
Investeringskrediet		235.000.000
Deelnemingen	9.008.160	
Grond	51.481.176	
Leningen/garantstellingen	100.623.381	
		161.112.717
Totaal		73.887.283

Bij de inschatting van de resterende ruimte is rekening gehouden met de geraamde toekomstige uitgaven en inkomsten van alle projecten en zijn de afgegeven garantstellingen volledig meegenomen tot en met 31-12-2024

Risicoreserveringen en risico's

In onderstaande tabel zijn een specificatie opgenomen van de risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten van het Ontwikkelbedrijf.

Risicoreserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Bedrijventerreinen	projecten	0	0	0
		deelneming: kapitaalinbreng	9.008.160	0	9.008.160
	Glastuinbouw	projecten	3.030.084	-2.639.562	390.522
	Grote Erfgoedcomplexen	projecten	534.000	0	534.000
		geldleningen	6.009.053	0	6.009.053
	Kenniseconomie	projecten	110.000	0	110.000
		geldlening	206.250	0	206.250
	Werklocaties	geldlening	2.500.000	0	2.500.000
		projecten	273.091	80.271	353.362
	Ondermijning	garantstelling	1.500.000		1.500.000
	Cultuur	projecten	300.000	0	300.000
	Economisch Vestigingsklimaat	geldlening	1.225.000	0	1.225.000
	Regionaal sociaal beleid	geldlening	755.357	0	755.357
	Wonen	geldlening	141.403	0	141.403
	Landgoedontwikkeling	projecten	150.000	-150.000	0
Grondbank de Peelvenen	projecten	800.000		800.000	
Subtotaal afgedekt			26.542.398	-2.709.291	23.833.107
Subtotaal resterende ruimte voor risicoafdekking			17.116.623	430.972	17.547.595
Totaal			43.659.021	-2.278.319	41.380.702

Voorzieningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Glastuinbouw	projecten	16.633.186	0	16.633.186
		Ondermijning	geldlening	1.350.000	
	Grote Erfgoedcomplexen	geldlening	2.740.841	0	2.740.841
		Stedelijke transformatie	projecten	8.410.000	0
Totaal			29.134.027	0	29.134.027

Egalisatiereserve Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Diverse	projecten	177.293	179.585	356.878
Totaal			177.293	179.585	356.878

Reserve Verkenningen Ontwikkelbedrijf

Programmabegroting	Thema		Saldo 01-01-2024	Mutatie 2024	Saldo 31-12-2024
02 Ruimte	Stedelijke transformatie	project risico's	811.688	-723.737	87.951
	Verkenningen	projecten	3.810.137	0	3.810.137
Totaal			4.621.826	-723.737	3.898.089

De geraamde risicoreserveringen en voorzieningen voor de projecten worden afgedekt door de Risicoreserve van het Ontwikkelbedrijf. Per 31-12-2024 bedraagt het totale geraamde saldo hiervan € 70,5 mln. Dit is onderverdeeld in een geraamde risicoreservering van € 23,8 mln. en een geraamde voorziening van € 29,1 mln. Beide voor de bestaande lopende projecten. Daarnaast resteert er een geraamde vrije ruimte van € 17,5 mln., ten behoeve van toekomstige risico's op bestaande en nieuwe projecten van het Ontwikkelbedrijf. Naast bovengenoemde reserveringen en voorzieningen heeft het Ontwikkelbedrijf een reserve Verkenningen en bestaat uit twee compartimenten, namelijk stedelijke transformatie en overige verkenningen van het Ontwikkelbedrijf. Hieruit worden de bovenmatige risico's voor stedelijke transformatieprojecten en verkenningen afgedekt die niet via een (grond-) exploitatie kunnen worden terugverdiend. Het geraamde saldo van deze Verkenningenreserve ten behoeve van voorbereidende plan- en ontwikkelkosten, bedraagt ultimo 2024 € 3,9 mln. Hierbij is rekening gehouden met een geraamde onttrekking in 2023 en 2024 voor lopende verkenningen ten behoeve van toekomstige stedelijke transformatieprojecten. Alle kosten en baten van projecten, die conform de BBV niet mogen worden geactiveerd, worden verantwoord via de egalisatiereserve van het Ontwikkelbedrijf, waardoor in de begroting dit geen budgettaire effecten heeft. Deze reserve heeft ultimo 2024 een verwacht saldo van € 0,4 mln.

Weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen is bepaald op basis van alle voorzienbare informatie en verwachtingen naar de toekomst toe per 31 december 2023. Bij de berekening van de ratio van het weerstandsvermogen wordt uitgegaan van de verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandcapaciteit. Op basis van deze nieuwe berekeningssystematiek komt de ratio uit op 1,05 % (per 31-12-2024) en is voldoende om risico's binnen het Ontwikkelbedrijf op te vangen. De ratio valt binnen de vastgestelde bandbreedte van 0,75% - 1,25% van de weerstandsratio.

BBV en risicomanagement grondportefeuille Ontwikkelbedrijf

Als gevolg van Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) dient er een methodiek te worden vastgesteld voor de te hanteren rente- en disconteringsvoet in exploitatieplannen. De vast te stellen methodiek is als volgt: de te hanteren rente- en disconteringsvoet wordt gebaseerd op marktconforme rente voor de financiering van het betreffende plan (projectfinanciering), de marktconformiteit wordt vervolgens bepaald op basis van (fictieve) offertestelling bij een voor de overheid gangbare externe financier.

Jaarlijks worden alle grondexploitaties geactualiseerd. Hierbij wordt conform richtlijnen prudent werk gegaan, wat betekent dat verliezen worden genomen zodra ze worden voorzien en winst pas wordt genomen als deze daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Daarnaast wordt op basis van risicoanalyse een risicoreservering/voorziening getroffen of bijgesteld.

Grondbanken overige thema's

Grondbank Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB) en Natura 2000

Om het Natuurnetwerk Brabant volledig te realiseren dient nog ongeveer 4000* ha, via verwerving of functieverandering, beschikbaar te komen voor natuur en nog ongeveer 8300* ha ingericht te worden. Via nog circa 1170* ha te realiseren Ecologische Verbindingszones worden de natuurgebieden met elkaar verbonden. In N2000 gebieden loopt de uitvoering grotendeels via de provincie, daarbuiten via het Groen Ontwikkelfonds Brabant (GOB), in samenspraak met terreinbeherende organisaties, waterschappen, gemeenten, de ZLTO, bedrijfsleven en particulieren.

*Peildatum 1 januari 2023.

Grondbank Natuurinclusieve Landbouw

De provincie biedt mogelijkheden aan veehouders die willen omschakelen van reguliere naar een natuur inclusieve bedrijfsvoering. Daarnaast biedt de provincie mogelijkheden voor een aanvullend areaal aan landbouwgrond onder voorwaarde dat deze natuur inclusief wordt beheerd en in erfpacht uitgegeven (sale- en lease back constructie). Per 31-12-2024 is de verwachte boekwaarde € 3,7 miljoen.

Grondbank de Kempen

De doelstelling van Grondbank de Kempen is het opzetten en uitvoeren van projecten, die private investeringen koppelen aan het verbeteren van de kwaliteit van de Kempen (ecologische- en ruimtelijke kwaliteit, leefbaarheid en culturele identiteit). Ondernemers en gemeenten staan hiervoor via de Stichting Kempenland aan de lat. De provincie ondersteunt dit door via een revolverende grondbankportefeuille (maximaal 13,9 mln.) met gronden en opstallen te kopen en te verkopen. Per 31-12-2024 is de verwachte boekwaarde van deze grondbank 3,5 mln. en de risicoreserve van 0,37 mln.

Grondbank de Pielis

De Agrarische Natuurvereniging de Pielis beheert een natuurzone van circa 25 ha langs de Goorloop in de Pielis. De provincie en het Waterschap zijn eigenaar van de grond. Het beheer is vastgelegd via een erfpachtovereenkomst voor de periode van 28 jaar. De kosten van beheer en de ontginning worden gedekt uit de reserve Grondbank de Pielis. Per 31-12-2024 is de boekwaarde van de Grondbank 1 mln. en van de reserve 0,335 mln.

Strategische Grondbank

Uit de immunisatieportefeuille een is een investeringsbudget van € 42,5 miljoen voor de strategische provinciale grondbank. In deze grondbank wordt de komende jaren een grondvoorraad opgebouwd die ten dienste staat van alle provinciale opgaven en zowel maatschappelijk als financieel rendement zal genereren. Per 31-12-2024 is de verwachte boekwaarde € 3,0 miljoen.

Grondbank Infrastructurele projecten

In o.a. het Meerjaren investeringsprogramma Kwaliteit (Onderhoud) Provinciale Infrastructuur wordt aangegeven welke infrastructurele projecten er zullen worden uitgevoerd. Ten behoeve van

deze doelstelling worden gronden gekocht. Deze aankopen zullen worden gefinancierd uit hiervoor gevoteerde investeringskredieten in het kader van mobiliteitsbeleid.

Tijdelijk beheer gronden en opstallen

In 2024 zal circa 1.900 ha verpacht c.q. in gebruik gegeven. Dit betreffen gronden die in beheer zijn in het kader van met Mobiliteit, Grondbank de Kempen en Pielis, NNB/Natura 2000 (het GOB) en het Ontwikkelbedrijf.

Opkoopregeling piekbelasters

We hebben in 2022 8 overeenkomsten met agrarische bedrijven gesloten, zodat zij hun veehouderij activiteiten gaan stoppen en agrarische opstallen gaan slopen, waardoor de stikstofdruk op de natura 2000 gebieden wordt verlaagd. Ultimo 2024 zullen alle aangeane overeenkomsten zijn afgehandeld en zijn daarmee de maatregelen gerealiseerd.

Woningbouwstimuleringsmaatregelen

Een specifieke taak voor het Ontwikkelbedrijf is het uitvoering geven aan de Stimuleringsmaatregelen Woningbouw, die 2009 zijn vastgesteld. Op de Starterslening bij de SVN na, zijn alle maatregelen afgerond. Op de stimuleringsmaatregel voor Startersleningen zal naar verwachting in 2024 € 1 mln. worden afgelost. Per 31-12-2024 is het saldo van de uitstaande leningen bij SVN € 2,3 mln.

Meer uitgebreide toelichting over bovenstaande onderwerpen is o.a. verder te vinden in:

- Bijlage deelnemingen (o.a. Pivotpark, ORR, BPA, GOB)
- Betreffende programma's in de begrotingsprogramma's:
 - Programma Ruimte en Wonen: Ruimtelijke ontwikkeling (RvR, transformatieopgaven)
 - Programma Natuur en Milieu: GOB (Groen Ontwikkelfonds Brabant)
 - Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling: Economisch programma (bedrijventerreinen/campussen)
 - Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit: Infrastructuur/Provinciale wegen
 - Programma Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd: Erfgoed

Paragraaf 8 Europese programma's

Inleiding

Mede door inzet van de Europese middelen gaan we onze provinciale doelstellingen realiseren. De Europese subsidies zijn, met haar multipliereffect, zeer belangrijke impuls gelden voor de provincie Noord-Brabant en een katalysator bij het stimuleren van vooral het bedrijfsleven en Triple Helix partners om te innoveren en innovatiekracht te verbinden met de huidige actuele maatschappelijke opgaven waar we voor staan. In 2021 is het [nieuwe Meerjarig Financiële Kader \(2021-2027\)](#) gestart van de Europese Unie, met een nieuwe verdeling voor Europese fondsen zoals het:

- EFRO-programma 2021-2027 voor Zuid-Nederland – OPZuid
- Europese Gemeenschappelijke Landbouwbeleid met de Nederlandse invulling het Nationaal Strategisch Plan - GLB/NSP
- Europese subsidieregeling voor grensoverschrijdende ruimtelijke en regionale ontwikkeling – Interreg
- Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe - REACT-EU
- Just Transition Fund - JTF
- Recovery and Resilience Facility- RRF

Naast de programma's waar we deelnemen in de governance kijken we ook kritisch naar andere Europese programma's die aansluiten bij de provinciale doelstellingen. Als provincie hebben wij de verantwoordelijkheid van beheerautoriteit (voorheen: managementautoriteit) gekregen na afspraken met het ministerie van Economische Zaken in het kader van de partnerschapsovereenkomst.

Om maximaal te profiteren van deze subsidiefondsen is het noodzakelijk de benodigde cofinancieringsmiddelen tijdig beschikbaar te hebben en de uitvoeringskosten op ons te nemen voor deze programmaperiode. In 2020 is door GS besloten dat de benodigde cofinancieringsmiddelen gevonden moet worden binnen de bestaande programmabudgetten.

De motivatie is dat deze EU-middelen bijdragen aan het behalen van onze eigen doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen (multipliereffect).

In de begroting 2022 is tot en met 2023 voorzien in de cofinanciering voor Europese fondsen van in totaal € 24,6 mln. Deze cofinanciering is voortgekomen uit de programmabudgetten.

Voor 2024 wordt momenteel cofinanciering georganiseerd gebaseerd op dezelfde methodiek van 2022 en 2023. De methodiek voor het dekken van de cofinanciering vanaf 2025 tot en met 2027 (einde van de huidige programmaperiode) zal volgen vanuit het nieuwe bestuursakkoord en de perspectiefnota 2025.

Wat willen we bereiken?

Uitgangspunt is om optimaal en op een strategische manier gebruik te maken van de kansen die Europa ons biedt bij de realisatie van onze provinciale doelstellingen en daar de juiste randvoorwaarden voor te scheppen en de benodigde cofinanciering voor te organiseren.

Vanaf 2021 is de nieuwe programmaperiode gestart (2021-2027) waarbij we ons wederom inzetten voor de nieuwe kansen die Europa ons biedt en vervullen we een proactieve rol bij de voorbereidingen, vormgeving en uitvoering hiervan.

Voor wat betreft de vorige programmaperiode 2014-2020 ligt de focus op het adequaat afronden van de programma's waarin we als provincie deelnemen.

1. Inzet op extra middelen uit de Europese Unie inzake:

- Corona herstel - React EU (géén nieuwe openstellingen in 2024, in afrondingsfase)
- Green Deal - Just Transition Fonds (JTF) (waarschijnlijk geen openstellingen in 2024, in afrondingsfase)

2. Europese programma's 2021-2027:

- Majeure Europese programma's: OPZuid, GLB, InterregVI A
- Provinciale cofinanciering Europese programma's 2021-2027

3. Afronden Europese programma's 2014-2020:

- Majeure programma's: OPZuid, POP3, Interreg V
- Bancaire instrumenten
- Beleidsinstrumenten

Wat gaan we daarvoor doen?

1. Europese Programma's 2021-2027

OPZuid, GLB-NSP en Interreg VI:

- OPZuid

In 2024 kent het OPZuid net zoals in 2023 twee openstellingen (voor- en najaar). Voor 2024 wordt beoogd om in totaal € 50 mln. aan subsidie voor het OPZuid programma open te stellen.

Het OPZuid bestaat uit twee doelstellingen namelijk een "groener Europa" en een "slimmer Europa".

Bedrijven en organisaties kunnen subsidie aanvragen voor innovatieve projecten (TRL 6-9) die bijdragen aan één van de twee voornoemde doelstellingen. Daarvoor moeten de projecten gericht zijn op een versnelling van één of meer van de vijf vastgestelde transities (zoals opgesteld vanuit de [RIS3](#)) en ten goede komen aan het programmagebied van Zuid-NL, te weten de provincies Brabant, Limburg en Zeeland.

De transities zijn:

- Gezondheid
- Landbouw en voeding
- Grondstoffen
- Energie
- Klimaat

De EU stelt middelen beschikbaar op voorwaarde dat ook Rijk, provincies en bedrijfsleven meebetalen. Om zo optimaal mogelijk gebruik te maken van de Europese middelen is er in 2024 een bedrag van €5,6 mln. nodig om de integrale innovatieprojecten vanuit het OPZuid programma optimaal te kunnen voorzien van cofinanciering.

- INTERREG VI-A

De Interreg A-programma's zetten in op grensvervaging en bevordering van samenwerking tussen regionale gebieden in verschillende landen. Binnen de nieuwe Interreg A - programma's 2021-2027 waarin Brabant deelneemt kunnen grensoverschrijdende projecten met onze Duitse en Vlaamse partners worden ingediend op het gebied van gezondheid, landbouw en voeding, grondstoffen, energie, klimaat, duurzaam toerisme en arbeidsmarkt en onderwijs. Onze projectadviseurs in Duitsland en Vlaanderen zullen net als in de vorige programmaperiode samen met de beleidsinhoudelijke medewerkers het veld in beweging brengen zodat er goede grensoverschrijdende projectaanvragen worden ingediend die een wezenlijke bijdragen leveren aan de realisatie van onze beleidsdoelstellingen. Om deze projecten financieel te ondersteunen is voor 2024 €2,4 mln. nodig aan cofinanciering.

- Gemeenschappelijk Landbouwbeleid – Nationaal Strategisch Plan (GLB-NSP)

In 2023 is het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van start gegaan. EU-lidstaten hebben elk een nationaal strategisch plan opgesteld om de uit het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) en het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (Elfpo) gefinancierde steun van de Unie te implementeren en de specifieke beleidsdoelstellingen te verwezenlijken. Het strategisch GLB-plan beslaat de periode van 1 januari 2023 tot en met 31 december 2027.

De drie hoofddoelen van het GLB:

- Slimme, veerkrachtige landbouw
- Milieu, biodiversiteit en klimaat
- Brede plattelandsontwikkeling

In het NSP ligt de nadruk op toekomstbestendig boeren en het belonen van duurzaamheid. De omvangrijke Rijksregelingen voor de hectarepremie en ecoregeling voor boeren zijn van start gegaan. Van de provinciale regelingen is in 2023 ANLb gestart en de voorbereiding van LEADER. De overige regelingen voor Investerings, Samenwerking en Kennis en Innovatie worden eind 2023 en in de loop van 2024 opengesteld. Het subsidiebudget voor Noord-Brabant aan provinciale regelingen beslaat rond de €90 mln., waarvan ongeveer €60 mln. Europese middelen en ongeveer €35 mln. aan provinciale middelen voor de gehele programmaperiode. Jaarlijks dekken provincie en Brabantse Waterschappen rond de €7 mln. aan cofinancieringsmiddelen die nodig zijn om de €11,5 mln. Europese middelen te kunnen inzetten. Dit is van toepassing op elk jaar. Is in het ene jaar het geld niet ingezet dan volgt een inhaalslag in het daaropvolgende jaar. Ook kunnen gelden versneld in de programmaperiode worden ingezet. Zo kunnen bijvoorbeeld de verwachte regelingen voor investeringen voor niet-landbouwbedrijven al in de jaren 2024-2025 worden opengesteld waarna geen nieuwe openstellingen volgen in 2026-2027.

De doelen van de Brabantse beleidsprogramma's Landbouw&Voedsel, Natuur en Water en Bodem sluiten goed aan bij de Europese doelen zodat het Europese GLB programma een goede bijdrage kan leveren aan het realiseren van deze provinciale doelen.

Just Transition Fund - JTF

Doel van het Europese Just Transition Fund is om de sociale en economische gevolgen van de klimaattransitie in kwetsbare regio's op te vangen. Het COROP-gebied West-Noord-Brabant is als één van de zes JTF-gebieden in Nederland aangewezen. (COROP = Een cluster van één of meer aangrenzende gemeenten in dezelfde provincie, ontworpen voor regionaal onderzoek.) Er is een bedrag van € 58,5 mln. aan Europese subsidie toegewezen aan dit gebied. Daar bovenop is er € 5 mln. aan cofinanciering vanuit het Rijk en € 3,2 mln. aan provinciale cofinanciering beschikbaar voor projecten.

Het JTF kent drie thematische sporen waarbinnen subsidie aangevraagd kan worden:

- Spoor 1 Innovatie: vernieuwing en versterking van de regionale economie met focus op biobased waardeketens en circulaire chemie en materialen.
- Spoor 2 Infrastructuur: investeringen in technologie, energiesystemen en infrastructuur voor een groene industrie en chemie.
- Spoor 3 Arbeidsmarkt: bijscholing, omscholing en aantrekken van talent in het licht van de energie- en grondstoffentransitie.

Projecten binnen spoor 1 en 2 moeten directe impact hebben op het kerngebied, dat bestaat uit het aaneengesloten gebied van de gemeenten Geertruidenberg, Drimmelen, Moerdijk, Steenbergen en Bergen op Zoom. Spoor 3 heeft de gehele COROP-gebied West-Noord-Brabant als werkingsgebied.

Het JTF is per medio februari 2023 opengesteld. De lopende openstellingen sluiten eind september; er volgt naar verwachting een aanvullende openstelling op spoor 3 in de periode november-december 2023. In 2023 is een totaalbedrag van € 59,2 mln. aan subsidie (vanuit EU + Rijk + provincie) opengesteld. Er is sprake van tijdsdruk om de JTF-middelen tijdig te beschikken. Per saldo moet ca. 70% van het JTF-budget in 2023 worden beschikt, een bedrag van ongeveer € 41 mln. voor regio West-Noord Brabant.

Het Rijk (ministerie van SZW) treedt op als beheerautoriteit voor het JTF. Elke regio kent een eigen programma en openstellingskalender, die door een regionale stuurgroep wordt vormgegeven. De uitvoering voor Noord-Brabant, Zeeland en Limburg is belegd bij Stimulus programmamanagement. Vooralnog is niet voorzien dat er nog openstellingen zijn voor het JTF in 2024. Enkel wanneer er substantieel budget over is vanuit de openstellingen in 2023 én er nog genoeg animo dan wel projecten in voorbereiding zijn, zullen nieuwe openstellingen in 2024 voor JTF worden georganiseerd. Hierbij wordt geen nieuwe provinciale cofinanciering voorzien.

MKB-plusfaciliteit

De provincie heeft in augustus 2018 de (aandelenkant van de) mkb-plusfaciliteit opgezet om snelgroeiende en innovatieve mkb ondernemingen in Brabant te kunnen voorzien van durfkapitaal via het Europees Investeringsfonds. Sinds januari 2020 stellen de provincie en Invest-NL voor de leningenkant van de mkb-plusfaciliteit teder €30 mln. beschikbaar. De aandelen- en leningenkant van de mkb-plusfaciliteit hebben in principe een looptijd van respectievelijk 20 en 17 jaar. Tot op heden heeft de provincie drie co-investeringen gerealiseerd (twee in 2020 en een in 2022).

Vanguard Initiative

In 2023 en 2024 neemt Brabant, als partner in Vanguard, actief deel aan 4 pilots (3D Printen, Slim produceren, AI en Smart Health); en de aanvraag van een Partnership for Regional Innovation(PRI); Interregional Funding Meganism, een onderzoek naar de mogelijkheden van een innovatie fonds

opgezet door en voor regio's in Europa. De PRI zou het budget van dit fonds met Europees geld kunnen verdubbelen.

Uitvoeringskosten

De uitvoeringskosten van de EU-programma's zullen de komende 7 jaar door de provincie gedragen worden. Onze bijdrage voor de uitvoering van de programma's door o.a. Stimulus, Interreg-secretariaten en RVO, is jaarlijks rond € 3 mln. ingeschat. Hiervoor is vanaf 2024 een structurele dekking voorzien van 2.9 mln. per jaar. Door stijging van de kosten van onze uitvoeringsorganisaties zal deze dekking vanuit de structurele middelen hoogstwaarschijnlijk niet meer dekkend zijn.

2. Afronden Europese Programma's 2014-2020

- OPZUID en Interreg V

In 2021 hebben de laatste openstellingen binnen het OPZuid en Interreg programma plaatsgevonden. Het beschikbare EFRO-budget voor het OPZuid en het Interreg V programma is inmiddels volledig beschikbaar. De definitieve einddatum van de projecten uit deze programmaperiode loopt tot eind 2023. De lopende projecten zullen voor die tijd worden afgewikkeld. In 2024 volgen de laatste betaalaanvragen en worden de eindafrekening voor het OPZuid en Interreg opgesteld. Begin 2025 moeten alle OPZuid stukken bij de EC zijn ingediend.

- POP3+

In 2022 hebben de laatste openstellingen vanuit de transitieperiode (POP3+) van het POP3 naar het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid plaatsgevonden. Voor de periode 2021 en 2022 is hiervoor een ELFPO-bijdrage van +/- € 17 mln. naar voren gehaald. Voor de transitieperiode zijn de volgende focus doelen genoemd: klimaatdoelen, kringlooplandbouw en biodiversiteitsherstel. Zowel de landbouw transitie als de opgaven voor natuur, bodem en water zijn aan de orde. In 2023 zijn hiervoor de laatste subsidies verleend. Het POP3 programma zal naar verwachting in 2025 worden afgerond.

- Monitoring Europese programma's

Twee keer per jaar monitort Stimulus Programmamanagement van de provincie Noord-Brabant - in samenwerking met European Regional Affairs Consultants (ERAC) - de verlening van Europese subsidies aan projecten met begunstigden die zijn gevestigd in Zuid-Nederland. Deze gegevens worden ieder half jaar geactualiseerd en laten zien aan hoeveel Brabantse projecten vanaf het begin van de huidige programmaperiode 2014-2020 tot heden Europese subsidie is toegekend. Voor de rapportage klik [hier](#)

Wat mag het kosten?

- Reserve 2021-2027

Provinciale cofinanciering Europese Programma's 2021-2027:

In het nieuwe programma is er gekozen om de cofinanciering te dekken uit de beschikbaar gestelde middelen per programma. De motivatie is dat de Europese middelen bijdragen aan onze eigen

doelstellingen en door inzet van onze cofinancieringsmiddelen er extra middelen voor de doelstellingen beschikbaar komen.

Vanuit alle betrokken beleidsprogramma's is de benodigde cofinanciering van de Europese programma's (OPZuid, Interreg VI, GLB/NSP en JTF) tot en met 2023 toegevoegd aan de reserve Europese Programma's 2021-2027.

Europese Programmaperiode	Totaal benodigde cofinanciering
t/m 2023	€ 20.915.000
2024	€ 15.046.458
2025	€ 10.511.729
2026	€ 5.383.229
2027	€ 4.744.729
Totaal	€ 56.601.146

Met het organiseren van de cofinanciering voor 2022 -2023 is een belangrijke basis gelegd voor het waarmaken van Brabantse ambities met inzet van Europese middelen. Voor 2024 zal de dekking van de benodigde cofinanciering zoveel mogelijk op dezelfde manier gebeuren zoals dit in 2022 en 2023 is gedaan. Vanaf 2025 t/m 2027 zal de benodigde cofinanciering conform het nieuwe bestuursakkoord en de perspectiefnota 2025 worden georganiseerd.

- Reserve 2014-2020

Het saldo van de reserve uit de Programmaperiode 2014-2020 zal nog worden ingezet voor de afwikkeling van de risico's van deze programmaperiode en de uitvoeringskosten voor dit programma. Deze kosten zullen nog zeker tot en met 2025 doorlopen. Na de afrekening met Europa (naar verwachting in 2025) en daarna ook de afrekening met de beleidsprogramma's, kunnen we pas zeker zijn van de omvang van het restant van deze reserve.

Deze buffer komt uit het restant van de reserve van de programmaperiode 2014-2020.

Financiële begroting

I Algemene grondslagen voor begroting en jaarstukken

De begroting is opgesteld met inachtneming van de voorschriften van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV).

Volgens het BBV is het gemodificeerd stelsel van lasten en baten van toepassing.

In overeenstemming met de BBV-regelgeving is het autorisatieniveau bepaald op het totaal van de lasten en het totaal van de baten per programma.

De begroting geeft in overeenstemming met de normen van het BBV een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd over de financiële positie en over de baten en lasten. De baten en lasten worden tenzij anders vermeld toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben.

Basis voor de ramingen in de begroting

De begroting 2024 bestaat uit de oorspronkelijke ramingen van ongewijzigd beleid met daarbij de effecten van de 2e bestuursrapportage 2023 die oktober 2023 door PS is/wordt vastgesteld.

Lastneming subsidies

De lasten als gevolg van voorlopige subsidie toekenningen voor projectsubsidies worden beneden de grens van € 2,5mln. genomen op het moment van het beschikken (afgeven van de beschikking). De grens dient op basis van nadere afspraken tussen commissie BBV, accountants en IPO tussen de 0% en 0,25% van een doorkijk op de (primitieve) meerjarige begrotingsomvang (inclusief storting reserves) te liggen en wordt ten minste iedere vier jaar geactualiseerd.

Investerings en afschrijvingen (uitwerking financiële verordening art.6)

Aan investeringen worden geen indirecte kosten c.q. rente toegerekend.

Kosten voor onderzoek en ontwikkeling worden niet geactiveerd.

Bijdragen aan investeringen van derden worden niet geactiveerd. Investeringsbijdragen van de provincie aan gemeenten en andere instellingen worden niet geactiveerd maar ineens ten laste van de exploitatie gebracht conform het besluit van PS bij Voorjaarsnota 2010.

Afschrijvingsbeleid

De materiële vaste activa met economisch nut en de investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden afgeschreven rekening houdend met de actuele regelgeving en overeenkomstig de normen gangbaar in het maatschappelijk verkeer.

De materiële vaste activa met economisch nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 25 jaar : bedrijfsgebouwen
- b. 25 jaar : vervoermiddelen
- c. 15 jaar: · machines apparaten en installaties;
- d. 15 jaar: meubilair.

Activa met economisch nut en een verkrijgingsprijs van minder dan € 250.000 worden niet geactiveerd, uitgezonderd gronden en terreinen. Deze laatst genoemden worden altijd geactiveerd.

De materiële vaste activa in de openbare ruimte met maatschappelijk nut worden lineair afgeschreven in maximaal:

- a. 15 jaar wegen
- b. 15 jaar infra-projecten.

Financiële vaste activa

De kapitaalverstrekkingen aan de deelnemingen zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs vindt afwaardering plaats.

Uitzondering hierop zijn de deelnemingen NV BNG, NV Waterschapsbank, Enexis Holding NV, Publiek belang elektriciteitsproductie NV, NV Brabant Water, PZEM NV, NV Eindhoven Airport, BV TOM en CV TOM, Brabant Startup Fonds BV en Breedbandfonds Brabant . De kapitaalverstrekking aan deze deelnemingen is op € 0 gewaardeerd.

Nazorgfonds

Het nazorgfonds heeft een afzonderlijke jaarrekening. Hierin worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde met uitzondering van effecten. Deze effecten, die bestaan uit participaties in beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde fondsen, worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

Waardeveranderingen hiervan worden rechtstreeks verwerkt in de winst- en-verliesrekening. Na de sluiting van een stortplaats wordt voor de uitvoering van de nazorg in het Nazorgfonds een voorziening aangehouden. De provincie is na de sluiting wettelijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de nazorg. Mocht die voorziening op enig moment ontoereikend zijn, dan dient de provincie de voorziening aan te vullen of zich daarvoor garant te stellen.

De waarderingsgrondslagen van het nazorgfonds zijn van invloed op de begroting en jaarstukken van de provincies. Een voorziening wordt binnen de begroting van de provincie gevormd indien de voorziening bij het nazorgfonds ontoereikend is.

Reserves (uitwerking financiële verordening art.7)

Reserves worden ingesteld, opgeheven en samengevoegd bij PS-besluit.

Voor elke nieuw in te stellen bestemmingsreserve wordt aan PS een instellingsbesluit voorgelegd met de volgende gegevens:

- doelstelling en gebruik;
- toegestane minimum en maximumstand;
- toevoegingen en onttrekkingen;
- bepalingen omtrent opheffing/looptijd reserve;
- eventuele rentetoevoeging.

Het college biedt PS één keer per bestuursperiode een nota reserves aan. Deze nota wordt door PS vastgesteld en behandelt:

- de vorming en de besteding van de reserves;
- de eventuele rentetoevoeging aan de reserve(s);
- de bepalingen omtrent de opheffing/looptijd van de reserves.

Indien een bestemmingsreserve voor een bepaald doel rekening houdend met de bepalingen voor opheffing/de aangegeven maximale looptijd niet heeft geleid tot de realisering van dat doel, valt de bestemmingsreserve vrij en wordt deze aan de algemene reserve toegevoegd.

Rente

Op de reserves wordt geen rente bijgeschreven.

De provincie hanteert een gesloten rentesysteem waarbij het saldo van de rentekosten en rente-inkomsten wordt opgevangen binnen de Dividend- en rentereserve.

De rentelasten van investeringen maken deel uit van het gesloten rentesysteem dat de provincie hanteert en komen in de begroting tot uitdrukking in het onderdeel algemeen financieel beleid.

Salariskosten en toerekening van organisatiekosten

De structurele salariskosten zijn gebaseerd op de toegestane formatiesterke op basis van een 36-urige werkweek.

De huidige cao heeft een looptijd van 1 januari 2022 tot en met 31 december 2023

Indexering

In het bestuursakkoord is in de financiële positie rekening gehouden met indexatie van de meerjarenraming.

Hieraan liggen de volgende beleidsuitgangspunten ten grondslag:

- Indexatie wordt toegepast op beleidsprogramma's en organisatiekosten die gefinancierd worden door algemene middelen.
- Indexatie wordt toegepast op de exploitatie-uitgaven van de begroting en structurele toevoegingen aan reserve.
- Indexatie is alleen van toepassing op structurele bedragen in de begroting.
- Voor de te indexeren exploitatie-uitgaven wordt een standaardverdeling voor loon en prijs gehanteerd.
- Voor exploitatie-uitgaven voor structurele subsidierelaties en daaraan gelijkgestelde organisaties voor het uitvoeren van provinciale taken wordt een afwijkende verdeling voor loon en prijs gehanteerd.
- Indexatie van de interne loongerelateerd exploitatie-uitgaven volgen de CAO afspraken.
- De indexatie voor loon, prijs en investeringen is gebaseerd op relevante indexen uit het Centraal Economisch Plan, dat elk jaar in maart wordt gepubliceerd door Centraal Planbureau.
- De indexatie wordt elke jaar als onderdeel van de bestuursrapportage via een begrotingswijziging voor het jaar t+1 verwerkt.
- Voorstellen voor de toepassing van andere indexatiebedragen zijn mogelijk, als de toegepaste indexatie niet afdoende blijkt. Hiertoe worden onderbouwde separate voorstellen bij de bestuursrapportage aan uw Staten voorgelegd.

Exploitatiesubsidies 2024

De in de ramingen van de begroting opgenomen exploitatiesubsidies 2024 zijn in de bijlagenbundel bijlage 5b gespecificeerd opgenomen.

Algemene uitkering en decentralisatieuitkeringen van het provinciefonds

De raming van de algemene uitkering is gebaseerd op de meicirculaire 2023. De raming is bij de bestuursrapportage 2023 bijgesteld en toegelicht. In begrotingsbedrag 2024 is het geraamde accres 2024 niet geheel meegenomen. Hierdoor is het mogelijk om eventuele negatieve bijstellingen van het accres 2023 en 2024 op te vangen, zonder effect op de begrotingsvrije ruimte.

Decentralisatie-uitkeringen maken deel uit van het provinciefonds, maar hebben een eigen verdeling. De begrotingsbedragen 2024 zijn gebaseerd op de meicirculaire 2023.

Opcenten motorrijtuigenbelasting

De geraamde opcenten zijn gebaseerd op het meest recent houderschapsbestand van de belastingdienst uitgaande van een verhoging van 1,5% t.o.v. het tarief van 2023.

Gelijktijdig met de begroting wordt het opcententarief vastgesteld op 82,8, zijnde een verhoging van 2,5%. De betreffende begrotingswijziging wordt gelijktijdig met de begroting aangeboden.

II Financiële positie

Autorisatie en overzicht van lasten en baten

In het overzicht van lasten en baten worden de lasten, de baten en het saldo van de begroting conform artikel 17 van het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) gerecapituleerd. De door PS te autoriseren begrotingsbedragen zijn (in overeenstemming met de BBV-regelgeving) in één overzicht van lasten en baten opgenomen. De lasten en baten in dit overzicht sluiten aan bij de overzichten van lasten en baten zoals die bij elke begrotingsprogramma zijn opgenomen.

Een meerjarig overzicht van de lasten en baten in de begroting per programma is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 1.

Een meerjarig gedetailleerd overzicht ingedeeld naar de voorgeschreven taakvelden is opgenomen in de door GS vastgestelde "Uitvoeringsinformatie 2024". Zie bijlagenbundel-bijlage 4.

Begroting 2024		Lasten	Baten	Saldo
1	Programma Bestuur en Veiligheid	22.041	2	22.039 N
	Programma-lasten/programma-baten	16.298	2	16.296 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	5.743	0	5.743 N
2	Programma Ruimte en Wonen	82.333	52.425	29.908 N
	Programma-lasten/programma-baten	74.299	52.425	21.874 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	8.034	0	8.034 N
3	Programma Water en Bodem	60.610	15.465	45.145 N
	Programma-lasten/programma-baten	55.995	15.465	40.530 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.615	0	4.615 N
4	Programma Natuur en Milieu	158.472	18.043	140.429 N
	Programma-lasten/programma-baten	148.124	18.043	130.081 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	10.348	0	10.348 N
5	Programma Economie, Kennis en Talentontwikkeling	30.819	107	30.712 N
	Programma-lasten/programma-baten	25.559	107	25.452 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	5.260	0	5.260 N
6	Programma Energie	9.891	3.111	6.780 N
	Programma-lasten/programma-baten	5.711	3.111	2.600 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	4.180	0	4.180 N
7	Programma Landbouw en Voedsel	43.586	37.830	5.755 N
	Programma-lasten/programma-baten	40.939	37.830	3.109 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	2.647	0	2.647 N
8	Programma Basisinfrastructuur Mobiliteit	189.109	5.260	183.849 N
	Programma-lasten/programma-baten	176.578	5.260	171.317 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	12.531	0	12.531 N
9	Programma Mobiliteitsontwikkeling	218.162	57.728	160.435 N
	Programma-lasten/programma-baten	212.288	57.728	154.560 N
	Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	5.875	0	5.875 N

bedragen * € 1.000

bedragen * € 1.000

Begroting 2024	Lasten	Baten	Saldo
10 Programma Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	55.863	1.079	54.784 N
Programma-lasten/programma-baten	52.173	1.079	51.094 N
Toerekening organisatiekosten/Baten toerekening org.kst.	3.690	0	3.690 N
Algemeen financieel beleid	214.510	741.106	526.596 V
Algemene dekkingsmiddelen			
- Heffing opcenten motorrijtuigenbelasting	0	289.229	289.229 V
- Algemene uitkering Provinciefonds	0	372.166	372.166 V
- Decentralisatie-uitkeringen Provinciefonds	0	2.841	2.841 V
- Dividend	0	12.412	12.412 V
- Financieringsfunctie	609	64.178	63.569 V
- Overige algemene dekkingsmiddelen	370	0	370 N
- Ontwikkelbedrijf	2.878	280	2.598 N
- Toevoeging voorziening	0	0	0
Overhead	87.549	0	87.549 N
Stelposten (exclusief onvoorzien)	121.796	0	121.796 N
Onvoorzien	1.308	0	1.308 N
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	0	0	0
Bedrag van de heffing voor vennootschapsbelasting	0	0	0
A: Totaal van de lasten	1.085.397		
B: Totaal van de baten		932.156	
Gerealiseerde totaal saldo van baten en lasten (B -/- A)			153.241 N
	Toevoeging aan reserves 2024	Onttrekking aan reserves 2024	Saldo mutatie reserves 2024
C: Toevoegingen aan reserves	317.809		317.809 N
D: Onttrekkingen aan reserves		471.050	471.050 V
Saldo toevoegingen en onttrekkingen (D -/- C)			153.241 V
Totaal van de lasten + toevoegingen aan reserves (A+C)	1.403.207		
Totaal van de baten + onttrekkingen aan reserves (B+D)		1.403.207	
Geraamd resultaat			0

Ad C en D. De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves vinden plaats overeenkomstig de door PS vastgestelde instellingsbesluiten van de reserves en zijn op de volgende pagina gespecificeerd.

bedragen x € 1.000

(bedragen x € 1.000)	Storting 2024	Onttrekking 2024
2. Ruimte en wonen		
Reserve ontwikkelbedrijf	134	888
Reserve Werklocaties	2.958	2.838
3. Water en Bodem		
Reserve Bodem; DU Bodem		1.074
Reserve Regionaal Waterprogramma	6.320	35.012
4. Natuur en milieu		
Reserve PMWP		200
Reserve VTH Omgevingsdiensten	25.809	25.280
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	3.440	16.070
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	64.583	73.061
Res. Essent Investeringsagenda		13.375
5. Economie		
Reserve Co-financ. Europese programma's	2.930	
6. Energie		
Res. Essent Investeringsagenda		906
7. Landbouw en voedsel		
Reserve Landbouw	40	205
8. Basisinfrastructuur mobiliteit		
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	32.643	26.248
9. Mobiliteitsontwikkeling		
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	116.212	177.381
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd		
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	3.245	4.742
Res. Essent Investeringsagenda	50	5.383
Algemeen financieel beleid		
Reserve ontwikkelbedrijf	1.259	3.624
Algemene reserve Doorgeschoven ruimte	5.143	67.708
Algemene reserve Risicoreserve	596	
Res. Essent Immunisatieportefeuille	561	569
Res. Essent Balansverkortung	30.000	
Reserve Risico grondport. de Kempen	20	20
Res. Essent Dividend- en rentereserve	18.900	14.813
90. Bedrijfsvoering		
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	850	516
Reserve Organisatieontwikkeling	1.150	900
Reserve POB (Opleidingen)	965	
Res. Essent Investeringsagenda		240
Eindtotaal	317.809	471.050

De onttrekkingen aan de reserves vinden plaats ter dekking van de uitgaven die bij de verschillende programma's in de begroting zijn geraamd.

III Uiteenzetting financiële positie

De belangrijkste verschillen tussen de begroting 2024 en de begroting 2023 zijn per programma toegelicht in de begroting.

Een gezonde financiële positie van de provincie komt in de begroting en meerjarenraming tot uitdrukking in een adequaat weerstandsvermogen en in een sluitende begroting.

Weerstandsvermogen

Voor een toelichting op het weerstandsvermogen wordt verwezen naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing. De verhouding tussen de beschikbare en de benodigde weerstandscapaciteit blijft binnen de voorgestelde bandbreedte.

Sluitende begroting en structureel evenwicht

Sluitende begroting

Uit de regel "Geraamd resultaat" in onderstaande tabel blijkt dat de begroting precies in evenwicht is. De lasten + de toevoegingen aan de reserves zijn gelijk aan de baten + de onttrekkingen aan de reserves.

Daarmee is sprake van een sluitende begroting.

Structureel evenwicht

Om vast te stellen of er naast een sluitende begroting voor het jaar 2024 ook sprake is van een structureel evenwicht, schrijft het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) voor, dat een limitatief overzicht in de begroting wordt opgenomen van de incidentele lasten en incidentele baten. Dit limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten zoals bedoeld in BBV artikel 19 is in de bijlagenbundel in bijlage 3 opgenomen.

Op basis van dit limitatieve overzicht zijn in onderstaande tabel de incidentele en structurele componenten van de lasten en baten inzichtelijk gemaakt.

Uit de tabel blijkt dat de begroting 2024 structureel evenwicht kent, de structurele baten van de jaren 2024 tot en met 2027 zijn hoger dan de structurele lasten.

N.B. Het BBV schrijft voor dat incidentele lasten en baten, lasten en baten zijn die niet langer dan drie jaar in de begroting voorkomen.

Dit BBV-voorschrift vereist verder dat wordt aangegeven welke toevoegingen en onttrekkingen aan reserves als structureel zijn te beschouwen. In het BBV wordt er in principe van uitgegaan dat alle toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves incidenteel van aard zijn, maar afwijkingen op deze regel zijn mogelijk.

De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2024 en de meerjarenraming 2025-2027 worden door de provincie als incidenteel beschouwd.

NB een overzicht van beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves blijft daarom achterwege.

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2023, na wijziging			Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026			Begroting 2027		
	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel
L a s t e n - p r o g r a m m a															
Bestuur en Veiligheid	23.491	5.421	18.070	22.041	5.409	16.632	15.479	0	15.479	15.479	0	15.479	15.479	0	15.479
Ruimte en Wonen	32.455	13.036	19.420	82.333	68.127	14.207	25.560	13.560	12.000	12.009	0	12.009	11.956	0	11.956
Water en Bodem	48.380	20.942	27.438	60.610	12.649	47.961	50.474	6.841	43.633	54.527	11.732	42.795	34.217	0	34.217
Natuur en Milieu	213.547	94.382	119.165	158.472	31.205	127.267	133.439	7.973	125.466	130.844	4.210	126.634	129.471	0	129.471
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	100.029	76.421	23.608	30.819	4.300	26.519	25.378	0	25.378	25.378	0	25.378	25.378	0	25.378
Energie	15.654	10.910	4.743	9.891	2.393	7.498	7.068	0	7.068	6.928	0	6.928	6.928	0	6.928
Landbouw en Voedsel	22.928	18.082	4.846	43.586	40.498	3.088	2.888	0	2.888	2.888	0	2.888	2.873	0	2.873
Basisinfrastructuur mobiliteit	234.603	10.059	224.545	189.109	8.648	180.461	189.982	4.615	185.367	206.673	3.500	203.173	215.285	1.500	213.785
Mobiliteitsontwikkeling	106.578	92.732	13.846	218.162	202.446	15.716	210.747	196.371	14.376	131.384	117.475	13.909	41.565	27.000	14.565
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	62.219	13.238	48.981	55.863	6.333	49.530	45.765	0	45.765	45.234	0	45.234	44.728	0	44.728
Algemeen financieel beleid	148.558	53.089	95.469	214.510	112.728	101.782	218.338	103.708	114.630	227.870	94.885	132.985	238.577	87.518	151.059
A. Totaal lasten	1.008.442	408.310	600.132	1.085.397	494.737	590.660	925.118	333.068	592.050	859.214	231.802	627.412	766.458	116.018	650.439
B a t e n - p r o g r a m m a															
Bestuur en Veiligheid	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2
Ruimte en Wonen	11.432	9.617	1.815	52.425	52.425	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Water en Bodem	12.859	4.253	8.606	15.465	1.730	13.735	14.465	730	13.735	18.263	1.278	16.985	14.049	0	14.049
Natuur en Milieu	67.551	62.650	4.901	18.043	12.596	5.447	10.625	5.178	5.447	5.447	0	5.447	5.447	0	5.447
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	33.734	33.629	105	107	0	107	109	0	109	111	0	111	113	0	113
Energie	1.136	1.136	0	3.111	3.111	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Landbouw en Voedsel	10.264	10.234	30	37.830	37.790	40	60	0	60	80	0	80	100	0	100
Basisinfrastructuur mobiliteit	8.008	6.097	1.911	5.260	3.911	1.349	2.849	0	2.849	2.849	0	2.849	2.849	0	2.849
Mobiliteitsontwikkeling	108.124	108.052	72	57.728	57.656	72	2.271	2.199	72	72	0	72	72	0	72
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	803	35	768	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079
Algemeen financieel beleid	772.996	20.447	752.549	741.106	10.410	730.696	749.487	367	749.120	776.403	40	776.363	774.658	0	774.658
B. Totaal baten	1.026.909	256.150	770.760	932.156	179.629	752.527	780.948	8.474	772.473	804.305	1.318	802.988	798.369	0	798.369
Saldo van baten en lasten B-/-A	18.467			-153.241			-144.170			-54.908			31.912		
C. Stortingen in reserves	594.384	594.384	0	317.809	317.809	0	290.495	290.495	0	300.544	300.544	0	292.709	292.709	0
D. Onttrekkingen aan reserves	575.917	575.917	0	471.050	471.050	0	434.665	434.665	0	355.452	355.452	0	260.798	260.798	0
Geraamd resultaat (B-A+D-C)	0			0			0			0			0		
Totaal structurele lasten (A)			600.132			590.660			592.050			627.412			650.439
Totaal structurele baten (B)			770.760			752.527			772.473			802.988			798.369
Structurele baten -/- structurele lasten			170.628			161.867			180.423			175.576			147.930

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten van de mutaties en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlage 3. Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

In het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten (BBV) is bepaald dat de arbeidskostengerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume onderdeel vormen van de uiteenzetting over de financiële positie in de begroting.

Deze verplichtingen zijn ook in de meerjarenraming opgenomen.

Bedragen zijn exclusief indexering (prijspeil 2023).

Ambtelijk apparaat

Spaarverlof

In de werktijdenregeling is opgenomen dat medewerkers max. 100 uur (per fulltime equivalent) aan te veel gewerkte uren (en/of niet opgenomen verlofuren) mogen meenemen naar het volgende jaar; die uren moeten binnen 12 maanden alsnog worden opgenomen.

Daarnaast kunnen medewerkers op grond van de cao verlof bijkopen. In tegenstelling tot het reguliere vakantieverlof vervalt of verjaart dat bijgekochte verlof niet. Voor dit opgespaarde verlof is per 2022 een voorziening gevormd.

Inkomensvoorziening vml. personeel via uitkeringsinstantie (werkloosheid, gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid, suppletie)

De Provincie is eigenrisicodragers voor de WW- en de WGA-uitkeringen o.g.v. de Wet Inkomen en Arbeid. Dat geldt uiteraard ook voor het bovenwettelijk deel van de WW. De uitkeringsinstanties die deze voorzieningen uitvoeren declareren de kosten maandelijks bij de provincie.

De werkelijke uitkeringen in 2023 resp. de te verwachten uitkeringen en uitvoeringskosten in de komende jaren zijn:

Bedragen x € 1.000	2023	2024	2025	2026
uitkeringen	335	335	335	335
uitvoeringskosten	0	0	0	0

IV Geprognosticeerde balans

Onderstaand is de balans verkort weergegeven met daarbij de geprognosticeerde cijfers per 31 dec 2023 t/m 31 dec 2027. Voor wat betreft de vaste activa en de lange passiva zijn deze geprognosticeerde cijfers gebaseerd op de in de BBV voorgeschreven verloopoverzichten.

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de boekwaarde van de vaste activa gedurende de periode 2023-2027, inclusief de daarbij gehanteerde afschrijvingsmethodiek, is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlagen 7 t/m 9.

Verreweg het grootste deel van de vaste activa betreft de financiële vaste activa bestaande uit:

- aangeschafte obligaties (voornamelijk uit de opbrengst verkoop Essent);
- de balanswaarde van de deelnemingen (Bijlagenbundel-bijlage 9a);
- de verstrekte geldleningen (bijlagenbundel-bijlage 9c);
- de uitzettingen langer dan 1 jaar (bijlagenbundel- bijlage 9d)

Een gespecificeerd overzicht van het verloop van de passiva is opgenomen in de bijlagenbundel in bijlage 10 reserves, bijlage 11 voorzieningen en bijlage 12 opgenomen geldleningen.

Voor de vlottende activa en de korte passiva kent het BBV ten tijde van de begroting geen regelgeving. Op advies van het Ministerie van BZK is voor deze geprognosticeerde cijfers het gemiddelde van de laatste drie jaarrekeningen aangehouden.

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln		
Activa	31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
Vaste Activa						
Immateriële vaste activa	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0
Materiële vaste activa						
Inv. met economisch nut	76,4	92,0	104,7	120,5	115,9	111,7
Inv. met maatschappelijk nut	424,6	387,2	471,3	655,1	832,7	791,4
Financiële vaste activa						
Kapitaalverstrekking	88,7	91,9	91,9	91,9	91,9	91,9
Verstrekte geldleningen	2.298,1	2.534,3	2.397,9	2.181,5	2.055,4	1.865,0
Uitzettingen > 1 jr	555,3	757,8	657,8	632,8	556,8	513,9
Overige Fin.vaste activa	52,2	52,2	52,2	52,2	52,2	52,2
Vlottende Activa						
Voorraden	132,2	129,6	129,6	129,6	129,6	129,6
Uitzettingen < 1 jr	1.127,0	1.179,2	1.179,2	1.179,2	1.179,2	1.179,2
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overlopende activa	253,2	219,0	219,0	219,0	219,0	219,0
Totaal Activa	5.008,0	5.443,4	5.303,6	5.261,8	5.232,7	4.953,9

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln		
Passiva	31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026	31-12-2027
Lange Passiva						
Algemene reserve	354,7	216,5	154,6	137,9	138,0	137,4
Bestemmingsreserve Essent	2.698,3	2.767,4	2.781,6	2.796,1	2.826,6	2.844,6
Overige bestemmingsreserves	1.117,7	1.205,2	1.099,7	957,8	872,3	886,7
Voorzieningen	58,6	53,9	43,9	40,8	34,7	31,6
Opgenomen vaste geldleningen	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Korte Passiva						
Netto vlottende schuld	146,4	200,4	200,4	200,4	200,4	200,4
Overlopende passiva	629,7	997,2	1.020,7	1.126,1	1.158,0	850,5
Totaal Passiva	5.008,0	5.443,3	5.303,6	5.261,8	5.232,7	4.953,9

Verleende garanties en waarborgen

Buiten de balans worden in de jaarrekening de borg- en garantstellingen toegelicht.

De gewaarborgde geldleningen en de door de provincie afgegeven garanties zijn opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13.

Verleende garanties en waarborgen	jaarrek. 2022	bedragen x € 1.000	
		Begr. 2023	Begr. 2024
Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen aan het Nationaal Groenfonds*	2.083	904	904
Overige garantieverplichtingen**	85.274	80.692	85.260
	87.357	81.596	86.164

* De provincie Noord-Brabant heeft een aandeel van 13,1% in de gemeenschappelijk (met andere provincies) gewaarborgde geldleningen aan het nationaal groenfonds. Het aandeel van Noord-Brabant is in bovenstaande tabel vermeld. De specificatie is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13a Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen.

** De hier opgenomen bedragen betreffen de door de provincie afgegeven garanties waarop de reeds gerealiseerde aanspraken in mindering zijn gebracht. De specificatie hiervan is opgenomen in de bijlagenbundel-bijlage 13b Garantieverplichtingen.

V Kengetallen financiële positie

Het besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten schrijft voor dat in de begroting en jaarstukken een reeks van verplichte financiële kengetallen moet worden opgenomen. Het opnemen van de kengetallen in de begroting past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd provinciale staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol. Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

1a Netto schuldquote*

1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen *

2 Solvabiliteitsratio*

3 Grondexploitatie*

4 Structurele exploitatieruimte

5 Belastingcapaciteit

* Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting.

De balanswaarde van de vlottende activa en korte passiva per 31 december 2022 en per 31 december 2023 t/m 31 december 2027 kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald. Op advies van het ministerie van BZK is voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarde in de jaren 2020 t/m 2022.

Kengetallen financiële positie	Rek. 2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027
1a Netto schuldquote (ultimo jaar)	-140,4%	-93,1%	-89,3%	-89,9%	-73,8%	-107,5%
1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-425,7%	-344,9%	-352,1%	-375,9%	-335,9%	-347,7%
2 Solvabiliteitsratio	83,3%	77,0%	76,1%	74,0%	73,3%	78,1%
3 Kengetal grondexploitatie	0,7%	0,4%	0,4%	0,3%	0,1%	0,0%
4 Kengetal structurele exploitatieruimte	22,6%	16,6%	17,4%	23,1%	21,8%	18,5%
5 Benutte belastingcapaciteit: Opcenten MRB	95,1%	95,4%	94,7%	97,1%	99,5%	102,0%

Ad 1a) Kengetal netto schuldquote

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden.

De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Kengetal netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote wordt veroorzaakt door het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 9c Verstrekte geldleningen).

Ad 2) Kengetal Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen (= reserves) als percentage van het balanstotaal. Met een solvabiliteitspercentage van 76,1% in 2024 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden op de balans zijn vermeld. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

Ad 4) Kengetal structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Kanttekening hierbij is wel dat Noord-Brabant alle mutaties in de reserves als incidenteel aanmerkt. Los van de regelgeving van het BBV hanteert BZK als toezichthouder de regel dat onttrekkingen aan reserves – die bedoeld zijn om afschrijvingslasten van investeringen te dekken - als structureel kunnen worden aangemerkt. Noord-Brabant heeft dat soort onttrekkingen wel, maar presenteert ze niet als structurele component. Als Noord-Brabant dat wel zou doen zou de structurele exploitatieruimte iets hoger uitkomen.

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting.

Een nadere voorgeschreven specificatie van de incidentele lasten en incidentele baten in de begroting is opgenomen in de bijlagenbundel: bijlage 2 en 3.

Ad 5) Kengetal Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit van provincies wordt berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies van het laatst bekende begrotingsjaar en uit te drukken in een percentage.

Een nadere uitwerking van de kengetallen is opgenomen in de uitwerking van de paragraaf weerstandsvermogen (bijlagenbundel-bijlage 16).

VI Overzicht beleidskaders en uitvoeringsagenda's

Beleidskader	Uitvoeringsagenda	Vaststelling GS	Vaststelling PS
Beleidskader Economie 2030: Visie op een toekomstbehendige economie 2021-2030			16-10-2020
	UA Dataeconomie 2021-2023	26-01-2021	
	UA Circulaire Economie 2021-2023	09-02-2021	
	UA Toekomstbehendige clusters & triple helix samenwerking 2021-2023	20-04-2021	
	UA Arbeidsmarkt 2020-2023	18-02-2020	19-06-2020
	UA Versterking campussen, stedelijke innovatiedistricten, fieldlabs en hybride leeromgevingen	20-07-2021	
Beleidskader Data 2020-2025			03-02-2020
	UA Digitale Transformatie 2021 - 2022	30-03-2021	
	UA Sensordata 2021 - 2023	N.v.t.	N.v.t
Beleidskader Mobiliteit: Koers 2030			06-11-2020
	KOPI: Kwaliteitsnota Onderhoud Provinciale Infrastructuur 2023-2027	12-07-2022	
	OV-visie 'Gedeelde mobiliteit is maatwerk'	09-10-2018	14-12-2018
	BVVP: Brabants Verkeersveiligheidsplan 2020-2024	04-11-2019	17-12-2019
	Krachten-bundeling Smart Mobility	22-10-2019	07-07-2020
Energieagenda 2019 - 2030			14-12-2018
	UA Energie 2021- 2023: haalbaar, betaalbaar en met draagvlak		09-02-2021
Beleidskader Vrije Tijd, Cultuur & Sport 2021 - 2022			Maart 2021
	UA Vrije Tijd, Cultuur & Sport	29-06-2021	
Beleidskader Erfgoed 2016-2020 (verlengd t/m 2022)			Maart 2021
	UA Erfgoed 2021 - 2022	13-07-2021	
Levendig Brabant 2023 - 2030			December 2022
Beleidskader Gezondheid 2021 – 2030. Drie gezonde levensjaren erbij voor iedere Brabander		18-05-2021	03-12-2021

Beleidskader	Uitvoeringsagenda	Vaststelling GS	Vaststelling PS
	UA Gezondheid	24 mei 2022	
Beleidskader Landbouw en Voedsel 2030			08-04-2022
	UA Landbouw & Voedsel	17 mei 2022	
	UA Mest	4 ^e kwartaal 2022	
Regionaal Water- en Bodemprogramma (RWP) 2022-2027 Combinatie van beleidskader en uitvoeringsagenda (wettelijk programma)			03-12-2021
Milieu		Sept 2022	November 2022
	UA Milieu	29-11-2022	
	UA Schone luchtakkoord 2021-2030	November 2021	
Leefomgeving		PM	PM
Beleidskader Natuur (vervanging voor BRUG)		6 september 2022	Oktober 2022
	UA Natuur	December 2022	
Toekomstbestendig bestuur			PM
Beleidskader interbestuurlijk toezicht 2020-2023			18-01-2020 (wordt onderdeel van toekomstbestendig bestuur in 2023)
Verbonden aan meerdere beleidskaders:			
	Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof 1.0 – UA 2020-2023	Dec 2020	
	Instrumenteel kader VTH	Mei 2018	
	UA Brede Welvaart	3 ^e kwartaal 2022	

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl

Begroting 2024 Bijlagenbundel (PS 32/23)

Provincie Noord-Brabant

Bijlagenbundel Begroting 2024 (PS 32/23)

Inhoud

I Financiële positie: Toelichting lasten en baten	2
Bijlage 1. Totaaloverzicht programmaplan	4
Bijlage 2. Structurele en incidentele lasten en baten per programma	7
Bijlage 3. Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten	8
Bijlage 4. Lasten en baten per taakveld en toedeling organisatiekosten	14
a. Lasten en baten ingedeeld naar taakvelden	14
b. Verdeling taakvelden over de programma's	16
c. Toedeling organisatiekosten	18
Bijlage 5a. Specificatie van aanmerkelijke verschillen tussen jaarrekening 2022 en begroting 2024	20
Bijlage 5b. Specificatie van de exploitatiesubsidies 2024	24
II Financiële positie – Geprognosticeerde balans	25
Bijlage 6. Geprognosticeerde balans	26
Bijlage 7. Immateriële vaste activa	27
Bijlage 8. Materiële vaste activa	28
Bijlage 9. Financiële vaste activa	33
a. Deelnemingen	33
b. Uitwerking paragraaf verbonden partijen	35
c. Verstrekte geldleningen	54
d. Uitzettingen met looptijd van meer dan één jaar	62
Bijlage 10. Reserves	63
Bijlage 11. Voorzieningen	72
Bijlage 12. Vaste schulden	76
Bijlage 13. Borg- en garantstellingen	78
a. Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen	78
b. Garantieverplichtingen	79
Bijlage 14. Berekening EMU-saldo	83
Bijlage 15. Investingsschema	84
III Financiële positie – Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen	85
Bijlage 16. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing	85
a. Risico-inventarisatie en afdekking	86
b. Kengetallen m.b.t. de financiële positie	88

Deze bijlagenbundel is onderdeel van de [\[begroting 2024\]](#).

Navigeren door deze bijlagenbundel: In inhoudsopgave op het betreffende onderdeel klikken en onderaan iedere pagina mogelijkheid om terug te keren naar inhoudsopgave via klik op "pag." of op tekst linksonder: "Provincie Noord-Brabant – Bijlagen.."

De in deze bijlagen vermelde cijfers betreffen bedragen in hele Euro, tenzij in de bijlage anders is vermeld.

I Financiële positie: Toelichting lasten en baten

Bijlage 1 Totaaloverzicht programmaplan

In dit totaaloverzicht zijn de lasten en baten per programma vermeld.

In overeenstemming met (het "Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten") [BBV](#) art. 19 en art. 22 zijn opgenomen:

- De gerealiseerde bedragen van de jaarrekening 2022;
- De geraamde bedragen van de begroting 2023 en 2024 en de meerjarenraming 2025 t/m 2027.

Per programma wordt onderscheid gemaakt in de programmalasten en -baten en de toegerekende organisatiekosten.

Verder zijn opgenomen:

- het onderdeel algemeen financieel beleid waarin de baten en lasten zijn gespecificeerd van de algemene dekkingsmiddelen, de algemene stelposten en de overhead in overeenstemming met BBV art. 17;
- de toevoegingen en de onttrekkingen aan de reserves. (de toevoegingen en onttrekkingen - gespecificeerd per reserve - zijn opgenomen in bijlage 10)

Het geraamd resultaat komt in de begroting 2023, 2024 en in de meerjarenraming 2025 t/m 2027 uit op € 0.

De ramingen van lasten + toevoegingen aan reserves zijn gelijk aan de baten + onttrekkingen aan reserves en daarmee is de begroting in evenwicht en is steeds sprake van een sluitende begroting.

Bijlage 2 Structureel en incidenteel

In overeenstemming met BBV art. 19 lid c/d is als toelichting op het overzicht van baten en lasten in de begroting bijlage 2 opgenomen waarin per programma de structurele en incidentele lasten en baten zijn vermeld. Bijlage 2 laat zien dat de begroting 2023 en 2024 en de meerjarenraming 2025 t/m 2027 niet alleen sluitend is, maar dat ook sprake is van structureel evenwicht. Dat wil zeggen dat in 2023, 2024 en ook in 2025 en verdere jaren de structurele baten hoger uitkomen dan de structurele lasten.

Bijlage 3 Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten

Om vast te kunnen stellen of er in de begroting sprake is van een structureel evenwicht is het van belang dat inzicht bestaat in het deel van de lasten en de baten dat incidenteel is en het deel dat structureel is. Daartoe is in BBV art 19 c/d voorgeschreven dat in de begroting een overzicht van de incidentele lasten en incidentele baten wordt opgenomen, waarbij per programma de belangrijkste posten worden gespecificeerd.

Bijlage 3 bevat dit overzicht van alle incidentele lasten en incidentele baten, waarbij de incidentele posten groter dan € 1 mln. zijn gespecificeerd. (Incidentele posten kleiner dan € 1 mln. zijn samengevoegd.)

Uit dit overzicht van incidentele lasten en incidentele baten blijkt dat Noord-Brabant een structureel begrotingsevenwicht heeft. De structurele lasten zijn lager dan de structurele baten in de begroting.

Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden door de provincie als incidenteel aangemerkt.

Bijlage 4 Indeling van lasten en baten naar taakvelden / toedeling organisatiekosten

De provincies hebben ieder hun eigen begroting met daarin hun eigen programma-indeling.

Om de begrotingen van de verschillende provincies te kunnen vergelijken is voorgeschreven dat de provincies in hun begroting een overzicht opnemen van de ramingen ingedeeld naar de door het rijk voor alle provincies uniform voorgeschreven taakvelden. Het totaal van de ramingen van de lasten en baten in de programmabegroting dient gelijk te zijn aan het totaal van de lasten en baten van de taakvelden-begroting.

In overeenstemming met BBV art. 7 lid c zijn in bijlage 4a de ramingen van de begroting ingedeeld naar de uniform voorgeschreven taakvelden.

In overeenstemming met BBV art.66 lid 3 is in bijlage 4b tevens het verdelingsprincipe inzichtelijk gemaakt waarmee de taakvelden over de programma's zijn verdeeld.

Het BBV art 1, 8 en art 17 schrijft voor dat de kosten die betrekking hebben op het primaire proces direct aan de programma's dienen te worden toegerekend en dat daarnaast de kosten van overhead op één centrale plek buiten de programma's moeten worden opgenomen.

Een specificatie van de toedeling van de directe organisatiekosten en de overheadkosten is opgenomen in bijlage 4c.

Bijlage 5a Specificatie van de aanmerkelijke verschillen tussen de lasten en de baten van jaarrekening 2022 en begroting 2024

Een specificatie van de belangrijkste verschillen tussen de jaarrekening 2022 en de begroting 2024 is in overeenstemming met BBV art. 19 opgenomen in bijlage 5.

Een toelichting op de belangrijkste verschillen in lasten en baten tussen de begroting 2023 en 2024 is bij elk van de programma's in de begroting opgenomen.

Bijlage 5b Overzicht van exploitatiesubsidies in begroting 2024

In dit overzicht zijn alle exploitatiesubsidies vermeld die in de begroting 2023 zijn opgenomen.

Bijlage 1. Totaaloverzicht programmplan

Totaaloverzicht meerjarenbegroting Bedragen x € 1.000	Jaarrek. 2022 realisatie	Begroting 2023 na wijziging	Begroting 2024	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027
1. Bestuur en veiligheid						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	12.317 N	15.935 N	16.298 N	9.736 N	9.736 N	9.736 N
Toerekening organisatiekosten	7.601 N	7.556 N	5.743 N	5.743 N	5.743 N	5.743 N
Totaal Lasten	19.918 N	23.491 N	22.041 N	15.479 N	15.479 N	15.479 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	128 V	2 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	307 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	435 V	435 V	2 V	2 V	2 V	2 V
Saldo van baten en lasten	19.483 N	23.489 N	22.039 N	15.476 N	15.476 N	15.476 N
2. Ruimte en wonen						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	8.943 N	20.194 N	74.299 N	17.526 N	3.975 N	3.922 N
Toerekening organisatiekosten	10.218 N	12.261 N	8.034 N	8.034 N	8.034 N	8.034 N
Totaal Lasten	19.161 N	32.455 N	82.333 N	25.560 N	12.009 N	11.956 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	1.199 V	9.617 V	52.425 V	0	0	0
Baten toerekening organisatiekosten	180 V	1.815 V	0	0	0	0
Totaal Baten	1.379 V	11.432 V	52.425 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	17.782 N	21.023 N	29.908 N	25.560 N	12.009 N	11.956 N
3. Water en Bodem						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	27.197 N	42.056 N	55.995 N	45.859 N	49.912 N	30.162 N
Toerekening organisatiekosten	5.604 N	6.324 N	4.615 N	4.615 N	4.615 N	4.055 N
Totaal Lasten	32.801 N	48.380 N	60.610 N	50.474 N	54.527 N	34.217 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	9.350 V	12.859 V	15.465 V	14.465 V	18.263 V	14.049 V
Baten toerekening organisatiekosten	843 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	10.193 V	12.859 V	15.465 V	14.465 V	18.263 V	14.049 V
Saldo van baten en lasten	22.608 N	35.520 N	45.145 N	36.009 N	36.265 N	20.168 N
4. Natuur en milieu						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	188.224 N	198.968 N	148.124 N	123.091 N	120.495 N	119.123 N
Toerekening organisatiekosten	13.705 N	14.579 N	10.348 N	10.348 N	10.348 N	10.348 N
Totaal Lasten	201.929 N	213.547 N	158.472 N	133.439 N	130.844 N	129.471 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	22.033 V	67.551 V	18.043 V	10.625 V	5.447 V	5.447 V
Baten toerekening organisatiekosten	933 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	22.967 V	67.551 V	18.043 V	10.625 V	5.447 V	5.447 V
Saldo van baten en lasten	178.963 N	145.996 N	140.429 N	122.814 N	125.397 N	124.024 N
5. Economie						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	45.630 N	92.339 N	25.559 N	20.118 N	20.118 N	20.118 N
Toerekening organisatiekosten	8.410 N	7.690 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N	5.260 N
Totaal Lasten	54.040 N	100.029 N	30.819 N	25.378 N	25.378 N	25.378 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	15.199 V	33.734 V	107 V	109 V	111 V	113 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.024 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	16.223 V	33.734 V	107 V	109 V	111 V	113 V

Totaaloverzicht meerjarenbegroting	Jaarrek. 2022	Begroting 2023	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Bedragen x € 1.000	realisatie	na wijziging	2024	2025	2026	2027
Saldo van baten en lasten	37.817 N	66.295 N	30.712 N	25.269 N	25.267 N	25.265 N
6. Energie						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	5.037 N	11.406 N	5.711 N	3.308 N	3.308 N	3.308 N
Toerekening organisatiekosten	3.475 N	4.248 N	4.180 N	3.760 N	3.620 N	3.620 N
Totaal Lasten	8.511 N	15.654 N	9.891 N	7.068 N	6.928 N	6.928 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	1.065 V	1.136 V	3.111 V	0	0	0
Totaal Baten	1.065 V	1.136 V	3.111 V	0	0	0
Saldo van baten en lasten	7.446 N	14.518 N	6.780 N	7.068 N	6.928 N	6.928 N
7. Landbouw en voedsel						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	11.010 N	19.308 N	40.939 N	241 N	241 N	226 N
Toerekening organisatiekosten	2.354 N	3.620 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N	2.647 N
Totaal Lasten	13.364 N	22.928 N	43.586 N	2.888 N	2.888 N	2.873 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	4.931 V	10.264 V	37.830 V	60 V	80 V	100 V
Totaal Baten	4.931 V	10.264 V	37.830 V	60 V	80 V	100 V
Saldo van baten en lasten	8.433 N	12.664 N	5.755 N	2.828 N	2.808 N	2.773 N
8. Basisinfrastructuur mobiliteit						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	161.057 N	219.864 N	176.578 N	177.731 N	194.421 N	203.033 N
Toerekening organisatiekosten	17.499 N	14.739 N	12.531 N	12.251 N	12.251 N	12.251 N
Totaal Lasten	178.555 N	234.603 N	189.109 N	189.982 N	206.673 N	215.285 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	2.264 V	8.008 V	5.260 V	2.849 V	2.849 V	2.849 V
Baten toerekening organisatiekosten	433 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	2.697 V	8.008 V	5.260 V	2.849 V	2.849 V	2.849 V
Saldo van baten en lasten	175.858 N	226.596 N	183.849 N	187.133 N	203.823 N	212.435 N
9. Mobiliteitsontwikkeling						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	41.030 N	97.966 N	212.288 N	204.872 N	125.977 N	36.204 N
Toerekening organisatiekosten	8.087 N	8.612 N	5.875 N	5.875 N	5.408 N	5.361 N
Totaal Lasten	49.117 N	106.578 N	218.162 N	210.747 N	131.384 N	41.565 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	25.945 V	108.124 V	57.728 V	2.271 V	72 V	72 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.970 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	27.915 V	108.124 V	57.728 V	2.271 V	72 V	72 V
Saldo van baten en lasten	21.202 N	1.547 V	160.435 N	208.476 N	131.312 N	41.493 N
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	49.761 N	58.813 N	52.173 N	42.076 N	41.544 N	41.038 N
Toerekening organisatiekosten	3.901 N	3.407 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N	3.690 N
Totaal Lasten	53.662 N	62.219 N	55.863 N	45.765 N	45.234 N	44.728 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	705 V	803 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Totaal Baten	705 V	803 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V	1.079 V
Saldo van baten en lasten	52.957 N	61.416 N	54.784 N	44.687 N	44.155 N	43.649 N

Totaaloverzicht meerjarenbegroting	Jaarrek. 2022	Begroting 2023	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
Bedragen x € 1.000	realisatie	na wijziging	2024	2025	2026	2027
Algemeen financieel beleid						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	10.079 N	61.707 N	126.962 N	137.033 N	147.482 N	158.884 N
Toerekening organisatiekosten	82.135 N	86.850 N	87.549 N	81.305 N	80.388 N	79.694 N
Totaal Lasten	92.214 N	148.558 N	214.510 N	218.338 N	227.870 N	238.577 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	735.264 V	772.996 V	741.106 V	749.487 V	776.403 V	774.658 V
Baten toerekening organisatiekosten	1 V	0	0	0	0	0
Totaal Baten	735.265 V	772.996 V	741.106 V	749.487 V	776.403 V	774.658 V
Saldo van baten en lasten	643.051 V	624.439 V	526.596 V	531.150 V	548.533 V	536.080 V
Mutaties reserves						
<u>Lasten</u>						
Programmalasten	728.324 N	594.384 N	317.809 N	290.495 N	300.544 N	292.709 N
Totaal Lasten	728.324 N	594.384 N	317.809 N	290.495 N	300.544 N	292.709 N
<u>Baten</u>						
Programmabaten	681.382 V	575.917 V	471.050 V	434.665 V	355.452 V	260.798 V
Totaal Baten	681.382 V	575.917 V	471.050 V	434.665 V	355.452 V	260.798 V
Saldo van baten en lasten	46.942 N	18.467 N	153.241 V	144.170 V	54.908 V	31.912 N
Saldo van baten en lasten	53.559 V	0	0	0	0	0

Bijlage 2. Structurele en incidentele lasten en baten per programma

Structureel begrotingsevenwicht

Bedragen x € 1.000

	Begr. 2023, na wijziging			Begroting 2024			Begroting 2025			Begroting 2026			Begroting 2027		
	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel	totaal	waarvan: incidenteel	structureel
L a s t e n - p r o g r a m m a															
Bestuur en Veiligheid	23.491	5.421	18.070	22.041	5.409	16.632	15.479	0	15.479	15.479	0	15.479	15.479	0	15.479
Ruimte en Wonen	32.455	13.036	19.420	82.333	68.127	14.207	25.560	13.560	12.000	12.009	0	12.009	11.956	0	11.956
Water en Bodem	48.380	20.942	27.438	60.610	12.649	47.961	50.474	6.841	43.633	54.527	11.732	42.795	34.217	0	34.217
Natuur en Milieu	213.547	94.382	119.165	158.472	31.205	127.267	133.439	7.973	125.466	130.844	4.210	126.634	129.471	0	129.471
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	100.029	76.421	23.608	30.819	4.300	26.519	25.378	0	25.378	25.378	0	25.378	25.378	0	25.378
Energie	15.654	10.910	4.743	9.891	2.393	7.498	7.068	0	7.068	6.928	0	6.928	6.928	0	6.928
Landbouw en Voedsel	22.928	18.082	4.846	43.586	40.498	3.088	2.888	0	2.888	2.888	0	2.888	2.873	0	2.873
Basisinfrastructuur mobiliteit	234.603	10.059	224.545	189.109	8.648	180.461	189.982	4.615	185.367	206.673	3.500	203.173	215.285	1.500	213.785
Mobiliteitsontwikkeling	106.578	92.732	13.846	218.162	202.446	15.716	210.747	196.371	14.376	131.384	117.475	13.909	41.565	27.000	14.565
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	62.219	13.238	48.981	55.863	6.333	49.530	45.765	0	45.765	45.234	0	45.234	44.728	0	44.728
Algemeen financieel beleid	148.558	53.089	95.469	214.510	112.728	101.782	218.338	103.708	114.630	227.870	94.885	132.985	238.577	87.518	151.059
A. Totaal lasten	1.008.442	408.310	600.132	1.085.397	494.737	590.660	925.118	333.068	592.050	859.214	231.802	627.412	766.458	116.018	650.439
B a t e n - p r o g r a m m a															
Bestuur en Veiligheid	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2	2	0	2
Ruimte en Wonen	11.432	9.617	1.815	52.425	52.425	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Water en Bodem	12.859	4.253	8.606	15.465	1.730	13.735	14.465	730	13.735	18.263	1.278	16.985	14.049	0	14.049
Natuur en Milieu	67.551	62.650	4.901	18.043	12.596	5.447	10.625	5.178	5.447	5.447	0	5.447	5.447	0	5.447
Economie, Kennis en Talentontwikkeling	33.734	33.629	105	107	0	107	109	0	109	111	0	111	113	0	113
Energie	1.136	1.136	0	3.111	3.111	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Landbouw en Voedsel	10.264	10.234	30	37.830	37.790	40	60	0	60	80	0	80	100	0	100
Basisinfrastructuur mobiliteit	8.008	6.097	1.911	5.260	3.911	1.349	2.849	0	2.849	2.849	0	2.849	2.849	0	2.849
Mobiliteitsontwikkeling	108.124	108.052	72	57.728	57.656	72	2.271	2.199	72	72	0	72	72	0	72
Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	803	35	768	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079	1.079	0	1.079
Algemeen financieel beleid	772.996	20.447	752.549	741.106	10.410	730.696	749.487	367	749.120	776.403	40	776.363	774.658	0	774.658
B. Totaal baten	1.026.909	256.150	770.760	932.156	179.629	752.527	780.948	8.474	772.473	804.305	1.318	802.988	798.369	0	798.369
Saldo van baten en lasten B-/-A	18.467			-153.241			-144.170			-54.908			31.912		
C. Stortingen in reserves	594.384	594.384	0	317.809	317.809	0	290.495	290.495	0	300.544	300.544	0	292.709	292.709	0
D. Onttrekkingen aan reserves	575.917	575.917	0	471.050	471.050	0	434.665	434.665	0	355.452	355.452	0	260.798	260.798	0
Geraamd resultaat (B-A+D-C)	0			0			0			0			0		
Totaal structurele lasten (A)			600.132			590.660			592.050			627.412			650.439
Totaal structurele baten (B)			770.760			752.527			772.473			802.988			798.369
Structurele baten -/- structurele lasten			170.628			161.867			180.423			175.576			147.930

Een limitatief overzicht van de incidentele lasten en baten en van de mutaties in de reserves is opgenomen in bijlage 3. Alle toevoegingen en onttrekkingen aan reserves worden aangemerkt als incidenteel.

Bijlage 3. Limitatief overzicht van incidentele lasten en incidentele baten

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027
1. Bestuur en veiligheid	5.409.078	-	-	-	-	-	-	-
Dumpen Drugsafval	380.455	-	-	-	-	-	-	-
Majeure projecten West-Brabant	1.778.623	-	-	-	-	-	-	-
Ontwbdg veiligheid	3.000.000	-	-	-	-	-	-	-
Brede Welvaart	250.000	-	-	-	-	-	-	-
2. Ruimte en wonen	68.126.736	52.425.000	13.560.000	-	-	-	-	-
Oostelijke Langstraat (aandeel PNB)	15.290.736	-	11.750.000	-	-	-	-	-
SPUK Opkoopregeling piekbelasters Uitg	49.000.000	-	-	-	-	-	-	-
Subsidie LNV opkoopregeling piekbel	-	49.000.000	-	-	-	-	-	-
Voorber./uitv. kosten woningbouwprod.	11.000	-	10.000	-	-	-	-	-
Flexpool Wonen 1ste tranche	100.000	-	-	-	-	-	-	-
Regionale Woondeals tlv Rijksbijdrage	425.000	-	-	-	-	-	-	-
Rijksbijdrage Regionale Woondeals	-	425.000	-	-	-	-	-	-
Gebiedstransformaties	300.000	-	-	-	-	-	-	-
2e tranche Flexpool wonen	3.000.000	-	1.800.000	-	-	-	-	-
Rijksbijdrage 2e tranche Flexpool wonen	-	3.000.000	-	-	-	-	-	-
3. Water en Bodem	12.648.761	1.730.000	6.841.138	730.000	11.731.920	1.277.500	-	-
Bodemsanering Chemie Pack	1.073.973	-	873.973	-	8.561.951	-	-	-
DAWZ Delta Aanpak Waterkwaliteit Zoetwat	100.000	-	100.000	-	170.699	-	-	-
DP-Veilig/Rivieren: Oeffelt	750.000	-	2.180.431	-	-	-	-	-
DP-ZWD: Zoet water	-	-	-	-	2.999.270	-	-	-
Geopark Schelde Delta	112.862	-	64.377	-	-	-	-	-
Inkomsten PNB vitale bodem	-	730.000	-	730.000	-	1.277.500	-	-
Inrichting Waterkwaliteit MOKs RWP	8.479.610	-	3.622.357	-	-	-	-	-
Ondergrondmodellen	372.750	-	-	-	-	-	-	-
Venherstel	759.566	-	-	-	-	-	-	-
SPUK prov. versnelling Bodem UP+BBWP	1.000.000	1.000.000	-	-	-	-	-	-
4. Natuur en milieu	31.205.218	12.596.107	7.972.741	5.178.123	4.209.844	-	-	-
BA: transitie veehouderij	140.000	-	-	-	-	-	-	-
Bijdrage voor Natuurcompensatie T	-	2.816.013	-	400.000	-	-	-	-
Gebiedsimpuls N69 tlv SIF	5.330.359	-	-	-	-	-	-	-
Impuls omgevingsveiligheid	114.000	-	-	-	-	-	-	-
Ink. spuk uitgave SLA E53/ meetpunten	-	44.100	-	-	-	-	-	-
Inkomsten LPN spuk Natuur	-	7.668.857	-	4.778.123	-	-	-	-
LPN herstel Maatregel Natuur (spuk)	7.668.857	-	4.778.123	-	-	-	-	-
Lucht, geluid, geur A	200.000	-	-	-	-	-	-	-
Ontsnipperingsmaatregelen A58	7.250.000	-	-	-	-	-	-	-
Ontsnipperingsmaatregelen N65	-	-	-	-	4.000.000	-	-	-
Rente en aflossing Groenfonds	1.503.963	-	-	-	-	-	-	-
SPUK uitgave SLA E53/ roul. meetpunten	44.100	-	-	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027
Stimuleringsregeling Landschap	2.665.722	-	2.665.722	-	80.948	-	-	-
Uitbesteding vth omgevingsdienst verzoek	374.861	-	-	-	-	-	-	-
Uitg SPUK SLA (cofin) en Ankermeetpunt	169.171	-	128.896	-	128.896	-	-	-
Uitgaven natuurcompensatie (T)	2.816.013	-	400.000	-	-	-	-	-
SPUK ProvVern Kennisontw. Gebiedsvisie	2.067.137	2.067.137	-	-	-	-	-	-
DU Natuurinclusief na-isoleren	861.035	-	-	-	-	-	-	-
5. Economie	4.300.000	-	-	-	-	-	-	-
Impuls breder MKB en startups	1.925.000	-	-	-	-	-	-	-
UA DataEconomie 2021-2023	2.375.000	-	-	-	-	-	-	-
6. Energie	2.392.981	3.111.171	-	-	-	-	-	-
Energie Algemeen (nieuw BA 2020-2023)	648.772	-	-	-	-	-	-	-
Monitoring	137.750	-	-	-	-	-	-	-
Regie RES en Proces (nieuw BA 2020-2023)	158.000	-	-	-	-	-	-	-
Trs pad Electr_Energieke Landsch. (IA)	186.440	-	-	-	-	-	-	-
Trs pad Elektriciteit algemeen	18.540	-	-	-	-	-	-	-
Trs pad Gebouwde Omgeving (IA)	401.728	-	-	-	-	-	-	-
Trs pad Industrie (IA)	318.054	-	-	-	-	-	-	-
Trs pad Sociale innovatie	27.427	-	-	-	-	-	-	-
Tech Inno / netcapaciteit (IA)	300.000	-	-	-	-	-	-	-
pilot MIEK regio Moerdijk	196.270	196.270	-	-	-	-	-	-
SPUK capaciteit Klimaat/energie	-	2.914.901	-	-	-	-	-	-
7. Landbouw en voedsel	40.498.004	37.790.355	-	-	-	-	-	-
Circulaire Economie	200.000	-	-	-	-	-	-	-
EU proj. LIFE All4Biodiversity	148.156	240.507	-	-	-	-	-	-
Natuurinclusieve landbouw	1.500.000	-	-	-	-	-	-	-
Onttrekking TP ZO zandgronden	-	663.017	-	-	-	-	-	-
Zuidoostelijke Zandgronden	663.017	-	-	-	-	-	-	-
Ondersteuningsnetwerken	150.000	-	-	-	-	-	-	-
Programmamanagement	150.000	-	-	-	-	-	-	-
Innovatie landbouw	250.000	-	-	-	-	-	-	-
Verbinden en aanjagen	50.000	-	-	-	-	-	-	-
Agrofood plantaardig	500.000	-	-	-	-	-	-	-
Innovatie tlv Rijksbijdrage NPLG	36.886.831	-	-	-	-	-	-	-
Ontt. Innovatie tlv TP Rijksbijdr. NPLG	-	36.886.831	-	-	-	-	-	-
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	8.648.331	3.910.941	4.615.000	-	3.500.000	-	1.500.000	-
Inzet stakingsgelden OV	313.999	-	-	-	-	-	-	-
KB Data implementatieplan	1.733.391	-	-	-	-	-	-	-
Programma Vernieuwing OV	1.490.000	-	1.415.000	-	1.500.000	-	-	-
SPUK Schone Lucht Akkoord	-	31.494	-	-	-	-	-	-
SPUK VDD: Data & digitalisering	-	1.179.447	-	-	-	-	-	-
Uitg tlv SPUK VDD: Data & digitalisering	1.179.447	-	-	-	-	-	-	-
uitgaven tlv SPUK Schone Lucht Akkoord	31.494	-	-	-	-	-	-	-
Uitgaven tlv SPUK ZE-bussen	2.700.000	-	-	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027
SPUK ZE-bussen	-	2.700.000	-	-	-	-	-	-
Motie OV	1.200.000	-	1.200.000	-	-	-	-	-
Risico afdekking OV-concessie	-	-	2.000.000	-	2.000.000	-	1.500.000	-
9. Mobiliteitsontwikkeling	202.446.404	57.655.837	196.371.038	2.199.059	117.475.265	-	27.000.000	-
A2 Deil - 's-Hertogenbosch	6.000.000	-	-	-	-	-	-	-
Bereikbaarheid De Run	3.000.000	-	4.000.000	-	4.000.000	-	-	-
Bereikbaarheid Zuidoost Brabant (SRE)	4.432.743	-	-	-	-	-	-	-
Bijdrage A67	-	-	38.660.000	-	-	-	-	-
Bijdrage EIK XL 1e tranche	200.000	-	1.550.000	-	3.000.000	-	-	-
C-ITS Mobility MoveZ.NL	110.088	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM A67	3.234.000	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM Gedrag	856.999	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM MaaS	201.568	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM Mobility Lab	168.550	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM programmakosten	873.766	-	-	-	-	-	-	-
C-ITS SM Smart Logistics	3.395.528	-	-	-	-	-	-	-
gemeentelijke bijdrage N65	-	21.862.893	-	-	-	-	-	-
Inkomsten Integraal mobiliteitsbeleid	-	50.432	-	-	-	-	-	-
Inkomsten SmartwayZ	-	4.000.000	-	-	-	-	-	-
Innovatie en Ontwikkeling	3.024.547	-	-	-	-	-	-	-
KB SM Minder Hinder	41.527	-	-	-	-	-	-	-
KB SM Werkgeversbenadering	206.677	-	-	-	-	-	-	-
Maaslijn	10.000.000	-	10.000.000	-	7.900.000	-	-	-
MIRT A2 Deil - Den Bosch (2e pakket)	5.000.000	-	6.260.000	-	5.000.000	-	-	-
MIRT A50 Paalgraven - Bankhoef	4.832.349	-	5.000.000	-	7.000.000	-	-	-
MIRT Multimodale Knoop Eindhoven	5.000.000	-	10.000.000	-	5.000.000	-	-	-
MIRT onderzoek wegennet Eindhoven	339.000	-	-	-	-	-	-	-
MIRT Spookknoop Den Bosch	2.500.000	-	2.500.000	-	2.500.000	-	-	-
N279 Smart Mobility	3.500.000	-	1.000.000	-	-	-	-	-
N65 t.l.v. BDU	51.902.982	-	-	-	-	-	-	-
N65 t.l.v. SIF	6.197.018	-	12.602.982	-	-	-	-	-
PHS ten laste van BDU	152.312	-	6.587.688	-	-	-	27.000.000	-
PHS ten laste van SIF	18.507.688	-	48.945.687	-	45.000.000	-	-	-
Rijksbijdrage N65	-	28.210.752	-	-	-	-	-	-
RMP ZO 2022	5.300.000	-	4.000.000	-	-	-	-	-
Robuuste Brabantroute Gilze	4.000.000	-	5.000.000	-	5.000.000	-	-	-
Smartwayz Smart Mob. Gebiedsgericht real	4.875.088	-	-	-	-	-	-	-
Smartwayz Smart Mob. Verk. man. en data	972.921	-	-	-	-	-	-	-
Snelfietsroutes	7.000.000	-	6.000.000	-	-	-	-	-
SPUK Truckparking	-	31.760	-	22.130	-	-	-	-
Truckparking leadpartnership	178.541	-	150.000	-	-	-	-	-
Uitgaven Rijksbijdrage N65	28.210.752	-	-	-	-	-	-	-
Uitgaven tlv SPUK Truckparking	31.760	-	22.130	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027
Wilhelminakanaal Tilburg	3.700.000	-	11.900.000	-	15.075.265	-	-	-
RMP HvB 2023	1.250.000	-	-	-	-	-	-	-
RMP NO 2023	1.250.000	-	-	-	-	-	-	-
RMP West 2023	1.250.000	-	-	-	-	-	-	-
RMP ZO 2023	3.250.000	-	14.000.000	-	14.000.000	-	-	-
Programmareservering SWZ	4.000.000	-	6.015.622	-	4.000.000	-	-	-
Uitgaven tlv SPUK LVO	3.500.000	-	2.176.929	-	-	-	-	-
SPUK LVO	-	3.500.000	-	2.176.929	-	-	-	-
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	6.332.921	-	-	-	-	-	-	-
Brabant C	4.582.921	-	-	-	-	-	-	-
Futurelab	250.000	-	-	-	-	-	-	-
Symphonische muziekvoorziening	1.500.000	-	-	-	-	-	-	-
Algemeen financieel beleid	112.728.455	10.409.688	103.707.845	366.948	94.885.083	40.195	87.518.065	-
Ink. tlv risicores. grondport. de Kempen	-	20.000	-	20.000	-	-	-	-
onderzoeksbudg. Nieuwe invest.mogelijkh.	109.735	-	60.000	-	60.000	-	-	-
Rente van belegd kasgeld	-	10.000.000	-	-	-	-	-	-
Renteopbr.obl.portefeuille, inv.agenda	-	389.688	-	346.948	-	40.195	-	-
Stelpost in te zetten begrotingsruimte	90.626.919	-	100.417.284	-	91.614.522	-	84.307.504	-
Stelpost irt reservering begr.ruimte	21.971.801	-	3.210.561	-	3.210.561	-	3.210.561	-
Uitg. tlv risicores. grondport.De Kempen	20.000	-	20.000	-	-	-	-	-
Mutaties reserves	317.809.315	471.050.247	290.494.524	434.664.672	300.544.199	355.452.406	292.709.226	260.797.597
"Ontr.res.DU V&V;kapitaallasten"	-	6.481.832	-	10.658.423	-	14.607.491	-	18.580.825
"Ontr.res.SIF;kapitaallasten"	-	5.174.105	-	6.133.512	-	12.966.845	-	21.633.512
Ontr AR Inv.agenda breedbandfonds 2e Tr	-	906.222	-	-	-	-	-	-
Ontr AR Inv.agenda Groenontw.fnds 2e Tr	-	13.374.649	-	13.374.649	-	13.374.649	-	13.374.649
Ontr. AR Inv.agenda Brab. C (1e Tr)	-	4.582.921	-	-	-	-	-	-
Ontr. AR inv.agenda C&S 3e Tranche	-	799.786	-	49.786	-	49.786	-	49.786
Ontr. Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)	-	240.000	-	240.000	-	240.000	-	240.000
Ontr. Res. Spaar- en Investeringsfonds	-	84.809.381	-	140.984.291	-	72.500.000	-	-
Ontr. reserve Verkeer en Vervoer	-	80.915.804	-	68.779.265	-	60.561.765	-	42.439.533
Ontr. risicores. grondport. De Kempen	-	20.000	-	20.000	-	-	-	-
Onttrek res Regionaal prog Water & Bodem	-	35.012.219	-	27.585.923	-	21.459.323	-	13.153.326
Onttrek. AR inv.agenda App.kstn (2e Tr)	-	240.000	-	240.000	-	240.000	-	240.000
Onttrekking AR Immunisatieportefeuille	-	568.522	-	568.522	-	568.522	-	568.522
Onttrekking egalisereserve OB	-	68.633	-	82.930	-	98.076	-	109.150
Onttrekking Res De Beerze (grdbank)	-	30.000	-	30.000	-	30.000	-	30.000
Onttrekking Res Ontwikkelbedr. (grdbank)	-	3.554.969	-	759.947	-	665.305	-	692.290
Onttrekking res. OB Verkenningen	-	857.593	-	133.856	-	133.856	-	133.856
Onttrekking res. VTH omgevingsdiensten	-	25.279.937	-	23.905.843	-	23.905.843	-	25.885.010
Onttrekking reserve Bodem	-	1.073.973	-	873.973	-	8.561.951	-	-
onttrekking reserve onderhoud wegen	-	26.247.515	-	27.931.803	-	31.304.794	-	32.968.149
Onttrekking Reserve Organontwikkeling	-	900.000	-	900.000	-	900.000	-	900.000
Onttrekking reserve PMWP Algemeen	-	200.000	-	-	-	-	-	-

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027
Onttrekking reserve Werklocaties	-	2.837.624	-	1.817.624	-	1.817.624	-	1.817.624
Onttrekking uit AR Doorgeschoven ruimte	-	67.707.846	-	19.137.562	-	855.958	-	1.231.982
OntfRes Instandhouding onr erfgoed071101	-	4.741.575	-	4.741.575	-	4.741.575	-	4.235.442
Toevoeg. AR (310401) doorgeschoven ruimte	5.143.374	-	1.841.899	-	258.288	-	113.366	-
Toevoeg. res. IA 3e TR C&S	49.786	-	49.786	-	49.786	-	49.786	-
Toevoeg. Res. Ontw. Bedr.voering (Afschr)	-	-	-	-	117.306	-	117.306	-
Toevoeg. reserve spaar-&investeringsfonds	67.597.750	-	67.933.750	-	67.602.500	-	68.000.000	-
Toevoeg. risicoreserve grondport. De Kempen	20.000	-	20.000	-	-	-	-	-
Toevoeg. Res.Instandh.onr.erfgoed(prov)	810.378	-	810.378	-	810.378	-	810.378	-
Toevoeg.res.instandh.onr.erfgoed(rijk)	2.434.579	-	2.434.579	-	2.434.579	-	2.434.579	-
Toevoeging reserve opleidingen (POB)	964.827	-	936.722	-	926.306	-	924.112	-
Toevoeging AR Balansverkortng	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-	30.000.000	-
Toevoeging AR Immunisatieportefeuille	561.042	-	561.042	-	561.042	-	561.042	-
toevoeging basis reserve onderhoud wegen	30.517.200	-	30.517.200	-	30.517.200	-	30.517.200	-
Toevoeging egalisatiereserve OB	248.218	-	234.056	-	306.199	-	286.777	-
toevoeging incidenteel res onderh wegen	2.125.650	-	2.623.866	-	2.958.123	-	2.758.097	-
Toevoeging Res Ontwikkelbedrijf (grdbank	1.010.863	-	811.653	-	836.358	-	810.898	-
Toevoeging res Reg. prog Water & Bodem	6.320.181	-	5.761.807	-	5.761.807	-	5.773.603	-
Toevoeging res. EP / Uitvoeringskosten	2.930.000	-	2.930.000	-	2.930.000	-	2.930.000	-
Toevoeging res. OB Verkenningen	133.856	-	133.856	-	133.856	-	133.856	-
Toevoeging res. VTH omgevingsdiensten	25.808.744	-	25.433.883	-	25.433.883	-	25.433.883	-
Toevoeging reserve Ontw bedrijfsvoering	850.258	-	850.258	-	850.258	-	850.258	-
Toevoeging Reserve Organontwikkeling	1.150.000	-	1.150.000	-	1.150.000	-	1.150.000	-
Toevoeging reserve Verkeer en vervoer	48.614.659	-	41.109.566	-	38.372.089	-	43.292.219	-
Toevoeging reserve Werklocaties	2.958.354	-	1.938.354	-	1.938.354	-	1.938.354	-
Toevoeging risicoreserve	595.815	-	574.647	-	753.345	-	531.310	-
Toevoeg.res.N&L; Groen blauwe diensten	1.883.856	-	1.883.856	-	1.883.856	-	1.883.856	-
Toevoeg.res.N&O; EVZ GOB	1.344.559	-	1.344.559	-	1.344.559	-	1.344.559	-
Toevoeg.res.N&L; Biodiversiteit	491.174	-	491.174	-	491.174	-	491.174	-
Toevoeg.res.N&O; Faunabeheer/Natuurwet	932.999	-	1.318.731	-	1.318.731	-	1.318.731	-
Toevoeg.res.N&L; Ontsnipperingsmaatregelen	315.448	-	315.448	-	315.448	-	315.448	-
Toevoeg.res.N&O; SNL-beheer	26.009.042	-	33.187.016	-	33.187.016	-	33.187.016	-
Toevoeg.res.N&O; N2000 herstelmaatregelen	13.705.379	-	13.705.379	-	13.705.379	-	13.705.379	-
Toevoeg.res.N&O; Ontwikkelopgave	21.564.595	-	14.707.768	-	14.707.768	-	14.707.768	-
Toevoeg.res.N&L; Natuur v&d Brabanders	750.000	-	750.000	-	750.000	-	750.000	-
Toevoeg.res.N&O; Programmabudget NNB	1.026.729	-	1.026.729	-	1.026.729	-	1.026.729	-
Toevoeg. Dividend-/renteres. Buffer	18.900.000	-	3.046.562	-	17.031.882	-	4.461.542	-
Toevoeg. Res. Grondb. nat.incl. landbouw	40.000	-	60.000	-	80.000	-	100.000	-
Ontr.res.N&L; Groen blauwe diensten	-	2.785.722	-	2.705.722	-	120.948	-	40.000
Ontr.res.N&L; Ontsnipperingsmaatregelen	-	8.000.000	-	250.000	-	4.250.000	-	250.000
Ontr.res.N&L; Biodiversiteit	-	4.209.471	-	3.477.331	-	3.477.331	-	3.477.331
Ontr.res.N&O; Faunabeheer/Natuurwet	-	2.056.822	-	1.100.000	-	1.100.000	-	1.100.000
Ontr.res.N&O; EVZ GOB	-	2.275.000	-	2.695.000	-	2.695.000	-	2.695.000

Overzicht van incidentele lasten en baten (bedragen x € 1)	Incidentele lasten 2024	Incidentele baten 2024	Incidentele lasten 2025	Incidentele baten 2025	Incidentele lasten 2026	Incidentele baten 2026	Incidentele lasten 2027	Incidentele baten 2027
Ontr.res.N&O; SNL-beheer	-	31.133.575	-	32.379.181	-	33.546.446	-	34.404.711
Ontr.res.N&O; N2000 herstelmaatregelen	-	6.400.000	-	6.400.000	-	6.400.000	-	6.400.000
Ontr.res.N&O; Ontwikkelopgave	-	30.358.000	-	30.358.000	-	30.358.000	-	30.358.000
Ontr.res.N&L; Natuur v&d Brabanders	-	1.075.000	-	750.000	-	750.000	-	750.000
Ontr.res.N&O; Programmabudget NNB	-	502.000	-	48.000	-	48.000	-	48.000
Ontr.res.N&O; Natuur overig	-	336.000	-	336.000	-	-	-	-
Ontr. Dividend-/renteres. Buffer	-	8.976.011	-	-	-	-	-	-
Ontr. Dividend-/renteres. Egalisatie	-	5.837.037	-	5.010.954	-	2.918.318	-	2.800.899
Ontr Res Bedrijfsv egalisatie OKB	-	275.503	-	-	-	-	-	-
Ontr. Res grondbank nat. incl. landbouw	-	205.000	-	205.000	-	205.000	-	190.000
Eindtotaal incidentele lasten en baten	812.546.204	650.679.346	623.562.286	443.138.802	532.346.311	356.770.101	408.727.291	260.797.597
Totale lasten / baten	1.403.206.517	1.403.206.517	1.215.612.248	1.215.612.248	1.159.757.891	1.159.757.891	1.059.166.790	1.059.166.790
Verschil = Structurele lasten / baten	590.660.313	752.527.171	592.049.962	772.473.446	627.411.580	802.987.790	650.439.499	798.369.193
AF: structurele baten	→ -590.660.313		→ -592.049.962		→ -627.411.580		→ -650.439.499	
Saldo structureel hogere baten dan structurele lasten		161.866.858		180.423.484		175.576.210		147.929.694

Bijlage 4. Lasten en baten per taakveld en toedeling organisatiekosten

a. Lasten en baten ingedeeld naar taakvelden

		Begr. 2023, na wijziging		Begroting 2024		Begroting 2025		Begroting 2026		Begroting 2027	
		Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
		(bedragen x € 1.000)									
0	Algemene dekkingsmiddelen	738.061	1.346.939	529.371	1.211.676	508.617	1.183.528	528.240	1.131.010	531.054	1.034.494
	0.1 Uitkering provinciefonds	-	350.565		375.007		373.444		367.045		373.395
	0.2 Opbrengst provinciale belastingen	-	284.955		289.229		299.476		316.850		321.603
	0.3 Geldleningen en uitzettingen	534	70.531	539	63.808	662	52.572	449	51.335	380	51.474
	0.4 Deelnemingen	152	61.196	260	12.412	260	23.202	260	40.157	260	27.055
	0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en	56.140	3.776	123.215	170	135.896	170	146.599	170	158.012	170
	0.6 Overhead	86.850	-	87.549		81.305		80.388		79.694	
	0.8 Mutaties reserves	594.384	575.917	317.809	471.050	290.495	434.665	300.544	355.452	292.709	260.798
	0.9 Resultaat	-	-								
1	Bestuur	24.148	2	21.091	2	16.687	2	16.687	2	16.687	2
	1.1 Provinciale Staten	4.627	-	4.203		3.429		3.429		3.429	
	1.2 Gedeputeerde Staten	2.546	2	2.256	2	2.233	2	2.233	2	2.233	2
	1.3 Kabinetszaken	2.344	-	1.911		1.911		1.911		1.911	
	1.4 Bestuurlijke organisatie	3.215	-	2.857		2.857		2.857		2.857	
	1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.596	-	1.242		1.242		1.242		1.242	
	1.6 Openbare orde en veiligheid	123	-	127		127		127		127	
	1.9 Bestuur, overige baten en lasten	9.696	-	8.493		4.887		4.887		4.887	
2	Verkeer en vervoer	340.216	116.132	417.489	62.988	402.262	5.120	342.284	2.921	257.636	2.921
	2.1 Landwegen	187.754	96.509	214.316	54.986	158.979	3.548	144.414	1.349	138.026	1.349
	2.2 Waterwegen	4.390	805	8.697		15.387		17.257		2.694	
	2.3 Openbaar vervoer	108.015	3.896	126.582	2.700	127.051	1.500	127.254	1.500	110.545	1.500
	2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	40.058	14.923	67.895	5.302	100.845	72	53.359	72	6.372	72
3	Water	38.366	8.995	49.141	13.466	42.063	13.466	39.669	16.716	27.946	13.780
	3.1 Waterkeringen	2.353	9	4.900		5.863		3.400		1.321	
	3.2 Kwantiteit oppervlaktewater	1.193	-	910		150		3.149		150	
	3.3 Kwantiteit grondwater	7.333	3.974	12.755	7.766	10.633	7.766	10.633	7.766	8.673	7.766
	3.4 Kwaliteit oppervlaktewater	13.690	721	11.066	700	6.237	700	2.985	700	2.338	700
	3.5 Kwaliteit grondwater	21	293	200		150		150		150	
	3.9 Water, overige baten en lasten	13.776	3.998	19.310	5.000	19.030	5.000	19.352	8.250	15.315	5.314
4	Milieu	65.696	9.591	52.898	10.034	46.223	5.878	53.836	6.426	46.587	5.148
	4.1 Bodembescherming	8.631	3.761	6.684	1.730	4.756	730	12.508	1.278	3.409	
	4.2 Luchtverontreiniging	1.924	-	1.222		1.022		1.022		1.022	
	4.3 Geluidhinder	67	15	330	15	330	15	330	15	330	15
	4.4 Vergunningverlening en handhaving	36.685	3.901	32.111	4.408	30.623	4.408	30.623	4.408	32.602	4.408
	4.5 Ontgronding	-	364		290		290		290		290
	4.6 Duurzaamheid	16.336	1.116	10.394	3.111	7.421		7.281		7.281	

			Begr. 2023, na wijziging		Begroting 2024		Begroting 2025		Begroting 2026		Begroting 2027	
(bedragen x € 1.000)			Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
	4.9	Milieu, overige baten en lasten	2.053	434	2.156	479	2.072	435	2.072	435	1.943	435
5	Natuur		174.506	66.895	110.158	13.109	99.478	5.735	92.882	557	93.660	557
	5.1	Natuurontwikkeling	49.721	437	40.410	557	39.956	557	39.956	557	39.956	557
	5.2	Beheer natuurgebieden	107.360	59.393	57.075	10.485	52.013	5.178	45.417		46.195	
	5.3	Beheer flora en fauna	6.457	-	6.533		4.939		4.939		4.939	
	5.9	Natuur, overige baten en lasten	10.968	7.065	6.140	2.067	2.569		2.569		2.569	
6	Regionale economie		132.593	44.018	81.610	37.937	32.347	169	32.347	191	32.332	213
	6.1	Agrarische aangelegenheden	25.217	10.264	44.782	37.830	4.484	60	4.484	80	4.469	100
	6.2	Logistiek	482	-	375		300		300		300	
	6.3	Kennis en innovatie	46.960	8.649	3.777		3.527		3.527		3.527	
	6.4	Recreatie en toerisme	4.962	-	2.246		1.846		1.846		1.846	
	6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	54.971	25.105	30.430	107	22.190	109	22.190	111	22.190	113
7	Cultuur en maatschappij		57.257	803	53.616	1.079	43.919	1.079	43.388	1.079	42.881	1.079
	7.1	Cultuur	46.571	768	43.027	1.079	34.879	1.079	34.748	1.079	34.242	1.079
	7.2	Maatschappij	9.136	35	9.309		8.759		8.359		8.359	
	7.9	Cultuur en maatschappij, overige baten en	1.550	-	1.281		281		281		281	
8	Ruimte		31.984	9.450	87.833	52.915	24.016	634	10.424	856	10.382	971
	8.1	Ruimtelijke ordening	22.306	1.984	34.309	490	21.691	634	9.909	856	9.868	971
	8.2	Volkshuisvesting	4.555	3.466	4.524	3.425	2.325		515		515	
	8.3	Stedelijke vernieuwing	-	-								
	8.9	Ruimte, overige baten en lasten	5.123	4.000	49.000	49.000						
Eindtotaal			1.602.826	1.602.826	1.403.207	1.403.207	1.215.612	1.215.612	1.159.758	1.159.758	1.059.167	1.059.167

b. Verdeling taakvelden over de programma's

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)		Begroting 2024		
		Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en veiligheid		22.041	2	22.039 N
1.1	Provinciale Staten	4.203		4.203 N
1.2	Gedeputeerde Staten	2.256	2	2.254 N
1.3	Kabinetszaken	1.911		1.911 N
1.4	Bestuurlijke organisatie	1.379		1.379 N
1.5	Interbestuurlijk toezicht op de regio	1.242		1.242 N
1.6	Openbare orde en veiligheid	127		127 N
1.9	Bestuur, overige baten en lasten	8.493		8.493 N
4.1	Bodembescherming	380		380 N
4.4	Vergunningverlening en handhaving	270		270 N
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	1.779		1.779 N
2. Ruimte en wonen		82.333	52.425	29.908 N
6.1	Agrarische aangelegenheden	1.596		1.596 N
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	2.838		2.838 N
8.1	Ruimtelijke ordening	24.376		24.376 N
8.2	Volkshuisvesting	4.524	3.425	1.099 N
8.9	Ruimte, overige baten en lasten	49.000	49.000	-
3. Water en Bodem		60.610	15.465	45.145 N
2.2	Waterwegen	4.997		4.997 N
3.1	Waterkeringen	4.900		4.900 N
3.2	Kwantiteit oppervlaktewater	910		910 N
3.3	Kwantiteit grondwater	12.755	7.600	5.155 N
3.4	Kwaliteit oppervlaktewater	11.066	700	10.366 N
3.5	Kwaliteit grondwater	200		200 N
3.9	Water, overige baten en lasten	19.310	5.000	14.310 N
4.1	Bodembescherming	5.599	1.730	3.869 N
4.6	Duurzaamheid	289		289 N
4.9	Milieu, overige baten en lasten	585	435	150 N
4. Natuur en milieu		158.472	18.043	140.429 N
0.5	Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten		10	10 V
2.1	Landwegen	7.250		7.250 N
3.3	Kwantiteit grondwater		166	166 V
4.1	Bodembescherming	705		705 N
4.2	Luchtverontreiniging	1.222		1.222 N
4.3	Geluidhinder	330	15	315 N
4.4	Vergunningverlening en handhaving	31.841	4.408	27.433 N
4.5	Ontgronding		290	290 V
4.6	Duurzaamheid	64		64 N
4.9	Milieu, overige baten en lasten	1.572	44	1.528 N
5.1	Natuurontwikkeling	40.410	557	39.853 N
5.2	Beheer natuurgebieden	57.075	10.485	46.590 N
5.3	Beheer flora en fauna	6.533		6.533 N
5.9	Natuur, overige baten en lasten	6.140	2.067	4.073 N
8.1	Ruimtelijke ordening	5.330		5.330 N
5. Economie		30.819	107	30.712 N
1.4	Bestuurlijke organisatie	1.479		1.479 N
6.3	Kennis en innovatie	3.527		3.527 N
6.9	Regionale economie, overige baten en lasten	25.813	107	25.707 N
6. Energie		9.891	3.111	6.780 N
4.6	Duurzaamheid	9.891	3.111	6.780 N
7. Landbouw en voedsel		43.586	37.830	5.755 N
4.6	Duurzaamheid	150		150 N
6.1	Agrarische aangelegenheden	43.186	37.830	5.355 N
6.3	Kennis en innovatie	250		250 N

Verdeling taakvelden over programma's (bedragen x € 1.000)	Begroting 2024		
	Lasten	Baten	Saldo
8. Basisinfrastructuur mobiliteit	189.109	5.260	183.849 N
2.1 Landwegen	71.442	1.381	70.062 N
2.3 Openbaar vervoer	113.455	2.700	110.755 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	4.212	1.179	3.032 N
9. Mobiliteitsontwikkeling	218.162	57.728	160.435 N
2.1 Landwegen	135.623	53.605	82.018 N
2.2 Waterwegen	3.700		3.700 N
2.3 Openbaar vervoer	13.127		13.127 N
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten	63.683	4.122	59.561 N
6.2 Logistiek	375		375 N
8.1 Ruimtelijke ordening	1.654		1.654 N
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd	55.863	1.079	54.784 N
6.4 Recreatie en toerisme	2.246		2.246 N
7.1 Cultuur	43.027	1.079	41.948 N
7.2 Maatschappij	9.309		9.309 N
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten	1.281		1.281 N
Algemeen financieel beleid	214.510	741.106	526.596 V
Algemene dekkingsmiddelen	3.857	741.106	737.249 V
0.1 Uitkering provinciefonds		375.007	375.007 V
0.2 Opbrengst provinciale belastingen		289.229	289.229 V
0.3 Geldeningen en uitzettingen	539	63.808	63.270 V
0.4 Deelnemingen	260	12.412	12.152 V
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	110	160	50 V
8.1 Ruimtelijke ordening	2.948	490	2.459 N
Overhead, Vpb en stelposten	210.653		210.653 N
0.5 Algemene dekkingsmiddelen, overige baten en lasten	123.105		123.105 N
0.6 Overhead	87.549		87.549 N
Mutaties reserves	317.809	471.050	153.241 V
0.8 Mutaties reserves	317.809	471.050	153.241 V
Eindtotaal	1.403.207	1.403.207	-

c. Toedeling organisatiekosten

De commissie BBV - die tot taak heeft te waken voor een eenduidige interpretatie van het BBV - heeft in de BBV-notitie over overhead, het begrip overhead als volgt gedefinieerd:

Uitgangspunt is dat kosten zoveel mogelijk direct worden toegerekend aan de betreffende activiteiten in de programma's. Overheadkosten dienen buiten de programma's op één centrale plek in de begroting tot uitdrukking te komen.

Overhead betreft alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces.

Overhead bestaat volgens die notitie in elk geval uit:

1. Leidinggevenden primair proces (hiërarchisch). Projectleiding valt hier buiten. Het betreft alle hiërarchische leidinggevenden in het primair proces. Zij hebben een personele verantwoordelijkheid waaronder het voeren van functioneringsgesprekken. **Niet:** projectleiding en coördinatoren.
2. Financiën, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie. Het betreft functies als controllers, financieel adviseurs en specialisten, planning & control, financiële verantwoording, administratieve organisatie, risicomanagement, (EDP) auditing, interne kwaliteitszorg, toezicht en controle gericht op de eigen organisatie;
3. P&O / HRM. Het betreft salarisadministratie, P&O / HRM advies, organisatie- en formatieadvies, OR-ondersteuning, mobiliteitscentrum, coaching, leren en ontwikkelen, bedrijfsmaatschappelijk werk, ARBO, recruitment, arbeidsvoorwaarden, HR control. Het is exclusief opleidingen door P&O gegeven en gericht op de directe uitvoeringspraktijk.
4. Inkoop (incl. aanbesteding en contractmanagement).
5. Interne en externe communicatie m.u.v. klantcommunicatie (KCC). Het gaat om zowel interne als externe communicatie. **Niet:** projectcommunicatie en medewerkers die bij een projectbureau werken.
6. Juridische zaken. Het betreft juridische medewerkers die op de bedrijfsvoering afdeling werken of belast zijn met een bedrijfsvoeringstaak op een afdeling. **Niet:** afhandeling van bezwaar- en beroepschriften. **Niet:** juristen die primaire taken verrichten (bijv. vergunningverlening).
7. Bestuurszaken en bestuursondersteuning. Het betreft bestuursadviseurs en bestuursondersteuner, zijnde de ambtelijke ondersteuning en beleidsadvisering van de burgemeester en het college van burgemeester en wethouders. **Niet:** raadsgriffie (behoort tot facilitering bestuursorganen, taakveld 0.1).
8. Informatievoorziening en automatisering (ICT). Het betreft medewerkers informatisering en automatisering, systeem- en netwerkbeheer, werkplekondersteuning, helpdesk, ontwikkeling ICT projectmanagement, technisch applicatiebeheer en functioneel applicatiebeheer dat door bedrijfsvoering medewerkers wordt gedaan (het is exclusief functioneel beheer ten behoeve van primaire proces systemen).
9. Facilitaire zaken en Huisvesting. Het is inclusief receptie, beveiliging en catering en gebouwenbeheerders.
10. DIV. Het betreft medewerkers die kaders stellen en richtlijnen ontwikkelen, zich bezighouden met expertise-ontwikkeling, adviseren bij procesinrichting en -aansluitingen op e-depot, DMS inrichten en beheren, zich bezighouden met postregistratie en e-depot, archiefonderzoeken en coördineren (niet zijnde leidinggevende), fysieke en digitale documenten verwerken, vernietigen en overbrengen en fysiek en digitaal archief opbouwen en beheren.
11. Managementondersteuning primair proces. Het betreft secretariaten, office management en management assistentie in het primair proces.

Om provinciale staten op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is voorgeschreven dat in de begroting op een centrale plek de totale kosten van overhead worden opgenomen. De overhead wordt niet meer aan de afzonderlijke programma's in de begroting toegerekend. De overhead is in de begroting opgenomen in het onderdeel Algemeen Financieel Beleid.

De totale organisatiekosten voor het jaar 2024 die aan de exploitatiebegroting worden toegerekend zijn weergegeven in onderstaande tabellen.

Toerekening organisatiekosten aan Programma's		Begroting 2024
bedragen x € 1.000		Lasten
1. Bestuur en veiligheid		5.743
2. Ruimte en wonen		8.034
3. Water en Bodem		4.615
4. Natuur en milieu		10.348
5. Economie		5.260
6. Energie		4.180
7. Landbouw en voedsel		2.647
8. Basisinfrastructuur mobiliteit		12.531
9. Mobiliteitsontwikkeling		5.875
10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd		3.690
Algemeen financieel beleid		87.549
Eindtotaal		150.472

Toerekening organisatiekosten aan Taakvelden		Begroting 2024
bedragen x € 1.000		Lasten
0.6 Overhead		87.549
1.1 Provinciale Staten		849
1.3 Kabinetszaken		1.839
1.4 Bestuurlijke organisatie		1.187
1.5 Interbestuurlijk toezicht op de regio		1.179
1.9 Bestuur, overige baten en lasten		689
2.1 Landwegen		12.092
2.3 Openbaar vervoer		1.962
2.9 Verkeer en vervoer, overige baten en lasten		2.698
3.9 Water, overige baten en lasten		3.428
4.1 Bodembescherming		1.418
4.2 Luchtverontreiniging		783
4.4 Vergunningverlening en handhaving		1.253
4.6 Duurzaamheid		4.469
4.9 Milieu, overige baten en lasten		775
5.1 Natuurontwikkeling		3.489
5.2 Beheer natuurgebieden		1.468
5.3 Beheer flora en fauna		256
5.9 Natuur, overige baten en lasten		1.806
6.1 Agrarische aangelegenheden		4.243
6.3 Kennis en innovatie		2.853
6.9 Regionale economie, overige baten en lasten		2.407
7.1 Cultuur		2.012
7.2 Maatschappij		1.447
7.9 Cultuur en maatschappij, overige baten en lasten		231
8.1 Ruimtelijke ordening		8.092
Eindtotaal		150.472

De totale overhead komt uit op € 87.548.570. Uitgedrukt in een percentage van de totale lastenomvang in de begroting 2024 (excl.stortingen in reserves) is dit 8,11 %.

Bijlage 5a. Specificatie van aanmerkelijke verschillen tussen jaarrekening 2022 en begroting 2024

In de begroting 2024 zijn de lasten en baten per programma meerjarig gepresenteerd. Conform BBV worden de aanmerkelijke verschillen van lasten en baten tussen de begroting 2024 en de realisatie bij de jaarrekening 2022 op hoofdlijnen gespecificeerd. Bij de specificatie van de verschillen is uitgegaan van verschillen groter dan € 1 miljoen.

1. Bestuur en veiligheid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
Lasten		
Programmalasten	12.317 N	16.298 N
Toerekening organisatiekosten	7.601 N	5.743 N
Totaal Lasten	19.918 N	22.041 N
Baten		
Programmabaten	128 V	2 V
Baten toerekening organisatiekosten	307 V	0
Totaal Baten	435 V	2 V
Saldo van baten en lasten	19.483 N	22.039 N

De lasten van de begroting 2024 zijn t.o.v. de jaarstukken 2022 bijna € 4 miljoen hoger en dit heeft betrekking op gestegen kosten voor zowel provinciebestuur als openbaar bestuur en samenwerking.. De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de verwachte capaciteitsinzet in 2024 € 1,8 miljoen lager uit.

2. Ruimte en wonen

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
Lasten		
Programmalasten	8.943 N	74.299 N
Toerekening organisatiekosten	10.218 N	8.034 N
Totaal Lasten	19.161 N	82.333 N
Baten		
Programmabaten	1.199 V	52.425 V
Baten toerekening organisatiekosten	180 V	0
Totaal Baten	1.379 V	52.425 V
Saldo van baten en lasten	17.782 N	29.908 N

Zowel de baten als de lasten van de begroting 2024 zijn fors hoger t.o.v. de jaarstukken 2022. Dit wordt vooral veroorzaakt door de SPUK opkoopregeling piekbelasters. Die zowel aan de inkomsten als aan de uitgaven kant voor € 49 mln. extra begroot is ten opzichte van de jaarstukken 2022. Ook de Oostelijke Langstraat zorgt voor meer uitgaven in 2024 ten opzichte van de realisatie in 2022.

3. Water en Bodem

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
Lasten		
Programmalasten	27.197 N	55.995 N
Toerekening organisatiekosten	5.604 N	4.615 N
Totaal Lasten	32.801 N	60.610 N
Baten		
Programmabaten	9.350 V	15.465 V
Baten toerekening organisatiekosten	843 V	0
Totaal Baten	10.193 V	15.465 V
Saldo van baten en lasten	22.608 N	45.145 N

De hogere programmalasten in de begroting 2024 worden veroorzaakt door een hogere onderhoudsbijdrage vanwege WSBD, een toevoeging aan de voorziening grondwaterheffing en hogere lasten voor de inrichting

waterkwaliteit MOKs RWP. Ook de klimaatadaptie DPRA zorgt voor extra lasten. Hier staat ook een hoger geraamde grondwaterheffing tegenover aan de baten kant.

4. Natuur en milieu

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	188.224 N	148.124 N
Toerekening organisatiekosten	13.705 N	10.348 N
Totaal Lasten	201.929 N	158.472 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	22.033 V	18.043 V
Baten toerekening organisatiekosten	933 V	0
Totaal Baten	22.967 V	18.043 V
Saldo van baten en lasten	178.963 N	140.429 N

De lagere lasten van de begroting 2024 zijn te verklaren door de lagere kosten Natura 2000 herstelmaatregelen t.o.v. de jaarstukken 2022. Ook de GOB verwerving zorgt voor lagere lasten in 2024. Binnen het taakveld milieu heeft in 2022 een storting in de voorziening nazorg stortplaatsen plaatsgevonden die in 2024 niet geraamd is. De inkomsten LPN Spuk Natuur zijn in 2024 lager dan in 2022.

5. Economie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	45.630 N	25.559 N
Toerekening organisatiekosten	8.410 N	5.260 N
Totaal Lasten	54.040 N	30.819 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	15.199 V	107 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.024 V	0
Totaal Baten	16.223 V	107 V
Saldo van baten en lasten	37.817 N	30.712 N

De lagere programmalasten komen door het wegvallen van de EFRO bijdrage OP Zuid en de uitgaven SPUK MIT 2021 + 2022. Echter ook de hiermee samenhangende ontvangsten vallen weg, dit zorgt voor lagere programmabaten. De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de verwachte capaciteitsinzet in 2024 per saldo € 2,1 mln. lager uit.

6. Energie

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	5.037 N	5.711 N
Toerekening organisatiekosten	3.475 N	4.180 N
Totaal Lasten	8.511 N	9.891 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	1.065 V	3.111 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	1.065 V	3.111 V
Saldo van baten en lasten	7.446 N	6.780 N

Binnen het programma Economie zijn de totale lasten ruim €1,3 mln. hoger t.o.v. de jaarstukken 2022. Dit wordt door meerdere kleine afwijkingen veroorzaakt. De baten zijn hoger door de ontvangst in 2024 van de SPUK capaciteit Klimaat/energie.

7. Landbouw en voedsel

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	11.010 N	40.939 N
Toerekening organisatiekosten	2.354 N	2.647 N
Totaal Lasten	13.364 N	43.586 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	4.931 V	37.830 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	4.931 V	37.830 V
Saldo van baten en lasten	8.433 N	5.755 N

De hogere lasten binnen Landbouw en voedsel komen vooral door de innovatie t.l.v. Rijksbijdrage NPLG. Hier wordt echter ook een rijksbijdrage voor ontvangen wat ook zorgt voor extra inkomsten.

8. Basisinfrastructuur mobiliteit

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	161.057 N	176.578 N
Toerekening organisatiekosten	17.499 N	12.531 N
Totaal Lasten	178.555 N	189.109 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	2.264 V	5.260 V
Baten toerekening organisatiekosten	433 V	0
Totaal Baten	2.697 V	5.260 V
Saldo van baten en lasten	175.858 N	183.849 N

De lasten binnen programma 8 zijn in 2024 hoger dan in 2022 door extra lasten voor de OV-concessies. Ook binnen het taakveld mobiliteit algemeen vallen de lasten ruim € 3,2 mln. hoger uit. De toegerekende organisatiekosten komen op basis van de verwachte capaciteitsinzet in 2024 € 5 mln. lager uit.

9. Mobiliteitsontwikkeling

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalasten	41.030 N	212.288 N
Toerekening organisatiekosten	8.087 N	5.875 N
Totaal Lasten	49.117 N	218.162 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	25.945 V	57.728 V
Baten toerekening organisatiekosten	1.970 V	0
Totaal Baten	27.915 V	57.728 V
Saldo van baten en lasten	21.202 N	160.435 N

De hogere lasten van ruim € 169 mln. binnen dit programma komen vooral door de hogere kosten voor de gebieds- en ontwikkelagenda's zoals de N65, A2 Deil - 's - Hertogenbosch en de N279. De hogere baten hangen hier ook mee samen. Er worden middelen vanuit het Rijk en gemeenten ontvangen in 2024.

10. Cultuur, Erfgoed, Sport en Vrijetijd

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalaasten	49.761 N	52.173 N
Toerekening organisatiekosten	3.901 N	3.690 N
Totaal Lasten	53.662 N	55.863 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	705 V	1.079 V
Baten toerekening organisatiekosten	0	0
Totaal Baten	705 V	1.079 V
Saldo van baten en lasten	52.957 N	54.784 N

De hogere lasten van ruim € 1,7 mln. worden vooral gerealiseerd binnen het taakveld cultuur (onder andere professionele kunsten en ondersteuning bibliotheken).

Algemeen financieel beleid

Bedragen x € 1.000	Realisatie 2022	Begroting 2024
<u>Lasten</u>		
Programmalaasten	10.079 N	126.962 N
Toerekening organisatiekosten	82.135 N	87.549 N
Totaal Lasten	92.214 N	214.510 N
<u>Baten</u>		
Programmabaten	735.264 V	741.106 V
Baten toerekening organisatiekosten	1 V	0
Totaal Baten	735.265 V	741.106 V
Saldo van baten en lasten	643.051 V	526.596 V

De fors hogere programmalaasten van ruim €116 mln. worden veroorzaakt door de stelpost nog in te zetten begrotingsruimte en de stelpost compensatie loon- en prijsstijging. Daarnaast wordt er voor ruim € 5 mln. meer organisatiekosten naar dit onderdeel doorgerekend.

De hogere baten van ruim € 5,8 mln. komen vooral door een hogere algemene uitkering uit het provinciefonds en hogere opbrengsten motorrijtuigenbelasting. Ook de rente inkomsten op langlopende leningen bij decentrale overheden zijn hoger dan in 2022.

Bijlage 5b. Specificatie van de exploitatiesubsidies 2024

Organisatie	Hoogte subsidie 2024 in euro's
BOM Holding B.V.	5.589.850
Reizigersoverleg Brabant	380.000
Stichting Brabantse Milieufederatie	486.232
Stichting Faunabeheer Eenheid Noord-Brabant	406.425
Stichting Brabants Heem	56.667
Noordbrabantse Feder. v Schuttersgilden	21.240
Stichting Behoud Monumenten Brabant (ROP-Zuid)	22.000
Stichting Erfgoed Brabant	2.134.551
Stichting Nationaal Monument Kamp Vught	100.000
Stichting Monumentenhuis Brabant	179.089
Stichting Monumentenwacht Noord-Brabant	1.114.607
Stichting Noordbrabants Museum	4.547.334
Stichting PON	559.480
VisitBrabant Stichting BRBNT	1.705.932
Stichting Kunstloc Brabant	5.119.016
Stichting Brabant C Fonds	450.000
Stichting philharmonie zuidnederland	1.500.000
Stichting Cubiss Brabant	3.443.668
Stichting Brabant Sport	3.240.790
Totaal exploitatiesubsidies 2024	31.056.881

II Financiële positie – Geprognosticeerde balans

Een gezonde financiële positie is essentieel voor het in stand houden van het functioneren van de provincie en voor het kunnen opvangen van onverwachte uitgaven. De continuïteit van de provincie is gebaat bij een goede financiële positie.

Bijlage 6 Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo dient een meerjarige geprognosticeerde balans met bijbehorende meerjarige berekening van het EMU-saldo te worden opgenomen.

Bijlage 6 bevat - in overeenstemming met BBV art.20 - de balans per 31 dec 2022 en de geprognosticeerde balans van de provincie Noord-Brabant voor de jaren 2023 t/m 2027.

In overeenstemming met BBV art 20/22 is een specificatie van de vaste activa is opgenomen in de bijlagen 7, 8 en 9 en is een specificatie van de lange passiva is opgenomen in de bijlagen 10, 11 en 12.

Het BBV kent geen voorschriften m.b.t. ramingen van vlottende activa en korte passiva. Op advies van de afdeling Financieel toezicht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is daarom voor deze onderdelen van de geprognosticeerde balans als basis gekozen voor het rekenkundig gemiddelde van de jaren 2020 t/m 2022.

Bijlagen 7, 8 en 9 Vaste activa

De bijlagen 7, 8 en 9 bevatten een (meerjarige) specificatie van respectievelijk de immateriële vaste activa, de materiële vaste activa en de financiële vaste activa.

Bijlage 10 Reserves

Deze bijlage bevat het meerjarig gespecificeerde verloop van de reserves.

Bijlage 11 Voorzieningen

Deze bijlage bevat het meerjarig gespecificeerde verloop van de voorzieningen.

Bijlage 12 Vaste schulden

Deze bijlage bevat de specificatie van de opgenomen langlopende geldleningen.

Bijlage 13 Borg- en garantstellingen

In bijlage 13 zijn de door de provincie (gemeenschappelijk) gewaarborgde geldleningen en de afgegeven garanties gespecificeerd opgenomen.

Bijlage 14 Berekening EMU-saldo

Bijlage 14 laat het meerjarig geprognosticeerd EMU-saldo zien op basis van de begroting inclusief meerjarenraming in overeenstemming met BBV art.20 en 23.

Bijlage 15 Investeringschema

Dit overzicht bevat het geactualiseerd investeringschema 2023-2027.

Bijlage 6. Gepronosticeerde balans

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln		
		31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026
Activa						
Vaste Activa						
Immateriële vaste activa	0,3	0,2	0,0	-0,1	-0,1	0,0
Materiële vaste activa						
Inv. met economisch nut	76,4	92,0	104,7	120,5	115,9	111,7
Inv. met maatschappelijk nut	424,6	387,2	471,3	655,1	832,7	791,4
Financiële vaste activa						
Kapitaalverstrekking	88,7	91,9	91,9	91,9	91,9	91,9
Verstekte geldleningen	2.298,1	2.534,3	2.397,9	2.181,5	2.055,4	1.865,0
Uitzettingen > 1 jr	555,3	757,8	657,8	632,8	556,8	513,9
Overige Fin.vaste activa	52,2	52,2	52,2	52,2	52,2	52,2
Vlottende Activa						
Voorraden	132,2	129,6	129,6	129,6	129,6	129,6
Uitzettingen < 1 jr	1.127,0	1.179,2	1.179,2	1.179,2	1.179,2	1.179,2
Liquide middelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overlopende activa	253,2	219,0	219,0	219,0	219,0	219,0
Totaal Activa	5.008,0	5.443,4	5.303,6	5.261,8	5.232,7	4.953,9

(Geprognosticeerde) Balans	Jaarrekening	Prognose begroting		Bedragen x € 1 mln		
		31-12-2022	31-12-2023	31-12-2024	31-12-2025	31-12-2026
Passiva						
Lange Passiva						
Algemene reserve	354,7	216,5	154,6	137,9	138,0	137,4
Bestemmingsreserve Essent	2.698,3	2.767,4	2.781,6	2.796,1	2.826,6	2.844,6
Overige bestemmingsreserves	1.117,7	1.205,2	1.099,7	957,8	872,3	886,7
Voorzieningen	58,6	53,9	43,9	40,8	34,7	31,6
Opgenomen vaste geldleningen	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6
Korte Passiva						
Netto vlottende schuld	146,4	200,4	200,4	200,4	200,4	200,4
Overlopende passiva	629,7	997,2	1.020,7	1.126,1	1.158,0	850,5
Totaal Passiva	5.008,0	5.443,3	5.303,6	5.261,8	5.232,7	4.953,9

Bijlage 7. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa, raming 2023

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.213.490	Looptijd obligaties	L	325.596	158.157	167.439

Immateriële vaste activa, raming 2024

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.371.647	Looptijd obligaties	L	167.439	159.113	8.326

Immateriële vaste activa, raming 2025

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.530.760	Looptijd obligaties	L	8.326	124.803	-116.477

Immateriële vaste activa, raming 2026

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0	0	255.539.086	255.655.563	Looptijd obligaties	L	-116.477	-20.604	-95.873

Immateriële vaste activa, raming 2027

Omschrijving	Oorspr.bedrag vd investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerderingen in het dienstjaar	Desinvesteringen	Oorspr.bedrag vd investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van de afschrijving	*	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijvingen	Boekwaarde per 31 dec.
Agio op obligaties	255.539.086	0		255.539.086	255.634.959	Looptijd obligaties	L	-95.873	-95.873	0

* afschrijvingsmethode L=lineair

Bijlage 8. Materiële vaste activa

Materiële vaste activa, raming 2023

bijlage 8

Omschrijving	Oorspr. bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr. bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	114.021.221	1.074.696	115.095.917	88.597.632	Div.**	25.423.589	4.312.254			22.186.031
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	9.571.072	25 jaar L	18.818.312	837.736			17.980.575
Steunpunten	10.731.944	92.352	10.824.296	6.046.916	20 jaar L	4.685.028	254.197			4.523.183
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.001.893	20 jaar L	394.248	131.416			262.832
Busremise Breda (ontwikkeling)	1.444.071	3.642.925	5.086.996	2.900	30 jaar L	1.441.171	48.136			5.035.960
De Mortel	0	14.662.500	14.662.500	0	40 jaar L	0	0			14.662.500
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	886.251	10 jaar L	21.814	21.814			0
Materieel provinciale wegen	4.338.326	57.684	4.396.010	2.212.569	Diverse L	2.125.757	273.703			1.909.738
Telefooncentrale	983.424		983.424	549.673	15 jaar L	433.751	65.562			368.189
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.051.291	7 jaar L	6.601	6.601			0
ICT & Automatisering	3.572.142	2.200.000	5.772.142	3.169.302	3 jaar L	402.840	209.326			2.393.514
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.469.113		6.469.113	0	Geen	6.469.113	0			6.469.113
Gronden ontwikkelbedrijf	42.919.845		42.919.845	0	Geen	42.919.845	0			42.919.845
Totaal invest. met economisch nut	217.231.568	21.730.157	238.961.725	114.089.499		103.142.069	6.160.744	0	0	118.711.482
AF: In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						76.426.742				91.996.154
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	456.605.133	15 jaar L	69.798.994	15.759.308			54.039.686
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.019.984	15 jaar L	384.770	165.460			219.309
N-261	78.900.000		78.900.000	39.529.898	15 jaar L	39.370.102	5.260.000			34.110.102
Voorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	8.013.158	15 jaar L	3.722.033	782.346			2.939.687
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	4.173.170	15 jaar L	5.105.004	618.545			4.486.459
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	363.247.129	51.156.564	414.403.693	60.085.777	15 jaar L	303.161.352	66.616.766			287.701.150
N-261	144.553	985.068	1.129.621	36.789	15 jaar L	107.764	9.637			1.083.195
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	1.500.877	15 jaar L	2.943.203	296.272			2.646.931
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.004.558.006	52.141.632	1.056.699.638	579.964.786		424.593.220	89.508.334	0	0	387.226.519
Totaal materiële vaste activa	1.221.789.574	73.871.789	1.295.661.363	694.054.285		527.735.289	95.669.078	0	0	505.938.000
<i>In mindering gebrachte voorziening</i>						26.715.327				26.715.327
Balanswaarde						501.019.962				479.222.673

*afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2024
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	115.095.917	1.140.000	116.235.917	92.909.886	Div.**	22.186.031	4.384.775			18.941.256
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	10.408.808	25 jaar L	17.980.575	837.736			17.142.839
Steunpunten	10.824.296	2.200.000	13.024.296	6.301.113	20 jaar L	4.523.183	258.815			6.464.368
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.133.309	20 jaar L	262.832	131.416			131.416
Busremise Breda (ontwikkeling)	5.086.996	16.200.000	21.286.996	51.036	30 jaar L	5.035.960	169.567			21.066.393
De Mortel	14.662.500		14.662.500	0	40 jaar L	14.662.500	349.063			14.313.438
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	908.065	10 jaar L	0	0			0
Materieel provinciale wegen	4.396.010		4.396.010	2.486.272	Diverse L	1.909.738	254.456			1.655.282
Telefooncentrale	983.424		983.424	615.235	15 jaar L	368.189	65.562			302.628
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.057.892	7 jaar L	0	0			0
ICT & Automatisering	5.772.142	450.000	6.222.142	3.378.628	3 jaar L	2.393.514	830.091			2.013.423
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.469.113		6.469.113		Geen	6.469.113	0			6.469.113
Gronden ontwikkelbedrijf	42.919.845		42.919.845		Geen	42.919.845	0			42.919.845
Totaal invest. met economisch nut	238.961.725	19.990.000	258.951.725	120.250.243		118.711.482	7.281.480	0	0	131.420.001
AF: In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						91.996.154				104.704.674
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	472.364.441	15 jaar L	54.039.686	13.047.513			40.992.173
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.185.444	15 jaar L	219.309	66.006			153.303
N-261	78.900.000		78.900.000	44.789.898	15 jaar L	34.110.102	5.260.000			28.850.102
Voorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	8.795.504	15 jaar L	2.939.687	735.076			2.204.611
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	4.791.715	15 jaar L	4.486.459	618.545			3.867.914
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	414.403.693	128.048.909	542.452.602	126.702.543	15 jaar L	287.701.150	23.873.100			391.876.959
N-261	1.129.621		1.129.621	46.426	15 jaar L	1.083.195	75.308			1.007.887
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	1.797.149	15 jaar L	2.646.931	296.272			2.350.659
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.056.699.638	128.048.909	1.184.748.547	669.473.120		387.226.519	43.971.820	0	0	471.303.608
Totaal materiële vaste activa	1.295.661.363	148.038.909	1.443.700.272	789.723.363		505.938.000	51.253.300	0	0	602.723.609
In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Balanswaarde						479.222.673				576.008.282

*afschrijvingsmethode: A=Annuïtair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2025
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuis	116.235.917		116.235.917	97.294.661	Div.**	18.941.256	1.950.843			16.990.413
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	11.246.544	25 jaar L	17.142.839	837.736			16.305.103
Steunpunten	13.024.296	400.000	13.424.296	6.559.928	20 jaar L	6.464.368	368.815			6.495.553
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.264.725	20 jaar L	131.416	131.416			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	21.286.996	20.000.000	41.286.996	220.603	30 jaar L	21.066.393	709.567			40.356.826
De Mortel	14.662.500		14.662.500	349.063	40 jaar L	14.313.438	349.063			13.964.375
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	908.065	10 jaar L	0	0			0
Materieel provinciale wegen	4.396.010		4.396.010	2.740.728	Diverse L	1.655.282	224.583			1.430.699
Telefooncentrale	983.424		983.424	680.796	15 jaar L	302.628	65.562			237.066
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.057.892	7 jaar L	0	0			0
ICT & Automatisering	6.222.142	1.050.000	7.272.142	4.208.719	3 jaar L	2.013.423	980.091			2.083.332
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.469.113		6.469.113		Geen	6.469.113	0			6.469.113
Gronden ontwikkelbedrijf	42.919.845		42.919.845		Geen	42.919.845	0			42.919.845
Totaal invest. met economisch nut	258.951.725	21.450.000	280.401.725	127.531.724		131.420.001	5.617.675	0	0	147.252.326
AF: In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						104.704.674				120.536.999
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	485.411.954	15 jaar L	40.992.173	10.736.352			30.255.821
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.251.450	15 jaar L	153.303	46.984			106.320
N-261	78.900.000		78.900.000	50.049.898	15 jaar L	28.850.102	5.260.000			23.590.102
Voorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	9.530.580	15 jaar L	2.204.611	617.937			1.586.674
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	5.410.260	15 jaar L	3.867.914	618.545			3.249.369
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	542.452.602	233.863.663	776.316.265	150.575.643	15 jaar L	391.876.959	32.384.419			593.356.203
N-261	1.129.621		1.129.621	121.734	15 jaar L	1.007.887	75.308			932.579
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	2.093.421	15 jaar L	2.350.659	296.272			2.054.387
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.184.748.547	233.863.663	1.418.612.210	713.444.939		471.303.608	50.035.817	0	0	655.131.454
Totaal materiële vaste activa	1.443.700.272	255.313.663	1.699.013.935	840.976.663		602.723.609	55.653.492	0	0	802.383.780
In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Balanswaarde						576.008.282				775.668.453

*afschrijvingsmethode: A=Annuïtair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2026
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr. bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienstjaar	Oorspr. bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methode van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duurzame waardevermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
<u>Bedrijfsgebouwen</u>										
Provinciehuus	116.235.917		116.235.917	99.245.504	Div.**	16.990.413	1.786.857			15.203.556
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	12.084.281	25 jaar L	16.305.103	837.736			15.467.367
Steunpunten	13.424.296	400.000	13.824.296	6.928.743	20 jaar L	6.495.553	388.815			6.506.738
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.396.141	20 jaar L	0	0			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	41.286.996		41.286.996	930.170	30 jaar L	40.356.826	1.376.233			38.980.593
De Mortel	14.662.500		14.662.500	698.125	40 jaar L	13.964.375	349.063			13.615.313
<u>Machines apparaten en installaties</u>										
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	908.065	10 jaar L	0	0			0
Materieel provinciale wegen	4.396.010	192.171	4.588.181	2.965.311	Diverse L	1.430.699	220.918			1.401.952
Telefooncentrale	983.424		983.424	746.358	15 jaar L	237.066	65.562			171.505
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.057.892	7 jaar L	0	0			0
ICT & Automatisering	7.272.142	1.050.000	8.322.142	5.188.810	3 jaar L	2.083.332	1.233.332			1.900.000
<u>Gronden en terreinen</u>										
Busremise Breda (Grond)	6.469.113		6.469.113		Geen	6.469.113	0			6.469.113
Gronden ontwikkelbedrijf	42.919.845		42.919.845		Geen	42.919.845	0			42.919.845
Totaal invest. met economisch nut	280.401.725	1.642.171	282.043.896	133.149.399		147.252.326	6.258.516	0	0	142.635.981
AF: In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						120.536.999				115.920.654
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	496.148.306	15 jaar L	30.255.821	8.682.258			21.573.563
Benutten (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.298.434	15 jaar L	106.320	34.777			71.543
N-261	78.900.000		78.900.000	55.309.898	15 jaar L	23.590.102	5.260.000			18.330.102
Voorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	10.148.517	15 jaar L	1.586.674	529.579			1.057.095
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	6.028.805	15 jaar L	3.249.369	618.545			2.630.824
Nieuw m.i.v. 2017										
<u>Grond-, weg- en waterbouwkundige werken</u>										
Wegeninvesteringen	776.316.265	237.884.080	1.014.200.345	182.960.062	15 jaar L	593.356.203	47.910.903			783.329.380
N-261	1.129.621	3.100.000	4.229.621	197.042	15 jaar L	932.579	75.308			3.957.271
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	2.389.693	15 jaar L	2.054.387	296.272			1.758.115
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.418.612.210	240.984.080	1.659.596.290	763.480.756		655.131.454	63.407.642	0	0	832.707.892
Totaal materiële vaste activa	1.699.013.935	242.626.251	1.941.640.186	896.630.155		802.383.780	69.666.157	0	0	975.343.874
In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Balanswaarde						775.668.453				948.628.546

*afschrijvingsmethode: A=Annuïtair L=Lineair G=Geen afschrijving

Materiële vaste activa, raming 2027
bijlage 8

Omschrijving	Oorspr.bedrag v/d investering aan het begin v/h dienstjaar	Vermeerdering /vermindering in het dienst- jaar	Oorspr.bedrag v/d investering aan het einde v/h dienstjaar	Totaal van de afschrijvingen begin v/h dienstjaar	Methoden van afschrijven *	Boekwaarde per 1 jan.	Afschrijving	Afwaardering wegens duur- zame waarde- vermindering	Bijdragen van derden direct gerelateerd	Boekwaarde per 31 dec
Investerings met economisch nut										
Bedrijfsgebouwen										
Provinciehuis	116.235.917		116.235.917	101.032.361	Div.**	15.203.556	1.746.025			13.457.531
Renovatie Noordbrabants Museum	28.389.384		28.389.384	12.922.017	25 jaar L	15.467.367	837.736			14.629.630
Steunpunten	13.824.296	400.000	14.224.296	7.317.558	20 jaar L	6.506.738	408.815			6.497.923
Waterstraat 16-18	2.396.141		2.396.141	2.396.141	20 jaar L	0	0			0
Busremise Breda (ontwikkeling)	41.286.996		41.286.996	2.306.403	30 jaar L	38.980.593	1.376.233			37.604.360
De Mortel	14.662.500		14.662.500	1.047.188	40 jaar L	13.615.313	349.063			13.266.250
Machines apparaten en installaties										
Kantoorinnovatie	908.065		908.065	908.065	10 jaar L	0				0
Materieel provinciale wegen	4.588.181	200.000	4.788.181	3.186.229	Diverse L	1.401.952	227.113			1.374.839
Telefooncentrale	983.424		983.424	811.919	15 jaar L	171.505	65.562			105.943
Laadinfrastructuur	1.057.892		1.057.892	1.057.892	7 jaar L	0	0			0
ICT & Automatisering	8.322.142	1.050.000	9.372.142	6.422.142	3 jaar L	1.900.000	850.000			2.100.000
Gronden en terreinen										
Busremise Breda (Grond)	6.469.113		6.469.113		Geen	6.469.113	0			6.469.113
Gronden ontwikkelbedrijf	42.919.845		42.919.845		Geen	42.919.845	0			42.919.845
Totaal invest. met economisch nut	282.043.896	1.650.000	283.693.896	139.407.914		142.635.981	5.860.547	0	0	138.425.435
AF: In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Totaal invest. economisch nut -/- voorziening						115.920.654				111.710.108
Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut										
Oud voor 2017										
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken										
Wegeninvesteringen	526.404.127		526.404.127	504.830.564	15 jaar L	21.573.563	7.100.480			14.473.083
Benuften (DVM)	10.404.754		10.404.754	10.333.211	15 jaar L	71.543	32.387			39.156
N-261	78.900.000		78.900.000	60.569.898	15 jaar L	18.330.102	5.260.000			13.070.102
Voorbereid. Infraprojecten (Appkst)	11.735.191		11.735.191	10.678.096	15 jaar L	1.057.095	431.362			625.733
Komomleidingen	9.278.174		9.278.174	6.647.350	15 jaar L	2.630.824	618.545			2.012.279
Nieuw m.i.v. 2017										
Grond-, weg- en waterbouwkundige werken										
Wegeninvesteringen	1.014.200.345	36.455.199	1.050.655.544	230.870.965	15 jaar L	783.329.380	63.769.842			756.014.737
N-261	4.229.621		4.229.621	272.350	15 jaar L	3.957.271	281.975			3.675.296
Komomleidingen	4.444.080		4.444.080	2.685.965	15 jaar L	1.758.115	296.272			1.461.843
Tot.inv.openb.ruimte met maatsch. nut	1.659.596.290	36.455.199	1.696.051.489	826.888.398		832.707.892	77.790.863	0	0	791.372.228
Totaal materiële vaste activa	1.941.640.186	38.105.199	1.979.745.385	966.296.313		975.343.874	83.651.409	0	0	929.797.663
In mindering gebrachte voorziening						26.715.327				26.715.327
Balanswaarde						948.628.546				903.082.336

*afschrijvingsmethode: A=Annuitair L=Lineair G=Geen afschrijving

Bijlage 9. Financiële vaste activa

a. Deelnemingen

	Restant bedrag 01-01-2023	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2023
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	6.488.160	2.520.000		9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	-	696.922		696.922
Totaal	93.090.669	3.216.922	-	96.307.591
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.591

	Restant bedrag 01-01-2024	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2024
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Totaal	96.307.591	-	-	96.307.591
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.591

	Restant bedrag 01-01-2025	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2025
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Totaal	96.307.591	-	-	96.307.591
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.591

	Restant bedrag 01-01-2026	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2026
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Totaal	96.307.591	-	-	96.307.591
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.591

	Restant bedrag 01-01-2027	Deelnemingen in de loop van het jaar	Verminderings in de loop van het jaar	Restant bedrag 31-12-2027
Aandelenkapitaal GOB	1			1
Aandelenkapitaal Ruimte voor Ruimte	110.880			110.880
BV BOM Holding	50.828.137			50.828.137
Deelneming Claim Vennootschap BV	6.166			6.166
Deelneming Aviolanda	9.008.160			9.008.160
Deelneming Green Chemistry	2.300.000			2.300.000
Deelneming Monumenten Beheer Brabant	2.058.000			2.058.000
Deelneming Ruimte voor Ruimte	24.997.520			24.997.520
Deelneming Pivotpark / OLSP	6.301.805			6.301.805
Deelneming Brabantring	696.922			696.922
Totaal	96.307.591	-	-	96.307.591
In mindering gebrachte voorziening				4.358.000
Balanswaarde				91.949.591

b. Uitwerking paragraaf verbonden partijen

1 Gemeenschappelijke regelingen (GR)

1.1 Havenschap Moerdijk

De verbonden partij Havenschap Moerdijk kent een meervoudige structuur in een GR-NV constructie. De Gemeenschappelijke Regeling vervult het aandeelhouderschap en verzorgt de financiering van de NV. De bedrijfsactiviteiten vinden plaats in de NV. Hieronder worden de gegevens met betrekking tot de GR en NV gesplitst.

Publiek belang:	De Gemeenschappelijke Regeling Havenschap Moerdijk maakt het bestaan van Havenbedrijf Moerdijk NV mogelijk door het vervullen van het aandeelhouderschap ervan en het aantrekken van de financiering. Havenbedrijf Moerdijk is van groot belang voor de versterking van de economische structuur van Brabant en voor de werkgelegenheid in de regio.
Belang provincie:	50 % (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van Havenschap Moerdijk aan de doelstellingen van de provincie?

Op het Haven- en Industrierrein Moerdijk werken ongeveer 9,5 duizend mensen en indirect biedt het nog eens bijna 9 duizend banen, waarmee het stevig bijdraagt aan diverse actieplannen voor de economische versterking van West-Brabant en de werkgelegenheid in de regio. Verder is de Haven van Moerdijk een nationaal en Europees knooppunt van multimodale vervoersstromen, dat een belangrijke positie inneemt in de Vlaams Nederlandse Delta.

De aanwezige chemie op het terrein draagt bij aan innovaties op de cross sectorale ontwikkelingen van de biobased economy. Op het gebied van energie worden ook de mogelijkheden verkend om duurzame verbindingen tot stand te brengen door het hergebruik van warmte reststromen.

Conform de in juli 2014 vastgestelde Havenstrategie is het uitgangspunt hierbij een goede balans tussen waarde creatie, duurzaamheid en een veilige en leefbare regio (3P's). De ambitie is dat Moerdijk in 2030 hét belangrijkste knooppunt is voor duurzame logistiek, duurzame chemie en procesindustrie in de Vlaams- Nederlandse Delta. Randvoorwaarde hierbij is dat groei niet ten koste mag gaan van de veiligheid en leefbaarheid in de regio.

1.2 Zuidelijke Rekenkamer (ZRK)

Publiek belang:	Door onderzoek wil de rekenkamer voor Provinciale Staten en de burgers van de provincies Noord-Brabant en Limburg zichtbaar maken hoe publiek geld wordt besteed en wat er van de beleidsvoornemens terecht komt.
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van de ZRK aan de doelstellingen van de provincie?

De Zuidelijke Rekenkamer onderzoekt de doeltreffendheid, de doelmatigheid en de rechtmatigheid van het gevoerde bestuur van de provincies Noord-Brabant en Limburg.

- Doeltreffendheid: levert het beleid van het provinciebestuur de gewenste resultaten op?
- Doelmatigheid: zet de provincie de juiste budgetten zo goed mogelijk in voor de gewenste resultaten?
- Rechtmatigheid: werken de provincies volgens de in de wet gestelde regels?

De Zuidelijke rekenkamer tracht met haar onderzoek inzicht te verschaffen in de bestedingen van publiek geld en de realisatie van bijbehorende beleidsvoornemens.

1.3 Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost-Brabant (KCV)

Publiek belang: Regiotaxi vervoer als vangnet voor de ov-reiziger.
Belang provincie: 7% (financiële inbreng o.b.v. de begroting 2023)

Wat is de bijdrage van KCV aan de doelstellingen van de provincie?

Met de gemeenschappelijke regeling Kleinschalig Collectief Vervoer Noordoost Brabant wordt een kwalitatief hoogwaardig stelsel van collectief vervoer nagestreefd ter voorziening in de behoefte aan openbaar vervoer, de instandhouding en verbetering van de bereikbaarheid van kleine kernen en het aanbod van adequate vervoersvoorzieningen. KCV is een aanvulling op het OV in met name het landelijk gebied waar geen regulier OV rijdt.

1.4 Omgevingsdienst Midden- en West-Brabant (OMWB)

Publiek belang: Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) in midden- en West-Brabant. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie: 39% (o.b.v. de begroting 2023)

Wat is de bijdrage van OMWB aan de doelstellingen van de provincie?

De OMWB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.5 Omgevingsdienst Zuidoost-Brabant (ODZOB)

Publiek belang: Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving in Zuidoost-Brabant. De maatschappelijke outcome is bijdrage leveren aan een betere leefomgeving.
Belang provincie: 35% (o.b.v. de begroting 2023)

Wat is de bijdrage van ODZOB aan de doelstellingen van de provincie?

De ODZOB draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.6 Omgevingsdienst Brabant Noord (ODBN)

Publiek belang: Verbetering van de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving in Brabant Noord. De maatschappelijke outcome is een betere leefomgeving.
Belang provincie: 39% (o.b.v. de begroting 2023)

¹ De kwaliteitscriteria die gelden voor vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).

Wat is de bijdrage van ODBN aan de doelstellingen van de provincie?

De ODBN draagt met grotendeels wettelijke taken, net als de andere omgevingsdiensten, bij aan de provinciale doelstellingen die betrekking hebben op de verbetering van het naleefgedrag, het voldoen aan de kwaliteitscriteria 2.2¹ en het instrumenteel beleidskader.

1.7 De Hollandse Waterlinies

Publiek belang: Behoud werelderfgoed van Hollandse Waterlinies
Belang provincie: 10% (financiële inbreng o.b.v. de begroting 2023)

Wat is de bijdrage van De Hollandse Waterlinies aan de doelstellingen van de provincie?

Het werelderfgoedcomité van UNESCO heeft in juli 2021 besloten om de Hollandse Waterlinies aan te merken als werelderfgoed. Deze Waterlinie loopt door 4 provincies: Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.

De vier provincies hebben besloten om samen de verantwoordelijkheid te nemen voor de instandhouding van dit werelderfgoed. Daarvoor is door hen het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies opgericht, als bestuurlijke samenwerking op grond van de Wet Gemeenschappelijke Regelingen.

De kerntaken van het Gemeenschappelijk Orgaan Hollandse Waterlinies zijn bescherming van de site, verantwoording afleggen over zaken die in de site spelen en (publieks)communicatie over de site. Het Gemeenschappelijk Orgaan waarborgt op die manier dat aan de internationale verplichtingen van Nederland richting UNESCO kan worden voldaan.

2 Vennootschappen en coöperaties

2.1 Enexis NV

Publiek belang: Altijd en overal in het voorzieningsgebied van Enexis kunnen beschikken over energie, tegen aanvaardbare aansluit- en transporttarieven.
Belang provincie: 30,8% (begin en eind van het jaar), Lid, tevens voorzitterschap en secretariaat AHC; stemrecht/voordrachtsrecht lid RvC (via AHC).

Wat is de bijdrage van Enexis aan de doelstellingen van de provincie?

De rol van Enexis is bepalend voor tijdige realisatie van de Brabantse energietransitie. Enexis is dan ook een strategische partner, waarbij de alliantie tussen Enexis en provincie door zowel concrete als strategische samenwerking een belangrijk fundament biedt voor het kunnen behalen van de doelstellingen ten aanzien van broeikasgasreductie en duurzame opwek. In de Brabantse Energieagenda is dit uitgewerkt.

2.2 CSV Amsterdam BV

Publiek belang: Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent en Attero (namens de verkopende aandeelhouders van Essent en Attero).
Belang van de provincie: 30,8% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van CSV Amsterdam BV aan de doelstellingen van de provincie?

CSV Amsterdam BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.3 Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV

Publiek belang:	Afhandeling van alle rechten en plichten die zijn voortgekomen uit de verkoop van Essent (namens de verkopende aandeelhouders Essent).
Belang van de provincie	30,8% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van de PBE BV aan de doelstellingen van de provincie?

Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV is een Special Purpose Vehicle, opgericht om de verkoop van Essent en Attero financieel af te wikkelen.

2.4 Brabant Water NV

Publiek belang:	Veilig, betrouwbaar en betaalbaar drinkwater voor iedereen in het verzorgingsgebied. Publiek aandeelhouderschap wettelijk bepaald in Drinkwaterwet.
Belang provincie:	31,6% (begin en eind van het jaar), stemrecht/voordrachtsrecht lid RvC/lid en voorzitter AHC.

Wat is de bijdrage van Brabant Water NV aan de doelstellingen van de provincie?

Brabant Water NV verzorgt de drink- en industriewatervoorziening aan ruim 2,5 miljoen klanten in Noord-Brabant. Brabant Water NV zorgt voor de winning, zuivering en distributie van water, dit tegen de laagst mogelijke kosten en met een hoge leveringsbetrouwbaarheid. Op grond van de Drinkwaterwet dienen drinkwaterbedrijven in publieke handen te zijn.

Brabant Water staat voor een aantal grote opgaves: het inspelen op klimaatverandering, verdroging en een toenemende watervraag.

2.5 Eindhoven Airport NV

Publiek belang:	Een goede bereikbaarheid van Brabant via de lucht, wat eraan bijdraagt dat Brabant aantrekkelijk is als vestigingsklimaat voor bedrijven en burgers.
Belang provincie:	24,5% (begin en eind van het jaar), stemrecht/voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van Eindhoven Airport NV aan de doelstellingen van de provincie?

Eindhoven Airport gaat voor een optimale verbondenheid van Brabant, intern en internationaal. Om de concurrentiekracht te behouden moet de kwaliteit van de Brabantse infrastructuur in alle modaliteiten (inclusief ICT) minimaal op hetzelfde niveau zijn als dat van concurrerende regio's. In dat kader past onze ondersteuning voor de regio Eindhoven als Brainport, die inmiddels op landelijk niveau als mainport is aangemerkt. Een airport is daar een onlosmakelijk onderdeel in, om de (internationale) verbinding in brede zin te faciliteren.

2.6 Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Holding BV)

Publiek belang:	BOM zet zich in voor de duurzame versterking van de Brabantse economie. Samen met innovatieve ondernemers en partners wordt gebouwd aan een internationaal concurrerende economie die banen creëert, maatschappelijk relevante innovaties tot stand brengt en transitie versnelt.
Belang provincie:	De provincie houdt 100% van de aandelen in BOM Holding BV. Dochterondernemingen zijn o.a. Innovatiefonds BV en Energiefonds BV, waarin de gelijknamige fondsen worden beheerd. Binnen de groepsstructuur heeft het ministerie van Economische Zaken & Klimaat in twee dochtervennootschappen (BOM Business Development & Foreign Investments BV en BOM Capital I BV) een minderheidsbelang van 49,9%. De provincie heeft stemrecht/voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van de BOM aan de doelstellingen van de provincie?

De BOM is de ontwikkelingsmaatschappij van Noord-Brabant met als doel de realisatie van een veerkrachtige economie met een duurzaam concurrentievermogen in Noord-Brabant. Daarbij worden drie kerntaken onderscheiden:

- **Ontwikkelen:** Samen met bedrijven, kennisinstellingen en overheden stimuleert BOM innovatie en ondersteunt zij startups, scale-ups en het innovatief MKB bij de ontwikkeling van toekomstbestendige verdienmodellen;
- **Investeren:** BOM levert kennis en risicokapitaal, zodat innovatieve start- en scale-ups kunnen doorgroeien naar de volgende fase in hun ontwikkeling en duurzame energieprojecten daadwerkelijk van de grond komen;
- **Internationaliseren:** BOM trekt innovatieve buitenlandse bedrijven aan en ondersteunt Brabantse ondernemers bij het realiseren van groei op kansrijke buitenlandse markten.

BOM wil daarnaast, door intensieve samenwerking tussen deze drie kerntaken, op integrale wijze transitieprocessen tot stand brengen, zoals op het vlak van de energietransitie, een duurzame agrofoodketen, de zorg economie en ook de realisatie van integrale internationaliseringsprojecten.

2.7 Ruimte voor Ruimte Beheer BV / Ruimte voor Ruimte II CV (RvR)

Publiek belang:	De eerdere uitgaven aan de sanering van de intensieve veehouderij, de glastuinbouw, de voormalige militaire terreinen en de sloop van overbodige bebouwing terug verdienen met de verkoop van ruimte voor ruimte-kavels en daarnaast in combinatie met de ontwikkeling van ruimte voor ruimtelocaties maatschappelijke meerwaarde creëren, zoals het oplossen van knelpuntsituaties in het buitengebied en natuurontwikkeling.
Belang provincie:	BV: 100% (begin en eind van het jaar) , stemrecht / voordrachtsrecht Lid RvC. CV: 99% (begin en eind van het jaar), stemrecht / commanditair vennoot.

Wat is de bijdrage van RvR aan de doelstellingen van de provincie

Conform de statenmededeling van 18 februari 2022 wordt in deze bijlage inzicht gegeven in de actuele ontwikkelingen en prestaties van Ontwikkelingsmaatschappij Ruimte voor Ruimte:

i. Maatschappelijke meerwaarde

Sinds 2016 ligt het aandeelhouderschap van RvR volledig bij de provincie. De provincie heeft deze gewijzigde governance benut om de opdracht van RvR te verbreden. Naast de terugverdienopgave heeft RvR de opdracht gekregen om een bijdrage te leveren aan het oplossen van actuele maatschappelijke (ruimtelijke) vraagstukken van de provincie en gemeenten. Zonder dat deze nieuwe rol strak is ingekaderd (en daarmee bewust flexibel is gehouden), is aan de hand van casuïstiek de afgelopen 5 jaar een nadere precisering gegeven aan deze ambitie. In de praktijk blijken de actuele vraagstukken vooral betrekking te hebben op het saneren van overlastlocaties, binnenstedelijke herstructurering en de ontmanteling van verloederde recreatieterreinen. De woningbouwontwikkeling wordt grootschaliger op specifiek aangeduide plekken in het landschap met een meer gebiedsgerichte aanpak en met meer variatie in woning typologieën. Dit past beter in de huidige inzichten op de ruimtelijke inrichting van het buitengebied en de vraag naar goedkopere en betaalbare woningen. De strategie die RvR hanteert om aan ontwikkelingen te komen is tweeledig:

- a) Stel de verbrede aanpak op maatschappelijke vraagstukken altijd ten dienste van het belang om ruimte voor ruimte-titels en daarmee de terugverdienopgave te realiseren;
- b) Wordt partner van gemeenten door gezamenlijke belangen te creëren. Op deze wijze ontstaat prioritaire aandacht bij gemeenten in de medewerking en planologische begeleiding van de locatie-ontwikkelingen.

Met deze aanpak manifesteert RvR zich meer en meer als een maatschappelijk ontwikkelaar en zijn de afgelopen 5 jaar mooie resultaten behaald.

Op de website van RvR staat meer informatie over de projecten met een maatschappelijke meerwaarde, zie <https://www.ruimtevoorruimte.com/maatschappelijk>.

ii. Terugverdienopgave Nadere Instructie II

RvR heeft ruimschoots voldaan aan de afspraken uit de nadere instructie voor periode 2 (2019 tot en met 2022).

Afdracht aan provincie (€ mln.)

	Afspraak Nadere instructie II	Realisatie 2019 t/m 2022
2019	7,6	8,8
2020	9,6	9,3
2021	12,8	16,8
2022	12,6	19,5
Totaal	42,5	54,4

De nieuwe nadere instructie voor periode 3 is vastgesteld in april 2023. Voor periode 3 bedragen de aan de provincie te betalen afdrachten €50,2 miljoen.

iii. *Terugverdienopgave totale periode*

De prognose is dat het totale bedrag dat uiteindelijk terugverdiend moet worden €291,1 miljoen bedraagt:

- €166,1 miljoen sloop stallen onder RBV regeling
- €30,1 miljoen verbrede aanpak
- €19 miljoen door provincie betaalde rente bij voorfinanciering
- €75,9 miljoen uit te keren stimuleringsbijdragen aan gemeenten, waarvan circa €33,1 miljoen geprognosticeerd.

iv. *Stand van zaken terugverdienopgave*

Ultimo 2022 moet er nog ongeveer €52,4 miljoen worden terugverdiend exclusief de toekomstige stimuleringsbijdragen. RvR ligt hiermee op schema conform de actuele aandeelhoudersinstructie (die loopt tot 31 december 2032).

Om te voldoen aan de resterende terugverdienopgave moeten er nog ongeveer 780 ruimte voor ruimte titels verkocht worden door RvR. Daarvan zijn er ongeveer 440 in ontwikkeling of liggen vast in afspraken met gemeenten. Voor de overige 340 ruimte voor ruimte-titels ligt nog een acquisitieopgave en moet nog een locatie worden gezocht.

v. *Impact omgevingsverordening*

Naar verwachting treedt 1 januari 2024 de nieuwe Omgevingswet in werking en in lijn daarmee ook de Omgevingsverordening Noord-Brabant. Vooruitlopend daarop is in april 2022 een wijziging van de Interim Omgevingsverordening doorgevoerd. Dit heeft gevolgen voor het functioneren van RvR. Het biedt namelijk meer mogelijkheden voor gemeenten en private partijen om in het landelijk gebied ontwikkelingen te realiseren die eerder grotendeels waren voorbehouden aan RvR. Door het nemen van een mix aan maatregelen is het de verwachting dat RvR aan haar taakstelling - het terugverdienen van de in het kader van Ruimte voor Ruimte gedane uitgaven - kan blijven voldoen. De maatregelen stellen RvR in staat om

- Meer strategische grondposities te verwerven om zodoende een concurrerendere positie te creëren t.o.v. reguliere ontwikkelaars. Tevens kan RvR hiermee met de betreffende gemeente het gesprek aangaan over de mogelijkheden tot verdere ontwikkeling van de grond (traditionele werkwijze voor ontwikkelaars);
- Via een residuele berekening het aantal RvR-titels binnen een project te bepalen i.p.v. een vooraf bepaalde belasting van de projecten met een aantal RvR-titels. Hiermee is er voor RvR meer ruimte om maatschappelijk te ontwikkelen;
- Maatwerktitels te gaan gebruiken. Hiermee kunnen er ook andere type kavels/woningen worden ontwikkeld door RvR.
- Maatschappelijke relevantie te verkiezen boven winstmaximalisatie door het sturen op een rendement/Internal Rate of Return (IRR) los te laten. Daarbij wordt het mogelijk om winsten te gebruiken voor het realiseren van maatschappelijke doelen. Onttrekkingen uit de winsten t.b.v. maatschappelijke projecten vinden plaats na een balans- en uitkeringstest. Daarmee blijft er sprake van een risicobuffer voor eventuele tegenvallers.

2.8 Business Park Aviolanda BV (BPA)

Publiek belang:

Vanuit het economisch belang het bevorderen van Bedrijvigheid in de sector Aerospace & Maintenance, vanuit het belang van een goede ruimtelijke ordening het scheppen van vestigingsmogelijkheden voor bedrijven op een reeds lang bestaand bedrijventerrein, waardoor verdere aantasting van

de ecologische hoofdstructuur bij de vliegbasis Woensdrecht wordt voorkomen.

Belang provincie: 80% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van BPA aan de doelstellingen van de provincie?

Doel is het ontwikkelen van Aviolanda met hoog innovatieve bedrijven en instellingen, in strategische samenwerking met Defensie. Deze bedrijven en instellingen voegen waarde toe aan het West-Brabantse aerospace & maintenancecluster. De toegevoegde waarde drukt zich uit in innovatie en hoogwaardige opleidingen en werkgelegenheid, waarbij het ontwikkelen van vastgoed ondersteunend is aan businessontwikkeling. Het is de ambitie om een gezond ecosysteem met een brede campus te realiseren met innovatieve business en ruimte waar nieuwe business tot ontwikkeling kan komen. Daarbinnen zijn opleiding en onderzoek onderdeel van gemeenschappelijke voorzieningen, waarvan alle bedrijven op Aviolanda gebruik maken. Daarbij is het voorkomen van aantasting van de ecologische hoofdstructuur bij vliegbasis Woensdrecht van belang.

2.9 Nederlandse Waterschapsbank NV (NWB)

Publiek belang: Efficiënte financiering publieke sector.

Belang provincie: 0,12% aandelen (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van de NWB aan de doelstellingen van de provincie?

De NWB Bank levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland. De bijdragen van de NWB aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.10 BNG Bank NV

Publiek belang: Efficiënte financiering publieke sector.

Belang provincie: 0,07% (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van BNG Bank NV aan de doelstellingen van de provincie?

De BNG Bank (Bank Nederlandse Gemeenten) levert een zeer belangrijke bijdrage aan de financiering van de publieke sector in Nederland: gemeenten, provincies, waterschappen, onderwijs- en zorginstellingen, woningbouwcorporaties.

De deelname van de provincie in de BNG is primair ingegeven om de financiële betrokkenheid bij enkele grote financiële instellingen die zich richten op de publieke sector tot uitdrukking te brengen. De deelname van de provincie is gering, ongeveer 0,07% van de aandelen.

De bijdragen van de BNG aan de doelstellingen van het algemeen financieel beleid blijven verder beperkt tot het door hen uitgekeerd dividend dat bijdraagt aan:

- Het waarborgen van de zelfstandige financiële positie van de provincie;
- Het handhaven van een reëel sluitende begroting op korte en middellange termijn;
- Het verzekeren van een evenwichtige inkomstenontwikkeling.

2.11 ZEH NV (voorheen PZEM NV)

Publiek belang:	Activiteiten vooral gericht op Zeeland. Energienetwerkbedrijf Enduris, Energie centrales en trade. Het belang voor Brabant is zeer gering.
Belang provincie:	0,05% (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van ZEH NV aan de doelstellingen van de provincie?

ZEH (Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij) NV is hoofdzakelijk georiënteerd op Zeeland met haar activiteiten. Het belang voor Brabant is historisch ontstaan en zeer gering. Aangezien het werkingsgebied van ZEH NV zich in Zeeland bevindt en er geen gezamenlijke projecten zijn is er geen bijdrage van ZEH NV aan de Brabantse beleidsprogramma's.

2.12 Pivotpark Holding BV

Publiek belang:	Bijdragen aan de campusorganisatie die op een rendabele wijze de campus exploiteert, zodat het park zal uitgroeien tot een volwaardige open innovatie campus voor Life Sciences & Health met een focus op vroege medicijnontwikkeling in Brabant.
Belang provincie:	70,73% (begin en eind van het jaar), stemrecht. Voordrachtsrecht voor twee leden van de RvC (uit voorgedragen leden door PNB wordt de voorzitter gekozen)

Wat is de bijdrage van Pivot Park aan de doelstellingen van de provincie?

Pivot Park als open innovatie campus draagt als bij aan de ontwikkeling van de topsector Lifesciences & Health. Pivot Park wordt doorontwikkeld naar een innovatief pharma ecosysteem met als belangrijke pijlers het innovatieprogramma en vastgoedontwikkeling, waarbij de provincie als financier een belangrijke rol vervult.

2.13 Green Chemistry Campus BV (GCC)

Publiek belang:	Versterken economische structuur van West-Brabant in het vervangen van fossiele in biograndstoffen en bevorderen van werkgelegenheid in de biobased economy.
Belang provincie:	60% (begin en eind van het jaar), stemrecht/ voordrachtsrecht Lid RvC.

Wat is de bijdrage van de GCC aan de doelstellingen van de provincie?

In zowel de Omgevingsvisie, Beleidskader Economie 2030 als in de uitvoeringsagenda Circulaire Economie 2021-2023 zijn beleidsdoelstellingen opgenomen met betrekking tot het vervangen van fossiele- met bio-grandstoffen. De GCC werkt aan een ondernemingsplan dat bijdraagt aan de grondstoffentransitie en zorgt voor continuïteit van de onderneming. Dit lukt als projecten van de GCC in aanmerking komen voor bijvoorbeeld het Just Transition Fund, als cofinanciering van deze projecten is geregeld en als JTF-projectaanvragers de GCC als landingsplaats kiezen.

2.14 Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB)

Publiek belang:	Het in de provincie Noord-Brabant versterken van de ontwikkeling en de realisatie van het Natuur Netwerk Brabant.
-----------------	---

Belang provincie: 100 % (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van GOB aan de doelstellingen van de provincie?

Het GOB is verantwoordelijk voor het Natuur Netwerk Brabant en de Ecologische verbindingzones, hetgeen de basis vormt voor de doelstelling uit het bestuursakkoord 2020-2023 *Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant'* en het addendum op het bestuursakkoord *Samen bouwen aan de kwaliteit van Brabant*, namelijk het komen tot een hoogwaardige kwaliteit van de omgeving/water, Natuur, Milieu.

2.15 NV Monumenten Beheer Brabant

Publiek belang: Behoud provinciaal erfgoed
Belang provincie: 72% (begin en eind van het jaar), stemrecht.

Wat is de bijdrage van Monumenten Beheer Brabant aan de doelstellingen van de provincie?

NV Monumenten Beheer Brabant zorgt voor de instandhouding van monumentaal Erfgoed in de provincie Noord-Brabant dat in bezit is van de NV. Momenteel zijn 11 monumentale panden in eigendom van NV Monumenten Beheer, die zo veel mogelijk worden verhuurd, zodat met de huurinkomsten kan worden gezorgd voor instandhouding van deze monumenten.

2.16 Brabant StartupFonds BV (BSF)

Publiek belang: Sluitende financieringsketen voor innovatief MKB en ontwikkeling van innovaties financieel mogelijk maken.
Belang provincie: 100% (begin en eind van het jaar)

Wat is de bijdrage van Brabant Startup Fonds BV aan de doelstellingen van de provincie?

Sinds 2018 kent Brabant één gecentraliseerd valorisatiefonds: Brabant Startup Fonds B.V (BSF). Dit fonds is opgericht ter stimulering van de economische groei en ter versterking van de concurrentiekracht van de Brabantse economie. Het BSF heeft een fondsvermogen van circa 30 miljoen euro en het ondersteunt innovatieve startups middels twee fondsdelen in de preseed en proof-of-concept fase (PoC) met converteerbare leningen, voor het ondersteunen van respectievelijk een marktintroductie dan wel de technische en commerciële haalbaarheid/validatie. Het PoC fondsdeel is mede gefinancierd door het Rijk (Ministerie van Economische Zaken en Klimaat) en dit is een close end fund terwijl het andere fondsdeel revolverend is. Het beleid van BSF is gericht op het verstrekken van converteerbare leningen aan startups waarvan minimaal 90% van de financieringen gedaan wordt binnen de innovatie-coalities of crossovers van innovatie-coalities conform het beleidskader economie 2030 'Visie op een toekomstbehoudende economie voor Brabant'.

3 Verenigingen en stichtingen

3.1 Inter Provinciaal Overleg (IPO) en BIJ12

Publiek belang: Overheid
Belang provincie: IPO: 9,63 % (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur.
Bij12: 10,60% (begin en eind van het jaar), Lid van het bestuur

Wat is de bijdrage van het IPO aan de doelstellingen van de provincie?

Het Interprovinciaal Overleg zet zich in voor een slagvaardig en resultaatgericht provinciaal bestuur. Het IPO is in 1986 opgericht en is de belangenbehartiger van en voor de provincies in 'Den Haag' en 'Brussel'. Ook is het IPO het platform van de provincies voor innovatie en kennisuitwisseling.

Voor ondersteuning op het gebied van vitaal platteland en de fysieke leefomgeving is door het IPO in 2014 Bij12 opgericht. BIJ12 doet het werk voor de provincies vanuit de volgende units:

- Natuurinformatie en Natuurbeheer
- Faunazaken
- Adviescommissie Schade Grondwater
- Subsidieregeling opruiming drugsafval
- Gemeenschappelijke Beheerorganisatie Provincies
- Stikstof en Natura 2000

3.2 Huis van de Nederlandse Provincies

Publiek belang:	Belangenbehartiging voor Nederlandse provincies bij EU instellingen in Brussel.
Belang provincie:	8,33 % (begin en eind van het jaar), lid van het bestuur.

Wat is de bijdrage van het HNP aan de doelstellingen van de provincie?

Het HNP vervult als vooruitgeschoven post een signalerende functie en is een platform voor de gezamenlijke belangenbehartiging van de provincies en het IPO in Brussel. Provincies moeten voldoen aan de wet- en regelgeving die zijn oorsprong vindt in Brussel en zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en handhaving van veel Europese regels en beleid. Het is belangrijk om bij de ontwikkeling van provinciaal beleid rekening te houden met Europese wet- en regelgeving en beleidskaders.

3.3 Stichting Brabant C Fonds

Publiek belang:	Versterken en vergroten en kunst- en culturaanbod in Brabant van nationaal en internationaal niveau om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten en bijdragen aan vernieuwing van financiering in cultuur.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar), benoeming schorsing en ontslag leden RvT.

Wat is de bijdrage van Brabant C Fonds aan de doelstellingen van de provincie?

De missie van Brabant C is kunst en cultuur van (inter)nationaal niveau in Brabant mogelijk te maken en tevens het cultuursysteem van Brabant te versterken door op een vernieuwende manier te investeren. Brabant C bouwt aan netwerken, gaat actief op zoek naar projecten (scouten en aanjagen) en kiest voor de gevraagde (co)financiering een bij dat project passende vorm. Dat kan een participatie, een garantstelling, een lening of een subsidie zijn.

Brabant C heeft in 2022 de stap gezet richting het vergroten van de maatschappelijke impact van de financieringen door een regeling te openen die is gericht op verbinding met andere maatschappelijke opgaven.

3.4 Stichting Beheer Museumkwartier

Publiek belang:	Exploiteren en beheren van het vastgoed en de installaties in het museumkwartier.
Belang provincie:	100%, benoeming schorsing en ontslag leden RvT.

Wat is de bijdrage van Stichting Beheer Museumkwartier aan de doelstellingen van de provincie?
De Stichting Beheer Museumkwartier zorgt voor exploitatie en beheer van het vastgoed in het Bossche Museumkwartier. Dit vastgoed was gedeeltelijk in eigendom van de provincie (gebouw Noord-Brabants Museum) en gedeeltelijk in eigendom van de gemeente Den Bosch (gebouw Stedelijk Museum). Dit gedeelde eigendom was destijds de reden om een beheerstichting op te richten. Per 1 juli 2023 heeft de provincie het gebouw van het Stedelijk Museum gekocht van de gemeente. Daarmee is nu al het vastgoed in het Museumkwartier in eigendom gekomen van de provincie. Daarom wordt nu door de provincie verkend of het nuttig is om de Stichting in stand te houden of dat de provincie exploitatie en beheer van het vastgoed zelf gaat uitvoeren of uitbesteden.

3.5 Stichting Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF)

Publiek belang:	Creëren van aantrekkelijke locaties/parken om vrije tijd te besteden.
Belang provincie:	50% (begin en eind van het jaar), lid van de raad van deelnemers.

Wat is de bijdrage van LOF aan de doelstellingen van de provincie?
Het LOF verstrekt marktconforme geldleningen aan innovatieve leisure-projecten. Doelen zijn meer bezoekers aan te trekken die langer in Brabant verblijven en met hun bestedingen bijdragen aan de Brabantse economie én het leefklimaat voor de Brabanders met een kwalitatief goed bezoekbaar leisure-aanbod te versterken.
In 2022 heeft er een evaluatie en een update van de financieringsinstrumentarium plaatsgevonden.

3.6 Stichting La Vuelta Holanda

Publiek belang:	Het topsportevenement inspireert en verbindt Brabanders op cultureel, economisch en sportief vlak.
Belang provincie:	15% (begin en eind van het jaar), lid van de stuurgroep. De Stichting La Vuelta Holanda zal eind 2023 worden opgeheven, omdat de Vuelta Hollanda reeds heeft plaatsgevonden in 2022.

Wat is de bijdrage van de Stg. La Vuelta Holanda aan de doelstellingen van de provincie?
Sport als doel met het realiseren van de start van de Vuelta in Nederland met als inspirerende waarde voor de burgers in Nederland. Sport als middel met sociaal maatschappelijk en economisch effect voor de burgers in Nederland/Noord-Brabant.
Door in de aanloop naar het event het activeren van side events (ca 200) op het gebied van mobiliteit, cultuur, erfgoed en economie droeg zij bij aan de doelstellingen van de provincie op deze werkvelden.

4 Overige verbonden partijen

4.1 Fonds Nazorg Gesloten Stortplaatsen provincie Noord-Brabant

Publiek belang:	Beheer vermogen voor nazorg gesloten stortplaatsen.
Belang provincie:	100% (begin en eind van het jaar), GS vormen het Algemeen Bestuur, twee gedeputeerde vormen het Dagelijks Bestuur

Wat is de bijdrage van het Nazorgfonds aan de doelstellingen van de provincie?

Het Nazorgfonds draagt bij aan de wettelijke taak van de provincie om eeuwigdurende nazorg uit te voeren op de gesloten stortplaatsen om daarmee het milieu te beschermen.

Doel:

Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Brabant door bij te dragen aan de financiering van bewezen duurzame energie technieken. Inzetten op grootschalige uitrol van bewezen en beproefde technieken voor max. CO₂ reductie. Overbrugging om energieprojecten in de exploitatiefase te krijgen.

Gebaseerd op
halfjaarrapportage 2023 met
peildatum 30-06-2023

	Energiefonds
Fondsomvang	€ 60.000.000
Geïnvesteed	€ 28.528.308
Toegezegd	€ 19.800.000

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang. De naar investering gewogen gemiddelde looptijd van de investeringen.

Norm:

- De verwachte eindwaarde is in 2037 gelijk aan € 60 miljoen.

Waar staan we nu?

De revolverendheidsratio van het fonds is 1,2. Als de ratio op minimaal 1 ligt, betekent het dat verwacht mag worden dat de waarde van het fonds aan het einde van de looptijd minimaal € 60 miljoen bedraagt.

Multiplier

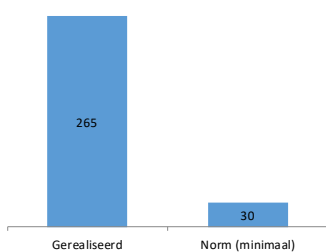
KPI: Het Energiefonds verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor energieprojecten in Noord-Brabant.

Norm: Met € 60 miljoen aan middelen mobiliseert het energiefonds minimaal € 180 miljoen aan middelen van andere financiers, een multiplier van minimaal 4.

Waar staan we nu?

De Financieringsmultiplier komt uit op 12,9 ruim boven het minimum van 4 (gebaseerd op het maximum van 25% financiering).

Kg CO₂ reductie per geïnvesteerde euro

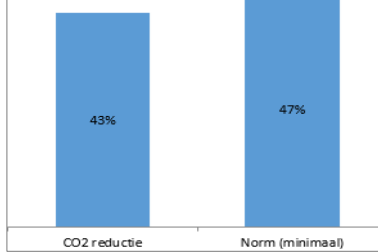
KPI: De minimale CO₂ reductie per geïnvesteerde euro.

Norm: > 30 kg CO₂ besparing per 1 euro investering.

Waar staan we nu?

De realisatie ligt ruim boven de norm voor de portefeuille van 30kg.

CO₂ reductie (in %)

KPI: De totale gerealiseerde CO₂ reductie t.o.v. looptijd (die eindigt in 2037).

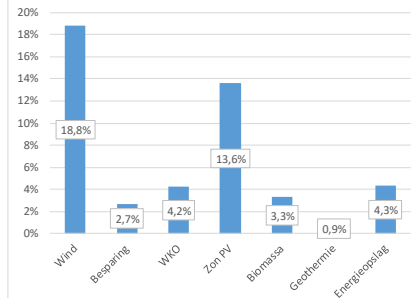
Norm:

Lineair oplopend: ieder jaar 4% van de doelstelling. Totaal 17.200 (voorheen 3.600) kton over de gehele looptijd.

Waar staan we nu?

De KPI betreft de hoeveelheid gerealiseerde CO₂-reduct als percentage van de totale doelstelling van het fonds over haar levensduur. Aan de doelstelling is net niet voldaan; cumulatieve besparing 7.337 kton CO₂, dat is gelijk aan 42,6% van 17.200 kton (bijgesteld n.a.v. evaluatie 2021).

Technologieaandeel

KPI: Spreiding van de technologie (in percentage ten opzichte van geïnvesteerd vermogen).

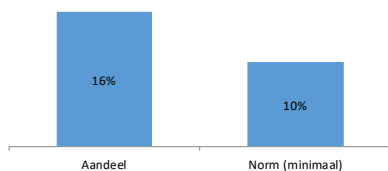
NORM:

A Percentage geïnvesteerd vermogen per technologie is maximaal 33%.

Waar staan we nu?

a. Zie grafiek.

Aandeel kleinschalige projecten

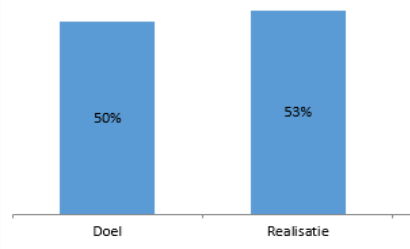

Norm:
Minimaal 10%

Waar staan we nu?

Het kleinschaligheidsaandeel is een minimum dat wordt gesteld aan de inspanning om ook kleinschalige projecten te realiseren door middel van bundeling ervan binnen het partnershipconcept. Hiertoe berekenen we het aandeel kleinschalige projecten vanaf het moment dat een indicatief aanbod is uitgestuurd. Deze KPI ligt ruimschoots boven het minimum van 10%. Verder mag het aandeel van een project nooit hoger zijn dan 10% van de fondsgrootte, dit is een absoluut maximum van € 6.000.000 per investering.

Projectaandeel Burgerparticipatie

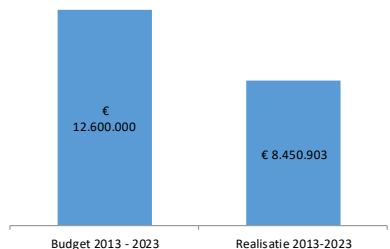
Norm:

Minimaal 50%

Waar staan we nu?

Het doel is om vanuit EFB ook oog te hebben voor lokale groepen van burgers en bedrijven. Het EFB ziet dat zij steeds vaker ook grote initiatieven ontplooiën. Om deze reden is ook het aandeel burgerparticipatie inzichtelijk gemaakt, deze bedraagt 53%

Fondsbeheerkosten

Waar staan we nu?

De totale kosten zijn lager dan gebudgetteerd. De huidige kostenstructuur biedt ruimte om het team uit te breiden met capaciteit voor management van de investeringsportefeuille. Naar aanleiding van de evaluatie in 2021 is het fondskostenplafond aangepast van gemiddeld 2% naar 3%.

Doel:
Brabant C versterkt en vergroot het kunst en cultuuraanbod van Brabant om daarmee de nationale en internationale aantrekkingskracht van Brabant te vergroten. Brabant C versterkt het cultuursysteem en draagt bij aan vernieuwing van financiering in cultuur.
Het fonds heeft een looptijd tot en met 2024.

Brabant C fonds	
Fondsomvang	€ 36.558.443
Verplichting*	€ 26.334.138
Restant**	€ 10.224.305

* totaal van gedane uitgaven inclusief reeds verstrekte nog uit te betalen subsidieverplichtingen
** maximale ruimte per ultimo 2022 ter dekking van reeds aangevraagde nog te beoordelen, verlenen projecten, afdekking van oninbare leningen, toekomstige subsidieplafonds en fondsen

Revolverendheid

KPI:
Over revolverendheid zijn geen afspraken gemaakt in relatie tot het totale fonds. In plaats daarvan zijn afspraken gemaakt over het te realiseren aandeel leningen in enig jaar. Zie hieronder 'aandeel leningen'.

Norm: -

Waar staan we nu?

Over de gehele looptijd van Brabant C is tot en met 2022 voor €2.140.493,- aan leningen verstrekt en is tot en met 31-12-2022 €699.900,- afgelost.

In 2022 heeft Brabant C €65.100 aan aflossing ontvangen en zijn er 7 projecten van in totaal circa €1.000.000 ondersteund.

Multiplier

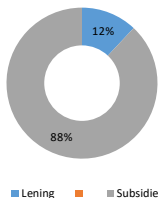
KPI:
Het Brabant C Fonds realiseert een multiplier van minimaal 3.

Norm: ≥ 3

Waar staan we nu?

In 2022 is een multiplier van 3,2 gerealiseerd. Deze is lager dan voorgaande jaren vanwege de introductie van de regeling matching impactprojecten. Hier matcht Brabant C een private bijdrage die mag oplopen tot 50%, terwijl de maximale bijdrage van Brabant C onder de andere 2 regelingen (ontwikkelproject en (inter)nationaal project) maximaal 30% kan zijn. Over de gehele periode maart 2015 tot en met december 2022 heeft Brabant C in totaal 135 projecten gefinancierd. Met een Brabant C investering van €22,4 mln is in totaal €99,2 mln geïnvesteerd in kunst en cultuur in Brabant. De multiplier over de gehele periode ligt dan ook

Aandeel leningen

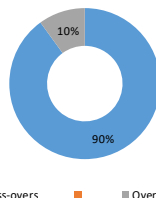
KPI: Het aandeel leningen van de jaarlijks uitgezette middelen stijgt vanaf 2017 met gemiddeld 4% per jaar, met een middellangetermijn perspectief van minimaal 15% in 2017 naar tenminste 35% eind 2022.

NORM: voor 2022 35%

Waar staan we nu?

Het percentage leningen is in 2022 gedaald van 17% naar 12%. Het aantal (inter)nationale projecten waarvoor een aanvraag is ingediend is in 2022 aanzienlijk lager dan in voorgaande jaren. Alleen deze (inter)nationale projecten bevatten een leencomponent, waardoor het percentage niet is gestegen dit jaar. In de loop van het najaar 2022 liep het aantal aanvragen in voorbereiding weer op.

Cross-overs

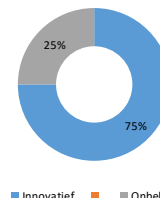
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat er binnen minimaal 70% van de projecten wordt samengewerkt met een of meerdere partijen buiten de culturele sector. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van het aantal gerealiseerde cross-overs en samenwerkingen met andere partijen buiten de sector.

NORM: Minimaal 70%

Waar staan we nu?

Het percentage projecten dat cross-overs heeft gerealiseerd en dat samenwerkt met andere partijen uit de sector is 90%. Daarmee is deze KPI van Brabant C behaald.

Innovatief

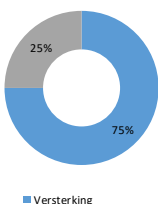
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 50% van de projecten als vernieuwend en innovatief wordt gezien. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van het innovatieve en onderscheidende karakter van de projecten (publiekmeting).

NORM: Minimaal 50%

Waar staan we nu?

Het percentage projecten dat als vernieuwend en innovatief wordt beschouwd is 75%, daarmee voldoet Brabant C aan de norm van 50%. Deze KPI is dan ook behaald.

Versterking cultuursysteem

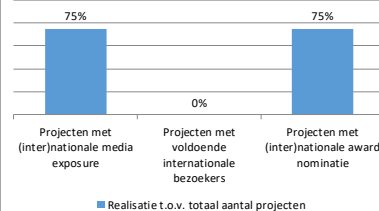
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 60% van de projecten het cultuursysteem in Brabant versterkt. Deze doelstelling wordt gemeten aan de hand van de voortzetting van het project (data Brabant C), de publiekssamenstelling, de zogenaamde Net Promotor Score die beeld geeft van klanttevredenheid en -loyaliteit, de kwaliteit van het programma en het aanzetten tot bezoek aan andere kunst- en cultuurvormen (alleen op basis van de publiekmeting).

NORM: Minimaal 60%

Waar staan we nu?

Kijkend naar de voortzetting van het project, dan zien we dat 100% van de projecten, hieraan heeft voldaan. Met betrekking tot de publiekssamenstelling heeft 75% van de projecten de gewenste doelgroepen aangehouden. 100% van de projecten scoort een voldoende (of hoger) met betrekking tot de NPS en de kwaliteit van het programma. Daarnaast scoort 75% van de projecten een voldoende (of hoger) als het gaat om het aanzetten tot het bezoeken van kunst en cultuur. Op basis van deze resultaten kunnen we stellen dat deze KPI van Brabant C is behaald.

(inter)nationaal niveau

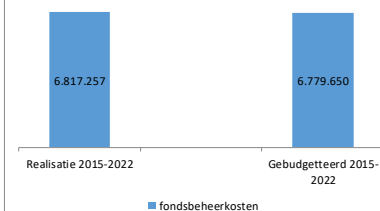
KPI: Brabant C heeft als doelstelling dat minimaal 60% van de projecten van aantoonbaar (inter)nationaal niveau is. Deze doelstelling wordt beoordeeld op basis van het aandeel (inter)nationale bezoekers (publiekmeting) en het aantal publicaties en nominaties/ awards van (inter)nationaal niveau (externe bronnen).

NORM: Minimaal 60%

Waar staan we nu?

Het aandeel projecten met media exposure in landelijke en/of internationale pers/media is 75% en het aandeel projecten met (inter)nationale nominaties en awards staat op ook 75%. Echter het aandeel internationale bezoekers is bij bijna alle projecten te weinig. Dit is hoogstwaarschijnlijk (deels) te verklaren door de invloed van corona, maar ook vanwege de aard van de projecten. Een van de drie sub-KPI's komt daarmee niet boven de 60%, daarmee is deze KPI van Brabant C gedeeltelijk behaald.

Fondsbeheerkosten

Waar staan we nu?

De totale fondsbeheerkosten lagen in 2022 met €976.000 boven het gebudgetteerde niveau ad €900.000. Doordat de aanvragen als gevolg van het coronavirus nog achterbleven, heeft Brabant C in 2022 bewust ingezet op de doorontwikkeling van Brabant C in de lijn van maatschappelijke impact en (publiek private) partnerschappen. Dit leidde tot hoger dan verwachte kosten.

Cumulatief liggen de kosten nagenoeg op het gebudgetteerde niveau.

Groen Ontwikkelfonds Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel:
Het Groen Ontwikkelfonds Brabant BV (GOB) heeft als doelstelling het realiseren van het volledige Natuur Netwerk Brabant. Het GOB is opgericht op 1 mei 2014 en het fonds loopt door tot en met 2027.
Het GOB gaat het provinciale- en Rijksdeel van het Natuurnetwerk Brabant (NNB) realiseren. Het provinciale deel wordt gefinancierd met provinciale middelen en het Rijksdeel met Rijksmiddelen in de vorm van geld of grond.

31-12-2022	in €	in grond en opstellen
Fondsomvang	€ 258.490.560	64.910.793
Verplichting	ntb	ntb
Restant	#WAARDE!	#WAARDE!

Revolverendheid

KPI: Geen of nauwelijks revolverendheid
Norm: -
Waar staan we nu?

Multiplier

KPI: De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.

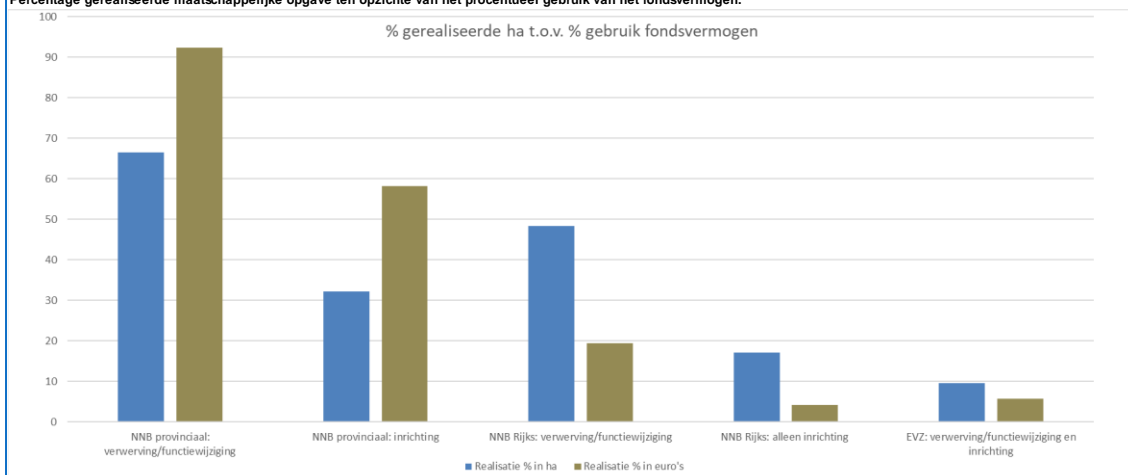
Norm: De multiplier ≥ 2 voor het provinciale deel van het NNB.

Waar staan we nu?
De multiplier is 2 (over de periode 2014- 1-7-2023).

Omschrijving KPI's	Normen	Toelichting voortgang
1. Het aantal gerealiseerde ha per jaar voor verwerving en inrichting in het rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Aantal hectares per jaar.	425 ha verworven provinciaal en Rijksdeel, 150 ha ingericht provinciaal en Rijksdeel, 27 ha EVZ gerealiseerd (in de periode 1-7-2022 t/m 30-6-2023).
2. De mate van uitputting van het fonds. Het nog beschikbare vrije fondsvermogen is groot genoeg om de nog te realiseren maatschappelijke opgave binnen de gestelde kaders waar te maken.	Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.	Nee. Als gevolg van bezuinigingen en prijsstijgingen is er op dit moment niet voldoende budget beschikbaar om de totale opgaven NNB en EVZ te realiseren. N.a.v. hebben PS op 16 december 2022 met het Statenvoorstel 72/22A Actualisatie NNB/GOB ingestemd. Zie tabel "Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen".
3. De omvang van categorie C is minstens even groot als de omvang van categorie A in het provinciale deel van het NNB.	Categorie C \geq categorie A. In categorie B is de multiplier altijd 2.	Tot op heden zijn er geen projecten gehonoreerd in categorie C of categorie A.
4. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B en C.	De multiplier ≥ 2 voor het provinciale deel van het NNB.	De multiplier is 2 over de periode 2014- 1-7-2023.
5. De multiplier. De totale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B versus de provinciale inbreng aan middelen en grond in categorie A, B in de EVZ.	De multiplier is ≥ 2 (50% subsidie) voor 1.275 ha en $\geq 1,33$ (75% subsidie) voor 500 ha. De indicator is omgezet van km naar ha om uniformiteit met het Investeringsreglement GOB te creëren.	De multiplier is respectievelijk 2 en 1,33 (over de periode 2014- 1-7-2023).
6. De verhouding tussen de waarde aan beschikbare ruilgrond en de waarde aan gerealiseerde natuur in categorieën A, B en C in het rijksdeel NNB.	De verhouding moet kleiner of gelijk aan 1 zijn.	De verhouding is 0,93 (over de periode 2014- 1-7- 2023).
7. De gerealiseerde prestatie in grootheden van de maatschappelijke opgave per jaar in aantallen, inbreng aan middelen en grond.	In ha versus €, jaar 1 +2 is 5%, jaar 3 en volgende zijn gemiddeld 7,5%.	1,76 % (over de periode 1-1-23 t/m 30-6-23).
8. De totale bijdrage aan cofinanciering per jaar voor verwerving en inrichting in het Rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen per jaar.	€ 63.045.388 (over de periode 2014 - 1-7-2023).
9. De bijdrage van de Manifestpartners aan de maatschappelijke opgave per jaar voor verwerving en inrichting in het Rijksdeel, het provinciale deel en de EVZ.	Middelen en ha.	€ 18.794.271 en 1.290 ha (over de periode 2014 - 1-7-2023).

Toelichting Categorie A, B, C. Categorie A betreft subsidie voor Verwerving en/of Inrichting van NNB van 85%, categorie B subsidie van 50% en categorie C 0% -25%. In het Rijksdeel NNB mag de geen voor Verwerving 85% en voor Inrichting 50% bedragen. In het Provinciaal deel NNB mag de subsidie voor Verwerving en Inrichting gemiddeld 50% bedragen.

Percentage gerealiseerde maatschappelijke opgave ten opzichte van het procentueel gebruik van het fondsvermogen.

Brabant Startup Fonds

Doel: Het Brabant Startup Fonds financiert kansrijke startende ondernemingen in Noord-Brabant die innovatief en kennisintensief zijn. Het fonds helpt hen om van idee tot product-marktfit te komen en (vervolg)investeerders aan te trekken. Zo zorgen we voor blijvende impact voor de provincie Noord-Brabant. Het fonds heeft een looptijd tot en met 2033.

Begrippenkader

PNB Fondsdeel: Preseed fonds (100% Provincie)
 VFF Brabant Fondsdeel: Proof-of-Concept fonds (50% Provincie / 50% RVO)
 Valorisatiemiddelen: Fondsen die zijn overgenomen van opgerichte valorisatieprogramma's in Brabant (+/- 50% Provincie / 50%

	PNB fonds		VFF-fonds
Fondsomvang	€ 10.000.000	€	10.000.000
Verplichtingen (t/m 31 dec 2022)	€ 8.120.000	€	5.267.000
Aanwendbaar	€ 1.880.000	A	€ 4.733.000
Aanwendbaar PNB revolverend	€ 434.794	B	
Valorisatiemiddelen	€ 9.621.975		
Verplichtingen	€ 7.168.767		
Aanwendbaar Valorisatiemiddelen	€ 2.453.208	C	
Af: verplichting tbv fondsexploitatie VFF		€	-1.700.000
Aanwendbaar voor toekenning	€ 4.768.002	A+B+C	€ 3.033.000

KPI: "Start van de financieringsketen"

BSF investeert in de aller vroegste fase van een onderneming en bij gebleken problem/solution fit en product/marktfit volgen er vervolginancieringen. De leningen worden bij succes volledig afgelost en dit kan weer revolverend verstrekt worden in de vorm van converteerbare leningen aan andere kennisintensieve startups.

Norm: De verwachte revolverendheid van het fonds is 50% op de uitzettingen.

Waar staan we nu?
 De leningen hebben een looptijd van 6 jaar, daarom kan pas omstreeks 2025 een eerste indicatie worden gegeven over de mate van revolverendheid

KPI: "Verleiden van andere financiers"

Met de beschikbare fondsmiddelen worden middelen van andere financiers gemobiliseerd.

Norm:

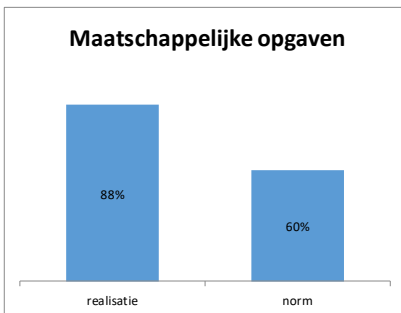
PNB fondsdeel (gelden uit 2018):
 Met € 10 miljoen mobiliseert het Brabant Startup Fonds minimaal € 20 miljoen aan middelen van andere financiers. Een multiplier van 3.0

VFF fondsdeel (gelden uit 2022 50% PNB en 50% RVO):
 Met € 10 miljoen mobiliseert het Brabant Startup Fonds minimaal € 40 miljoen aan middelen van andere financiers. Een multiplier van 5.0

Waar staan we nu?

PNB fondsdeel:
 Op basis van cofinanciering bedrijven, cofinanciering op fondsniveau en herinvesteringen bedraagt de multiplier 14.5 (t/m 31 december 2022).

VFF fondsdeel:
 € 3,4 mio co-financiering en vervolginanciering bedraagt de multiplier 1.34 (t/m 31 december 2022). Hiermee voldoet het nog niet aan de norm van 5.

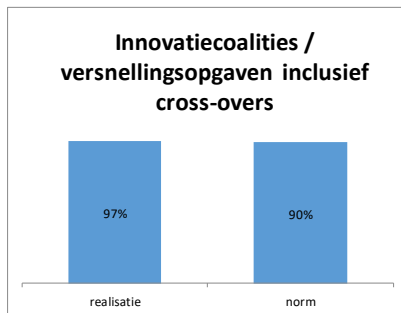

KPI: Bijdragen aan maatschappelijke opgaven:

- Duurzame Agro & Food ketens
- Gezonder ouder worden
- Slimme mobiliteit
- Duurzame energie

NORM: 60% van de financieringen wordt gedaan op het gebied van de ontwikkeling van nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven

Waar staan we nu?
 In 4,5 jaar van het fonds (1 juli 2018 - 31 december 2022) zijn 60 leningen gecommiteerd, waarvan 53 aan bedrijven die werken aan een maatschappelijke opgave. Daardoor staat de realisatie voor BSF totaal op 88%.

KPI: Versterken van innovatieve groei in Brabant door leningen te verstrekken aan bedrijven in sleuteltechnologieën en versnellingsopgaven:

- High-tech Systems & Materials
- Life Sciences & Medische Technologie
- (Agro)food
- Biobased Economy
- Maintenance
- Logistiek

NORM: Percentage gerealiseerde leningen aan startups die actief zijn in één van de sleuteltechnologieën
 De ambitie sleuteltechnologieën is 90%

Waar staan we nu?
 In de 4,5 jaar (1 juli 2018 - 31 december 2022) zijn 60 leningen gecommiteerd, waarvan 58 leningen onder de sleuteltechnologieën vallen of direct gelieerd zijn. Daardoor staat de realisatie voor BSF totaal op 97%. Dit komt mede door de verbreding van de versnellingsopgaven wordt er een hoger percentage behaald.

Fondsbeheerkosten + fondsomvang

Fondsbeheerkosten
 De exploitatiekosten voor een fonds dat zich richt op startups in vroege fase van innovatie liggen normaal gesproken tussen de 1,5% en 2,5%. De fondsbeheerkosten bij het Brabant Startup Fonds lagen in 2022 op circa €350k en blijven daarmee onder de minimale norm obv de werkelijke marktwaarde van de portefeuille is dit met 1,21% relatief laag.
 Vanwege het feit dat het Brabant Startup Fonds laag revolverend is, worden de kosten voor het fondsmanagement PNB fonds 2018 niet ten laste gebracht van het fonds, maar als aparte exploitatiekosten opgenomen. Vanuit het VFF fondsmiddelen worden wel exploitatiekosten gefinancierd.

Cumulatief:

Jaar	Management	Beheer portfolio
2018	€ 185.000	€ 0
2019	€ 200.000	€ 0
2020	€ 250.000	€ 70.000
2021	€ 250.000	€ 80.000
2022	€ 250.000	€ 80.000
2023	€ 150.000 (1 ^o hj deel)	€ 0

Uitbreiding fondsomvang
 In het 2e halfjaar van 2022 is de derde overname, portfolio van OndernemersLift+ op hold gezet. Over de overname van de portfolio van OndernemersLift+ zal tussen de Provincie en OndernemersLift+ opnieuw ambtelijke en bestuurlijke overeenstemming moeten gaan komen. Eerder zijn de valorisatiefondsen van Stichting Starterslift in liquidatie (2019) en Bright Move B.V. (2021) overgenomen.

De Vroege Fase Financiering is in 2021 / begin 2022 toegekend en RvO en Provincie voegen ieder €5 miljoen aan het fondsvermogen toe, zodat er nog leningen aan startups verstrekt kunnen worden. Met uitzettingen VFF gaat het hard.

Doel

Investeert (in)direct in startende en doorgroeende innovatieve bedrijven gericht op Brabantse topclusters en maatschappelijke opgaven. Drie "virtuele" subfondsen. Het fonds wordt beheerd door BOM holding BV en heeft een looptijd t/m 20237.

	Oorspronkelijke fondsvomang*	Fonds-in-fonds	Directe investeringen	Subfondsen
	€ 37.925.000	€ 37.925.000	€ 33.825.000	€ 40.750.000
	Uitzettingen**	€ 70.102.000	€ 71.989.000	€ 34.332.000
	Uitgroeifonds	€ 32.177.000	€ 38.164.000	€ -6.418.000

* Oorspronkelijke fondsvomang €125.000.000 + €10.000.000 (toevoeging Biobased Brabant Fonds in 2021) -/- €22.500.000 (gebudgeteerde dakfondskosten) = €112.500.000

** De uitzetting bedragen per ultimo 2022 €176.423.000

De uitzetting aan de subfondsen bestaan uit €18 miljoen ontwikkelingsfondsen, €13,8 miljoen F2F ecosysteem en €2,5 miljoen i.v.m. Corona

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd dezelfde nominale waarde als bij aanvang

Norm: De verwacht eindwaarde is in 2037 gelijk aan €135 miljoen. Nominale instandhouding van €135 miljoen fondsvomang d.w.z. TVPI = 1.

Waar staan we nu?

Huidige TVPI = 1,74
De waardeontwikkeling van de IFB-portefeuille is positief, met een TVPI van 1,74 zitten we qua waardeontwikkeling ruim boven cumulatieve investeringen en kosten.

Multiplier

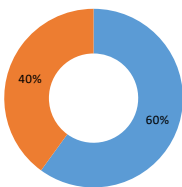
KPI: Het innovatiefonds verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor innovatieve MKB-bedrijven in Noord-Brabant.

Norm: Met de oorspronkelijke €125 miljoen aan in het fonds gestorte middelen mobiliseert het innovatiefonds minimaal €250 miljoen aan middelen van andere financiers - dit komt neer op een multiplervan 3.

Waar staan we nu?

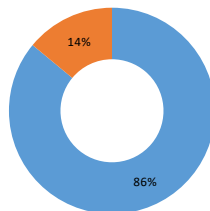
Bij alle investeringslijnen is de multiplier met 7 ruim groter dan 3. En dit is exclusief één grote uitschieter.

Geïnvesteed in Maatschappelijke opgave

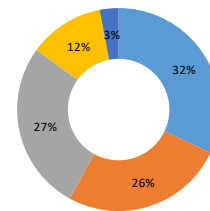
■ Maatschappelijke opgave ■ Overige

Geïnvesteed in Topclusters

■ Topclusters ■ Overige

Levensfase

■ Pre-seed ■ Seed ■ Early Stage ■ Growth ■ Later stage

KPI: Bijdragen aan nieuwe oplossingen voor maatschappelijke opgaven middels innovaties in bijvoorbeeld duurzame agro-foodketens, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie.

Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 40-50% uit bedrijven die zich richten op maatschappelijke opgaven.

Waar staan we nu?

Het aandeel van de participaties met een bijdrage aan een van de vier maatschappelijke opgaves (duurzame agrofoodketen, gezond ouder worden, slimme mobiliteit en duurzame energie) ligt met 60% van het geïnvesteerd vermogen boven het gestelde doel. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze orde grootte.

KPI: Het innovatiefonds versterkt de Brabantse economie en bevordert de werkgelegenheid door ondersteuning van innovatieve MKB-bedrijven in de (cross-overs van) topclusters van Brabant: hightech systems & materialen, life sciences, biobased economy, agrofood, logistiek en maintenance en de hiermee samenhangende sectoren.

Norm: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds bestaat voor 50-60% uit bedrijven uit (cross-overs van) topclusters.

Waar staan we nu?

Zowel in geïnvesteerde bedragen als in aantallen investeringen ligt IFB met een realisatie van meer dan 80% ruim boven de doelstelling uit het IFB-fondspjan. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze orde grootte.

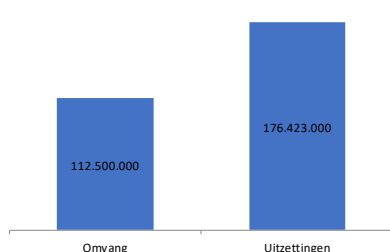
KPI: Sluiten van de keten van financieringsmogelijkheden voor innovatieve MKB-bedrijven in de topclusters van Noord-Brabant. Met name in de (Pre-)Seed, Early stage en Growth fasen van bedrijfsontwikkeling is het marktfalen het meest prominent is.

NORM: De totale investeringsportefeuille van het Innovatiefonds Brabant bestaat voor minimaal 60% uit bedrijven in de (Pre-)Seed, Early Stage en Growth fasen van innovatieve MKB-bedrijven en consortia.

Waar staan we nu?

Bij de huidige investeringen is dit meer dan 90% en voldoet daarmee ruim aan de norm. Dit percentage ligt al de gehele looptijd in deze orde grootte.

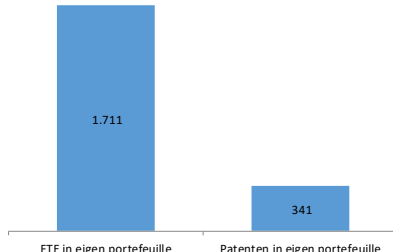
Uitzettingen

Waar staan we nu?

Het bedrag dat is uitgezet, in participaties en toeleggingen (gecommiteerd), ontwikkelt zich goed, zowel bij Direct Investments als bij F2F en F2F ecosysteem. De inzet van het ontwikkelingsfonds is inmiddels flink bijgetrokken. We houden ruimte voor kleine vroege fase tickets. De focus ligt nog meer op participaties in de vroege fase, waarmee we tevens via Venture Building de aanvragen naar een hogere kwaliteit tillen. Het bedrag dat is uitgezet is hoger dan het startvermogen, dankzij de positieve exits. Eind 2021 is €10 mln uit het Biobased Fund toegevoegd aan het IFB.

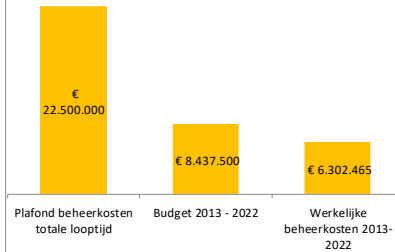
Ontwikkeling

Waar staan we nu?

Het aantal FTE van de bedrijven in eigen portefeuille 1.422 (t.o.v. 1.327 vorig jaar) en er zijn 291 patenten aangevraagd (t.o.v. 125 vorig jaar). Deze stijging van het aantal patenten is te verklaren door toename van het aantal patent "families", dus niet enkel individuele patenten. Beide gegevens hebben betrekking op de bestaande portefeuille aan investeringen, en geven dus geen meerjarig totaaloverzicht.

Beheerkosten dakfonds

Waar staan we nu?

De beheerkosten van het dakfonds over de periode 2013-2022 liggen onder het geprognosticeerde bedrag.

De totale cumulatieve kosten lagen eind 2022 circa €2,2 miljoen boven de prognose uit 2013. Dat wordt met name verklaard door het duidelijk hogere investeringstempo dan verwacht en meer dan ruimschoots gecompenseerd door de groei van het fonds.

Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant

Provincie Noord-Brabant

Doel:

Het Leisure Ontwikkel Fonds Noord-Brabant (LOF Brabant) verstrekt leningen aan ondernemers met een innovatief, kwalitatief onderscheidend plan voor de Brabantse vrijetijdssector. Zo stimuleert het LOF Brabant de ontwikkeling van nieuw vrijetijdsaanbod in Brabant met als doel ofwel structureel meer bezoekers van verder weg naar de provincie te trekken, ofwel het leef- en vestigingsklimaat voor de Brabanders zelf verbeteren. Het fonds heeft een looptijd van 2017 t/m 2026 (10 jaar).

Beoogde fondsomvang	€	10.000.000	(waarvan €5.000.000 (50%) van de provincie)
Ingebracht vermogen 31-12-22	€	6.055.000	(waarvan €3.027.500 (50%) door de provincie)
Verstrekke leningen:	€	2.100.000	(in totaal 8 leningen)

Revolverendheid

KPI: Het fonds heeft aan het einde van de looptijd een kleinere nominale waarde dan bij aanvang.

Verwachting: 33-66%

Waar staan we nu?

-

Multiplier

KPI: Het LOF Brabant verleidt andere financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor investeringen in de Brabantse vrijetijdssector.

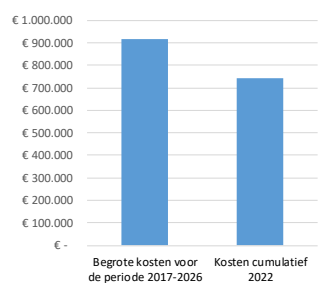
Norm: Het fonds financiert voor maximaal 50% van de investering en wordt voor de helft gefinancierd door de Provincie. Dit komt neer op een multiplier van 2

Waar staan we nu?

Het fonds heeft een multiplier van 2

Het Investeringsreglement van het LOF is eind 2021 aangepast, waardoor de mogelijkheden voor leningen via het fonds zijn verruimd. De inhoudelijke en financiële criteria zijn verruimd. Het maximale leningsbedrag is verhoogd naar € 1mln, er is ruimte voor kleinere projecten (€ 25.000 - € 75.000) en zowel realisatiekosten én ontwikkelkosten komen nu in aanmerking voor een lening. In 2022 is de positionering van het fonds aangescherpt en is campagne gevoerd om het fonds meer bekendheid te geven. In 2022 is het fondsmanagement overgedragen van Stimulus naar Midpoint. Tot maart 2023 heeft het LOF inmiddels vijf nieuwe leningen toegekend aan leisure-ondernemers (2 kleinere van € 25.000 en 3 grotere tussen € 300.000 en € 500.000, in totaal voor € 1,3 mln). Het aantal aanvragen (ter beoordeling door het Investeringscomité) neemt toe.

Overheadkosten

De fondsbeheerkosten voor het LOF werden bij aanvang geraamd op € 918.000, circa € 90.000 per jaar. De totale fondsbeheerkosten in de periode 2017 t/m 2022 zijn circa € 123.500 per jaar. Dat is meer dan bij aanvang werd geraamd. Dit is veroorzaakt door meer scoutingswerkzaamheden dan voorzien, kosten voor evaluatie, intensieve inzet op marketing in 2022 en overdracht van het fondsmanagement in 2022 (zie ook kader hiernaast).

c. Verstrekte geldleningen

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027	
A Leningen aan deelnemingen																			
Lening BOM (spinn-off)		3,780%	3.147	25		3.172	25		3.197	25	3.221								
Lening Pivotpark		0,000%	5.100	2.500		7.600			7.600			7.600		7.600	-				-
Lening NV Monumentenfonds		3,000%	2.425			2.425			2.425			2.425			2.425				2.425
Lening OLSP (hypotheccair)		2,000%	10.000			10.000			10.000			10.000		10.000	-				-
Lening OLSP (Ex BHB lening)		0,000%	2.500			2.500			2.500			2.500		2.500	-				-
Lening Aviolanda		Div.	1.573			1.573		1.573							-				-
Leninging NWB		3,100%	50.000			50.000		50.000		50.000					-				-
Hybride lening BNG		Div.	49.800			49.800			49.800			49.800			49.800		49.800		49.800
Lening High Tech XL		0,000%	750			750			750			750			750				750
Lening Rockstart		0,000%	300			300			300			300			300				300
Lening Stichting Monumentenfonds		1,490%	4.618		135	4.484		137	4.347		139	4.209		141	4.068		143		3.925
Lening Brabant Startup fonds		0,000%	7.500	2.500		10.000			10.000			10.000			10.000				10.000
Lening BSF Starterslift		0,000%	450			450			450		450				-				-
Lening BSF Bright Move		0,000%	1.500			1.500			1.500		1.500				-				-
Lening Enexis Tranche A		2,150%	154.141			154.141			154.141			154.141			154.141				154.141
Lening Enexis Tranche B		1,400%	5.349			5.349			5.349			5.349			5.349				5.349
Lening Nieuw Prinsenland		0,000%	1.085	390	390	1.085		1.085	-						-				-
Lening Pivotpark (Panther)		3,400%	9.120	480	499	9.101		517	8.584		534	8.050		553	7.497		572		6.925
Lening Pivotpark (Grizzly H)		2,500%	10.351	15.649		26.000		579	25.421		594	24.827		609	24.218		624		23.594
Lening Pivotpark (Grizzly A)		5,500%	3.125	4.725		7.850		263	7.587		278	7.310		293	7.016		310		6.706
Lening Brabant Start UP		0,000%	1.667	2.083		3.750	1.250		5.000			5.000			5.000				5.000
Lening Pivotpark (Panther Bouw)		3,400%	1.500		78	1.422		81	1.341		84	1.257		87	1.170		90		1.081
A totaal leningen aan deelnemingen			326.001	28.352	1.102	353.251	1.275	2.661	351.865	25	58.373	293.517	-	21.782	271.735	-	51.538		220.196
In mindering gebrachte voorziening A			3.318			3.318			3.318			3.318			3.318				3.318
Balanswaarde A			322.683			349.933			348.547			290.199			268.417				216.878
B Leningen aan overige verbonden partijen																			
Life Science & Health Fund		0,000%	3.909			3.909			3.909		3.909				-				-
Lening Bio-connection		0,000%	361		361														
Lening Cleantechfonds		0,000%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000				10.000
Lening Innovatiefonds		0,000%	58.309	10.000		68.309	10.000		78.309			78.309			78.309				78.309
Lening Energiefonds		0,000%	34.500	5.500		40.000	5.500		45.500			45.500			45.500				45.500
B Totaal leningen aan overige verbonden partijen			107.079	15.500	361	122.218	15.500	-	137.718	-	3.909	133.809	-	-	133.809	-	-		133.809
In mindering gebrachte voorziening B			-			-			-			-			-				-
Balanswaarde B			107.079			122.218			137.718			133.809			133.809				133.809

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027
C-1 Overige leningen																		
<i>Publieke lichamen</i>																		
Lening MKB-bedrijven		Div.	417		38	378		92	287		92	195		92	103		92	12
Lening het Groene Woud		0,000%	950			950			950			950			950			950
Startersleningen		Div.	4.329		176	4.153			4.153			4.153			4.153			4.153
Lening RedMedTech Discovery Fund		0,000%	1.125			1.125			1.125			1.125			1.125			1.125
Lening Go-cartridge		4,500%	500		500	-			-			-			-			-
Lening 5 sterren regio NO (Has)		0,000%	1.000			1.000			1.000			1.000		1.000	-			-
Lening Manege Heijligers		0,000%	220		40	180		40	140		40	100		40	60		40	20
Lening Paardensportcentrum den Goubergh		0,000%	418		418	-			-			-			-			-
Lening Krediet Unie Brabant		0,000%	100		50	50		25	25		25	-		-	-		-	-
Lening CHV Veghel		3,500%	1.900		1.900	-			-			-			-			-
Lening Nieuwstraat Breda		3,200%	4.000		400	3.600		400	3.200		3.200	-		-	-		-	-
Lening Efteling		1,745%	4.500		1.500	3.000		1.500	1.500		1.500	-		-	-		-	-
Lening Catharinadal		3,650%	2.741			2.741			2.741			2.741			2.741			2.741
Lening Ondernemerslift		0,000%	300		300	-			-			-			-			-
Lening KVL (Boei)		2,500%	1.248		25	1.223		26	1.197		27	1.170		27	1.143		28	1.115
Lening Safariresort Beekse Bergen		2,790%	33.200		2.075	31.125		2.075	29.050		2.075	26.975		2.075	24.900		2.075	22.825
Lening Krediet Unie Tilburg		0,000%	45		15	30		15	15		15	-		-	-		-	-
Lening Brouwhuis		2,700%	1.022		68	953		69	885		69	816		69	748		69	679
Lening Elzeneindhuis		Div.	1.760		102	1.658		104	1.555		106	1.448		108	1.340		111	1.229
Lening Krediet Unie Noord-Oost		0,000%	26			26			26			26		26	-		-	-
Lening Klein paradijs		1,500%	850			850			850			850			850			850
Lening Stichting Noord-Brabants Museum		1,000%	1.300		50	1.250		50	1.200		50	1.150		50	1.100		50	1.050
Lening Howlogy		4,000%	30		30	-			-			-		-	-		-	-
Lening Krediet Unie West-Brabant		0,000%	7			7			7			7		7	-		-	-
Lening Europees Inv.fonds		0,000%	1.027			1.027			1.027		1.027	-		-	-		-	-
Lening Woonconnect		0,000%	543			543			543			543			543			543
Lening Vtec Lasers		5,000%	657		33	690		34	724		12	589		29	464		23	325
Lening Effect Photonics		5,000%	943		47	792		40	624		31	437		22	229		11	241
Lening Smart Photonics		5,000%	529		26	556		28	584		29	613		31	643		11	654
Lening Kempentoren		1,000%	292			274		18	256		18	237		18	219		18	201
Lening Ministerie van Defensie		1,410%	22.299		284	19.583		276	19.859		280	20.139		284	20.423		288	20.461
Lening Min. EZ		6,500%	1.200		78	945		40	651		652	-		-	-		-	-
Lening Stichting Park Campus		2,000%	1.225			1.225		1.150	2.297		78	2.219		78	2.141		78	2.063
Lening St. Eur.Ker.Centrum		0,900%	4.502		34	4.536			4.536			4.536			4.536			4.536
Lening Big Developments		4,000%	633		25	658		26	684			-		-	-		-	-
Lening Brainport		3,000%	150			150		150	-			-		-	-		-	-
Lening Deel Auto		4,000%	28		1	29		1	30			-		-	-		-	-
Lening Ildiz en Meijers (vrachtauto Zonnepanelen)		4,000%	28		1	29		1	30			-		-	-		-	-
Lening Peazy		4,000%	28			28			-			-		-	-		-	-
Lening Evoltify		4,000%	28			28			-			-		-	-		-	-
Lening PPS Photodelta		0,000%	9.292			9.292			9.292			9.292			9.292		2.323	6.969
Lening Woonconnect (Renovatie)		2,020%	657			657			657			657			657			657

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027
Lening Fiberbuiten		2,000%	259		35	225		35	190		35	155		35	121		35	86
Lening Kempenglas		3,000%	2.400		100	2.300		200	2.100		200	1.900		200	1.700		200	1.500
Lening Brainport Moonshot		2,000%	811	16		827		138	689		138	551		138	414		138	276
Lening Arriva (Bussen)		0,000%	2.201		292	1.909		1.909	-		-	-		-	-		-	-
Lening Brab. Scale Ups (INV-NL) Protix		0,000%	4.014	163		4.177	170		4.347	176		4.523	183		4.707	191		4.898
Lening Pixelfarming		3,000%	1.471	11	44	1.438		198	1.240		198	1.041		198	843		198	645
Lening Minitopia		2,500%	370	100	30	440	30	29	442		29	412		30	382		31	351
Lening Klaverspoor		2,250%	5.877	4.023	561	9.339		574	8.764		587	8.177		601	7.577		614	6.963
Lening Safariresort Beekse Bergen II		1,710%	18.000	2.000		20.000		1.333	18.667		1.333	17.333		1.333	16.000		1.333	14.667
Lening Round one		0,000%	35		5	30		5	25		5	20		5	15		5	10
Lening Vincentre van Gogh		1,500%	428	318	134	611		143	468		143	325		144	181		144	37
Lening Vincentre Bullet		2,000%	998	742		1.739			1.739			1.739			1.739			1.739
Lening Stichting Werklocaties		0,000%	1.250	500		1.750	1.250		3.000			3.000			3.000			3.000
Lening Butterfly ORO		2,500%	100			100		100	-		-	-		-	-		-	-
Lening Butterfly Prisma		2,500%	200		145	55		49	6		6	-		-	-		-	-
Lening Brab. Scale Ups (INV-NL) Lightyear		6,000%	7.645			7.645			7.645			7.645			7.645			7.645
Lening Ecodorp Boekel		1,687%	-	1.200	18	1.182		31	1.151		32	1.119		32	1.086		33	1.054
Lening Chocolate Factory		1,700%	-	6.000		6.000	2.000		8.000			8.000		314	7.686		471	7.216
Lening Stichting Woningbelang		2,460%	-	5.000		5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Lening Boei Dongencentrale		1,000%	-	1.500	5	1.495		60	1.435		60	1.375		60	1.315		60	1.255
Lening Kasteel Gemert		0,000%	-	4.500		4.500			4.500			4.500			4.500			4.500
Lening Klooster Bovendonk		1,500%	-	3.900		3.900			3.900		108	3.792		110	3.682		111	3.571
Lening Energieservice Compagny (ESCo)		0,000%	-	-		-	2.250	1.000	1.250	5.250	500	6.000		500	5.500		500	5.000
Lening Hazeldonk		0,000%	-	3.000		3.000	5.400		8.400			8.400			8.400			8.400
Lening Hofstede Zundert		0,000%	-	1.615		1.615			1.615			1.615			1.615			1.615
Lening Erfgoed Vincent van Gogh		1,850%	-	2.000		2.000	2.566		4.566			4.566			4.566			4.566
Lening Butterflyeffect		2,500%		500		500	1.200		1.700		146	1.554		156	1.398		160	1.238
C-1 Totaal overige leningen publieke lichamen			152.110	37.618	12.663	177.064	16.462	11.732	181.794	5.779	12.860	174.713	549	7.830	167.432	524	10.224	157.733
In mindering gebrachte voorziening C-1			9.503			9.503			9.503			9.503			9.503			9.503
Balanswaarde C-1			142.607			167.561			172.291			165.210			157.929			148.230

C-2 Overige leningen

Leningen verstrekt door mandaatinstellingen

Brabant C	0,000%		854			854			854			854			854			854
C-2 Totaal overige leningen mandaatinstellingen			854	-	-	854	-	-	854	-	-	854	-	-	854	-	-	854
In mindering gebrachte voorziening C-2			345			345			345			345			345			345
Balanswaarde C-2			509			509			509			509			509			509

D Overige leningen

(bedragen x € 1.000)	Rente-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	ver-	Af-	Restant	
Naam van de lening	percentage	1-1-2023	strekt	lossing	31-12-2023	strekt	lossing	31-12-2024	strekt	lossing	31-12-2025	strekt	lossing	31-12-2026	strekt	lossing	31-12-2027	
<i>Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant</i>																		
Lening Havestrategie Moerdijk*	2,500%	7.789	41		7.830	41		7.871	41		7.912	41		7.953	41		7.994	
Nuenen*	0,000%	2.113		20	2.093			2.093			2.093			2.093		2.093	-	
Tilburg*	0,000%	3.017		20	2.997		114	2.883		113	2.770		114	2.656		115	2.541	
Helmond *	0,000%	2.500			2.500			2.500			2.500			2.500			2.500	
Helmond *	NNB	-			-	7.500		7.500			7.500			7.500			7.500	
Geertruidenberg *	0,000%	1.500		1.500	-			-			-			-			-	
Son en Breugel*	1,130%	760		65	695		66	629		67	562		68	495		68	426	
Geldrop-Mierlo*	1,130%	908		78	830		79	751		80	671		81	591		82	509	
Cranendonck*	1,130%	974		84	891		85	806		86	721		87	634		88	546	
Waalre*	1,130%	924		79	845		80	764		81	683		82	601		83	518	
Gemert-Bakel*	1,130%	1.001		86	915		87	828		88	740		89	651		90	561	
Eindhoven*	1,130%	4.498		386	4.111		391	3.721		395	3.326		400	2.926		404	2.522	
Eindhoven*	1,180%	1.481		127	1.354		128	1.226		130	1.096		131	965		133	832	
Son en Breugel*	1,180%	571		49	522		49	472		50	422		51	372		51	320	
Son en Breugel*	1,280%	413		32	381		32	349		33	316		33	282		34	249	
Geldrop-Mierlo*	1,180%	69		6	63		6	57		6	51		6	45		6	39	
Geldrop-Mierlo*	1,280%	494		38	455		39	416		39	377		40	337		40	297	
Son en Breugel*	1,330%	207		16	191		16	175		16	158		17	141		17	125	
D Totaal decentrale overheden in Noord-Brabant		29.219	41	2.586	26.673	7.541	1.173	33.041	41	1.184	31.898	41	1.197	30.742	41	3.303	27.480	
In mindering gebrachte voorziening D		3.850			3.850			3.850			3.850			3.850			3.850	
Balanswaarde D		25.369			22.823			29.191			28.048			26.892			23.630	

E Overige leningen

Decentrale overheden

Emmen	2,130%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Oldambt	2,170%	7.333		333	7.000		333	6.667		333	6.333		333	6.000		333	5.667
Heerde	1,120%	1.500		750	750		750	-			-			-			-
Alphen aan de Rijn	2,250%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000			25.000
Groningen	1,770%	10.000			10.000			10.000			10.000		10.000	-			-
Schouwen-Duiveland	1,530%	3.000		250	2.750		250	2.500		250	2.250		250	2.000		250	1.750
Capelle	1,790%	3.667		167	3.500		167	3.333		167	3.167		167	3.000		167	2.833
Amsterdam	1,189%	50.000			50.000		50.000	-			-			-			-
Amsterdam	1,419%	50.000			50.000			50.000			50.000		50.000	-			-
Rotterdam	1,229%	75.000			75.000		75.000	-			-			-			-
Katwijk	1,000%	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000		500	4.500		500	4.000
Waterschap Vallei en Veluwe	1,530%	9.000		750	8.250		750	7.500		750	6.750		750	6.000		750	5.250
Maastricht	1,260%	19.977		754	19.223		764	18.459		773	17.686		783	16.903		793	16.110
Amsterdam	0,548%	100.000			100.000			100.000		100.000	-			-			-
Zwolle	1,000%	10.000			10.000			10.000		10.000	-			-			-
Groningen	1,435%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000		50.000	-
Drents overijsselse Delta	0,990%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000

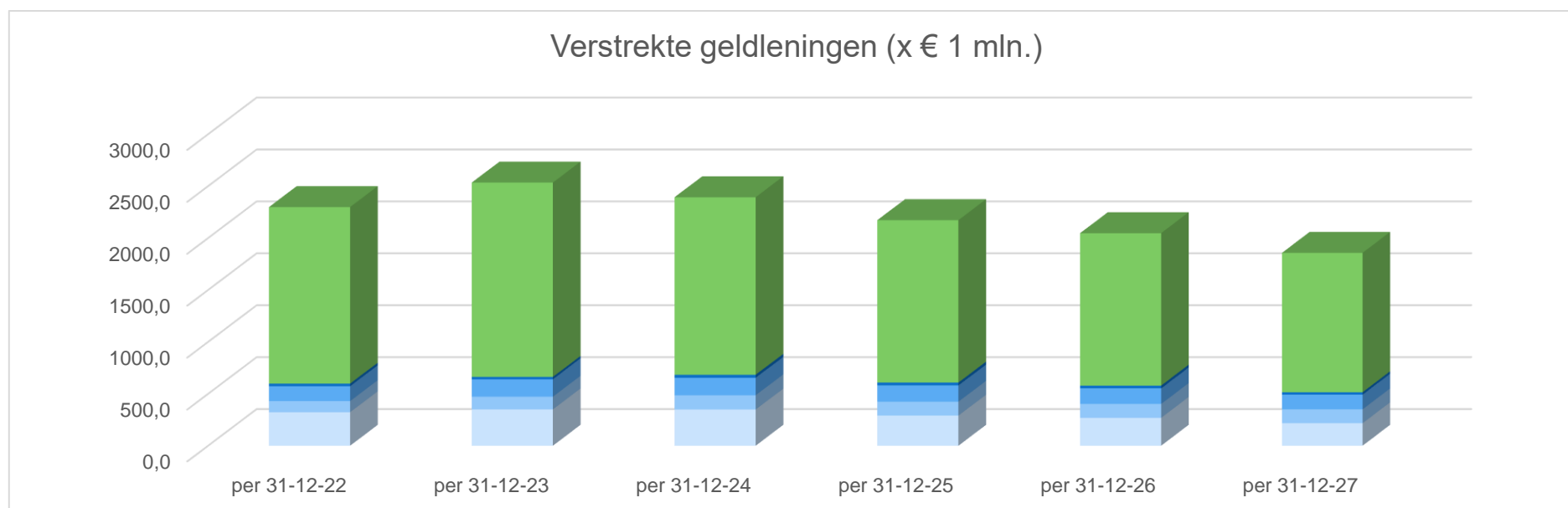
Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027
Drents overijsselse Delta		1,030%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,670%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Schiedam		1,600%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Drents overijsselse Delta		1,580%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Schiedam		1,340%	5.500			5.500			5.500			5.500			5.500			5.500
Groningen		1,695%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Schiedam		1,390%	5.500			5.500			5.500			5.500			5.500			5.500
Arnhem		1,345%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Apeldoorn		1,020%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000	15.000		-
Groningen		1,440%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Barendrecht		1,250%	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500		500	5.000
Zwolle		1,195%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Papendrecht		1,500%	8.121		276	7.845		276	7.569		276	7.293		276	7.017		276	6.742
Maastricht		1,310%	24.000		1.200	22.800		1.200	21.600		1.200	20.400		1.200	19.200		1.200	18.000
Zutphen		1,520%	8.333		333	8.000		333	7.667		333	7.333		333	7.000		333	6.667
Sittard-Geleen		1,245%	12.600		600	12.000		600	11.400		600	10.800		600	10.200		600	9.600
Vlaardingen		0,950%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Hoogeveen		1,265%	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400		400	6.000
Groningen		1,255%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Drents overijsselse Delta		1,520%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,540%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Urk		1,320%	21.667		833	20.833		833	20.000		833	19.167		833	18.333		833	17.500
Velsen		1,380%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Amstel, Gooi en Vecht		1,285%	16.667		667	16.000		667	15.333		667	14.667		667	14.000		667	13.333
Hilversum		1,255%	10.080		480	9.600		480	9.120		480	8.640		480	8.160		480	7.680
Nijmegen		0,890%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000		25.000	-
Arnhem		1,540%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Sittard-Geleen		1,320%	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400
Maasgouw		1,425%	7.800		300	7.500		300	7.200		300	6.900		300	6.600		300	6.300
Overbetuwe		1,290%	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500
Wijdmeren		1,500%	6.067		233	5.833		233	5.600		233	5.367		233	5.133		233	4.900
Drents overijsselse Delta		1,640%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Arnhem		1,730%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Amstel, Gooi en Vecht		1,550%	26.000		1.000	25.000		1.000	24.000		1.000	23.000		1.000	22.000		1.000	21.000
Nijmegen		1,360%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Gooise Meren		1,370%	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500
Zaanstad		1,490%	16.800		800	16.000		800	15.200		800	14.400		800	13.600		800	12.800
Krimpen aan de IJssel		1,500%	12.600		600	12.000		600	11.400		600	10.800		600	10.200		600	9.600
Zevenaar		1,330%	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500
Renkum		1,350%	6.400		400	6.000		400	5.600		400	5.200		400	4.800		400	4.400
Assen		1,335%	12.000		750	11.250		750	10.500		750	9.750		750	9.000		750	8.250
Barendrecht		1,300%	8.000		500	7.500		500	7.000		500	6.500		500	6.000		500	5.500

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027
Maassluis		1,440%	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800		400	6.400
Groningen		1,430%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Drents overijsselse Delta		1,600%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Arnhem		1,650%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Drents overijsselse Delta		1,500%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Velsen		1,590%	5.000			5.000			5.000			5.000			5.000			5.000
Kampen		1,360%	10.500		500	10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000
Amsterdam		1,450%	50.000			50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
Sittard-Geleen		1,400%	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600		400	7.200		400	6.800
Winterswijk		1,700%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Groningen		1,450%	25.000			25.000			25.000			25.000			25.000			25.000
Drents overijsselse Delta		0,680%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Leiden		0,560%	40.500		2.250	38.250		2.250	36.000		2.250	33.750		2.250	31.500		2.250	29.250
Goes		0,550%	18.400		800	17.600		800	16.800		800	16.000		800	15.200		800	14.400
Groningen		0,340%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Zaanstad		0,440%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Maassluis		0,350%	9.600		400	9.200		400	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600
Texel		0,250%	11.400		600	10.800		600	10.200		600	9.600		600	9.000		600	8.400
Barendrecht		0,300%	19.000		1.000	18.000		1.000	17.000		1.000	16.000		1.000	15.000		1.000	14.000
Katwijk		0,470%	9.600		400	9.200		400	8.800		400	8.400		400	8.000		400	7.600
Rhemen		0,400%	7.733		267	7.467		267	7.200		267	6.933		267	6.667		267	6.400
De Bilt		0,400%	14.400		600	13.800		600	13.200		600	12.600		600	12.000		600	11.400
Schiedam		0,860%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Emmen		0,740%	10.000			10.000			10.000			10.000			10.000			10.000
Hilversum		0,920%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Nieuwegein		1,000%	17.500			17.500			17.500			17.500			17.500			17.500
Utrecht		0,950%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Wijdmeren		1,010%	10.000		333	9.667		333	9.333		333	9.000		333	8.667		333	8.333
Aalsmeer		1,010%	10.000		333	9.667		333	9.333		333	9.000		333	8.667		333	8.333
Zeist		1,020%	10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000		500	7.500
Katwijk		1,120%	20.000		800	19.200		800	18.400		800	17.600		800	16.800		800	16.000
Leiden		1,300%	45.000		1.500	43.500		1.500	42.000		1.500	40.500		1.500	39.000		1.500	37.500
Groningen		1,940%	20.000			20.000			20.000			20.000			20.000			20.000
Groningen		1,940%	30.000			30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Horst aan de Maas		2,190%	15.000			15.000			15.000			15.000			15.000			15.000
Goes		1,800%	15.000		500	14.500		500	14.000		500	13.500		500	13.000		500	12.500
Zwijndrecht		2,380%	17.000		567	16.433		567	15.867		567	15.300		567	14.733		567	14.167
Alblasserdam		2,570%	15.000		500	14.500		500	14.000		500	13.500		500	13.000		500	12.500
Montferland		3,200%	15.000		750	14.250		750	13.500		750	12.750		750	12.000		750	11.250
Nijkerk		3,060%	15.000		1.000	14.000		1.000	13.000		1.000	12.000		1.000	11.000		1.000	10.000
Hendrik Ido Ambacht		2,800%	10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000		500	7.500
Culemborg		2,500%	10.000		1.000	9.000		1.000	8.000		1.000	7.000		1.000	6.000		1.000	5.000
Gooise Meren		2,750%	-	10.000		10.000		500	9.500		500	9.000		500	8.500		500	8.000
Leiden		2,850%	-	30.000		30.000		1.000	29.000		1.000	28.000		1.000	27.000		1.000	26.000

Naam van de lening	(bedragen x € 1.000)	Rente- percentage	Restant 1-1-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2023	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2024	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2025	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2026	ver- strekt	Af- lossing	Restant 31-12-2027
Drents overijsselse Delta		2,750%	-	30.000		30.000			30.000			30.000			30.000			30.000
Leudal		2,870%	-	15.000		15.000	1.000		14.000	1.000		13.000		1.000	12.000		1.000	11.000
Kapelle		3,000%	-	5.000		5.000	200		4.800	200		4.600		200	4.400		200	4.200
Winterswijk		3,050%	-	18.500	925	17.575	925		16.650	925		15.725		925	14.800		925	13.875
Zevenaar		3,300%	-	20.000		20.000	800		19.200	800		18.400		800	17.600		800	16.800
Katwijk		3,320%	-	25.000		25.000	1.000		24.000	1.000		23.000		1.000	22.000		1.000	21.000
Amsterdam		3,380%	-	50.000		50.000			50.000			50.000			50.000			50.000
E totaal overige leningen decentrale overheden			1.699.844	203.500	32.102	1.871.243	-	161.611	1.709.631	-	145.871	1.563.761	-	95.881	1.467.880	-	125.890	1.341.990
In mindering gebrachte voorziening E			-															
Balanswaarde E			1.699.844			1.871.243			1.709.631			1.563.761			1.467.880			1.341.990
Totaal (A+B+C+D+E)			2.315.107	285.010	48.815	2.551.302	40.777	177.177	2.414.903	5.845	222.197	2.198.550	590	126.690	2.072.451	566	190.956	1.882.060
Totaal in mindering gebrachte voorzieningen			17.015			17.015			17.015			17.015			17.015			17.015
Totaal balanswaarde verstrekte geldleningen			2.298.092			2.534.287			2.397.887			2.181.535			2.055.435			1.865.045

Verstreckte geldleningen ingedeeld naar publiek taak (blauw) en decentrale overheden buiten Noord-Brabant (groen)

		per 31-12-22	per 31-12-23	per 31-12-24	per 31-12-25	per 31-12-26	per 31-12-27
		bedragen x € 1 mln.					
A	Leningen aan deelnemingen	322,7	349,9	348,5	290,2	268,4	216,9
B	Leningen aan overige verbonden partijen	107,1	122,2	137,7	133,8	133,8	133,8
C-1	Overige leningen	142,6	167,6	172,3	165,2	157,9	148,2
C-2	Overige leningen, verstrekt door mandaatinstellingen	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
D	Leningen aan decentrale overheden in Noord-Brabant	25,4	22,8	29,2	28,0	26,9	23,6
Totaal verstrekte leningen in kader van publieke taak (A+B+C+D)		598,2	663,0	688,3	617,8	587,6	523,1
E	Leningen aan decentrale overheden buiten Noord-Brabant	1699,8	1871,2	1709,6	1563,8	1467,9	1342,0
Totaal verstrekte geldleningen		2.298,1	2.534,3	2.397,9	2.181,5	2.055,4	1.865,0

d. Uitzettingen met looptijd van meer dan één jaar

Omschrijving	Boekwaarde per 1 jan 23	Mutatie 2023	Boekwaarde per 31 dec 23	Mutatie 2024	Boekwaarde per 31 dec 24	Mutatie 2025	Boekwaarde per 31 dec 25	Mutatie 2026	Boekwaarde per 31 dec 26	Mutatie 2027	Boekwaarde per 31 dec 27
Overige uitzettingen met looptijd >1 jr											
Stand obligaties	212.100.000		212.100.000		212.100.000		212.100.000	-55.000.000	157.100.000	-21.725.000	135.375.000
Zerobond	2.065.215	-2.065.215	0		0		0		0		0
Participaties	435.000	-435.000	0		0		0		0		0
	214.600.215	-2.500.215	212.100.000	0	212.100.000	0	212.100.000	-55.000.000	157.100.000	-21.725.000	135.375.000
Uitzettingen in schatkist met looptijd > 1 jaar											
Deposito Schatkist	340.700.000	205.000.000	545.700.000	-100.000.000	445.700.000	-25.000.000	420.700.000	-21.000.000	399.700.000	-21.200.000	378.500.000
	340.700.000	205.000.000	545.700.000	-100.000.000	445.700.000	-25.000.000	420.700.000	-21.000.000	399.700.000	-21.200.000	378.500.000
Sloopvergoedingen											
Sloopvergoedingen	52.151.568		52.151.568		52.151.568		52.151.568		52.151.568		52.151.568
	52.151.568	0	52.151.568	0	52.151.568	0	52.151.568	0	52.151.568	0	52.151.568
Totaal	607.451.782		809.951.567		709.951.567		684.951.567		608.951.567		566.026.567

Bijlage 10. Reserves

Toelichting op reserves

Uitgangspunt voor de indeling van de reserves is de [Nota reserves](#) die door PS op 21 oktober 2016 is vastgesteld.

Het eigen vermogen van de provincie bestaat uit de reserves die op basis van het BBV worden ingedeeld naar:

- de Algemene reserve
- de Bestemmingsreserves (een bestemmingsreserve is een reserve waar PS een bepaalde bestemming aan hebben gegeven). De veruit grootste bestemmingsreserve van de provincie is de reserve Essent.

Aard en functie van reserves

De provincie maakt binnen de indeling van het BBV een verder onderscheid in de reserves naar hun aard en hun functie.

- 1) Enerzijds worden reserves aangehouden voor het bieden van weerstand en het opvangen van risico's. Deze reserves zijn gericht op het afdekken van risico's en niet gericht op het dekken van uitgaven/lasten. Als het risico zich voordoet is de provincie in staat om de uitgaven binnen de reserve af te dekken, zonder dat beleidsombuigingen nodig zijn. Deze reserves hebben een bufferfunctie.
- 2) Anderzijds worden reserves aangehouden ter dekking van de toekomstige uitgaven of lasten. Het betreft bestemmingsreserves waarvan de middelen meerjarig worden gealloceerd voor het realiseren van beleidsdoelstellingen en daarbij worden naast de bufferfunctie ook de egalisatiefunctie, spaarfunctie en inkomensfunctie onderscheiden.

In onderstaande toelichting is per reserve steeds de functie van de reserve aangegeven.

I Algemene reserve (nr 0001)

De algemene reserve bestaat uit een aantal componenten:

1. Overhevelingen
Voor het schuiven met lasten tussen verschillende begrotingsjaren wordt de component overhevelingen binnen de algemene reserve gebruikt. Wanneer tijdens het begrotingsjaar blijkt dat een prestatie niet meer tot uitvoering kan komen, kunnen binnen de daarvoor met PS overeengekomen criteria de prestatie en de daarbij horende financiële middelen worden doorgeschoven naar het volgende begrotingsjaar. De component overhevelingen van de Algemene Reserve dient daarbij als tijdelijke stallingsplaats voor de aansluiting tussen de begrotingen van beide jaren.(egalisatiefunctie).
2. De component 'doorgeschoven begrotingsruimte' in de Algemene Reserve omvat de ruimte op de begroting die op basis van de geactualiseerde inkomstenraming nog niet aan een programma is toegewezen. (egalisatiefunctie).
3. De component voorfinanciering van de algemene reserve bevat de middelen van activiteiten op de meerjarenbegroting die in de tijd naar voren zijn gehaald. Met het naar voren halen in de tijd ontstaat in een later jaar ruimte op de begroting. Deze ruimte wordt gebruikt om de tijdelijke voorfinanciering via de Algemene Reserve te compenseren.
Met ingang van 2020 is er geen sprake meer van voorfinancieringen die via deze component van de algemene reserve muteren.
4. Component Risicoreserve (nr. 0505 PS 51/04)
Bij de Voorjaarsnota 2004 is door Provinciale Staten de risicoreserve ingesteld om de beleidsrisico's (de risico's die uitdrukkelijk zijn aanvaard als consequenties van bepaald functioneel beleid en die in de toekomst kunnen leiden tot extra budgettair beslag) af te dekken.
Een nadere toelichting op de risico's die via de risicoreserve worden afgedekt is in de jaarstukken opgenomen in paragraaf 3 Weerstandsvermogen en risicobeheersing.(reserve met bufferfunctie)
5. Bestuursakkoordmiddelen (PS 63/14)

In het kader van de uitwerking van het vorige bestuursakkoord is de component bestuursakkoordmiddelen 2015-2019 binnen de algemene reserve ondergebracht.(egalisatiefunctie)

II Bestemmingsreserves

Reserve Essent

Met de opbrengst van de verkoop in 2009 van Essent is een obligatieportefeuille gevormd en deze opbrengst is in de reserve Essent gestort.

De reserve Essent is onderverdeeld in vier componenten:

1. Immunisatieportefeuille (PS 60/10)

Deze component heeft een inkomensfunctie en heeft tot doel om eeuwigdurend jaarlijks de met de aandelenverkoop vervallen dividenduitkering van Essent te compenseren (zie ook de paragraaf Treasury).

De reserve is gevormd met de verkoopopbrengst Essent (zogenoemd stamkapitaal). En resultaten van herbelegde disagio en eventuele gerealiseerde boekwinsten op de verkoop van beleggingen. Onttrekkingen uit de reserve hebben jaarlijks plaats als gevolg van afschrijvingen op de betaalde (dis)agio.

2. Investeringsagenda (PS 60/10)

De reserve staat ten dienste van de investeringsstrategie van de Agenda van Brabant (spaarfunctie) en moet op de juiste momenten de middelen genereren voor de uitvoering van de geplande investeringen

De reserve wordt gevoed met de jaarlijkse opbrengsten (beleggingsrendementen en kapitaalopbrengsten) voortvloeiend uit de aandelenverkoop Essent, voor zover het de middelen betreft die niet zijn aangemerkt als onderdeel van de immunisatieportefeuille.

Onttrekkingen uit de reserve hebben plaats om de projecten uit de investeringsstrategie te realiseren.

3. Dividend- en rentereserve (PS 63/14)

De reserve dient voor het opvangen van rente- en dividendschommelingen (reserve met egalisatiefunctie) en voor het afdekken van eventuele tekorten in het structureel begrote beleggingsrendement van de immunisatie-portefeuille.

Bij Najaarsbrief 1999 is een Dividendreserve ingesteld om schommelingen in dividendopbrengsten op te vangen.

Bij Najaarsnota 2011 is besloten de reserve tevens in te zetten in relatie tot ons gesloten rentesysteem (integrale financiering). Indien in enig jaar een negatief verschil ontstaat tussen de geraamde en gerealiseerde renteopbrengsten, dan wordt de reserve als buffer ingezet. In de Najaarsbrief 2014 is voorgesteld om de Dividend- en rentereserve samen te voegen met de Indexatiereserve voor het opvangen van eventuele tekorten in het structureel begrote beleggingsrendement. Het Treasury Committee heeft in juli 2014 over deze integratie een positief advies uitgebracht.

Op basis van het advies van de Treasurycommissie van 6 juni 2016 is de maximale stand van deze component bepaald op € 360 mln.

4. Balansverkorting

In 2010 hebben PS besloten de provinciale balans te verkorten door het afwaarderen van investeringsbijdragen aan derden (waar geen provinciaal bezit tegenover staat). Conform het advies van de accountant bij de jaarrekening 2009 zijn de geactiveerde bijdragen aan investeringen van derden vervroegd afgeschreven (Zie ook Voorjaarsnota 2010 blz 25/26).Hiervoor is een deel van de opbrengst verkoop Essent aangewend.

Het effect van deze maatregel is dat de jaarlijkse kapitaallasten in de begroting komen te vervallen.

Door de versnelde afwaardering ontstaat een tekort dat vanaf 2016 jaarlijks wordt aangezuiverd met een storting van € 30 mln. in de reserve.(reserve met egalisatiefunctie).

5. Risicoreserve (bufferfunctie) PS 54/21

Dit compartiment is ingesteld t.b.v. het afdekken van risico's bij investeringen vanuit de immunisatieportefeuille. De reserve Bij de jaarlijkse bepaling van het risicobudget door PS zal

bekeken worden welk deel van de reserve verbruikt is. In principe is het resterende deel van de risicoreserve het risicobudget voor het komende jaar.

Reserve Cofinanciering Europese programma's 2014 - 2021 (PS 74/16 + PS 42/19)

Bij de Voorjaarsnota 2008 hebben PS de reserve cofinanciering Europese programma's ingesteld. (reserve met egalisatiefunctie). Doel van de reserve is de cofinanciering van projecten (inclusief uitvoeringskosten) die medegefinancierd worden door Europa. De provinciale middeleninzet kan per jaar sterk wisselen.

Cofinanciering is beschikbaar voor de volgende onderdelen:

- 1 Operationeel Programma Zuid (OPZuid);
- 2 PlattelandsontwikkelingsProgramma (POP);
- 3 Interregionale samenwerking (Interreg);
- 4 Overige Europese projecten die vallen onder Efro (bv. UAI)
- 5 Uitvoeringskosten Europese programma's genoemd onder 1 t/m 3.

Reserve instandhouding onroerend erfgoed (PS Burap 2016 74/16)

De reserve instandhouding (onroerend) erfgoed wordt aangewend op basis van het vigerende beleidskader erfgoed en de uitwerking daarvan in bijbehorende uitvoeringsagenda's. De reserve is bestemd voor instandhouding van (onroerend) erfgoed. Omdat met name restauratiesubsidies vaak een lange voorbereidingstijd hebben, waarbij er zich onvoorziene aspecten kunnen voordoen zoals tijdsduur bij het verkrijgen van de benodigde vergunningen of regelen aanvullende/volledige financiering, heeft de subsidieverlening een grillig verloop. Daarnaast wil de provincie flexibel en adequaat kunnen omspringen met de genoemde reserve. (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve Natuur en landschapsbeleid (PS 80/22)

De reserve is bedoeld om schommelingen op te vangen in de uitgaven voor:

- Behoud en herstel van biodiversiteit;
- Goed leef- en vestigingsklimaat.

Zoals vastgelegd in het Beleidskader Natuur 2023-2030. Bij de evaluatie van het Beleidskader Natuur 2023-2030 wordt nut en noodzaak van deze reserve heroverwogen.

Reserve Ontwikkelbedrijf (PS Burap 2016 74/16 en PS 72/20)

De reserve ontwikkelbedrijf bestaat uit 3 componenten.

Component ontwikkelbedrijf

Reserve behorende bij revolverend investeringskrediet Ontwikkelbedrijf van € 235 mln. en bestemd voor afdekking van financiële risico's van de investeringen.

De toegestane maximumstand is € 48 mln. Dit is inclusief de omvang van de vanuit deze reserve gecreëerde voorzieningen en exclusief de toevoegingen vanuit de beleidsprogramma's voor afdekking van voorcalculatorische risico's. Dit laatste voor zover het lopende exploitaties betreft. (reserve met bufferfunctie).

De toevoegingen betreffen:

- Winsten uit grondexploitaties bij verkoop
- Tussentijdse inkomsten uit grondexploitaties zoals huur of rente
- Bijdrage vanuit overige beleidsterreinen bij aanvang van de exploitatie voor afdekking van voorcalculatorische risico's.

Onttrekking: voor kosten en risicoafdekking van activiteiten van het ontwikkelbedrijf

Aangezien het investeringskrediet waarvoor de risicoreserve bestemd is een perpetueel karakter heeft, ligt het niet voor de hand de reserve op te heffen alleen slechts dan wanneer het investeringskrediet wordt opgeheven.

Component Egalisatie grondkosten

In 2016 is de regelgeving m.b.t. grondexploitaties aangescherpt. Dit heeft gevolgen voor de manier waarop de kosten van gronden geraamd en verantwoord moeten worden. De reserve-component "egalisatie grondkosten" heeft tot doel de kosten van gronden voor zover die niet geactiveerd mogen

worden (BIE en niet-BIE) over de jaren heen te egaliseren. Omdat de kost voor de baat uitgaat, kunnen er grote schommelingen optreden in het exploitatie-verloop. Deze schommelingen worden via de reserve-component opgevangen waarmee de normale exploitatie voor grote uitschieters wordt behoed.

De reserve dient alleen ter egalisatie van de kosten van grond voor zover die kosten niet kunnen worden gerekend tot de vervaardigingskosten als bedoeld in artikel 63, 3e lid BBV. De vervaardigingskosten die wel kunnen worden geactiveerd zijn nader gespecificeerd in artikel 6.2.4 van het besluit Ruimtelijke ordening. (reserve met egalisatiefunctie).

Component niet-revolverende inzet (PS 72/20)

Een deel van de middelen in de reserve Ontwikkelbedrijf is bestemd voor op voorhand niet (beoogde) revolverende inzet voor onder meer stedelijke transformaties, verkenningen, onderzoeken, etc.. Doel van dit compartiment is om deze middelen af te scheiden van het risicocompartiment zodat er een eenduidig inzicht is in de beschikbare middelen voor risicoafdekking en voor niet-revolverende inzet. Hierdoor kan ook de berekening van het weerstandvermogen op het risicodeel van de reserve op een eenduidige wijze plaatsvinden.

Dit compartiment telt niet mee in de berekening van het weerstandsvermogen van het Ontwikkelbedrijf. Het eventueel overhevelen van middelen vanuit het risicocompartiment van de reserve OB vergt een PS Besluit. De functie van dit compartiment is namelijk een wezenlijk andere dan van het risicocompartiment. Het risicocompartiment kent specifieke spelregels m.b.t. de maximum hoogte met een rol daarbij voor PS.

In de periodieke rapportage van het Ontwikkelbedrijf aan PS wordt de actuele stand van de reserve opgenomen en onderverdeeld naar beoogde inzet. (egalisatiefunctie)

Reserve Natuurbeheer en ontwikkeling (PS 80/22)

De reserve is bedoeld om schommelingen op te vangen in de uitgaven voor:

- beheerkosten natuur (onderhoud);
- natuur(beschermings)wet;
- verwerving/inrichting Natuurnetwerk Brabant (ontwikkelopgave)
- N2000 herstelmaatregelen

Zoals vastgelegd in het Beleidskader Natuur 2023-2030. Bij de evaluatie van het Beleidskader Natuur 2023-2030 wordt nut en noodzaak van deze reserve heroverwogen.

Reserve DU-verkeer en vervoer/spaar- en investeringsfonds (nr. 1940 PS 44/18)

De reserve DU-verkeer en vervoer bevat 3 componenten:

Component 1 heeft een egalisatiefunctie en is bedoeld voor:

- de uitvoering van regionale ontwikkelagenda's (uitvoering regionale maatregelenpakketten, afdekking van aanleg en reconstructie van provinciale wegen, en bijdragen aan en subsidiëring van specifieke regionale infrastructuurprojecten, OV, smart mobility en fietsvoorzieningen);
- Specifieke ontwikkelagenda's ten behoeve de doorontwikkeling en versterking van goederenvervoer, fiets, vernieuwing en doorontwikkeling OV, Spoor, HOV en Knooppunten en Smart Mobility.

Component 2 Spaar- en investeringsfonds infrastructuur (SIF) heeft een spaarfunctie en is bedoeld voor de aanpak van mobiliteits-maatregelen om verbindingen binnen Brabant te verbeteren en de internationale bereikbaarheid te vergroten.

Deze reservecomponent wordt gevoed door:

- 18 jaarlijkse stortingen van € 68 mln. voor de periode 2012 tot en met 2029;
- laatste storting van minimaal 33,3 mln. in 2030, naar boven bij te stellen naar aanleiding van de indexatie van de bijdrage aan de PHS.

Component 3 Kapitaallasten

Voor investeringen die in het kader van de nieuwe BBV geactiveerd en afgeschreven moeten worden, wordt de dekking van de toekomstige afschrijvingslasten overgebracht naar een apart deel van de reserve. Uit dit deel worden de toekomstig kapitaallasten gedekt.

Afschrijvingslasten worden hiermee geëgaliseerd. Het overbrengen is budgettair neutraal en dekt de gehele afschrijvingslasten. (reserve met spaar/egaliseringsfunctie).

Reserve grondportefeuille De Kempen (PS Burap 2016 74/16)

Reserve voor Grondportefeuille de Kempen (gronden en opstallen) waarmee de provincie bijdraagt in projecten. Met de reserve worden de risico's afgedekt met betrekking tot de gronden (bijschrijving rente en waardeontwikkeling) alsmede de eventuele risico's die de provincie loopt bij participatie in projecten. Dit conform projectopdracht Levende Beerze 3.0. (reserve met bufferfunctie)

Reserve DU-bodem (PS 69/15)

Reserve voor uitvoering van het convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak spoedlocaties welke als doelstelling heeft het ondernemen van acties op 4 hoofdlijnen van beleid, te weten:

- 1) verdere decentralisatie;
- 2) ontwikkeling van een beleid voor de ondergrond;
- 3) ontwikkeling van een gebiedsgerichte aanpak;
- 4) versnelling van de aanpak spoedlocaties met risico's voor de volksgezondheid.

Zie ook convenant bodem en ondergrond op de internetsite van het ministerie van I&M.

De voeding van de reserve is gebaseerd op de decentralisatie uitkering van het Rijk (oud en opvolger van de bijdrageregeling Wet bodembescherming: Chemie-Pack en ISV-3). (reserve met egaliseringsfunctie).

Reserve Provinciaal milieu- en waterplan (PMWP)(PS 74/16)

De reserve was oorspronkelijk bedoeld voor de uitvoering van het Provinciaal Milieu- en Waterplan 2015-2021 (PMWP).

Voeding is gebaseerd op de bestuursakkoordmiddelen uit het bestuursakkoord 2015-2019 voor het PMWP (in totaal €34,8 mln). En op de toegekende budgetten voor het PMWP door PS. (reserve met egaliseringsfunctie). In 2022 zijn de restant middelen t.b.v. Water & bodem overgebracht naar de reserve Regionaal programma Water en bodem (PS 72/20), de restant middelen t.b.v. Milieu worden conform het beleidskader Milieu 2030 aangewend voor de uitvoeringsagenda Milieu 2023.

Reserve Persoonlijk Ontwikkelbudget (PS 44/18)

Bij de totstandkoming van de CAO 2017-2018 is het persoonlijk ontwikkelbudget geïntroduceerd om daarmee voor provincie-ambtenaren een opleidingsbudget te creëren.

Het persoonlijk ontwikkelbudget wordt op basis van de cao bepaald voor een daarin vastgestelde periode (momenteel 5 jaar).

Gezien het meerjarige karakter van de beschikbare opleidingsmiddelen wordt de reserve ingezet om jaarlijkse verschillen in inzet van het beschikbare budget op te vangen. (reserve met egaliseringsfunctie)

Egaliseringsreserve Vergunningen, toezicht & Handhaving Omgevingsdiensten (PS 48/18)

Aan de omgevingsdiensten worden meerjarige opdrachten verstrekt, waarin als gevolg van de planning de uitgaven per jaar verschillen. Het doel van deze reserve is om deze lasten in de begroting gelijk te verdelen over de jaren. Dit betreft de begrotingsposten voor de uitvoering van basistaken, verzoektaken en collectieve taken. (reserve met egaliseringsfunctie)

Reserve Werklocaties (PS 44/18, PS 54/21)

Inzet voor uitvoering van beleid op het gebied van Werklocaties op basis van vigerende uitvoeringsagenda. De reserve bestaat deels uit van de BOM/BHB ontvangen middelen als gevolg van de overdracht van taken en structurele dotatie. De reserve is bestemd om risico's af te dekken voor investeringen in werklocaties (bufferfunctie) en het opvangen van het onregelmatig verloop van de uitgaven (egaliseringsfunctie).

Reserve Organisatieontwikkeling (PS 48/20)

Bestedingen in het kader van de organisatieontwikkeling, nieuwe manieren van samenwerken en om de organisatie te ondersteunen met o.a. doorontwikkeling ICT-systemen en (werk)processen. Inzet is gericht op het optimaliseren van de opgevegestuurde netwerkorganisatie. (reserve met egalisatiefunctie).

Reserve Regionaal programma Water en bodem (PS 72/20)

De reserve is bedoeld voor de uitvoering van het Regionaal programma Water en Bodem 2022-2027.

Voeding is gebaseerd op de bestuursakkoordmiddelen uit het bestuursakkoord 2020-2023 voor het programma Water en Bodem (in totaal €68 mln), de restant middelen uit de reserve PMWP m.b.t. Water en de toegekende budgetten die worden aangewend voor de cofinanciering met de waterschappen met betrekking tot de Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering waterdoelen (STUW) zijnde € 22 mln. over de periode 2022-2027 binnen het programma Water en Bodem door PS.(reserve met egalisatiefunctie).

Reserve beleidskader economie 2030 (PS 73/20)

Deze reserve is bedoeld om uitgaven, die gedaan worden i.h.k.v. het beleidskader Economie 2030 te dekken. De jaarlijkse lasten kennen een dermate onregelmatig verloop dat reserve-vorming nodig is voor evenwichtige spreiding over de jaren (egalisatiefunctie). Bij aanvang is eenmalig € 44 mln. van de bestuursakkoordmiddelen 2020-2024 en € 25 mln. Vanuit Investeringsagenda (onderdeel Breedbandfonds) in de reserve gestort. Mogelijk dat gedurende de looptijd middelen van derden worden toegevoegd.

Het beleidskader loopt tot 2030. Bij evaluatie van het beleidskader wordt opheffing c.q. voortzetting van de reserve betrokken.

Reserve ontwikkeling bedrijfsvoering (PS 87/20, PS 54/21))

Compartiment ontwikkeling bedrijfsvoering

Deze reserve met een egalisatiefunctie is bedoeld voor bestedingen in het kader van de ontwikkeling en realisatie van de bedrijfsvoering van de provinciale organisatie, waaronder de organisatieontwikkeling, ICT-systemen en processen, tijd- en plaatsbewust werken en (investerings) Huis voor Brabant. Inzet is gericht op de toekomstbestendige bedrijfsvoering en inzet tot en met 2023. Instelling en inzet van de reserve volgt uit de statenmededeling Toekomstbestendige organisatie.

Compartiment kapitaallasten

Voor investeringen voor de bedrijfsvoering die in het kader van de BBV geactiveerd en afgeschreven moeten worden, worden de toekomstige afschrijvingslasten overgebracht naar een apart deel van de reserve. Hieruit worden de toekomstig kapitaallasten gedekt. Afschrijvingslasten worden hiermee geëgaliseerd. Het overbrengen is budgettair neutraal en dekt de gehele afschrijvingslasten. (egalisatiefunctie)

Compartiment egalisatie organisatiekostenbudget

Opvangen van mee- en tegenvallers binnen het Organiseatiekostenbudget (OKB). Gezien de meerjarige opgaven en daarmee samenhangende variatie in de lasten kan hiermee dekking worden geboden aan extra inzet voor projecten of het opvangen van tegenvallers. De reserve vervult daarmee een egalisatiefunctie voor het OKB door binnen de reserve jaarlijkse schommelingen zoveel mogelijk op te vangen.

Reserve Europese programma's 2022-2027 (PS burap II 2022)

Bij burap II 2022 hebben PS de reserve Europese programma's 2022-2027 ingesteld. (reserve met egalisatiefunctie). Doel van de reserve is de cofinanciering van projecten (inclusief uitvoeringskosten) die medegefinancierd worden door Europa voor de periode 2022-2027. De provinciale middeleninzet kan per jaar sterk wisselen.

Cofinanciering is beschikbaar voor de volgende onderdelen:

- 1 Operationeel Programma Zuid (OPZuid)
- 2 Plattelandsontwikkelingsplan/Gemeenschappelijk Landbouw Beleid - Nationaal Strategisch Plan (POP/GLB-NSP)
- 3 Interregionale samenwerking (Interreg)
4. Just Transition Fund (JTF)
- 5 Uitvoeringskosten Europese programma's
- 6 Overig (Overige Europese projecten)

Reserve Landbouw (PS BURAP I, 2023)

Reserveren van incidenteel beschikbaar gestelde middelen voor Landbouw en Voedsel, waaronder middelen t.b.v. exploitatielasten voor de grondportefeuille natuurinclusieve landbouw. De middelen kunnen bestuursakkoordmiddelen betreffen of overige door PS beschikbaar gestelde incidentele middelen, waarvoor nadere uitwerking en/of besluitvorming nodig is alvorens het op de meerjarenbegroting Landbouw en Voedsel kan worden opgenomen.

Reserve Leefomgeving (PS 71/22)

Deze reserve is ingesteld voor het reserveren van middelen voor uitvoering van (langjarige) gebiedsontwikkelingen (wonen, werken, verstedelijking) zoals onder andere t.b.v. gebiedsontwikkeling Eindhoven XL (tevens PS 71/22).

Reserves (bedragen x € 1.000)	Saldo per 01-01-23	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-23	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-24	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-25
		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*	
Algemene reserves (Centrale reserves)																
Algemene reserve Overheveling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Algemene reserve Doorgeschoven ruimte	235.886		83.850	238.157		81.579		5.143	67.708		19.015		1.842	19.138		1.719
Algemene reserve Risicoreserve	118.681		16.872	767		134.785		596	-		135.381		575	-		135.956
Algemene reserve Midd.Best.akk.2015-2019	176		44	44		176		-	-		176		-	-		176
Totaal algemene reserve	354.743	-	100.766	238.968	-	216.541	-	5.739	67.708	-	154.572	-	2.417	19.138	-	137.851
Bestemmingsreserves Essent																
Res. Essent Immunisatieportefeuille	2.252.387		560	567		2.252.380		561	569		2.252.372		561	569		2.252.365
Res. Essent Risicoreserve	90.073		73	-		90.145		-	-		90.145		-	-		90.145
Res. Essent Investeringsagenda	370.606		9.781	31.953		348.434		50	19.904		328.580		50	13.664		314.966
Res. Essent Dividend- en rentereserve	219.871		74.604	13.332		281.143		18.900	14.813		285.230		3.047	5.011		283.265
Res. Essent Balansverkortng	-234.681		30.000	-		-204.681		30.000	-		-174.681		30.000	-		-144.681
Totaal reserve Essent	2.698.255	-	115.017	45.853	-	2.767.420	-	49.511	35.285	-	2.781.646	-	33.657	19.244	-	2.796.059
Overige Bestemmingsreserves																
Reserve Co-financ. Europese programma's	14.574		4.920	4.146		15.348		2.930	-		18.278		2.930	-		21.208
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	6.551		6.684	3.761		9.474		3.245	4.742		7.978		3.245	4.742		6.481
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	35.599		13.066	7.591		41.075		3.440	16.070		28.445		3.440	7.183		24.702
Reserve ontwikkelbedrijf	47.976		9.591	10.478		47.089		1.393	4.511		43.971		1.180	1.007		44.144
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	96.986	-	99.558	81.824		114.720		64.583	73.061		106.242		65.290	73.316		98.216
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	681.892		165.283	36.126	38.207	772.842		148.855	165.725	37.903	718.068		142.184	209.764	44.724	605.765
Reserve Risico grondport. de Kempen	262		65	20		308		20	20		308		20	20		308
Reserve Bodem; DU Bodem	28.021		374	1.871		26.524		-	1.074		25.450		-	874		24.576
Reserve PMWP	2.338		-	1.210		1.128		-	200		928		-	-		928
Reserve POB (Opleidingen)	1.675		1.023	400		2.298		965	-		3.263		937	-		4.200
Reserve VTH Omgevingsdiensten	8.804		28.026	29.756		7.073		25.809	25.280		7.602		25.434	23.906		9.130
Reserve Werklocaties	20.149		2.904	6.827		16.225		2.958	2.838		16.346		1.938	1.818		16.467
Reserve Organisatieontwikkeling	3.491		2.119	900		4.710		1.150	900		4.960		1.150	900		5.210
Reserve Regionaal Waterprogramma	88.553		17.233	24.440		81.346		6.320	35.012		52.654		5.762	27.586		30.830
Reserve Beleidskader Economie 2030	45.816		-	26.781		19.034		-	-		19.034		-	-		19.034
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	11.389		3.722	3.279	203	11.629		850	276	240	11.964		850	-	240	12.574
Reserve Europese programma's 2022-2027	23.616		9.850	13.070		20.396		-	-		20.396		-	-		20.396
Reserve Leefomgeving	-		13.450	-		13.450		-	-		13.450		-	-		13.450
Reserve Landbouw	-		730	205		525		40	205		360		60	205		215
Totaal overige bestemmingsreserves	1.117.690	-	378.600	252.686	38.409	1.205.195	-	262.559	329.914	38.143	1.099.697	-	254.421	351.319	44.964	957.834
Totaal Reserves	4.170.688	-	594.384	537.507	38.409	4.189.156	-	317.809	432.907	38.143	4.035.915	-	290.495	389.701	44.964	3.891.744

*t.b.v. afschr. = waarvan ter dekking van afschrijvingslasten

Reserves (bedragen x € 1.000)	Saldo per 01-01-26	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-26	Vermeerderingen		Verminderingen		Saldo per 31-12-27
		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*		bijschr. rente	overige toev.	overige onttrek.	t.b.v. afschr.*	
Algemene reserves (Centrale reserves)											
Algemene reserve Overheveling	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Algemene reserve Doorgeschoven ruimte	1.719		258	856		1.121		113	1.232		3
Algemene reserve Risicoreserve	135.956		753	-		136.709		531	-		137.240
Algemene reserve Midd.Best.akk.2015-2019	176		-	-		176		-	-		176
Totaal algemene reserve	137.851	-	1.012	856	-	138.007	-	645	1.232	-	137.419
Bestemmingsreserves Essent											
Res. Essent Immunisatieportefeuille	2.252.365		561	569		2.252.357		561	569		2.252.350
Res. Essent Risicoreserve	90.145		-	-		90.145		-	-		90.145
Res. Essent Investeringsagenda	314.966		50	13.664		301.351		50	13.664		287.736
Res. Essent Dividend- en rentereserve	283.265		17.032	2.918		297.379		4.462	2.801		299.039
Res. Essent Balansverkorting	-144.681		30.000	-		-114.681		30.000	-		-84.681
Totaal reserve Essent	2.796.059	-	47.643	17.151	-	2.826.551	-	35.072	17.034	-	2.844.589
Overige Bestemmingsreserves											
Reserve Co-financ. Europese programma's	21.208		2.930	-		24.138		2.930	-		27.068
Reserve instandhouding onroerend erfgoed	6.481		3.245	4.742		4.985		3.245	4.235		3.994
Reserve Natuur en Landschapsbeleid	24.702		3.440	8.598		19.544		3.440	4.517		18.468
Reserve ontwikkelbedrijf	44.144		1.276	927		44.493		1.232	965		44.759
Reserve Natuurbeheer en Ontwikkeling	98.216		65.290	74.147		89.359		65.290	75.006		79.643
Reserve DU; Verkeer en Vervoer / SIF	605.765		139.450	133.062	58.879	553.274		144.568	42.440	73.182	582.220
Reserve Risico grondport. de Kempen	308		-	-		308		-	-		308
Reserve Bodem; DU Bodem	24.576		-	8.562		16.014		-	-		16.014
Reserve PMWP	928		-	-		928		-	-		928
Reserve POB (Opleidingen)	4.200		926	-		5.126		924	-		6.050
Reserve VTH Omgevingsdiensten	9.130		25.434	23.906		10.658		25.434	25.885		10.207
Reserve Werklocaties	16.467		1.938	1.818		16.588		1.938	1.818		16.708
Reserve Organisatieontwikkeling	5.210		1.150	900		5.460		1.150	900		5.710
Reserve Regionaal Waterprogramma	30.830		5.762	21.459		15.132		5.774	13.153		7.753
Reserve Beleidskader Economie 2030	19.034		-	-		19.034		-	-		19.034
Reserve Ontwikkeling Bedrijfsvoering	12.574		968	-	240	13.302		968	-	240	14.030
Reserve Europese programma's 2022-2027	20.396		-	-		20.396		-	-		20.396
Reserve Leefomgeving	13.450		-	-		13.450		-	-		13.450
Reserve Landbouw	215		80	205		90		100	190		-
Totaal overige bestemmingsreserves	957.834	-	251.890	278.326	59.119	872.279	-	256.992	169.109	73.422	886.739
Totaal Reserves	3.891.744	-	300.544	296.333	59.119	3.836.836	-	292.709	187.375	73.422	3.868.748

*t.b.v. afschr. = waarvan ter dekking van afschrijvingslasten

Bijlage 11. Voorzieningen

Toelichting voorzieningen

Voorziening APPA

De Appa-voorziening is gevormd ter dekking van de verplichtingen die voortvloeien uit de algemene pensioenwet politieke ambtsdragers. Op basis van actuariële berekeningen van APG wordt de contante waarde van de pensioenverplichtingen per 31 december elk jaar bij de jaarrekening geactualiseerd.

Voorziening grondwaterheffing (nr 240 PS 24/05)

De kosten van het grondwaterbeheer worden bestreden uit de grondwaterheffing. De nog niet tot besteding gekomen middelen uit de grondwaterheffing worden in de voorziening gestort.

Voorziening onderhoud Museumkwartier (PS 38/12)

De voorziening is ingesteld ter financiering van het groot onderhoud en vervangings-investeringen Waterstraatcomplex, Noordbrabants Museum en het provinciaal Depot voor bodemvondsten. Een en ander op basis van een 25 jarig onderhoudsplan. Klein/ dagelijks onderhoud verloopt via een beheersstichting. Onttrekking aan de voorziening geschiedt aan de hand van de werkelijke kosten op basis van het meerjarig onderhoudsplan.

Voorziening onderhoud provinciale gebouwen (nr 1040 PS 24/05)

De onderhoudskosten van de provinciale gebouwen fluctueren jaarlijks. Om deze fluctuerende lasten op te kunnen vangen is een onderhoudsregulatievoorziening gewenst. Het betreft de provinciale gebouwen: hoogbouw (inclusief audiovisuele voorzieningen/beveiliging en beheer kunstwerken) en de nieuwbouw bij het provinciehuis. Voor het onderhoud aan deze panden worden periodiek zgn. onderhoudsboeken opgesteld.

Voorziening steunpunten

Vanwege de constatering van bodemverontreiniging door zoutopslag bij een aantal steunpunten is in 2018 een voorziening gevormd de saneringskosten. Op basis van vervolgonderzoeken is de omvang van de voorziening vastgesteld op € 5 mln.

Voorziening Nazorg Stortplaatsen

Bij een negatieve egalisatiereserve binnen het Nazorgfonds dient de provincie Noord-Brabant hiervoor een voorziening aan te houden. Hiervan kan sprake zijn als de rendementen binnen het Nazorgfonds achterblijven. De voorziening komt ten laste van de algemene risicoreserve.

Voorziening Busremise Breda

Ten behoeve van de concessie West-Brabant wordt een busremise in eigen beheer ontwikkeld. Voor de toekomstige onderhoudskosten is een voorziening gevormd met een jaarlijkse toevoeging van € 0,2 mln.

Voorziening Spaarverlof

In de cao is vastgelegd dat medewerkers verlof mogen bijkopen. In tegenstelling tot het reguliere vakantieverlof vervalt of verjaart dit bijgekochte verlof niet. Vanwege deze mogelijkheid in de cao is per 2022 een voorziening gevormd van het totaal van de toekomstige aanspraken voor spaarverlof. Op basis van het totaal van gekocht en opgenomen spaarverlof wordt jaarlijks de voorziening geactualiseerd.

Toelichting Voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa.

Naast de voorzieningen die aan de passivakant van de geprognosticeerde balans zijn opgenomen, kent de provincie ook een aantal voorzieningen waarvan in het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten is voorgeschreven dat deze rechtstreeks op de waardering van het actief in mindering gebracht dienen te worden. Het overzicht van deze voorzieningen is eveneens opgenomen.

Voorziening dubieuze debiteuren

Om de oninbaarheid van vorderingen van de provincie op andere partijen af te kunnen dekken wordt jaarlijks bij de jaarrekening het niveau van deze voorziening geactualiseerd.

Voorziening kapitaalverstrekking aan deelnemingen

Voor de opvang van risico's van kapitaalverstrekking aan deelnemingen is een voorziening ingesteld.

Voorzieningen verstrekte geldleningen

Om de risico's van het niet (tijdig) terugontvangen van de verstrekte geldleningen aan deelnemingen, openbare lichamen en andere partijen op te kunnen vangen zijn voorzieningen ingesteld.

Risicovoorziening ontwikkelbedrijf/grondbank

Voor de garantie tot overname van per 2020 niet uitgegeven grond in projectvestiging glastuinbouw Deurne is bij de jaarrekening 2013 een voorziening gevormd tot een bedrag van € 15.412.322. De voorziening wordt jaarlijks geactualiseerd.

Voorziening grondexploitaties

Ter afdekking van mogelijke verliezen op grondexploitaties is van het Ontwikkelbedrijf is een voorziening ingesteld. Op basis van periodieke actualisatie van de grondexploitaties wordt per project bezien in hoeverre het treffen/verhogen/verlagen van de voorziening nodig is. De voorziening wordt gevoed vanuit de Risicoreserve Ontwikkelbedrijf.

Voorziening leningen Brabant C

Betreft voorziening op door Brabant C verstrekte leningen. Op basis van de jaarrekening en projectrapportage Brabant C wordt voor de door Brabant C verstrekte leningen bepaald in hoeverre voorziening moet worden getroffen Hierbij wordt één op één aangesloten bij de beoordeling van de leningen door Brabant C.

Verloop van de voorzieningen

Bijlage 11

Overzicht van voorzieningen	Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per
	01-01-23		vrijval	aanwending	31-12-23		vrijval	aanwending	31-12-24		vrijval	aanwending	31-12-25
Voorziening APPA	10.653.658	-	-	-	10.653.658	-	-	-	10.653.658	-	-	-	10.653.658
Voorziening Grondwaterheffing	32.038.756	3.832.689	-	8.684.028	27.187.417	7.632.689	-	18.204.540	16.615.566	7.632.689	-	11.079.026	13.169.229
Voorziening Museumkwartier	955.124	444.471	-	460.800	938.795	483.609	-	254.774	1.167.630	483.609	-	254.774	1.396.465
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	3.347.038	1.274.902	-	1.236.543	3.385.397	1.311.874	-	1.251.693	3.445.578	1.311.874	-	1.361.151	3.396.301
Voorziening Sanering Steunpunten	3.009.788	-	-	-	3.009.788	-	-	-	3.009.788	-	-	-	3.009.788
Voorziening Nazorg Stortplaats	6.830.000	-	-	-	6.830.000	-	-	-	6.830.000	-	-	-	6.830.000
Voorziening Busremise Breda	200.000	203.467	-	-	403.467	209.368	-	-	612.835	209.368	-	-	822.203
Voorziening Spaarverlof (medew)	1.536.135	-	-	-	1.536.135	-	-	-	1.536.135	-	-	-	1.536.135
Totaal Voorzieningen	58.570.500	5.755.529	-	10.381.371	53.944.658	9.637.540	-	19.711.007	43.871.191	9.637.540	-	12.694.951	40.813.780

Verloop van voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa

Overzicht van voorzieningen	Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per
	01-01-23		vrijval	aanwending	31-12-23		vrijval	aanwending	31-12-24		vrijval	aanwending	31-12-25
Voorziening Dubieuze Debiteuren	763.171	-	-	-	763.171	-	-	-	763.171	-	-	-	763.171
Voorziening leningen aan deelnemingen	3.317.651	-	-	-	3.317.651	-	-	-	3.317.651	-	-	-	3.317.651
Voorziening overige leningen	9.502.961	-	-	-	9.502.961	-	-	-	9.502.961	-	-	-	9.502.961
Voorziening Kap.verstrekking aan deelnemingen	4.358.000	-	-	-	4.358.000	-	-	-	4.358.000	-	-	-	4.358.000
Risicovoorziening Ontwikkelbedrijf/grondbank	18.305.327	-	-	-	18.305.327	-	-	-	18.305.327	-	-	-	18.305.327
Voorziening Grondexploitaties	8.410.000	-	-	-	8.410.000	-	-	-	8.410.000	-	-	-	8.410.000
Voorziening Leningen Openbare Lichamen	3.850.000	-	-	-	3.850.000	-	-	-	3.850.000	-	-	-	3.850.000
Voorziening Brabant C	344.838	-	-	-	344.838	-	-	-	344.838	-	-	-	344.838
Totaal verrek. voorzieningen	48.851.948	-	-	-	48.851.948	-	-	-	48.851.948	-	-	-	48.851.948

Verloop van de voorzieningen

Bijlage 11

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 31-12-25	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-26	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-27
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening APPA	10.653.658	-	-	-	10.653.658	-	-	-	10.653.658
Voorziening Grondwaterheffing	13.169.229	7.632.689	-	14.249.178	6.552.740	7.632.689	-	11.253.430	2.931.999
Voorziening Museumkwartier	1.396.465	483.609	-	254.774	1.625.300	483.609	-	254.774	1.854.135
Voorziening Onderhoud Provinciehuis	3.396.301	1.311.874	-	1.234.388	3.473.787	1.311.874	-	1.234.388	3.551.273
Voorziening Sanering Steunpunten	3.009.788	-	-	-	3.009.788	-	-	-	3.009.788
Voorziening Nazorg Stortplaats	6.830.000	-	-	-	6.830.000	-	-	-	6.830.000
Voorziening Busremise Breda	822.203	209.368	-	-	1.031.571	209.368	-	-	1.240.939
Voorziening Spaarverlof (medew)	1.536.135	-	-	-	1.536.135	-	-	-	1.536.135
	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Totaal Voorzieningen	40.813.780	9.637.540	-	15.738.340	34.712.980	9.637.540	-	12.742.592	31.607.928

Verloop van voorzieningen die rechtstreeks in mindering zijn gebracht op de activa

Overzicht van voorzieningen	Saldo per 31-12-25	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-26	Toevoeging	Verminderen:		Saldo per 31-12-27
			vrijval	aanwending			vrijval	aanwending	
Voorziening Dubieuze Debiteuren	763.171	-	-	-	763.171	-	-	-	763.171
Voorziening leningen aan deelnemingen	3.317.651	-	-	-	3.317.651	-	-	-	3.317.651
Voorziening overige leningen	9.502.961	-	-	-	9.502.961	-	-	-	9.502.961
Voorziening Kap.verstrekking aan deelnemingen	4.358.000	-	-	-	4.358.000	-	-	-	4.358.000
Risicovoorziening Ontwikkelbedrijf/grondbank	18.305.327	-	-	-	18.305.327	-	-	-	18.305.327
Voorziening Grondexploitaties	8.410.000	-	-	-	8.410.000	-	-	-	8.410.000
Voorziening Leningen Openbare Lichamen	3.850.000	-	-	-	3.850.000	-	-	-	3.850.000
Voorziening Brabant C	344.838	-	-	-	344.838	-	-	-	344.838
Totaal verrek. voorzieningen	48.851.948	-	-	-	48.851.948	-	-	-	48.851.948

Bijlage 12. Vaste schulden

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2023	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2023
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Subtotaal	2.566.666		2.566.666	0	0	0	2.566.666
Onderhandse leningen van binnenlandse bedrijven							
NTB lang lopende schulden			4.975.000	0		4.975.000	0
Subtotaal	0		4.975.000	0	0	4.975.000	0
Totaal	2.566.666	0	7.541.666	0	0	4.975.000	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2024	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2024
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2025	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2025
Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen							
BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2026	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2026
---------------	---	------------------	--	--	---	--	--

Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen

BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Lening-nummer	Oorspronkelijk bedrag van de geldlening	Rente-percentage	Restantbedrag van de lening per 1-1-2027	Bedrag van de in de loop van het dienstjaar op te nemen leningen	Bedrag van de rente of het rentebestanddeel	Bedrag van de aflossing of het aflossingsbestanddeel	Restantbedrag van de lening per 31-12-2027
---------------	---	------------------	--	--	---	--	--

Onderhandse leningen van binnenlandse banken en overige financiële instellingen

BOM-lening	2.566.666	PM	2.566.666	0	PM	0	2.566.666
Totaal			2.566.666	0	0	0	2.566.666

Bijlage 13. Borg- en garantstellingen

a. Gemeenschappelijk gewaarborgde geldleningen

Nr	Oorspronkelijk bedrag	Door wie de lening is aangegaan	Gevalen van gemeenschappelijke waarborging van de lening		Datum van besluit		Restant per 1 januari	Opnames	Aflossingen	Restant per 31 december	
			Namen van andere lichamen die waarborgen	Deel dat door de provincie is gewaarborgd	PS c.q. GS	van de goedkeuring					
a.	15.000.000	Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998	15.000.000		15.000.000	0	Aflossing op 31-12-2024
b.		Nationaal Groenfonds	Overige provincies	13,10%	PS 207694	3-12-1998				904.099	Saldo van de door het Nationaal Groenfonds aangetrokken kortlopende leningen op 30-06-2023
Totaal	15.000.000						15.000.000	0	15.000.000	904.099	
							1.965.000			118.437	Aandeel NBr 13,1% (zie Risicopar.3)

b. Garantieverplichtingen

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
Havenschap Moerdijk	Geldleningen Havenschap	0	-	-	-	<p>T.a.v. de door het Havenschap te sluiten geldleningen staat elk der deelnemers naar rato in (provincie en gemeente Moerdijk ieder voor 50%) voor de betaling van rente en aflossingen, zonder dat daarvoor een afzonderlijk besluit is vereist. In de PS-vergadering van 2 juli 2016 is ingestemd met de nieuwe governance van het Havenbedrijf en het Havenschap. Daarbij is ook ingestemd met de wijze waarop het Havenbedrijf zal worden gefinancierd. De financiering van het Havenbedrijf gebeurt door het Havenschap. De leningen die het Havenschap aantrekt worden direct doorgezet naar het Havenbedrijf. Daartoe is een kredietovereenkomst opgesteld waarin een kredietplafond is vastgesteld van € 280 miljoen. Jaarlijks wordt door het bestuur van het Havenschap een kredietlimiet vastgesteld die niet mag uitstijgen boven het kredietplafond. De kredietlimiet voor 2023 is op 9 januari 2023 bepaald op € 253,8 miljoen en verhoogd naar € 275 miljoen per 14 juli 2023. In 2023 is de financieringsbehoefte van het Havenbedrijf toegenomen vanwege de stop op het verlenen van vergunningen door de provincie Noord - Brabant, waardoor de uitgifte van LPM gronden vertraging oploopt en daarmee de verwachte inkomsten zijn vertraagd. Ter beperking van het risico heeft het Havenschap zekerheidsrecht op alle bezittingen van het Havenbedrijf (hypotheekrecht op alle vastgoed en pandrecht op alle vorderingen).</p> <p>Bij de vaststelling van de Havenstrategie Moerdijk 2013 t.b.v. kern Moerdijk is door PS op 4 juli 2014 (Statenbesluit 29/14) ingestemd met een mogelijke garantstelling voor eventuele aanvullende financiering van max. € 12,5 mln. Op 9 december 2014 is door GS besloten om een incidentele subsidie te verlenen van € 22.500.000 in de vorm van een geldlening (€ 10.000.000) en in de vorm van een garantstelling (€ 12.500.000) aan de gemeente Moerdijk voor de uitvoering van de waarborgregeling Kern Moerdijk voor de periode tot 1 januari 2030 in het kader van de Algemene subsidieverordening Noord-Brabant. Per 1 januari 2030 draagt de gemeente Moerdijk de waarborgregeling over aan Havenbedrijf Moerdijk. In 2020 heeft een tussentijdse evaluatie plaats gevonden van de waarborgregeling. Op basis van de uitkomsten van deze evaluatie is met de gemeente Moerdijk en het Havenbedrijf besproken op welke wijze de financieringslasten van de waarborgregeling kunnen worden verminderd. Dat heeft geleid tot verlaging van de rentelasten met ingang van 1-1-2021. Daarnaast is een deel van de lening tussentijds afgelost, maar kan naar behoefte weer worden opgenomen indien nodig.</p> <p>De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt per ultimo 2022 € 127,4 miljoen voor winstbestemming. Het weerstandsvermogen van het Havenbedrijf wordt daarmee voldoende groot geacht om (on)voorzien te tegenvallers op te vangen.</p>

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
BNG Bank	Financiering van RvR CV's	50.000.000	-	4.804.988	-	In 2002 is besloten tot een 2e tranche van maximaal € 155,0 mln. Het uiteindelijke programma inclusief rente t/m 2011, sanering glastuinbouwlocaties en MOB-complexen heeft een omvang van € 130,3 mln. Ultimo 2022 staat hiervan € 52,2 mln. open. De ORR moet dit bedrag terugverdienen. De provincie is 100% eigenaar van Ruimte voor Ruimte Beheer BV en voor 99% van de CV. Deze overname was gebaseerd op een positieve businesscase met bijbehorende risico-analyse. Jaarlijks wordt de businesscase geupdate. De laatste versie is GREX 2021Q3 en deze sluit op een positief resultaat van € 12,1 miljoen in 2032. In 2018 is de achtergestelde lening van € 15 miljoen omgezet in een agiostorting. Voor de externe financiering is in januari 2016 een lening van maximaal € 50 miljoen aangetrokken bij de BNG Bank. De provincie heeft zich hiervoor borg gesteld, maar daarvoor in de plaats heeft de provincie de mogelijkheid om hypotheek te vestigen op de gronden van de RvR CV. In 2022 is € 40.958 (1,5%) aan borgstellingsvergoeding ontvangen van RvR CV. <u>Per eind 2022 bedraagt de uitstaande kredietfaciliteit - volgens opgave van de ORR BV en de BNG nihil</u>
Nationaal Groenfonds	Garantstellingen in het kader van de voorfinanciering subsidieregeling particulier natuurbeheer Noord-Brabant	23.136.300	-	-	-	Aan het Groenfonds zijn twee garantstellingen afgegeven voor de voorfinanciering van de provinciale subsidieregeling particulier natuurbeheer. De eerste garantstelling betreft de betalingsverplichtingen die voortvloeien uit de leningen die Groenfonds aantrekt. De tweede garantstelling betreft het geval de subsidiegrondslag vervalt. Bij elkaar genomen gaat het om maximaal € 23,1 mln. De garanties lopen door tot 2042 PS(29/08).
Gemeente Zundert	Garantie om financiële claims inzake Fort Oranje af te kunnen dekken.	1.500.000	100%		1.500.000	De provincie heeft besloten de gemeente Zundert financieel te ondersteunen in de kosten die zij heeft gemaakt voor de aanpak van de problemen op Fort Oranje en het Fort in stand te houden en te ontwikkelen voor o.a. herhuisvesting van mensen met zorgindicatie. De provincie stelt een financiële bijdrage in het vooruitzicht bij medewerking aan 'ruimte voor ruimte' projecten in de gemeente en verstrekt een voorfinanciering. Daarnaast geeft de provincie een garantstelling om mogelijke financiële claims af te dekken.
IPO/BNG	Borgstelling op een lening die het IPO is aangegaan bij de BNG Bank.	120.000	0%		-	Het Interprovinciaal Overleg (IPO) heeft besloten tot (herhuisvesting) van het IPO-Bureau naar een nieuwe kantoorlocatie. De benodigde financiering (€ 1.200.000) wordt verstrekt door de BNG. De BNG vraagt hiervoor een borgstelling. De provincie Noord-Brabant en een andere provincie hebben zich bereid verklaard om borg te staan. De provincie Noord-Brabant stelt zich garant voor een bedrag van € 600.000. De looptijd van de lening is 10 jaar. De kosten van de verhuizing komen ten laste van de IPO begroting. Voor de dekking van de begroting van het IPO dragen alle provincies jaarlijks een bijdrage af aan het IPO. De provincie Noord-Brabant heeft als aanvullende voorwaarde gesteld dat indien er aanspraak op de borgstelling wordt gemaakt, de provincie Noord-Brabant bevoegd is om de aanspraak te verrekenen met de reguliere bijdragen die de provincie doet aan het IPO. Naar verwachting zal de

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
						borgstelling niet ingeroepen worden. Er zal dan ook geen beslag worden gelegd op een reserve. De restant hoofdsom bedraagt per 31 december 2023 € 180.000,- . Het maximale risico voor de provincie Noord-Brabant is per 31 december 2023 € 90.000,-
Energiefonds Brabant BV	Garantie om risico's tot en met de eerste boring van de projecten af te dekken. EFB participeert voor € 3,5 mln. in Geothermie BV.	3.500.000	100%	-	-	Het genoemde bedrag is een maximum subsidiebedrag. Voor zover noodzakelijk en adequaat in relatie tot het doel van de subsidie komt het waardeverlies van het geïnvesteerde vermogen in de activiteiten tot en met de eerste boring inclusief projectontwikkeling, bodemonderzoek en booractiviteiten ten behoeve van 5 aardwarmteprojecten in aanmerking voor de subsidie. De omschrijving van deze activiteiten is gebaseerd op de aanvraag. Er zijn drie scenario's: 1. Er is sprake van een misboring die leidt tot een uitkering van de Regeling Nationale EZ-subsidies (RNES) en stopzetting van het betreffende aardwarmteproject; 2. Er is sprake van een boring waarbij de RNES-verzekering niet uitkeert, maar de reservoir-capaciteit zodanig is dat een waardevermindering optreedt van de investering; 3. Het project wordt gedurende de ontwikkelingsperiode, maar voordat de eerste boring plaatsvindt, stopgezet vanwege gegronde redenen.
Lightyear	Garantstelling door provincie aan Lightyear voor overbrugging van het verschil tussen wat een start up bedrijf aan huurprijs en huurgarantie kan bieden en wat een ontwikkelaar aan zekerheid nodig heeft	67.000			67.000	De provincie heeft een projectsubsidie van € 100.000,00 en een garantstelling van € 400.000,00, aan Lightyear, de bedenker en maker van een duurzame gezinsauto op zonne-energie. Deze bijdrage in de huisvestingskosten maakt de bouw van een productiefaciliteit op de Automotive Campus in Helmond (mede) mogelijk, waar de Lightyear gezinsauto in productie wordt genomen. De komst van deze productiefaciliteit draagt bij aan werkgelegenheid en heeft bovendien een belangrijke toegevoegde waarde voor de aantrekkelijkheid van de campus voor snelgroeiende bedrijven en voor de innovatie- en concurrentiekracht van Brabant op het gebied van automotive en high tech. Het risico t.a.v. de garantstelling is bepaald op € 67.000,00. De garantstelling is via het Ontwikkelbedrijf beschikbaar gesteld. Ter dekking van het risico is er een voorziening getroffen van € 67.000,00 binnen het Ontwikkelbedrijf. In 2023 is Lightyear failliet gegaan. Er is een verzoek binnengekomen om de garantstelling in te roepen. Het verzoek is nog in behandeling.
Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen	Garantstelling dekking negatieve egalisereserve Fonds Nazorg gesloten stortplaatsen.	6.830.328		6.830.328		De provincie staat garant voor een eventueel negatieve egalisereserve bij de gesloten stortplaatsen. Uit de Jaarrekening 2022 van het Nazorgfonds blijkt dat de egalisereserve van het Nazorgfonds per 31 december 2022 negatief is. De redenen hiervoor zijn dat eind 2021 de egalisereserve nog slechts een beperkte omvang had (positief € 5.902), in 2022 het netto resultaat van de belegde voorziening gesloten stortplaatsen in het Nazorgfonds negatief is en de voorziening gesloten stortplaatsen jaarlijks verplicht dient te worden opgericht met 5,06%. De waarde van de egalisereserve per 31 december 2022

Overzicht van andere garantieverplichtingen (en risicoafdekking)

Rechtspersoon en maatregel	Garantieverplichting	Maximum risico voor provincie	Percentage af te dekken	Afdekking in Risicoreserve / voorziening	Afdekking in Reserve/Voorziening ontw.bedrijf	Toelichting
						bedraagt negatief € 6.830.328. De voorziening van de provincie wordt jaarlijks per 31 december geactualiseerd op basis van de meest recente informatie.
Nationaal Groenfonds	Garantstelling lening aan Mts. Habraken	106.481		0	-	Per 1 januari 2021 hebben de provincie Noord-Brabant en het Nationaal Groenfonds (NGF) besloten om het in 2018 opgerichte Transitiefonds Veehouderijen te beëindigen. Het NGF heeft het ingelegde bedrag na aftrek van de kosten aan de provincie terugbetaald. Er was 1 lening verstrekt. De provincie heeft voor haar deel (2/3e) een garantie afgegeven, mocht de debiteur in gebreke blijven bij terugbetaling. Er is geen afdekking voorzien. De debiteur betaald conform afspraak de lening terug. Einddatum is voorzien op 31 augustus 2031.
Afdekking garanties		85.260.109		11.635.316	1.567.000	

Bijlage 14. Berekening EMU-saldo

Centraal Bureau voor de Statistiek
www.cbs.nl/kredo

Vragenlijst

Berekening EMU-saldo
Provincie Provincie Noord Brabant (030010)

Algemene gegevens:

Overheidslaag:
Berichtgevenaam:
Berichtgevenummer:
Jaar:

Provincie
Provincie Noord Brabant
030010
2024

Bestandsnaam:

EMU24003030010.XLS

Omschrijving

2023

2024

2025

x € 1000,-

x € 1000,-

x € 1000,-

Volgens realisatie
tot en met sept.
2023, aangevuld
met raming
resterende periode

Volgens begroting
2024

Volgens
meerjarenraming
in begroting 2024

- 1 Exploitatiesaldo **vóór** toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)
- 2 Mutatie (im)materiële vaste activa
- 3 Mutatie voorzieningen
- 4 Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)
- 5 Verwachte boekwinst/verlies bij de verkoop van financiële vaste activa en (im)materiële vaste activa, alsmede de afwaardering van financiële vaste activa

18.467

-153.241

-144.170

-158

-159

-125

-4.626

-10.073

-3.057

-2.622

0

0

0

0

0

Berekend EMU-saldo

16.622

-163.155

-147.103

Ruimte voor uw toelichting

Bijlage 15. Investeringschema

Investeringschema 2023-2027

	Bedragen x € 1.000				
	2023	2024	2025	2026	2027
1. Provinciale investeringen					
<u>Bedrijfsvoering en Financiën</u>					
Provinciehuis (Incl gevelplaten en buitenterrein)	0	0	0	0	0
Doorontwikkeling HvB	375	0	0	0	0
Verduurzaming Nieuwbouw	700	1.140	0	0	0
ICT en Automatisering	2.200	450	1.050	1.050	1.050
De Mortel	14.663	0	0	0	0
<i>Subtotaal Middelen</i>	<i>17.938</i>	<i>1.590</i>	<i>1.050</i>	<i>1.050</i>	<i>1.050</i>
<u>Strategie en beleid</u>					
N-261	985	0	0	3.100	0
Wegeninvesteringen	40.995	58.161	79.712	48.284	29.917
Steunpunten en districtskantoren	92	2.200	400	400	400
Materieel provinciale wegen	58	0	0	192	200
LED verlichting Wegeninvestering	3.000	948	2.416	0	0
Wegeninvesteringen	3.691	54.549	49.236	59.600	5.195
Wegeninvesteringen	626	9.000	0	0	0
Wegeninvesteringen	2.845	5.391	102.500	130.000	1.343
Wegeninvesteringen Busremise Breda (perceel)	0	0	0	0	0
Wegeninvesteringen Busremise Breda (Ontwikkeling)	3.643	16.200	20.000	0	0
<i>Subtotaal E&M</i>	<i>55.935</i>	<i>146.449</i>	<i>254.264</i>	<i>241.576</i>	<i>37.055</i>
<u>Projecten en vastgoed</u>					
Gronden Ontwikkelbedrijf					
Totaal provinciale investeringen	73.873	148.039	255.314	242.626	38.105

III Financiële positie – Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen

Bijlage 16. Uitwerking paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing

Deze bijlage bevat een nadere toelichting als onderdeel van de paragraaf 4 Weerstandsvermogen en bestaat uit twee onderdelen:

- Totaal overzicht risico-inventarisatie en afdekking, met daarin een nadere specificatie van de afdekking van risico's binnen de algemene risicoreserve;
- De voorgeschreven kengetallen m.b.t. de financiële positie in overeenstemming met BBV art. 11 en art. 71.

a. Risico-inventarisatie en afdekking

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico binnen grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
1. Financieel belang en risico's i.r.t. verbonden partijen									Zie paragraaf 6 Verbonden partijen
1.1 balanswaarde deelnemingen / aandelen (bijlage 9a)	91.950	divers	67.118	5.055	9.008	53.055	62.063	Risico-aandeel provincie betreft de bruto balanswaarde excl. getroffen voorzieningen. De getroffen voorzieningen bedragen ca. €4,4 mln. Daarnaast wordt het risico voor ca. € 9 mln afgedekt in de reserve ontwikkelbedrijf en € 0,7 mln. in de investeringsagenda	
1.2 niet volgestort aandelenkapitaal	570	100%	570	0		570	570	Lening van het Rijk, i.v.m. overname aandelen BOM met gesloten beurs betreft € 556.000 Eindhoven Airport en € 14.000 NV Waterschapsbank	
2. Leningen en overige kapitaalverstrekkingen									
2.1 leningen aan deelnemingen en overige verbonden partijen (bijlage 9c)	489.565	divers	469.258	419.425	2.500	47.333	49.833	zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille.	
2.2 overige leningen publieke lichamen (bijlage 9c)	184.210	divers	108.564	92.639	11.078	4.847	15.925	zie bijlage verstrekte geldleningen, dekking in de begroting betreft: de voorziening leningen, de reserve investeringsagenda voor de gevormde fondsen en de immunisatieportefeuille	
2.3 overige leningen decentrale overheden (bijlage 9c)	1.742.673	divers	1.736.523	1.732.290	1.350	2.883	4.233	leningen vormen onderdeel van de treasury activiteiten en worden voornamelijk afgedekt binnen de immunisatieportefeuille en een voorziening	
3. Waarborgen en garanties									
3.1 gewaarborgde geldleningen aan groenfondsen (bijlage 13a)	118	10%	12	12		0	0	totaal gemeenschappelijke leningen € 0,9 mln. per 31-12-2024 w.v. aandeel Brabant 13,1%	
3.2 overige garantieverplichtingen (bijlage 13b)	85.260	divers	13.135	0	1.500	11.635	13.135	zie toelichtingen bijlage 13b	

	bedragen x € 1.000	Risico-aandeel provincie	Percentage af te dekken	Benodigde dekking	Aanwezige dekking begroting	Restrisico binnen grondbedrijf (incl. voorziening)	Restrisico binnen Risicores.	totaalrisico	Toelichting
4. Majeure projecten									Zie desbetreffende programma's
a	claims rond beleidswijzigingen ruimtelijke ordening	1.122	100%	1.122	0		1.122	1.122	Benodigde dekking is inclusief de getroffen voorziening
b	projecten/beleidsrisico's ontwikkelbedrijf	31.786	100%	31.786	31.786	31.786	0	31.786	zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf
c	overige krediet ontwikkelbedrijf	17.548	100%	17.548	17.548	17.548	0	17.548	zie paragraaf grondbeleid/ontwikkelbedrijf
d	nog af te dekken risico's economisch programma (economisch programma Brabant (PS 18/12),		100%	2.000	0		2.000	2.000	toevoeging voor de verder uitwerking van het economische programma Brabant
5. Bedrijfsrisico's									
	juridische en procesrisico's (3%-norm)	18.362	100%	18.362	0		18.362	18.362	buffer 3% netto structurele begrotingsomvang wordt gereserveerd voor bedrijfsrisico's
	totaal (rest-)risico's	-	-	2.468.564	2.301.320	74.770	141.808	216.578	

b. Kengetallen m.b.t. de financiële positie

Het BBV schrijft verplichte kengetallen voor in de begroting en jaarstukken. Het opnemen van de kengetallen in begroting en jaarstukken past in het streven naar meer transparantie. Tevens wordt beoogd provinciale staten in staat te stellen gemakkelijker inzicht te krijgen in de financiële positie met het oog op hun kaderstellende en controlerende rol. Daarnaast wordt met de invoering van de kengetallen een verbetering van de onderlinge vergelijkbaarheid en de signaalfunctie beoogd.

De voorgeschreven kengetallen betreffen:

- 1a Netto schuldquote
- 1b Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen
- 2 Solvabiliteitsratio
- 3 Grondexploitatie
- 4 Structurele exploitatieruimte
- 5 Belastingcapaciteit

Het BBV kent geen regels voor de presentatie van vlottende activa en korte passiva ten tijde van de begroting. De balanswaarde van de toekomstige vlottende activa en korte passiva per 31 december 2022 en volgende jaren kan op basis van de huidige regelgeving niet eenduidig worden bepaald.

Op advies van het ministerie van BZK is bij de bepaling van de kengetallen voor de waarden van de vlottende activa en korte passiva het gemiddelde genomen van de balanswaarden in de jaren 2020 t/m 2022.

Ad 1a) Netto schuldquote

Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuld weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de provincie ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie.

<i>Netto schuldquote (ultimo jaar)</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027
A Vaste schulden (BBV art. 46)	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	146.450	200.441	200.441	200.441	200.441	200.441
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	629.679	997.230	1.020.730	1.126.130	1.158.030	850.530
D Uitzettingen > 1 jr (BBV art.36 lid d,e,f)	555.300	757.800	657.800	632.800	556.800	513.875
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	1.126.963	1.179.152	1.179.152	1.179.152	1.179.152	1.179.152
F Liquide middelen (BBV art.40)	21	19	19	19	19	19
G Overlopende activa (BBV art 40a)	253.158	219.045	219.045	219.045	219.045	219.045
Netto schuld (A+B+C-D-E-F-G)	-1.156.747	-955.778	-832.278	-701.878	-593.978	-858.553
H Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	823.775	1.026.909	932.156	780.948	804.305	798.369
Netto schuldquote (netto schuld/totaal baten)	-140,4%	-93,1%	-89,3%	-89,9%	-73,8%	-107,5%

De provincie Noord-Brabant heeft een negatieve schuldquote, en dat is gunstig. Bij een negatieve schuldquote is er geen sprake van een netto schuldenlast ofwel de vorderingen zijn hoger dan de schulden. De provincie heeft vanwege de verkoop van de aandelen Essent voldoende middelen beschikbaar en hoeft geen leningen aan te gaan.

Ad 1b) Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen

De gecorrigeerde netto schuldquote geeft inzicht in het effect van de verstrekte geldleningen op de schuldquote. (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). Hiermee wordt in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast.

<i>Netto schuldquote (ultimo jaar)</i>		bedragen x € 1.000				
gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	Rek. 2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027
A Vaste schulden (BBV art. 46)	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567	2.567
B Netto vlottende schuld (BBV art. 48)	146.450	200.441	200.441	200.441	200.441	200.441
C Overlopende passiva (BBV art. 49)	629.679	997.230	1.020.730	1.126.130	1.158.030	850.530
D Financiële vaste activa excl.kapitaalverstrekking (BBV art.36 lid b,c,d,e,f)	2.905.543	3.344.238	3.107.839	2.866.486	2.664.387	2.431.071
E Uitzettingen < 1 jr (BBV art.39)	1.126.963	1.179.152	1.179.152	1.179.152	1.179.152	1.179.152
F Liquide middelen (BBV art.40)	21	19	19	19	19	19
G Overlopende activa (BBV art 40a)	253.158	219.045	219.045	219.045	219.045	219.045
Gecorrigeerde netto schuld (A+B+C-D-E-F-G)	-3.506.990	-3.542.216	-3.282.317	-2.935.564	-2.701.564	-2.775.749
H Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	823.775	1.026.909	932.156	780.948	804.305	798.369
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen (netto schuld/totaal baten)	-425,7%	-344,9%	-352,1%	-375,9%	-335,9%	-347,7%

Het verschil tussen 1a de netto schuldquote en 1b de gecorrigeerde netto schuldquote betreft het effect van de door de provincie verstrekte leningen (zie bijlage 3b Verstrekte geldleningen).

Het verschil met 1a Netto schuldquote is zichtbaar op regel D. Logischerwijze wordt de netto schuld lager als ook de door de provincie verstrekte leningen worden meegenomen in de berekening.

Ad 2) Solvabiliteitsratio

Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de provincie in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. De solvabiliteit is de verhouding van het eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen, uitgedrukt in een percentage. Het eigen vermogen bestaat uit de reserves van de provincie. Hoe hoger de solvabiliteitsratio hoe groter het deel van de activa dat is gefinancierd met eigen middelen en hoe groter de financiële weerbaarheid van de provincie.

<i>Solvabiliteits ratio</i>		bedragen x € 1.000				
	Rek. 2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027
a Eigen vermogen (BBV art.42)	4.170.688	4.189.156	4.035.915	3.891.744	3.836.836	3.868.748
b Totaal vermogen (BBV art.41 en 47)	5.007.954	5.443.338	5.303.624	5.261.796	5.232.687	4.953.894
Solvabiliteitsratio (a/b)	83,3%	77,0%	76,1%	74,0%	73,3%	78,1%

Met een solvabiliteitspercentage van 76,1 % in 2024 komt de provincie uit op een gezonde vermogenspositie.

Ad 3) Kengetal grondexploitatie

In het kengetal voor grondexploitatie dienen gronden te worden opgenomen die als 'voorraad' bouwgronden in exploitatie op de balans zijn opgenomen. Dit om inzicht te geven in de terug te verdienen boekwaarde van de gronden bij verkoop of exploitatie. Voor de berekening van dit kengetal worden de voorraden bouwgrond in exploitatie bij elkaar opgeteld en gedeeld door de totale baten uit de programmabegroting of jaarstukken en uitgedrukt in een percentage.

<i>Kengetal grondexploitatie</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027
Bouwgronden in exploitatie (BBV art.38 lid b)	5.715	3.774	3.358	2.239	1.119	0
a Totaal	5.715	3.774	3.358	2.239	1.119	0
b Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	823.775	1.026.909	932.156	780.948	804.305	798.369
<i>Kengetal grondexploitatie (a/b)</i>	0,7%	0,4%	0,4%	0,3%	0,1%	0,0%

Ad 4) Structurele exploitatieruimte

De structurele exploitatieruimte wordt bepaald door het saldo van de structurele baten en lasten gedeeld door de totale baten en uitgedrukt in een percentage.

Bij incidentele lasten of baten gaat het om activiteiten die zich gedurende maximaal drie jaar voordoen. Voorbeelden van structurele baten zijn de algemene uitkering uit het provinciefonds en de inkomsten uit de motorrijtuigenbelasting. Bij structurele lasten gaat het om de lasten die worden gemaakt voor het uitvoeren van structureel beleid, om bedrijfsvoeringlasten en kapitaallasten.

<i>Kengetal structurele exploitatieruimte</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027
Struct.lasten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	511.272	600.132	590.660	592.050	627.412	650.439
Struct.baten (BBV art.17c, art.19c, 27c, 28c)	697.750	770.760	752.527	772.473	802.988	798.369
Structurele stortingen in reserves (BBV art.19d, 28d)*	0	0	0	0	0	0
Structurele onttrekkingen reserves (BBV art.19d, 28d)*	0	0	0	0	0	0
a Structureel batig saldo	186.478	170.628	161.867	180.423	175.576	147.930
b Totaal baten (BBV art.17 lid a,b / art.27 lid a,b)	823.775	1.026.909	932.156	780.948	804.305	798.369
<i>Structurele exploitatieruimte (a/b)</i>	22,6%	16,6%	17,4%	23,1%	21,8%	18,5%

* Noord-Brabant merkt alle mutaties in de reserves als incidenteel aan.

Als de structurele baten hoger zijn dan de structurele lasten bevordert dat de wendbaarheid (flexibiliteit) van de begroting. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. Dit is voor alle gepresenteerde jaren het geval.

Ad 5) Belastingcapaciteit

Voor de provincies wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de hoogte van het gemiddelde landelijke gehanteerde tarief voor de opcenten. Hoewel bij de provincies het opcententarief op de motorrijtuigenbelasting wettelijk is gemaximeerd, is door het ministerie van BZK omwille van eenheid van de systematiek, de belastingcapaciteit van een provincie gerelateerd aan het gemiddelde landelijk tarief.

Elke provincie heeft de mogelijkheid om het aantal opcenten te verhogen tot het maximaal aantal te heffen opcenten zoals dat door het Rijk wordt bepaald. Geen van de provincies maakt gebruik van dit maximale tarief (maximaal tarief 2024: 138,3).

De belastingcapaciteit van provincies wordt met dit voorgeschreven kengetal, berekend door het aantal opcenten in jaar t te vergelijken met het gemiddelde van het aantal opcenten van alle provincies voor het begrotingsjaar 2024 en uit te drukken in een percentage. Dat is niet de feitelijk onbenutte belastingcapaciteit. Dit is namelijk het verschil tussen het tarief dat de provincie Noord-Brabant heft en het door het Rijk wettelijk bepaalde maximum tarief.

Het (ongewogen) landelijk gemiddelde van het aantal opcenten in 2024 bedraagt 87,4 en in 2023 was dat 84,7.

<i>Belastingcapaciteit: Opcenten</i>	bedragen x € 1.000					
	Rek. 2022	Begr.2023	Begr.2024	Begr.2025	Begr.2026	Begr.2027
a Opcententarief motorrijtuigenbelasting Noord-Brabant	79,6	80,8	82,8	84,9	87,0	89,2
b Het landelijk gemiddelde in het laatst bekende begrotingsjaar	83,7	84,7	87,4	87,4	87,4	87,4
Benutte belastingcapaciteit (a/b)	95,1%	95,4%	94,7%	97,1%	99,5%	102,0%

Het opcententarief van Noord-Brabant ligt in 2024 onder het landelijk gemiddelde.

Samen met de rentebaten uit de financieringsfunctie en met de rijksuitkeringen (algemene uitkering uit provinciefonds en de decentralisatieuitkeringen) vormen de belastingopbrengsten die de provincie ontvangt uit opcenten op de motorrijtuigenbelasting ca 80% van de baten en zijn daarmee belangrijke pijlers onder de sluitende begroting.

De groei van de inkomsten uit de financieringsfunctie staat door de lage rente al een aantal jaren onder druk. De groei van de belastingopbrengsten komt zowel uit een lichte groei van het wagenpark als uit een stijging van het opcententarief. Maar door de komst van steeds meer elektrische auto's en gelet op de ontwikkelingen bij de vrijstelling voor de motorrijtuigenbelasting van deze auto's is de belastingopbrengst uit de opcenten MRB aan steeds meer onzekerheden onderhevig.

De onbenutte belastingcapaciteit van Noord-Brabant - bij een tarief van 82,8 t.o.v. het maximale tarief dat door het Rijk is bepaald op 138,3 - bedraagt uitgedrukt in potentiële extra opbrengsten uit de opcenten motorrijtuigenbelasting € 195,9 mln.

Provincie Noord-Brabant
Postbus 90151
5200 MC 's-Hertogenbosch
+31 (0)73 681 28 12
www.brabant.nl